

MUZEUL „VASILE PÂRVAN” BÂRLAD

**ACTA MUSEI
TUTOVENSIS**

Memorialistică

VI

2021

ACTA MUSEI TUTOVENSIS

Publicație a Muzeului „Vasile Pârvan” Bârlad
Bârlad

Str. Vasile Pârvan nr. 1

731003 Bârlad

Tel.: 0235 42 16 91

0335 404 746

Fax: 0235 42 22 11

E-mail: muzeuparvan@gmail.com

Adresă web: www.muzeuparvan.ro

ACTA MUSEI TUTOVENSIS

Publication of „Vasile Pârvan” Museum,

1 Vasile Pârvan Street

731003 Bârlad

Phone: 0235 42 16 91

0335 404 746

Fax: 0235 42 22 11

E-mail: muzeuparvan@gmail.com

Web address: www.muzeuparvan.ro

Colegiul de redacție:

Prof. univ. dr. Nicolae CREȚU

Dr. Laurențiu CHIRIAC

Muzeograf Alina BUTNARU

Bibliotecar Valentina FORNEA

Redactor șef: Prof. univ. dr. Nicolae CREȚU

REVISTA APARE CU SPRIJINUL FINANCIAR AL CONSILIULUI JUDEȚEAN VASLUI

**Apare anual din 2006. Continuă în parte „Acta Musei Tutovensis” (ISSN: 1842-2373).
Începând cu anul 2015, nr. I, apare cu titlul actual.**

**Coperta I: Plic emis de Societatea Filatelică „Tutova”, Bârlad, dedicat împlinirii a 200
de ani de la nașterea domnitorului Al. I. Cuza (1820-1873)**

Machetator: colecționar Constantin Daniliuc †, Bârlad

MUZEUL „VASILE PÂRVAN” BÂRLAD

**ACTA MUSEI
TUTOVENSIS**

Memorialistică

VI

2021

Bârlad * 2021

Revistă editată de CASA EDITORIALĂ DEMIURG
(acreditată de CNCSIS în 2003, reacreditată în 2006 și în 2010)
Șoseaua Păcurari nr. 68, Bl. 550, Sc. B, Et. 4, Ap. 16
700547 Iași, România
☎ 0745 378 150
E-mail: ceddemiug@yahoo.fr
Director: dr. Irina Croitoru
Consilier editorial: dr. Alexandrina Ioniță
Editura răspunde la comenzi în limita tirajului disponibil.

© Muzeul „Vasile Pârvan”

ISSN: 2457-1717
ISSN-L: 2457-1717

CUPRINS

MEMORIALISTICĂ/MEMOIRS

- Sorin LANGU, Cristian ONEL**, *Un document excepțional despre locul nașterii lui Cuza* 7
An exceptional document about the birth place of Cuza
- Dumitra BULEI**, *Memoria scriitorilor dâmbovițeni în casa lui Ioan Al. Brătescu-Voinești* 13
The memory of Dâmbovița's writers in the house of Ioan Al. Brătescu-Voinești
- Elena ILIE**, *Corespondență de familie: Vasile Băncilă* 23
Vasile Băncilă's correspondence with family members
- Ioana COȘEREANU, Lucian CALANCEA†**, *Cărturarul G. T. Kirileanu și istoricul Mihai Costăchescu în documente inedite* 34
The scholar G. T. Kirileanu and the historian Mihai Costachescu in unpublished documents
- Teodora-Camelia CRISTOFOR, Ana-Lăcrămioara LEON**, *Contribuții valoroase ale primelor femei arheolog* 51
Valuable contributions brought by early women archaeologists
- Alina BUTNARU**, *Ioan Selbinschi. Repere biografice și contribuții la dezvoltarea orașului Bârlad* 61
Ioan Selbinschi. Biographical highlights and contributions to the development of Bârlad

BIBLIOLOGIE/BIBLIOLOGY

- Valentina FORNEA**, *Ediții bibliofile în patrimoniul Muzeului „Vasile Pârvan” Bârlad (II)* 72
Bibliophile editions in the patrimony of "Vasile Pârvan" Museum of Bârlad (II)
- Iulian Marcel CIUBOTARU**, *Ediții bibliofile ale unor poeți români din secolul al XIX-lea* 83
Bibliophile editions of some Romanian poets from the 19th century
- Florin BOGDAN, Anda-Lucia SPÂNU**, *Vederi ale orașelor din Țările Române în colecțiile Muzeului Național al Unirii Alba Iulia (secolele XVII-XIX)* 94
Views of the cities from the Romanian Principalities in the collections of the National Museum of Unification Alba Iulia (XVIIth-XIXth centuries)
- Sanda-Maria ARDELEANU, Cristina IONIȚĂ**, *Orizontul de lectură al lui Adam Smith din perspectiva bibliotecii sale italiene* 105
The reading horizon of Adam Smith from the perspective of his italian library
- Valentina FORNEA**, *Versuri sub firmamentul eternității* 116
Lyrics under the eternal firmament
- Sanda Maria ARDELEANU**, *Cărțile care ne dau aripi* 126
Les livres qui nous donnent des ailes
- Georgiana-Alexandra ALEXE**, *Mister și umbră în Pajerele mateine* 129
Mystery and shadow in Mateiu Caragiale's poetry volume Pajere
- Manuela JIDĂNAȘU**, *Poeta de la catedră: Lăcrămioara Iolandina Ivan* 134
The poet at the teacher's desk: Lăcrămioara Iolandina Ivan

INEDITE

- Jonathan Swift, *Minciuna politică* (traducere de **Cristina IONIȚĂ**) 138

MEMORIALISTICĂ/MEMOIRS

UN DOCUMENT EXCEPȚIONAL DESPRE LOCUL NAȘTERII LUI CUZA

Sorin LANGU*, Cristian ONEL**

Keywords: Al. I. Cuza, ruler, document, birth place, Bârlad.

Moldova este un pământ dăruit de Dumnezeu cu mult har, dar și cu multă durere și suferință. Un loc special este Bârladul, binecuvântat cu doi șefi de stat ai României: Al. I. Cuza și Gh. Gheorghiu-Dej.

Cuza este o personalitate esențială a istoriei românilor. „Domnul Unirii”, inițiator al României moderne, „Domnul țăranilor”, Cuza a fost apreciat diferit de generațiile care au urmat. Pentru Florin Constantiniu „*Cuza realizează, în șapte ani, performanțe ce fac din el un semănător – în sens evanghelic – al modernizării; nu există ogor al vieții publice în care el să nu fi aruncat sămânța înnoirii, doar că roadele nu vor fi întotdeauna însutite – ca în cunoscuta parabolă – și ele vor fi culese târziu, de alții. Cuza este una din cele mai de seamă personalități ale istoriei românești. Inteligent, voluntar, abil, hotărât să meargă până la capăt, Cuza a lăsat să-i fie umbrite calitățile de o viață privată dezordonată și de o camarilă de joasă calitate.*”¹

Abdicarea silită din 11 februarie 1866, exilul de șapte ani prin diferite state occidentale, moartea neașteptată a lui Cuza, survenită la Heidelberg (Germania), la 15 mai 1873, aducerea prințului străin, după o perioadă de ezitări diplomatice, în persoana lui Carol de Hohenzollern-Sigmaringen, pe tronul României (10 mai 1866), de către foștii conjurați, necesitatea consolidării noului regim politic, unele animozități interne, conjunctura internațională deosebit de tensionată au constituit o parte din factorii pentru care personalitatea marelui dispărut să intre într-un con de umbră².

Acțiunea lui D. A. Sturdza, unul dintre principalii organizatori ai loviturii de stat din 11 februarie 1866, de a sechestra Arhiva Cuza, pe care a restituit-o Academiei Române după 46 de ani, adică în 1912, – dar abia în 1928 a putut fi cercetată de specialiști³, – intră în această paradigmă. Așadar, o viață plină de controverse. Controverse care încep chiar cu locul nașterii: Bârlad, Galați, Huși, Barboși (de Iași sau de Galați).

* prof. dr. Colegiul Național „Vasile Alecsandri” Galați, langusorin@yahoo.com.

** prof. dr. Școala Gimnazială „Veniamin Costache” Roșiești, vichionel@yahoo.com.

¹ Fl. Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, București, 1997, p. 232.

² C. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza Vodă*, București, 1970, p. 5-6; D. Ivănescu, *Alexandru Ioan Cuza în conștiința posterității*, Iași, 2001, p. 21.

³ V. Stancu, *150 de ani de la trădarea „monstruoasei coaliții” care l-a silit pe Domnul Unirii să abdice*, <http://condeiuardelean.ro/articol/150-de-ani-de-la-tradarea-monstruoasei-coaliti-care-l-silit-pe-domnul-unirii-sa-abdice>

Prima teorie apare chiar la sfârșitul secolului al XIX-lea (1898), când I. G. Valentineanu tipărea lucrarea memorialistică *Alegerea, detronarea și înmormântarea lui Cuza Vodă, 1859, 1866, 1873*. Pornind de la unele legături ale familiei Cuza cu ținutul Covurlui și orașul Galați (proprietăți, funcții deținute, colaboratori), I. G. Valentineanu lansează, primul, ipoteza nașterii viitorului domnitor în această localitate deosebit de importantă a Moldovei Meridionale⁴.

A. D. Xenopol vine cu altă ipoteză, mult mai credibilă, pe baza multor documente de arhivă: „*Alexandru Cuza s-a născut la Bârlad, în 20 martie 1820, din tată român și o mamă greacă, născută și crescută în Constantinople, femeie ce, după spusa contemporanilor, era de o deosebită inteligență, dar care nu știa românește. Copilăria și-a făcut-o la moșia părintelui său, Barboșii din județul Fălciu. El fu așezat, spre învățătură, întâi în pensionul lui Cunin din Iași, unde învățau deodată cu el: V. Alecsandri, Neculai, Ioan și Panaite Docan, Mateiu Milo, Nicu și Evghenie Alcaz, Alex. Mavrocordat și M. Kogălniceanu.*”⁵ Problema pare rezolvată și este reluată în diverse alte studii: C. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza Vodă*, București, 1970; Dan Berindei, *Epoca Unirii*, București, 1979; Gheorghe Platon, 1859, *L'union des Principautés Roumaines*, București, 1979; Leonid Boicu, *Diplomația europeană și triumful cauzei Unirii. 1856- 1859*, Iași, 1978; Dumitru Ivănescu, *Alexandru Ioan Cuza în conștiința posterității*, Iași, 2001; Oltea Rășcanu Gramaticu (coord.), *Istoria Bârladului*, Bârlad, 2002 ș.a. Primul studiu este, de departe, cel mai important, pentru problema noastră, el introducând în circuitul de specialitate două documente de o valoare indubitabilă: **diploma de bacalaureat și actul de deces**. Diploma de bacalaureat, emisă de Universitatea din Paris, precizează locul nașterii lui Al. I. Cuza la Bârlad, dar data menționată este de 12 septembrie 1818⁶. Despre dată, care se știa a fi 20 martie 2020, istoricul subliniază, în continuare: „*Data din diploma de bacalaureat - 12 septembrie 1818 - cred că este o eroare intenționată; Cuza s-a declarat - sau a fost declarat - mai mare decât era în realitate, pentru a corespunde, probabil, unei dispoziții regulamentare cu privire la minimum de vârstă cerut candidaților la bacalaureat. Cât despre locul nașterii, el este Bârladul; nu era nici o rațiune să se declare un alt oraș decât cel real în amintita diplomă de bacalaureat*”⁷.

Dumitru Ivănescu mai introduce o sursă documentară, pentru a susține data de 20 martie 1820, cu prilejul editării, în 1973, a volumului *Alexandru Ioan Cuza. Acte și scrisori*: „*Este vorba de o cerere adresată Secretariatului de Stat al Moldovei de către Al. I. Cuza, la 16 mai 1854, prin care solicita eliberarea pașapoartelor necesare deplasării la Karlsband. Scrisă în întregime de viitorul domnitor, ea cuprinde semnamentele sale și ale soției, și, lucru foarte important, vârsta celor doi*”⁷.

Decesul lui Al. I. Cuza a fost înregistrat la 15 mai 1873, la Starea Civilă a Primăriei din Heidelberg, de către medicul său curant, chirurgul Gustav Dobelmann. În documentul menționat se preciza că domnitorul este născut la București. Dându-și seama de greșeala făcută de Dobelmann, privind locul nașterii lui Cuza, Doamna Elena Cuza a reușit să intervină pe lângă autoritățile germane, din cadrul Primăriei din Heidelberg, și să obțină rectificarea necesară: „*Cu aprobarea Judecătoriei Ducale din Heidelberg, din douăzeci și trei mai una mie opt sute șaptezeci și trei, anexa 32, se înștiințează necesitatea înscrierii în loc de București se va citi Bârlad și că în loc de Contesa Rosetti, numai Rosetti*”⁸.

Concluzionând, la toate aceste dovezi, cercetătorul Vasile Palade spune: „*Grație acestor documente și, în primul rând, profesorului Constantin C. Giurescu, astăzi se cunoaște*

⁴ I. G. Valentineanu, *Alegerea, detronarea și înmormântarea lui Cuza Vodă. 1859-1866. 1873*, București, 1898, p. 25.

⁵ Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, București, 1925, vol. 13, p. 10-11.

⁶ C. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 63-64.

⁷ D. Ivănescu și V. Isac, *Alexandru Ioan Cuza. Acte și scrisori*, Iași, 1973, p. 286-288; D. Ivănescu, *op. cit.*, p. 21.

⁸ D. Ivănescu, *op. cit.*, p. 21-22.

cu precizie că domnitorul Alexandru Ioan Cuza este fiu al Bârladului”⁹.

Și totuși, unii afirmă că, de fapt, marele domnitor și-ar fi aflat primele clipe de viață în Huși. Pe ce se bazează? Pe faptul că tatăl domnitorului era ispravnic de Fălciu și locuia în Huși, și, dacă moșia o avea la Barboși, copilul nu putea să se nască decât la conac sau în Huși. Plus testamentul domnitorului, întocmit în 1873, la Florența (în timp ce se afla în exil), în care nu se amintește nimic de Bârlad. Ba, mai mult, în testamentul său, A. I. Cuza precizează: „...de va trăi încă pre iubita me soție (Elena Cuza, n.n.) se va bucura de tot uzfructul, care după moartea ei, toată aceasta avere de care nu vor dispune fii și moștenitorii mei, va servi pentru creiațiunea și întreținerea unui azil de copii orfani și găsiți în orașul Huși, care va purta numele de Azilul Cuza”. Printre bunurile „mișcătoare și nemișcătoare”, domnitorul a menționat și casa, care a aparținut tatălui său, pe fosta strada I. Gh. Duca nr. 58 (actuala A. I. Cuza). Din păcate, casa a fost demolată. „Presupusa” casă unde s-a născut „Domnul Unirii” a fost monument istoric, prin decret regal emis de Carol II. Iar despre argumentele bârlădene, acestea nu sunt reale, Cuza falsificându-și data și locul nașterii, din cauza unor datorii la cămătari. Profesorul Costin Clit precizează: „Acesta și-a falsificat locul și data nașterii în mod intenționat. În primul volum din «Documente hușene» am publicat nota Consulatului Franței înaintată Logofetei celei Mari a Dreptății, la 11 iulie 1841, în care sunt arătate datoriile lui Alexandru Ioan Cuza făcute «la diosăbite fețe din Paris», urmărindu-se recuperarea lor. Consulatul solicită informații și despre vârsta sa. Datoriile contractate reprezintă cauza falsificării datei și locului nașterii. Totodată, oferă intenționat un spațiu geografic fals pentru a nu putea fi găsit ușor.”¹⁰ Printre cei care aduc aceste argumente se numără Gh. Melinte¹¹, Costin Clit¹².

Timid, se înscrie în această cursă și Galațiul. Pornind de la moșia Barboși, din apropierea Hușilor, printr-o confuzie ușoară și dezinvoltă, gălățenii cred și acum că domnul Unirii s-ar fi născut la Barboșii de Galați. Într-adevăr, legat în tinerețe, până la domnie, de Galați, unde a trăit și a îndeplinit exemplar funcții înalte: pârăcalab¹³, președinte al Judecătorei ținutului, unde și-a înmormântat mama, Sultana Cuza, în 1865 (în curtea bisericii Vovidenia), prieten cu un mare gălățean de seamă, pârăcalabul și ambasadorul la Constantinopol, Costache Negri, Cuza, fiul ispravnicului Ioan Cuza, stabilit la Galați, s-a purtat ca un adevărat gălățean. Instituții, statui, o veche stradă poartă numele domnitorului. Din Galați, doamna Elena primea lăzi cu cărți aduse de la Constantinopol și chiar Vodă își procura cărți... De altfel, domnitorul dorea, se pare, să pună capitala țării formate din cele două principate... între Galați și Brăila! Cunoaștem, printr-o declarație a lui M. Kogălniceanu (la dezbaterile Camerei Deputaților din 13 ianuarie 1889, citează istoricul gălățean), intenția lui Cuza de a face o „capitală nouă între Brăila și Galați, la gura Siretului, de amândouă părțile”, idee vehiculată înainte, și de Costache Negruzzi, în 1861: „Unirea adevărată și nefățarnică va fi numai atunci, când vom avea Galații de capitală a țării”¹⁴.

Bârlad, Huși sau Galați? Prezentăm în continuare un document care va dovedi, fără nicio altă îndoială, credem noi, nașterea marelui domnitor la Bârlad. E un document de o

⁹ V. Palade, *Alexandru Ioan Cuza-fiu al Bârladului*, în „Vremea nouă”, 15 iulie 1972, p. 4.

¹⁰ E vorba de nota din 11 iulie 1841, *Documente hușene*, vol. I, 2010, p. 150-151.

¹¹ Gh. Melinte, *Cuza și Hușii*, ediție îngrijită, schiță biobibliografică, note și addenda de Constantin O. Donose, Iași, 1998.

¹² C. Clit, *Date inedite privind familia Cuzeștilor*, în „Clepsidra”, nr. 24, martie, 1999, p. 3; Vezi idem, *Cuza și Hușii*, în „Jurnalul vasluian”, nr. 261, 262, din 1999, adevarul.ro/locale/vaslui/originea-cuza-revendicata-doua-orase-vaslui-mintit-domnitorul-despre-locul-nasterii-1_588730095ab6550cb8c11f71/index.html

¹³ Pârăcalab de Covurlui, adică de Galați, în mai multe rânduri, Alexandru Ioan Cuza a fost salvat, alături de ceilalți pașoptiști, cu care fusese arestat la Iași, de consulul englez, Cunningham. Cel de-al doilea episod are loc în 1857, când viitorul domnitor protestează față de falsificarea alegerilor pentru Adunarea ad hoc în favoarea Turciei și demisionează.

¹⁴ Paul Păltănea, *Alexandru Ioan Cuza și Galații*, în „Danubius”, II-III, 1969, p. 129.

importanță extraordinară, care face lumină completă asupra nașterii lui Cuza. E vorba de *pașaportul lui Cuza de la Viena*, completat de însuși marele domnitor, document pus în valoare de doamnele Aurica Ichim și Iulia Claudia Antăluță din Iași¹⁵.

Meldzettel Präs. 8/12 1867

aus N° 219 im Bezirke Ober Döbling
Hirschengasse StraÙe, Gasse, Platz.

Vor- und Zuname des zu Meldenden	S. D. Fürst alexander Johann Cuza	
Dessen Charakter, Beschäftigung oder Dienstes-Eigenschaft	Gutsbesitzer	
Alter, Religion, Geburtsort und Vaterland	48 Jahre — Griech-Orthodox Berlad in Moldavia	
Stand, Namen und Alter der Familien-Mitglieder	S. D. Fürstinn Helene mit zwei Kinder	
Hat vorher gewohnt Paris	Haus-N ^o	Bezirk
		Gasse
Ist ausgezogen, ausgetreten, wann und wohin	Haus-N ^o	Bezirk
		Gasse

Unterschrift des Hauseigentümers oder Hausbesorger's: _____
Unterschrift des Wohnungs-, Arbeits- oder Dienstgebers: _____

A. J. Cuza

Anmerkung: Die An- oder Abmeldung hat binnen 24 Stunden zu geschehen, und wird die Auserachtlassung nach den bestehenden Verordnungen mit Geld bis zu 10 Gulden oder mit Arrest bestraft.

De fapt, documentul nu este tocmai un pașaport. Pașaportul ar fi trebuit emis de autoritățile române, iar, din câte se cunoaște, primul pașaport românesc a fost emis de autoritățile române abia în 1912¹⁶, plus că, la momentul anului 1867, folosirea pașaportului era extrem de scăzut, Franța scoțându-l din uz în anul 1861, iar alte țări o urmaseră¹⁷ După cum îi arată și numele, este o *meldzettel*, adică o fișă de înregistrare. Actul are ștampila oficială a Poliției din districtul Döbling, un district din nordul Vienei (aici s-a dat lupta principală dintre Jan III Sobieski și marele vizir Kara Mustafa, în 1683). Înseamnă că domnitorul venise de la Paris, abia ajunsese, și s-a dus la poliția locală pentru a se înregistra. De altfel, înregistrarea era obligatorie în maxim 24 de ore, iar Cuza nu era în poziția de a încălca legea. Fusese conducătorul României, avea titlul de prinț, recunoscut de autoritățile austriece!

¹⁵ Pentru prima dată, documentul a fost publicat de Dan Toma Dulciu, *Alexandru Ioan Cuza la Viena. Secvențe din epoca exilului*, în dr. Aurica Ichim (coord.), *Alexandru Ioan Cuza, abdicare și exil*, București, 2019, fig. 12. Trebuie să precizăm că autorul prezintă documentul drept pașaport în contextul șederii lui Cuza la Viena, fără alte precizări. Documentul ne-a fost pus la dispoziție de dl. col. Gh. Vasiliu, căruia îi mulțumim pe această cale, cu acordul doamnei dr. Aurica Ichim.

¹⁶ <https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/pasaportul-romanesc-implineste-100-de-ani>, accesat pe 13.04.2020.

¹⁷ <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/services/canadians/celebrate-being-canadian/teachers-corner/history-passports.html>, accesat pe 13.04.2020.

Der und Zuname bes zu melbelden	Numele și prenumele	I. D. Fürst Alexander Johann Couza	Prințul A. I. Cuza
		Gutsbesitzer	Mare proprietar
Alter, Religion, Geburtsort und Vaterland	Vârsta, Religia, Locul nașterii și țara	48 Jahre-Griech Orthodox-Berlad in Moldavia	48 de ani, grec-ortodox, Bârlad în Moldova
	Membrii familiei	I. D. Fürstenn Hélène mit zwei kinder	Prințesa Elena cu doi copii
Sat Vorher Geiwohnt	Locul de unde vine - Paris		

Fișa este datată 5 decembrie 1867, completată și semnată olograf de Cuza. Pentru autoritățile vieneze era mai puțin important dacă domnitorul ar fi completat Bârlad, Huși sau Galați, dar faptul că el a ales Bârladul este un indicator clar, credem noi, pentru adevăratul loc al nașterii. Dacă, pentru noi, ca români, orgoliul și patriotismul local ne pot determina să efectuăm alegeri, dar în condițiile în care acestea nu există, nu avem de ce să facem aceste schimbări; astfel, nu ar avea nicio motivație „mutarea” la Bârlad, pentru funcționarul vienez fiind totuna că este Bârladul sau Hușiul; probabil, și Moldova era, la vremea aceea, un spațiu exotic și necunoscut.

Acest document excepțional aduce lumină, definitiv, peste acest controversat eveniment. Dincolo de orgoliile noastre, rămâne ceea ce Cuza a scris cu mâna lui: **„Berlad in Moldavia” !**

AN EXCEPTIONAL DOCUMENT ABOUT THE BIRTH PLACE OF CUZA

This article presents an exceptional document that confirm the birth place of Al. I. Cuza in Bârlad. It's about a record sheet from December 5th 1867 with the official stamp of the Police from Döbling district. This is a district from the North of Vienna (the place where the battle took place between Jan Sobieski the 3rd and the Grand Vizier Kara Mustafa, in 1683). In the space reserved for the birth place, the document is completed **„Berlad in Moldavia” !** and signed by Al. I. Cuza himself.

This document clear up all the multiple controversies existing until now, regarding the birth place of Cuza. It's obvious that the birth place of Cuza is Bârlad not Huși or Galați.

Statuia domnitorului Al. I. Cuza amplasată în centrul civic din Bârlad. Autor: sculptor Paul Vasilescu.

Machetator: colecționar Constantin Daniliuc †, Bârlad.

MEMORIA SCRITORILOR DÂMBOVIȚENI ÎN CASA LUI IOAN AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI

Dumitra BULEI*

Keywords: writers, Dâmbovița, memory, Ioan Al. Brătescu Voinești.

Casa scriitorului Ioan Al. Brătescu Voinești, „*un roman de toată frumusețea*“, așa cum era descrisă de însuși proprietarul său, aflată într-un parc cu incontestabilă valoare dendrologică, loc de retragere, de meditație și creație, de întâlniri culturale și dezbateri literare, a fost construită între anii 1897 și 1898 și i-a aparținut acestuia până după Primul Război Mondial.

După mai multe funcționalități avute, casa devine, începând din 1968, **Muzeul Scriitorilor Dâmbovițeni**, sanctuar al memoriei literare al acestora. În acest loc binecuvântat i-a fost dat lui Ioan Al. Brătescu Voinești să primească pe mentorul său, Titu Maiorescu, cel care-l va și lansa, pe I. L. Caragiale, Mihail Dragomirescu, Mihail Sadoveanu, Emil Gârleanu, I. Rădulescu-Pogoneanu, remarcabil universitar al vremii.

O vizită în această casă, acum muzeu, generează o emoție greu de definit, emoție asociată cu respectul față de strădania și talentul înaintașilor târgovișteni. Pășind pe rând în încăperile casei, vizitatorul va descoperi, într-o cronologie firească, cele trei mari secțiuni ale Muzeului: perioada Evului Mediu, când Târgoviștea era primul centru cultural al țării, cu influență în întreg spațiul românesc, dar și în sud-estul european; o a doua, a poezilor redeșteptării noastre naționale, apărute ca un ecou al evenimentelor vremii, și cea de-a treia, a scriitorilor născuți pe meleaguri dâmbovițene sau a celor veniți aici, pentru o clipă sau pentru totdeauna, unde scrisul lor a intrat în rezonanță cu tradiția istorică și culturală, pentru a vibra îndelung în spiritul locului.

În spatele curții, dincolo de Iazul Morilor, se zărește în depărtare, ca un cuib de șoimi, **Mănăstirea Dealu**, spațiu consacrat spiritualității, având o puternică și multivalentă încărcătură istorică și culturală.

Cea dintâi operă literară târgovișteană, *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie*, este o redactare românească a literaturii parentice de tip bizantin, contemporană Renașterii, lucrare comparabilă cu *Principele* lui Macheavelli.

Manuscrisul original, alcătuit de **Gavriil Protul**, *Viața lui Nifon*, o altă lucrare înfăptuită în acest spațiu, va fi încredințată, spre păstrare, bibliotecii Mitropoliei din Târgoviște. Aspectul religios al acestei lucrări lasă să transpară începuturile istoriografiei românești. Portretizările lui **Neagoe Basarab** și ale familiei, în cadrul iconografiei, ca o dovadă a impulsurilor umaniste de tip renescentist, elementele biografice ale voievodului, de istoriografie pură, sunt o mărturie relevantă a unui fenomen cultural complex.

Petru Cercel (1563-1565), ctitor al Bisericii Mari Domnești de la Târgoviște, este primul domnitor poet, care dăruiește literaturii o singură poezie, dublată de orgoliul voievodului-poet, voievodului-cărturar, aflat pe scaunul Basarabilor. Sub amintirea

---

* Cercetător științific, domeniul Istoria culturii, expert MCC - carte veche.

deschizătoare de lumină și cultură scrisă, reînvie și epoca lui Mihai Viteazul, la curtea căruia diplomații se dedicau exercițiului literar. Aici, în vechea cetate de scaun a Țării Românești, **Teodosie Rudeanu logofătul** își scrie cronică, astăzi pierdută. Versiunea originală a acestei cronici va fi înfăptuită de **Balthazar Walther**: *Scurta și adevărata descriere a faptelor săvârșite de Ioan Mihai, domnitorul Țării Românești, preastrălucitul, preamăritul și prea viteazul...* (Gorlitz, 1599). În fața Curții Domnești de la Târgoviște, dându-i pe această cale strălucire literară, Balthazar Walther citește la portretul voievodului, în limba latină, două poezii: *o epigramă* (în sensul antic, de dedicație, pe un obiect de artă) și *o elegie* (în sensul derivat, din cel antic, de piesă lirică, de admirație și slavă), *La aniversarea nașterii Domnului cel mai bun neam și de fire aleasă... vlăstarul domnesc, Pătrașcu* (29 iunie 1597). Aceste exerciții literare latinești, cultivând genurile literare ale Antichității, spre care se îndreptau tot mai des, sunt dovada spiritului umanismului renascentist, promovat în vechea cetate de la Târgoviște.

Stavrinos, umilul vistier al lui Mihai Viteazul, va scrie, în cetatea Bistriței, în limba greacă, poemul *Vitejiile prea piosului și prea viteazului Mihai Voievod*, ca o superbă aureolă de martir. De la Mănăstirea Dealu, **Matei al Mirelor** îi va duce această lucrare spre tipărire lui Panos Papanos, la Veneția, și, timp de mai multe secole, va cunoaște mai multe reeditări. Matei al Mirelor transformă Mănăstirea Dealu într-un puternic centru de copisti și miniaturisti, precum **mitropolitul Luca**, la **Sfânta Mitropolie** a Târgoviștei. Într-o astfel de efervescentă culturală, Matei al Mirelor va compune *Istoria celor petrecute în Țara Românească de la Șerban Vodă, care domnește și acum și Sfaturi către Iliș*, ele devenind singurele izvoare ale istoriei Țării Românești, între 1602-1618. Matei al Mirelor moare la 14 aprilie 1624, dată stabilită de cercetătorul târgoviștean Radu Gioglovan.

Primele exerciții de poezie cultă, având un puternic fond de literatură populară, se manifestă, în vremea lui Matei Basarab, fiind legate de existența cunoscutei în epocă **Schola graeca e latina**, la Târgoviște, unde, printre altele, se învățau noțiuni de versificație, prin influența limbii latine, ce o exercita poezia emblematică, cultivată în acea vreme în Europa. **Udriște Năsturel** este primul stihuitor cult, urmat de **Daniil Andrean Panonianul**. În afara operei de traducător, de protector al tiparului, are meritul de a fi fost *primul valah ce va rosti un elogiu limbii latine*.

Tradiția versurilor la stema țării este continuată la Târgoviște, în vremea voievodului Constantin Brâncoveanu, de către **frații Greceanu, Radu și Șerban, Antim Ivireanul, Gheorghe Radovici**. În perioada următoare, Târgoviștea va juca un rol secundar, față de București, astfel că marile împliniri literare ale **Stolnicului Constantin Cantacuzino** (*Istoria Țării Românești*, Padova, 1700, ce publică prima hartă a țării), ale fraților Greceanu, trebuie privite prin prisma afirmării noului centru de cultură. Așa cum se întâmplase în urmă, când Curtea de Argeș cedase primatul Târgoviștei, la fel se va întâmpla acum, cu Târgoviștea, față de București, într-o firească dinamică a istoriei.

Dinastia Văcăreștilor și triumviratul romanticilor valahi, **Vasile Cârlova, Grigore Alexandrescu** și **I. H. Rădulescu** anunță o altă secțiune în demersul expozițional al Muzeului târgoviștean. În afara unor boieri, cu rol politic important în istoria țării, precum **Ianache Văcărescu**, având aceeași soartă tragică cu a voievodului Constantin Brâncoveanu și a celor patru fii ai săi, poetul **Ienăchiță Văcărescu** (1740-12 iulie 1797, poet, filolog, istoric, politician, diplomat) înscrie în genealogia sa și pe gramaticul **Stanislav Văcărescu**, "*compunător și scriitor cu mâna*", după propria-i prezentare, primul cărturar cunoscut din dinastia Văcăreștilor, care, redactând în limba slavonă documente ale vremii, adaugă formulele de încheiere ale hrisoavelor, în care se simte ceva din muzica acelei *fortuna labilis* a sensibilității lui François Villon și Jorge Manrique, pe **Constantin Văcărescu**, fratele tatălui său, autor al unei genealogii domnești, redactată tot în slavonă, încă la modă la acea dată. Versurile *Testamentului* său literar (*Urmașilor mei Văcărești/ Las vouă moștenire/ Creșterea limbei românești / Și-a patriei cinstire*) capătă valențele unui imperativ care se adresează viitorimii, dar și a unui

strigăt venit din profunzimea culturii noastre, din biruința scrisului în limba română. El este autorul gramaticii, în două ediții, la Râmnic și la Viena, 1787: *Observații sau băgări de seama asupra regulilor și orânduielilor gramaticii rumânești*. Opera sa poetică, inspirată din creația populară (*Amărâtă turturea, Într-o grădină, Spune inimioară, spune*), restrânsă ca întindere, a avut o influență puternică în evoluția ulterioară a poeziei românești. O atenție deosebită, în expunere, îi este acordată lui **Alecu** și **Nicolae Văcărescu**, dar, mai ales, lui **Iancu Văcărescu**, fost ispravnic de Dâmbovița. **Elena Văcărescu**, poetă română, de limbă franceză, recunoscută și apreciată conferențiară, în țară și în afara ei, mesager al culturii și diplomației românești, reprezentantă a României la Liga Națiunilor Unite, a interpretat *suus generis Testamentul* lui Ienăchiță, în sensul creșterii prestigiului românesc în lume. Ea, Elena Văcărescu, va pleda mereu în favoarea țării sale, de la pupitrul Națiunilor Unite de la Geneva. Viața și sensibilitatea poporului român este surprinsă și redată lumii întregi, în prima mare lucrare a sa, o culegere de creații populare, *Le rhapsode de la Dâmbovitza*, care-i va aduce Premiul Academiei Franceze. **Theodor Văcărescu**, militar de profesie, autor al lucrării *Războiul de la 1877*, este cel care închide cercul deschis de Ienăchiță. Fotografii, ediții princeps ale operelor Văcăreștilor, ediții critice, piese de mobilier din conacul de la Văcărești, aflat nu departe de Târgoviște, testamentul olograf al Elenei Văcărescu, toate sporesc emoția celui ce parcurge această parte a expoziției.

Ioan Heliade Rădulescu, părintele literaturii române, așa cum îl numește G. Călinescu, este scriitorul căruia Muzeul târgoviștean îi datorează un altar de venerație laică. Născut la Târgoviște (6 ianuarie 1802-27 aprilie 1872), în vecinătatea bisericii Sfinții Voievozi, aflată pe strada care astăzi îi poartă numele, deși nu a trăit prea mult în acest oraș, Heliade a luptat să-l impună în conștiința națională, ca simbol al înălțării și gloriei românești. Poet, prozator, dramaturg, critic literar, traducător, mentor cultural, întemeietorul presei românești, îi va sprijini pe **Vasile Cârlova** și pe **Grigore Alexandrescu**, pentru a impune poeziei tema romantică a *ruinurilor*, inspirată din măreția ruinelor vechii cetăți de scaun a celor 33 de voievozi, care au rezidat la Târgoviște, vreme de trei veacuri. Ciclul cel mai important al liricii sale, ciclul patriotic, este denumit *Târgoviștenele*. Aici se regăsesc: *Cântarea dimineții, Poezia, O noapte pe ruinurile Târgoviște, Fragment, În așteptarea lui 1848, Adio la patrie, Sfânta cetate, Armata română înaintea Dumnezeuului puterilor*. În lucrarea *Echilibru între antiteze*, numește *Marșul românesc* al lui Văcărescu *Târgovișteana*, propunându-l ca imn național, după exemplul *Marseillezei*, care-și avea originea tot în numele unui oraș.

Vasile Cârlova (4 februarie 1809, Buzău-18 noiembrie 1831, Craiova), autor al unei opere minimale, ce cuprinde doar cinci poezii (*Păstorul întristat, Ruinurile Târgoviștei, Înserare, Rugăciune, Marșul oștirii române*, publicate de Heliade în „Curierul românesc”, primul periodic în limba română, apărut în aprilie 1929), s-a născut la Buzău, într-o familie de boiernași, cu mama olteancă, descendentă din familia Lăcustenilor. Rămas orfan de mic, va fi crescut în casa stolnicului Nicolae Hiotu din Târgoviște, de către sora mamei și soția stolnicului. Învață, alături de Grigore Alexandrescu, de la un dascăl de familie, franțuzește și grecește. În 1830, se înrolează ca ofițer în milițiile pământene de curând înființate. Moare de tânăr, la Craiova, și este înmormântat lângă biserica Madona Dudu. Este slăvit de **Pantazi Ghica** (fratele lui Ion Ghica, autor al lucrării în două volume, *Monumentele noastre naționale*) în poemul *O lacrimă pe mormântul lui Cârlova*. Cu prilejul comemorării centenarului morții, se dezvelește bustul în bronz al poetului, operă a sculptorului Vasile Blendea. Alături de poetul cu cele mai puține poezii, ne întâlnim cu umbra fabulistului **Grigore Alexandrescu** (22 ianuarie 1810, Târgoviște-5 noiembrie 1885, București). Poet, traducător, publicist, politician, copilărește în orașul natal, învață în casele lui Nae Hiotu, alături de Cârlova. Din 1837, când rămâne orfan de ambii părinți, se mută la București, la un unchi, părintele Ieremia, „*locuind într-un beci, sub scară, la Mitropolie*”. În 1831, este coleg cu Ion Ghica și C. A. Rosetti, la clasa de literatură a școlii lui J. A. Vaillant. În spațiul dedicat

scriitorului Grigore Alexandrescu, este evocată opera, anii copilăriei și dese sale reveniri în urbea de la poalele Mănăstirii Dealu, invitând parcă pe vizitator să continue căutarea și în afara zidurilor Muzeului. În fosta mahala a Lemnului, în apropierea bisericii cu același nume, printre ai căror ctitori se numără și tatăl scriitorului, se păstrează casa în care s-a născut poetul, având pe peretele dinspre stradă o placă comemorativă, care stă mărturie a acestui fapt. Nu departe de casă, se află bustul în bronz al acestuia, dezvelit la 10 mai 1899, cu implicarea maicii Smara în ridicarea acestui monument memorial.

Ion Ghica (12 august 1816, București-7 mai 1897, Ghergani, Dâmbovița), scriitor, economist, matematician, publicist, politician, diplomat, prinț de Samos, personalitate marcantă a celei de a doua jumătăți a secolului al XIX-lea, cu conac, școală și capelă a familiei Ghica la Ghergani-Răcari, Dâmbovița. Face parte din familia de mari boieri a **Ghiculeștilor**, fiind întâiul născut (din cei șapte copii) al logofătului Dimitrie (Tache) Ghica și al Mariei Câmpineanu, fiica vornicului Scarlat Câmpineanu. Își va leaga numele de Târgoviște, prin *Pledoriul*, pledoaria ținută pentru recăștigarea drepturilor electorale pierdute, din cauza străinării ca bey de Samos, dar și prin participarea la seratele culturale, ținute în casele Fusseștilor, prin activitatea sa politică și chiar, prin cea de edil al județului, printr-o bogată corespondență evocatoare (*Scrisori către Vasile Alecsandri* sunt un exemplu), prin paginile oferite despre viața cetății (în capitolul al IV-lea din *Convorbiri economice*, 1879). A fost, din 1874, membru titular al Societății Academice Române și președinte al ei, ales la 18 septembrie 1876 până în 1879, când instituția este redenumită și devine Academia Română. A fost președintele acestui for academic de mai multe ori (1879-1882, 1884-1887, 1890-1893 și 1894-1895). În 1891, prin secția de la Târgoviște, devine membru al Ligii Culturale.

Capodopera lui de scriitor este cartea de corespondență memorialistică *Scrisori către Vasile Alecsandri*, apărută în primă formă, la Tipografia Academiei Române, Laboratorii Români, în 1884, urmată de o nouă ediție, completă, la Editura Socec, în 1887.

Pantazi Ghica (15 martie 1831, București-17 iulie 1882, Ghergani, Răcari, Dâmbovița). Avocat, prozator, dramaturg, publicist, frate cu Ion Ghica. Ziarist și avocat cu atitudine democratică, pledează în procesul „Republicii” lui Al. Candiano Popescu, care a avut loc la Târgoviște. În 1856, este numit procuror supleant la Tribunalul de Dâmbovița, iar la 30 decembrie 1858, președinte. Peste trei ani este numit asesor la Ministerul Justiției și pleacă la București. Impresiile perioadei târgoviștene (1856-1859) sunt evocate în proza *O lacrimă a poetului Cârlova* (1858), scrisă și tipărită, pe când se afla la Târgoviște, ca, de altfel, și încercarea de roman din 1860, *Un boem român*. Tot în aceeași notă poate fi considerată și piesa *Mircea cel Bătrân*. În ambele proze se face o descriere a Târgoviștei și împrejurimilor, amintind de diverse figuri ale orașului, cum ar fi cobzarul Paraschiva Paharnicul, Bedros Tutungiul, Ioniță Bărbierul, Simuică. A fost căsătorit cu Camille-Pauline-Marie Guyet de Fernex.

Smaranda Andronescu Gheorghiu (5 septembrie 1857, Târgoviște-26 ianuarie 1944, București). **Maica Smara**, așa cum a numit-o Eminescu, era prietenă cu Veronica Micle. Institutoare la Sinaia, Ploiești și București, poetă, prozatoare, a fost printre primele militante feministe, având inițiative pe tărâm cultural; a conferențiat în țară, la Ateneul Român sau în alte orașe, precum și în străinătate: Italia, Belgia, Franța, Suedia, Danemarca, Grecia. Colaborează la organizarea Congresului Orientaliștilor (Roma, 1889), unde reprezintă Societatea Presei Române. La Paris, este una din organizatoarele Congresului pentru Pace al Uniunii Universale a Femeilor, în 1900, iar în 1902, participă la Congresul Latin, devenind astfel, și prin conferințele susținute în afara țării, o adevărată ambasadoare a culturii și cauzei românești. Introduce și susține în învățământul românesc formula școlii în aer liber, a sportului și a preumblărilor pe cărări de munte, a drumețiilor. Puțini știu că întâiul cântec al copilăriei noastre, *Cântecul școlarului*, îi aparține. Urmașă a lui Grigore Alexandrescu, a reușit, în câteva rânduri, să creioneze o imagine istorică a bătrânei cetăți a Târgoviștei, arsă și jefuită în atâtea rânduri, ultima apropiere de hotarele ei a unor ostași otomani - prizonierii

Războiului de Independență. Ea poartă în inimă și-n suflet toată viața Târgoviștea natală conferințind despre istoricul și prezentul ei, dedicând volumul *Schițe din Târgoviște*, apărut în 1898. Iubitoare a creației populare, a portului popular (în colecția *Scriitori*, se găsesc fotografii ale Smarandei Gheorghiu în costum popular, donat și el Muzeului târgoviștean), conferențiară în țară și în afara ei, având ca tematică istoria, cultura și monumentele târgoviștene, condiția femeii în familie și societate, visa la realizarea unui sanctuar al voievozilor ce au zăbovit la Curtea Domnească, de-a-lungul a trei secole și mai bine, atâta timp cât Târgoviștea a fost capitală și reședință voievodală. Din fondurile adunate, în urma conferințelor susținute de aceasta, s-au folosit – o parte –, la restaurarea vechii Mitropolii, iar altă parte, la ridicarea unui monument dedicat eroului mișcării revoluționare de la 1821, Tudor Vladimirescu, dezvelit în august 1911. Se pot admira în expoziție lucrări de artă plastică, cu portrete ale scriitoarei în diverse etape ale vieții, fotografii, piese de mobilier, salonașe, o piesă japoneză deosebită și alte obiecte memoriale.

Alexandru Vlahuță (5 septembrie 1858, Pleșești, Tutova-19 septembrie 1919, București). Poet, prozator, memorialist, ziarist. Clasele primare și liceul le face la Bârlad. Se înscrie la Facultatea de Drept din București, pe care o abandonează, din cauza lipsurilor materiale. Din noiembrie 1879, ocupă – prin concurs – un post de institutor la Școala primară nr. 1 din Târgoviște, iar din 1880, este profesor suplinitor la Gimnaziul „Ienăchiță Văcărescu”, unde a funcționat până la 1 noiembrie 1882, ca profesor de română și latină. Între 1882-1883, este profesor la Școala Divizionară de la Mănăstirea Dealu. În 1882, grație unei diplome cumpărate, se înscrie în baroul avocaților târgovișteni, pledând în câteva procese, fără prea mult succes. Din 1884, se mută la București, în urma destituirii din noiembrie 1882, de la catedra Gimnaziului, datorată activității publicistice desfășurate în presa târgovișteană (în gazetele „Dâmbovița” și „Armonia”, cu apariție neîntrepută, din 1881 până în 1883, conduse de C. Alessandrescu, din comitetul cărora făcea parte). Cei cinci ani, cât a rămas la Târgoviște, nu rămân fără ecou în opera sa (în *România pitorească*, închină pagini întregi bătrânei capitale voievodale, face o descriere foarte frumoasă a traseului ce pornește de la Târgoviște și se sfârșește la Pietroșița; sunt și alte pagini evocatoare în volumele: *Clipe de liniște* sau *Din goana vieții*, dar și în monografia dedicată prietenului său, *Pictorul Nicolae Grigorescu*, născut la Pitaru, Dâmbovița). *Perioada târgovișteană*, de debut literar și publicistic, este o perioadă rodnică și îi va marca întreaga carieră. Alexandru Vlahuță publică în „Armonia” poezia *Dormi în pace*, dedicată Matildei Greceanu, la moartea ei atât de timpurie; piatra ei tombală poate fi văzută în incinta Curții Domnești, lângă Biserica Sfânta Vineri. Scriitorul, profesor la Gimnaziul „Ienăchiță Văcărescu”, își perfecționează talentul de polemist, luptă, în calitate de membru al societății „Progresul”, pentru a tempera statutul obscur, de oraș de provincie, al Târgoviștei. Va locui, împreună cu Duiliu Zamfirescu, la serdăreasa Safta, a cărei figură smochinită o va schița în nuvela *Furfanțo*, în serile foarte liniștite de provincie, când se auzeau până în oraș, trompetele de la Mănăstirea Dealu.

Un colț cu documente îi este dedicat lui **Raicu Ionescu-Rion** (20 august, 1872, Bălăbănești, Tutova-19 aprilie 1895, Târgoviște). Profesor de română, greacă și latină la Liceul „Ienăchiță Văcărescu” din Târgoviște, critic literar. După terminarea Liceului la Bârlad, în 1890, se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității Iași. Moare la numai 23 de ani, de tuberculoză, înfrățindu-se întru veșnicie cu pământul Târgoviștei.

Marele nostru dramaturg, născut la Haimanale, Dâmbovița, **I. L. Caragiale**, își regăsește, se pare, personajele satirizate în scrierile sale în „*orășelul de munte, capitală de județ*“. Prezența în expunere este marcată de câteva fotografii, cărți poștale, câteva rarități ale operei, având în vedere că, pe teritoriul județului, în locul de naștere, se află și o casa memorială, dedicată vieții și întregii creații caragialiene.

I. C. Vissarion (2 februarie 1879, Costești Vale, Dâmbovița-5 noiembrie 1951, Costești Vale, Dâmbovița), prozator, poet, dramaturg, ziarist, scriitor autodidact, autor de

proză fantastică, a intrat în literatură la început de secol XX și s-a format sub influența mișcării muncitorești. Sunt prezente, în expunere, mărturiile ale preocupărilor scriitorului pentru viața satului din acest colț de țară, nu departe de Titu. Pe unul din pereții sălii este prezentă o lucrare de artă plastică, care redă figura lui Vissarion la bătrânețe, lucrare ce aparține pictorului și sculptorului Vasile Blendea. Colaborează la „Rampa” lui N. D. Cocea, este prieten cu: Gala Galaction, Tudor Arghezi, I. Al. Brătescu Voinești. Are preocupări în domeniul științei, brevetându-și câteva invenții: aeroplan Vissarion nr. 1 (1912), încălțăminte cu ventilație Vissarion, văruiitor Vissarion, bastonul-scaun Vissarion (1922) și altele. În 1943, va edita un volum, sinteză a gândirii inventice, intitulat *Enigma mecanică din mediul în care ne găsim*. În perioada intrerbelică participă, alături de alți oameni de cultură (Liviu Rebreanu, Gala Galaction, Victor Eftimiu, Cezar Perescu, Ion Minulescu, Ionel Teodoreanu, Șerban Cioculescu, Matei Alexandrescu, Ion Calboreanu, Ștefania Stâncă), la șezătorile literare organizate la Târgoviște, la Sala de Arme.

Ultimele două săli ale casei-muzeu sunt dedicate scriitorului-proprietar, pentru o vreme, al imobilului din strada Justiției nr. 5. În vitrine, se reunesc tematic cărțile ce însumează întreaga creație literară a lui **Ioan Al. Brătescu-Voinești** (1 ianuarie 1868, Târgoviște-14 decembrie 1946, București), fotografiile de familie sau ale prietenilor apropiați, corespondență. Vitrinele sunt acompaniate de portrete de familie încadrate de rame artistic alcătuite, dar destul de greoaie, piese de mobilier din lemn masiv, sculptat, de proveniență occidentală, de epocă, alte piese care amintesc de perioada în care a locuit la Târgoviște: biroul, la care și-a scris cea mai mare parte a operei literare, povestirile pentru copii, binecunoscutele: *Privighetoarea*, *Puiul*, *Moartea lui Castor*, biblioteca, plină de cărți de filosofie, știință și literatură, violoncelul ș.a. În 1913, când are loc, la Târgoviște, Congresul național de popularizare a științei, ale cărui lucrări s-au desfășurat în Sala de Arme, la doi pași de casa acestuia, astăzi muzeu, I. Al. Brătescu-Voinești ține o adevărată pledoarie în favoarea teoriei lui Darwin.

Academician, scriitor, dramaturg, publicist, politician, Ioan Al. Brătescu-Voinești își va petrece copilăria la Târgoviște și la moșia familiei de la Brătești, nu departe de oraș. De mic va fi atras de muzică și pescuit, pentru care face o adevărată pasiune până la bătrânețe. Școala primară o face la Târgoviște, iar gimnaziul, la București (1879-1883). Se înscrie la Facultatea de Medicină, iar după un an renunță și urmează Facultatea de Drept, în paralel cu audierea cursurilor la Facultatea de Litere și filosofie.

Bustul scriitorului, în piatră, care ne întâmpină, încă de la inaugurarea Muzeului, de pe alea parcului, este creația aceluiași sculptor, Vasile Blendea, autor și al bustului în bronz al lui Ienăchiță Văcărescu, dezvelit în 1935, în prezența Elenei Văcărescu, în fața Liceului, care-i poartă numele.

Nu sunt uitați nici cei care au urmat și continuat opera înaintașilor pe tărâmul literaturii: **Ioan Ciorănescu, Ion Calboreanu, I. D. Pietrari, Aurel Iordache, George Tomozei, Grigore Arbore, Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu** și, nu în ultimul rând, reprezentanții **Școlii de Literatură de la Târgoviște: Radu Petrescu, Mircea Horia Simionescu, Costache Olăreanu, Tudor Țopa, Petru Creția, Timotei Constantinescu, Al. George**.

Acesta a fost excursul nostru sentimental prin Târgoviștea culturală, de la începuturi și până astăzi, în speranța redescoperirii valorilor literare din acest colț de țară binecuvântat.

THE MEMORY OF DÂMBOVIȚA'S WRITERS IN THE HOUSE OF IOAN AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI

The house of the writer Ioan Al. Brătescu - Voinești built between 1897-1898, located in the middle of a park of real dendrological value and belonging to him until after the First World War, occasioned the reception of writers such as: Titu Maiorescu, I. L. Caragiale, Emil Gârleanu, Mihai I. Dragomirescu, I. Rădulescu Pogoneanu (remarkable academic personality of the time). From 1968, the house will become the Museum of Dâmbovița's writers which preserves, through its exhibits (books in princeps editions, photographs, documents, pieces of furniture, paintings, memorial pieces etc.) structured in three sections, the memory of writers with origins in Târgoviște, in Dâmbovița county or who - temporarily - stopped in the old capital of the country.

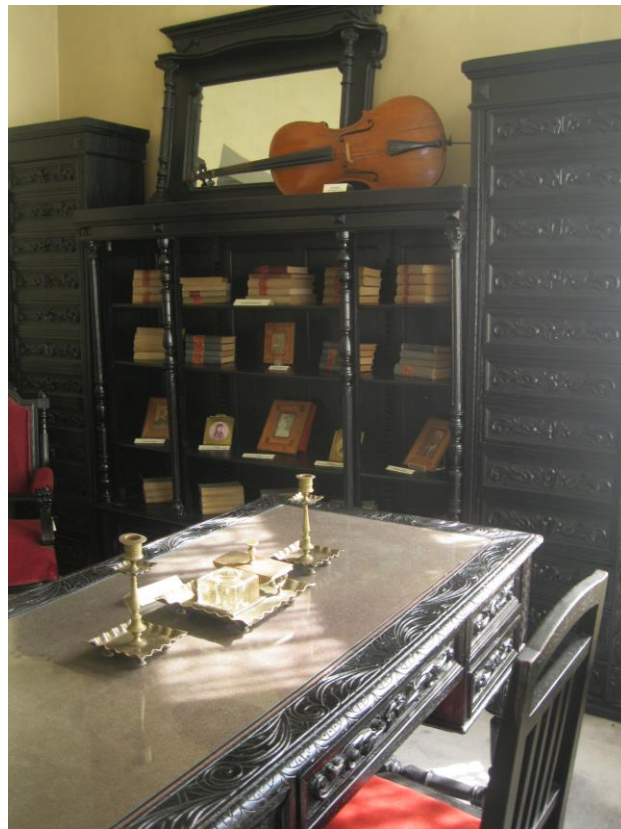
A first section presents the cultural life of the Middle Arges, when Târgoviște was the first center to irradiate the country's culture, with influence in the large Romanian space, but also in the entire Southeast European Orthodox space. The first great literary achievement of Târgoviște "The teachings of Neagoe Basarab to his son Theodosius" is a Romanian edition of Byzantine parenthetical literature. We also mention here the voivode - poet, Petru Cercel, Matei of Mirelor, the first cultist, Udriște Năsturel, the humanist Constantin Cantacuzino Stolnicul, the chroniclers Radu and Șerban Greceanu, Antim Ivireanul or Gheorghe Radovici. The Văcărești dynasty and the triumvirate of the Wallachian romantics - Vasile Cârlova, Gr. Alexandrescu and I.H. Rădulescu -, the poets of the national revival, are reunited in a second section of the museum. The third section is dedicated to writers born under in Târgoviște or brought for a moment or for eternity, in these places, where the writing resonates and vibrates for a long time. The last two rooms are reserved for the writer Ioan Alexandru Brătescu - Voinești.

Muzeul Scriitorilor Dâmbovițeni, Târgoviște.

Bustul în piatră, parcul și casa scriitorului I.Al.Brătescu-Voinești.

Biroul scriitorului Ioan Al. Brătescu-Voinești.

Mihai Onofrei: Bustul lui Ioan Al. Brătescu-Voinești.

Bustul lui Ienăchiță Văcărescu.

Liră cu medalion „Ion Heliade Rădulescu”, așezată pe fișierul ce are inscripționate inițialele numelui scriitorului.

Aspect din Sala „Smaranda Gheorghiu”.

CORESPONDENȚĂ DE FAMILIE: VASILE BĂNCILĂ

Elena ILIE*

Keywords: Vasile Băncilă, correspondence, family.

Corespondența privată a lui Vasile Băncilă¹, aflată în custodie la Secția Memoriale a Muzeului Brăilei „Carol I”, strânge, într-un vast tablou, nuanțele prismatice ale personalității unuia dintre filosofii ce i-a dat Brăila, alături, desigur, de Nae Ionescu, de logicianul și filosoful culturii Anton Dumitriu, de sociologul Petre Andrei, ca să ne oprim doar la câțiva dintre cei ce s-au dedicat reflecției filosofice.

Vasile Băncilă filosoful, eseistul ori pedagogul, a fost deja făcut cunoscut publicului de la noi prin multe studii despre sau prin editarea operei sale, ce acoperă domeniile de mai sus, domenii în care, de altfel, a excelat.

În prezentarea succintă a personalității sale se regăsește și aceea de epistolier. Dacă partea de corespondență a lui Vasile Blaga cu Lucian Blaga și-a găsit editorul de o bună bucată de vreme, cea la care vom face astăzi referire, corespondența cu membrii familiei, este inedită.

Scrisorile sunt mărturii sugestive pentru a descifra pe Vasile Băncilă-omul, în calitate de soț și părinte; totodată, textele prezentate vor reliefa calitățile sale intelectuale, mai cu seamă în epistolele adresate iubitei, viitoare soție. Profundul sentiment al atașamentului față de familie, responsabilitatea în creșterea și educarea copiilor, conduita impecabilă în relațiile cu membrii familiei, creionează profilul său moral impecabil.

Stilistic, scrisul său e clar, precis, bine conturat. Își stăpânește bine sentimentele și gândurile. În plan intelectual, calitatea esențială a textului rezidă în capacitatea de a defini limpede conturul unei probleme și a-i dezvălui esențialul.

Vasile Băncilă se dezvăluie ca un om ordonat în gânduri și viață, cu un puternic sentiment al datoriei față de familie: „*Am fost născut cu puternice instincte de familie, mi-am întemeiat chear o familie*“ - mărturisește în scrisoare adresată Feliciei, în 27 noiembrie 1923, din București. Și, mai departe, regretul: „*Și totuși sunt silit să stau departe de voi.*” Concepția sa despre familie, structura, rolul, funcțiile ei, implicarea membrilor unei familii în problemele comune, idei, teme, teoretizări reluate în multe din studiile sale, se regăsesc, ca și celelate idei filosofice, în scrisori. „*Și mai trimite-mi scrisoarea aceea în care-ți vorbeam despre sentimental religios căci îmi trebuie ideile de acolo p.² o lucrare.*” (scrisoare din 8-9 decembrie 1923, București). Revenind la sentimentul profund și curat al iubirii și respectului pentru familie, iată, spre exemplu, ce scria în același noiembrie 1923: „*... mă întrebam dacă cei cari au gustat odată din realitatea familiei, nu pot fără ea - dacă un solitar intelectual nu*

---

*Muzeograf, Casa Memorială „D. P. Perpessicius, Muzeul Brăilei „Carol I“.

¹ Vasile Băncilă (1 ian. 1897, Brăila-10 iun. 1979, București); abordează mari teme ale filosofiei, logicii, eticii, esteticii, psihologiei, religiei, istoriei, culturii, sociologiei; eseist și epistolier.

² p. = pentru, prescurtare folosită de Băncilă în text.

trebuie să nu fi apucat niciodată să știe și să trăiască într-o familie proprie. Căci omul de familie are nevoi așa de adânci și de specifice încât, în comparație cu celibatarul, sunt aproape două sexe diferite!“

În acest spirit al educației morale ridicate la rang de normă de viață și conduită își educă copiii. În spiritul principiilor pedagogiei al cărei slujitor strălucit a fost – poate cea mai vibrantă și rotundă operă a sa în acest domeniu –, nu se poate opri în a face permanent educație celor apropiați, chiar dacă învelișul gândului, cuvintele sunt pătrunse de dragoste, duioșie, tandrețe. Rândurile adresate strict acestora sunt concepute astfel încât Ionică, fiul cel mare, și Ileana să fie bine edificați asupra comportamentului și îndatoririlor care le reveneau. Din prima sa deplasare la Școala Română de la Fontenay-aux-Roses (1925-1926), în colecția Secției Memoriale se află câteva cărți poștale ilustrate adresate celor doi copii. Pe lângă faptul că piesele reprezintă interes și, din punctul de vedere al obiectului ca atare (ilustrator, logo-ul editurii, circulație poștală), ele sunt repere ce-l dezvăluie pe Vasile Băncilă în calitate de părinte responsabil: grija sa este ca Ionică și Ileana să aibă, deopotrivă, o copilărie fericită și un mediu sănătos, condiții și stimulente pentru a-și cultiva mintea; fiului mai mare îi transmite responsabilitatea de a avea grijă de cei din jur - mama, soră, bunici -, un pas important în educația sa de viitor cap de familie; nu uită de educația religioasă - și aici ne oprim în a spune că a avut preocupări importante în această direcție, concretizate în mai multe studii, începând cu anul 1926; studiul fundamental, *Inițierea religioasă a copilului*, deși scris în 1936, va apărea în formă completă în anul 1996, la Editura Anastasia.

Pentru plasticitatea textelor, duioșia și gingășia sentimentelor, redăm mai jos câteva dintre gândurile, îndemnurile trimise de Vasile Băncilă copiilor, Ioan și Ileana:

1.

24 Febr. 1926 Fontenay-aux-Roses

„pentru Ionică și Ileanușa de mărțișor doresc celor doi ghiociei ai noștri să trăiască ani mulți și încărcăți de rod, și măicuța și tata Puiu să trăiască și ei să se bucure de mireasma celor două flori, pe cari le-a dat vieții din ceea ce ei au avut mai bun, și cari vor fi mâine pomi voinici gata să se acopere de alte flori în primăvară. Să-mi trăiți, Tata Puiu” (carte poștală, fetiță îmbăindu-se, logo: M.M: Nr. 1232)

2.

6 Martie 1926,

lui Duguleană Niți îngerul lui tata-Puiu să se roage la Dumnezeu pentru măicuța, tata Muțu, mama mare. Să le dea tărie, sănătate și noroc. Și pentru el să se roage că merită mult. Suflețelul lui are dreptul la mult. Mamă-mică, vă sărută Tata-Puiu (carte poștală, circulată Paris-Brăila; pe față și verso logoul A NO ER, serie 4223; Made en France, Fabrique en France)

3.

Un cal cuminte și mirat care se uită la fetiță, iar fetița a rămas cu ochii curioasă la el parcă-l întreabă clar: nu muști, nu-i așa? Iar macii împrejur au rămas și ei mirați, uitându-se la fetiță și la căluț: ochii acestuia și macii au rămas toți locului mirați într-o zi de primăvară. tat Puiu, martie 1926

4.

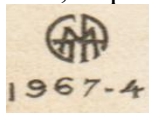
18 Aprilie 1926

lui Nițișor Duguleană, ca să nu mai fie așa de serios și slăbuț, ci ca o rază jucăușă, așa cum îl știe tat-puiu și cum e el de felul lui. Să se joace, să alerge, să înghită aer și soare,

să facă ochii mari la toate câte-s pe lume și să-și salte pletele în vânt, iar din când în când să pună câte o întrebare cu tâlc, să dea un răspuns mințos azvârlit în grabă. Că nu-i lungă copilăria! Să adune acum viață în suflet și roz în obraz, căci drumul vieții e lung și trebuie să ai de unde cheltui și să-ți mai rămână și ție. Măicuța și tat-puiu vor fi veseli atunci, și mereu întineriți chiar de or avea o sit de ani! tata-puiu

Cărți poștale ilustrate din aceeași serie, imprimate în Italia, logo: GMP (neidentificat)

5.

lui duguleana tatii Puiu! Că-i place mult să zugrăvească și-i plac toate lighioanele - lighioană mică și scumpă! (datată ulterior 1926)

6.

Niti cu Muț și cu Aureti se joacă cu cercul la grădina mare. Îi sărută tat Puiu Martie 1926

7.

Niți se joacă cu mingea cu un prieten de la aplicație, iar Muț se uită la ei și tare ar vrea să fie și ea băiat! Tata Puiu, Martie 1926 (Ilustrator Zane, editor J. Picot, Paris)

8.

17 Iunie 1926

lui Niți Duguleană, tata Puiu se gândește mereu la el și vrea să-l vadă numai râzând și înghițind aer bun. Tata Puiu o să se facă mic cât el și o să-i fie camarad de joacă. Sau, în alte dați, o să vorbească amândoi ca doi înțelepți, ca doi buricu-pământului. Îl sărută tata Puiu

***

În ceea ce privește schimbul de scrisori între Vasile Băncilă și soția sa, Felicia, conținutul acestora depășește sfera particularului, amabilităților și conveniențelor vieții de familie. Și aceasta, întrucât schimbul de mesaje sunt între persoane cu educație intelectuală solidă, iar informațiile obișnuite în asemenea gen de corespondență conferă doar o coloratură discretă în peisajul comunicării, majoritatea fiind cele cu conținut filosofic, pedagogic, religios, moral. Banalul cotidian este înlocuit de cei doi cu discursul spiritual, preocupare comună a soților Băncilă.

Referirile la familie, la copii nu lipsesc din nici una dintre scrisorile lui Vasile Băncilă. Sunt spuse pe un ton normal, fără patetism, în același stil concis și clar, dar care dezvăluie latura sa afectivă. Ajuns în aceeași cameră din București (7 septembrie 1923, pentru a da unul dintre examenele de definitivat în învățământ), așadar ajuns în același loc care îl găzduia când avea treburi aici, așterne imediat pe hârtie gânduri, trăiri, sentimente, reflecții filosofice. Începe printr-o frază grea, plină de încărcătură emoțională: „Niciodată nu m-am smuls mai greu dintre voi ca acum”, ca să continue mai jos cu lucruri de cu totul altă încărcătură ideatică: „Mi se părea că de câteva luni n-am avut liniște. Și toate au rămas cum le-am lăsat. Curios acest mecanism: o simplă schimbare de mașinărie și viața merge perfect orânduită ca și cum așa ar fi fost de când lumea, deși cu o zi în urmă duceam cu totul alt fel de viață. Parcă aș avea 2 euri sau parcă aș fi în două exemplare chear fizicește vorbind, căci fie sunt al locului și acolo, și aici. Dar, când privești pe deasupra, ești cuprins de o stranie nedumerire, știu că și când am venit din război, și imediat am început felul de viață dinainte

cu câțiva ani până în cele m.³ mici gesturi a căror întregă și inconștientă memorie se păstrase în mușchii și nervii mei - m-am mirat ca și acum. – Sau mergem oare către o dizolvare a cadrului spațial în viața noastră? Și, dacă spațiul dă disciplina, de aici vine anarhia modernilor ?”

Într-o altă scrisoare, cu câteva zile înaintea ocupării unei catedre în învățământ (4 decembrie 1923), pune în discuție drama intelectualului de a alege între satisfacerea necesităților biologice, materiale, și lumea ideilor. După o noapte de insomnie, „*din cauza grijilor uneori stupide*”, se psihaanalizează: „*...odinioară mă ținea treaz cine știe ce idee filozofică pozitivă și imagine poetică sau visuri încântătoare până adormeam într-o atmosferă de spiritualitate sau în murmure amabile. Acum, sunt chinuit de gânduri biologice și sterpe dintr-acelea cari macină creierul oricărui biped prins în lupta plată a vieții. Bietul om, dac-ar ști el ce are să ajungă!*”

Aceeași ipostază a dualității materie-spirit, prinsă în învelișul corpului uman, este reluată de mai multe ori, cea redată în continuare părându-ne sugestivă prin plasticitatea ei și prin alăturarea instinctului intelectual celui al familiei de care pomeneam mai sus: „*Am tot așa de puternice instincte intelectuale și totuși nu pot avea cu adevărat viață intelectuală. Ce e m. important în viața mea, în ființa mea, rămâne nehotărât. De aici senzația cumplită de gol. Trebuie să-mi înăbuș zilnic elanul forțelor din mine.*” (27 IX. 1923 București)

De multe ori face referiri la sistemul social ori la activitatea partidelor politice, ce vin nu în împlinirea umană, ci în anchilozarea individului, în prinderea lui în capcanele rutinei, automatismului. „*Pe de altă parte, examenul acesta mă domină cu stupiditatea lui. Bine ar fi fost să fi scăpat de el. Mă întunecă înaintea mea însumi și deunăzi am avut parcă pornirea ca, după ce mă va numi, să nu m. pun mâna pe nici o carte - să trăiesc numai biologic până se va isprăvi. Iată unde duce sistemul examenelor nechibzuite și m. ales cari nu se mai isprăvesc*” (în aceeași scrisoare de mai sus).

Scrisorile trimise Feliciei sunt calde, pline de tandrețe și de înțelegere, dar raționale. Aceași precizie a gândului este remarcată și de Felicia: „*Puiule, ce calde sunt scrisorile tale toate! Cristale în care vezi totul precis, conturat, colorat... Ființele care nu au darul gândirii precise, a tot văzătoare, nu pot avea intuiția acestei gândiri, căci nu e plasată în obiecte care le sunt lor accesibile. Mie îmi dai însă, prin scrisori și prin discuții, puțința de a recunoaște cel puțin, prin comparație sau, mai bine zis, prin contrast valoarea acestei gândiri. Avem un domeniu comun: viața noastră și viața mea sufletească. Aci vine aparatul tău cercetător și dă lumină și sens*”. (Scrisoare din 21 octombrie 1921, Brăila.) În continuare, întâlnim o adevărată discuție ce se circumscrie analizei psihologice pe tema intuiției feminine și cea a fatalității, continuarea unor gânduri comune și discuții anterioare.

De consemnat că, o importantă parte a scrisorilor Feliciei nu au urmat calea trimiterii prin poștă, ci erau scrise pentru a fi citite de Vasile Băncilă la întoarcerea acasă. „*Eu ți-am scris pentru când vii. Mîine dimineată vii.*” (din încheierea rândurilor, din care s-a citat mai sus, rânduri de fiecare dată nu puține, acestea numărând 14 pagini. Că aceste scrisori pot fi considerate și jurnalul Feliciei, este cert. Cu un amendament: toate au fost citite de Vasile Băncilă care subliniază expresii, idei, pasaje, face comentarii pe marginea textului.

Există o simbioză între cei doi care depășește granițele a ceea ce, în mod obișnuit, numim relație între soți. Expresia acestei legături, în mărturisirea Feliciei: „*Puiule, ce minunat lucru o împreunare a două suflete, a două vieți, cu toată căutarea neliniștită de mai înainte, cu mirajul înfăptuirii reale, cu viața intimă așa de bogată în mijlocul vieții tuturor. Să vă simțiți pe voi și prin ei toți asemenea sau altfel, într-adevăr o viață fără început și sfârșit*” (Text datat 10 oct 1921, f. 32).

---

³ m. = mai.

În scrisorile lui Vasile Băncilă către Felicia nu întâlnim o efuziune a sentimentelor, deși acestea răzbat la suprafață într-un mod discret, elegant; mai mult, Vasile Băncilă nu pierde nici un prilej de a-și tempera soția, vizibil îndrăgostită și, pe alocuri, copleșită de personalitatea soțului. De altfel, într-una dintre scrisori, Felicia va mărturisi că, sub îndrumarea lui Vasile Băncilă, s-a maturizat: „*Sunt doi ani de când tata observase o schimbare la mine - eu o trăiam, dar nu o vedeam - era iubirea cu partea ei de chin. Peste trei luni se împlinește un an de când a murit tata și 5 luni de când ne-am căsătorit. La moartea tatei făcusem un pas în înțelegere, dar o înțelegere metafizică, a vieții și a morții. Acum, încerc a doua înțelegere - umană, rațională, la care mă ajuți tu, și evenimentul complex pe care-l trăiesc. Atâtea fapte aveau nevoie de a fi înțelese, acceptate de o minte a cărei putere de judecată nu era încă exercitată. Aici ai avut tu partea grea de muncă și răbdare*” (Scrisoare din 7 octombrie 1921).

Iată una dintre numeroasele intervenții pedagogice ale lui Vasile Băncilă asupra sensibilității, uneori exagerată, a soției, sensibilitate care o făcea să-și risipească energia în lucruri efemere: „*Păstrează-ți pasivitatea sufletească și, când poți, cetește cu metodă*” (4 decembrie 1923).

Ultima scrisoare a Feliciei este datată 28 iunie 1930, cu câteva zile înaintea întoarcerii lui Vasile Băncilă de la Paris. Pe colțul de sus al primei pagini, o notație târzie a lui Vasile Băncilă: *Minunată scrisoare! 1972*. Era vremea când își făcea ordine în hârtii. Avem bănuiala că intenționa să ordoneze și corespondența cu Felicia pentru publicare, cum, de altfel, își propusese cu întreaga corespondență; însemnările ulterioare, observațiile asupra textelor sau autorilor, ce indică această preocupare.

Revenind la scrisoarea de mai sus, câteva pasaje vor reliefa intensitatea gândurilor exprimate în cca. un deceniu de corespondență (1919-1930) între cei doi: „*Am luat teancul de scrisori, aranjate după dată. Ce de scrisori! – De ce-o fi omul așa făcut, de-mi pare acum rău că n-o să mai am scrisori și că nici eu n-o să-ți mai scriu! Mă uit la hârtioara cu adresa ta, pe care mi-ai scris-o în grabă la plecare. Tot timpul de atunci și până acum, a stat pe masa de scris. De acum trece și ea în arhivă. De ce regretul. Doar acum vii tu și când vei fi aici, nimic din astea n-o să mai fie.*”

Și, mai departe, despre scrisorile soțului, epistole ce dezvăluie structura interioară a eului băncilian: „*E o parte din sufletul tău, din lunile de depărtare, în ele. Sufletul tău îndreptat zilnic spre noi, gata de sfaturi bune, drept, înălțător și trist câteodată, cu aceeași grijă, ca și când erai acasă, cu aceleași preveniri ca nu cumva amorul propriu să mă împiedice de a înțelege greșelile mici, ca și cele mari...*”

În scrisorile astea ești tu, sunt eu, e viața în sine. S-ar putea strânge atâtea maxime, atâtea filozofie a vieții! Ești tu, tu singuratec, cu sufletul neliniștit, de o neliniște neobicinuită, o neliniște metafizică, care te împiedică a fi om de știință, adică știința rigidă, modernă, nu știința creiatoare, cu idei de sinteză, cum a fost în alte vremuri.”

***

Explorarea universului familial al unei personalități pe cât de mari, pe atât de originale, precum Vasile Băncilă, prin intermediul corespondenței cu membrii cei mai apropiați lui, soția și copiii, se transformă într-o veritabilă lecție de morală, responsabilitate, onoare. Șansa de a putea.

Parcurgerea rândurilor corespondenței lor reprezintă o reală împlinire intelectuală și o veritabilă terapie spirituală, prin energia transmisă când își comunicau, fără pretenții, întâmplări legate de viața cotidiană, dar și impresii și atitudini față de cutumele societății. Ceea ce ilustrează educație și o conștiință civică.

VASILE BĂNCILĂ'S CORRESPONDENCE WITH FAMILY MEMBERS

Vasile Băncilă's correspondence with family members, wife and children, through its complexity we think can be a standalone chapter in a large collection that would include all the letters he sent and received in a timespan encompassing most of his life: 1915-1979.

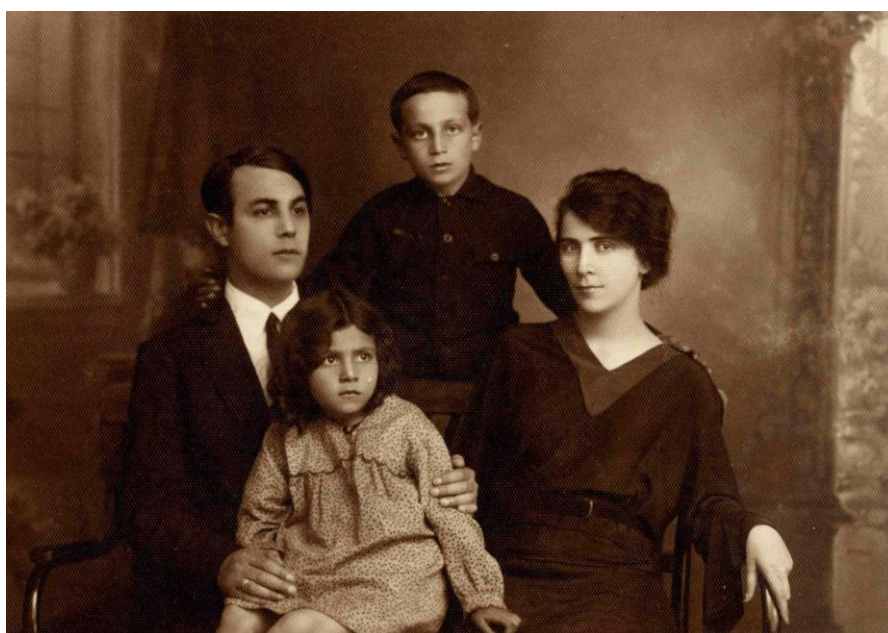
Vasile și Felicia Băncilă.
Însemnare pe verso: *Foto Glob Brăila 1921.*

Vasile și Felicia Băncilă.
Însemnare pe verso: *Zece ani de la căsătorie.*
Brăila. 13 august (31 iulie st. v.).

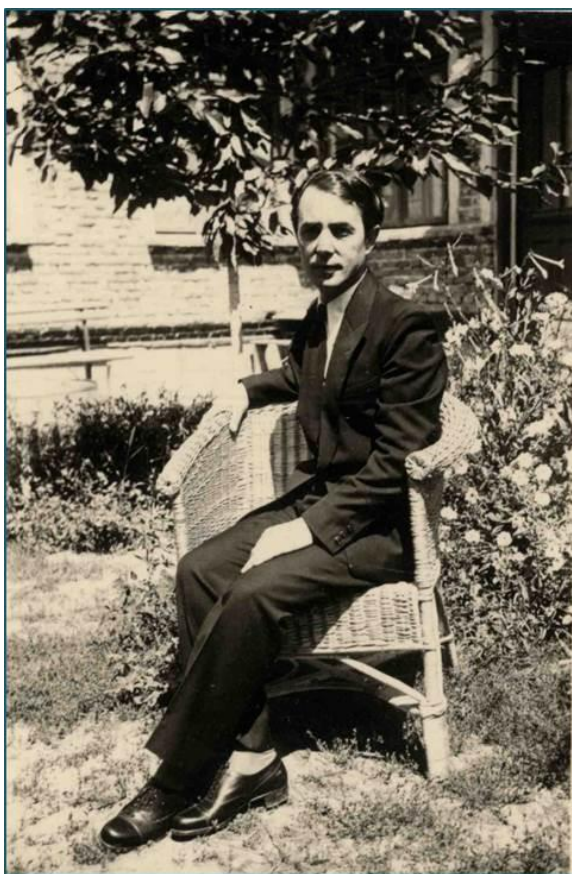
Felicia, Ileana și Ioan Băncilă.
Însemnare pe verso: *În ziua premiilor/iunie 1930*
Brăila.

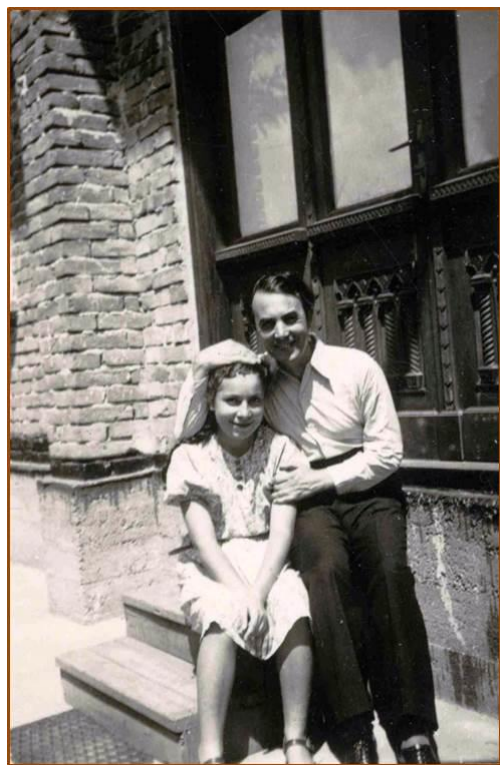
Vasile Băncilă cu familia.
Atelier foto Gheorghiu, Brăila. Însemnare pe verso: *Toamna. 1930 Brăila.*

Vasile și Felicia Băncilă.
Însemnare pe verso: 5 iulie 1938 în Cișmigiu.

Vasile Băncilă în fața casei din strada Rahovei.
Însemnare pe verso: aug.1939.

Vasile Băncilă cu Ileana, în fața casei din strada Rahovei. Vasile Băncilă cu familia în fața casei din strada Rahovei. Însemnare pe verso: August 1939.

Vasile Băncilă cu familia în fața casei din strada Rahovei. Însemnare pe verso: 15 aprilie 1941.

Ileana, Vasile și Felicia Băncilă.
Însemnare pe verso: *14 August 1943.*

Vasile și Felicia Băncilă.
Însemnare pe verso: *Iulie 1943.*

22. Novemb 1923. București.

Dragă Felicie,

Cecace m'a impresionat la unuță lui Mladý
a fost în primul rând realitatea religioasă și
poate că ideile unuță pop. lui întotdeauna
de rătăciră, de cea căntătoare și scapă - deși est-
tat tu care te întalnesc și te simțesc și de
bucuri. Aceasta e adăugat cu alți deși dea sub-
ținșă. Altele însă au prius o adăuc. Pe o-
mul în general, care e o ființă și de stăruie sub
raportul moral, care e o ființă aproape inera-
le, care de Dumnezeu și poate transformă
într-o ființă curioasă, bună, ce puțin ca
efect. Pe unuță p. dectul nostru reflectă dect
unul de dorință, de contradicție, de claruri
absolte și de ființă imposibile - în pe de altă
parte prizon de neștiință, în care unuță
cogni de căte ce căte unuță: sau de căte
sunt: după dectă în dectă dectă și
idee de Dumnezeu dectă, pe dectă unuță dectă.

Scrisoarea lui Vasile adresată Feliciei, datată 22 noiembrie 1923, București.

Minunată
scrisoare!
1972.

28 Iunie 1930. Brăila.

Prinule dragă,

Mi-ai luat o înaintate. Îți eu îmi propuseseam să citesc toate scrisorile, înaintea de venirea ta. Nu pentru că să fac o scrisoare, dar pentru lămurirea mea. Iată că aceluș gând îl ai și tu. Acum - să-ți scriu.

Am luat teancul de scrisori, aranjate după dată. Ce de scrisori! De ce-o fi omul așa făcut, de mi pare acum că n-o să mai am scrisori și că nici eu n-o să-ți mai scriu! Mă uit la hârtioara cu adresa ta, pe care mi-a scris-o în grabă la plecare. Tot timpul, de atunci și până acum, a dat pe masa de scris. Deacum trece și ea la arhivă. De ce regretul? Doar acum vii tu și când vei fi aici, nimic din asta n'are să mai fie.

Să citim scrisorile.

È o parte din sufletul tău, din lumile de depărtare, în ele. Sufletul tău în dreptat gâmbă spre noi, gata de sfaturi bune, drept, înălțator și trist câte-odată. Cu aceeași grijă, cași când erai acasă, cu aceeași preveniri ca nu cumva amorul propriu să mă împiedice de a înțelege greselile mici care cele mari. Grepeli de sens ori de ortografie, neînțelegere a unei chestiuni. Dar osteneala ta, Prinule dragă, mi se pierde, fiindcă mă înțeleg pe mine și înțeleg și pe alții. Am impresia că dela o vreme citesc mai bine în gândul meu și al altora. Îți toată viața o să am mereu ce învăța, fiindcă viața e infinită. Am ajuns acum deună bucurie numai de o calitate, dar și de un defect, fiindcă e posibil să nu-l mai ai și pă-l vezi în jurul tău - și în calitatea mea de profesora să luminez elevule, direct sau indirect. Ce bine e să ai ce face în lumea asta!

În scrisorile acestea, ești tu, sunt eu, e viața în sine. S-ar putea strânge atâtea noțiuni, atâtea filosofie a vieții! Ești tu, tu singuratic, eu sufletul

Scrisoarea Felicieii adresată lui Vasile, datată 28 iunie 1930, Brăila.

CĂRTURARUL G. T. KIRILEANU ȘI ISTORICUL MIHAI COSTĂCHESCU ÎN DOCUMENTE INEDITE¹

Ioana COȘEREANU*, Lucian CALANCEA †**

Keywords: G. T. Kirileanu, scholar, Mihai Costăchescu, historian, letters, unique.

Dacă ar fi să facem un portret al cărturarului G. T. Kirileanu, am apela chiar la spusele sale din anul 1935, dintr-o scrisoare adresată lui I. A. Brătescu-Voinești, în care scria: „*eu și cu răposatul meu frate Simion (...) am ajuns pescari și vânători de folclor și cărți vechi românești*”, sau la cuvintele lui Nicolae Iorga, privind publicarea operelor lui Creangă: „*Dacă vei lua în mână Descrierea moșiei Broșteni, județul Suceava, de G. T. Kirileanu, nu se poate să n-o citești până la sfârșit. Sunt acolo știri istorice, note despre gospodăria veche și cea nouă, elemente de limbă, de cultură cu totul necunoscute. Limba e cea a scrisului lui Creangă. Monografia nu poate fi întrecută*”.

Așadar, cărturarul G. T. Kirileanu, o personalitate aproape uitată azi, are meritul de a fi fost un bun istoric literar, folclorist și epistolograf, care a deținut și apoi a dăruit statului român o imensă bibliotecă. Ea conținea 30.000 de cărți, importante materiale inedite, cel puțin la momentul donației, pentru Biblioteca Județeană din Piatra Neamț. Donația cuprindea și imobilul care i-a slujit drept locuință, care acum îi poartă numele, documente în manuscris, și ele inedite, în mare parte. Toate contribuțiile sale editoriale, atât cele de istorie literară, de folclor, cât și cele de istorie a culturii în general, se referă la materiale inedite, aflate în colecția sa, iar după plecarea lui din această lume, în colecțiile bibliotecii care-i poartă numele sau în colecțiile Bibliotecii Academiei ori ale Arhivelor Statului. Cunoscutul exeget al vieții și operei lui G. T. Kirileanu, profesorul Constantin Bostan a lăsat un bogat material biobibliografic; el se constituie ca un bun reper și scoate la iveală o seamă de momente importante din viața sau din opera cărturarului moldav.

G. T. Kirileanu s-a născut într-un sat sărac, Holda-Broșteni, de pe malurile Bistriței moldovenești, în luna martie a anului 1872. La șapte ani, a rămas orfan de mamă, care a murit la nașterea celui de-al doilea copil, Simion (viitorul învățător și culegător de folclor Simion T. Kirileanu), astfel încât cei doi copii au fost crescuți de bunicii dinspre mamă, preotul Teodor și soția sa, Axinia, care le-au devenit și tutori. Copiii au purtat numele bunicului, Teodorescu, și abia mai târziu au adăugat numele tatălui lor, Chirileanu, dar scris cu K.

Primii ani de școală i-a petrecut în satul natal Holda. Apoi, și-a continuat studiile la Broșteni, la vestita școală a lui Nicolae Nanu, unde învățase cu ceva timp mai înainte și Creangă, până la istoria cu caprele Irinucăi. Clasele a III-a și a IV-a le-a continuat la Fălticeni, apoi la școala de cântări bisericești de la Piatra Neamț, pentru a continua tradiția familiei

---

¹ Lucrare revăzută și adăugită.

* Muzeograf, Complexul Național Muzeal „Moldova” Iași.

** Conservator, Complexul Național Muzeal „Moldova” Iași.

dinspre mamă, care însuma șase generații de slujitori ai bisericii. Însă, învățătorul său, Mihai Lupescu din Broșteni, remarcând dorința de învățătură, temeinicia pregătirii școlare și tenacitatea cu care își urma înclinația către studiu, pe care le dovedea elevul, a reușit să-l convingă pe bunic, preotul Todică, să-l înscrie la Școala Normală „Vasile Lupu” din Iași, pentru a deveni învățător. La Iași, unde i-a avut profesori pe Constantin Meissner, Petru Poni, N. Culianu, Al. Philippide, a rămas pentru a-și continua studiile la Liceul Institutele Unite, iar apoi, pentru a urma cursurile Facultății de Drept. După licență, apreciată cu *magna cum laudae*, Kirileanu i-a cerut lui Titu Maiorescu (pe atunci ministru de Justiție) să fie transferat, de la Judecătoria Iași la cea din Broșteni, animat de tendințele poporaniste ale vremii și din dorința de a contribui la refacerea nivelului cultural, economic și social al satului românesc.

Au devenit cunoscute și apreciate preocupările lui Kirileanu de istorie literară, astfel încât este important să precizăm contribuțiile pentru întregirea operelor lui Ion Creangă și ale lui Mihai Eminescu, epistolele scrise cunoscătorilor, constituind bune resurse de informații bibliografice, biografice sau de altă natură, dar care au contribuit și la redescoperirea sa ca mare cărturar. Este unul dintre primii editori ai operei politice a lui Eminescu, iar la îndemnul lui Titu Maiorescu, apare la Minerva, în anul 1905, o ediție critică, semnată alături de Ion Suchianu, iar în 1909, *Icoane vechi și Icoane nouă*, la Vălenii de Munte, cu sprijinul lui N. Iorga. Din 1906 până în 1960, a cercetat și editat scrierile lui Creangă, fiind socotit cel mai longeviv editor al povestitorului, iar investigațiile sistematice, ale locurilor și oamenilor cu care scriitorul a venit în contact, au scos la iveală pagini necunoscute din povestirile lui Creangă și un fragment din *Amintiri*, cercetări pe care cărturarul le-a publicat în revistele „Șezătoarea” și „Ion Creangă”. A editat, astfel, 16 ediții, fapt ce l-a determinat pe Perpessicius să scrie fără rezerve: „**G. T. Kirileanu este cel mai mare editor științific al operei lui Creangă**”, devenind astfel un reper demn de urmat în studierea lui Creangă.

În anul 1906, a intrat în serviciul Casei Regale, unde s-a ocupat de corespondența în limba română și de petițiile către suveran, iar din 1909, a devenit și bibliotecar al Palatului Regal. A fost un apropiat al prințului Barbu Știrbei, fapt ce i-a consolidat poziția profesională și socială. În anul 1930, a fost înlăturat din aceste funcții, odată cu urcarea pe tron a regelui Carol al II-lea, iar după 1935, s-a retras la Piatra Neamț, în propriul imobil, construit pentru locuit, dar, în același timp, și pentru a adăposti fabuloasa bibliotecă de 30.000 de volume (ce cuprindea carte editată între anii 1630-1960) și care, în anul 1956, a fost donată cu tot cu imobil viitoarei Bibliotecii Județe. Importanta lui colecție de manuscrise este donată Bibliotecii Academiei. Literatura sa epistolară, foarte bogată și foarte diversă, a fost puțin și inconsecvent cercetată, parțial publicată, o mare parte rămânând inedită.

Complexul Muzeal Național Moldova Iași deține o serie de documente, cele mai multe fiind scrisori din perioada când era bibliotecar al Casei Regale și/sau secretar al Fundației „Ferdinand I”, perioadă în care purta corespondență cu personalități românești, oameni de cultură preocupați de cercetarea trecutului nostru și de colectarea de documente străvechi. Își consolida, astfel, prietenii cu o seamă de personalități ale vremii sau cu intelectuali dornici de a cerceta trecutul poporului din care făceau parte, precum este exemplul istoricului Mihai Costăchescu, cu care a purtat o îndelungată corespondență, profesor de istorie ieșean, prieten bun, care a contribuit și la îmbogățirea Bibliotecii Fundației „Ferdinand I”, dar și la publicarea unor documente legate de Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul etc. Este vorba aici de epistole, din anii 1928-1943, perioada premergătoare retragerii sale la Piatra Neamț și ulterioară, precum și un număr important de scrisori, adresate de persoane cu care fie colabora oficial și profesional, fie era în relații de prietenie.

Vom comenta și ilustra aici textele scrisorilor semnate de Mihai Costăchescu sau G. T. Kirileanu, câteva dintre ele purtând semnături olografe; ele impresionează prin precizia și onestitatea destăinurii, claritatea și franchețea confesiunii, dar, mai cu seamă, pentru

observațiile doveditoare de mare dăruire, de mare profesionalism, ce dezvăluie o ținută morală ireproșabilă, precum și preocupările culturale de mare impact pentru cultura românească. Din câte știm, documentele de față sunt inedite, cel puțin parțial. Următoarele scrisori, pe care le reproducem integral și le comentăm, cu toate detaliile muzeografice cerute, sunt consemnate de Mihai Costăchescu și de G. T. Kirileanu. Profesorul ieșean Mihai Costăchescu era un bun și constant colaborator al Fundației „Regele Ferdinand I” și un istoric neobosit, privind cercetarea istoriei românilor, căruia i se datorează îndeosebi descoperirea și publicarea unor documente cu sprijinul Fundației. Conținutul referatului redactat și semnat de G. T. Kirileanu, în calitatea lui de secretar al instituției numite mai sus, dezvăluie unele detalii legate de publicarea, în mai multe volume, a documentelor legate de Ștefan cel Mare, subliniind rolul profesorului Costăchescu în cadrul acestei lucrări. Volumul urma să apară cu finanțarea Fundației, iar G. T. Kirileanu, care se ocupa direct de această apariție editorială, se referă adesea la dificultățile întâmpinate, privind costurile tipografice ori procurarea de hârtie aferentă colilor de tipar pentru tirajul stabilit, precum și la perioada din care datează documentele intrate în contextul tipăririi, pe măsura descoperirii lor, adică cele din intervalul 1500-1504. De asemenea, textele de corespondență se referă la faptul că volumele anterioare au fost foarte bine primite de specialiști, precum Nicolae Iorga, Constantin Giurescu și alții. Referatul este datat 15 septembrie 1933 și poartă tipărit, în partea stângă, sus, antetul Fundației „Regele Ferdinand I”, iar deasupra coroana regală. Celălalt document, semnat de Kirileanu, este o scrisoare adresată direct profesorului M. Costăchescu și se referă la tipărirea aceluiași documente, la necesitatea suplimentării numărului colilor pentru tirajul aflat în lucru, îndeosebi pentru faptul că, între timp, autorul a găsit noi documente ce urmau să fie publicate.

Patrimoniul Muzeului de Istorie deține un număr de documente autentice în manuscris, semnate G. T. Kirileanu, toate achiziționate de la un ofertant din Piatra Neamț, documente importante pentru reconstituirea etapelor de viață ale însemnatului colecționar, istoric literar, folclorist, oglindind preocupările, profesionalismul și, îndeosebi, probitatea sa morală, care întregesc memorialistic imaginea personalității sale. Reproducem aici și imaginile epistolelor despre care am discutat, comentând foarte pe scurt, stabilind deopotrivă reperele asupra datelor expedierii sau asupra conținutului specific. Sunt texte olografe, așezate cronologic și semnate de Mihai Costăchescu, născut în anul 1884, la Goești, Iași, și decedat în anul 1953, la Iași, istoric și folclorist român, membru corespondent, din 1939, al Academiei Române, remarcabil cercetător, monograf, autorul, printre altele, al unei schițe istorice a satului natal.

Scrisori. Comentarii

1928

Text olograf, semnat de Mihai Costăchescu, adresat lui G. T. Kirileanu (*Stimate Domnule Chirileanu*). Scrisoarea este datată *Iași, 1928, febr. 25*, și este scrisă cu cerneală neagră pe fila pliată. Textul amintește despre atmosfera din învățământul ieșean, spunând că Bucureștiul oferă un mediu mult mai favorabil de lucru. De asemenea, menționează existența unor documente de arhivă, referitoare la divorțul lui Creangă, ce conțin date nepublicabile. Textul are mai multe sublinieri în creion negru.

Semnătura olografă este scrisă foarte citeț. Plicul, care însotește scrisoarea, are ștampilele poștale de la Iași și București, este timbrat cu un timbru al Poștei de 5 lei și două ale Asistenței Sociale, fiecare de 25 bani. Pe fața plicului se află adresa destinatarului: *Domnului Gheorghe Chirileanu Palatul Regal București*, iar expeditorul nu este trecut pe plic (Foto 1).

1929

Text olograf semnat de Mihai Costăchescu, adresat lui G. T. Kirileanu (*Prea Stimate Domnule Kirileanu*). Scrisoarea este datată *Iași, 1929, oct. 27*, și este scrisă cu cerneală

neagră pe fila pliată. Textul se referă la cărți și documente vechi, pe care M. Costăchescu le poate achiziționa pentru Biblioteca Fundației „Regele Ferdinand I” (clădirea destinată Fundației a fost construită între anii 1930-1934, la Iași, azi Biblioteca Centrală Universitară), despre preocupările profesorului și ale lui Kirileanu, de îmbogățire a patrimoniului Bibliotecii cu materiale vechi, referitoare la istoria românilor. Sunt numiți anticari sau librari cunoscuți, precum Șaraga și alții, care au ce oferi în acest sens, precum și profesorul Ghibănescu, care deține vreo 10.000 de documente de valoare inegalabilă.

Semnatura olografă este scrisă foarte citeț și certifică autenticitatea scrisorii. Plicul, care însoțește scrisoarea, are o ștampilă a Poștei pe față, lângă adresa destinatarului: astfel știm că scrisoarea a fost trimisă recomandat cu no. 11686. Pe verso, plicul este timbrat cu trei timbre ale Poștei, de câte 5 lei fiecare, și unul de 25 bani al Asistenței Sociale. Pe fața plicului se află adresa destinatarului: *Dsale Domnului Gheorghe Kirileanu Palatul Regal (Calea Victoriei) București*, iar expeditorul, pe verso: *M. Costăchescu Stradela Bucșinescu 6, Iași*. Plicul are mai multe ștampile poștale, din Iași și București, de unde reiese că datele de circulație au fost 28/29 noiembrie 929 (Foto 2 și Foto 2a).

1930

1. Text olograf, semnat de Mihai Costăchescu, adresat lui G. T. Kirileanu (*Prea Stimate Domnule Kirileanu*). Scrisoarea este datată *Iași, 1930, ianuarie în 16*, și este scrisă cu cerneală neagră pe fila pliată. Textul se referă la Biblioteca Fundației „Regele Ferdinand I” (clădirea destinată Fundației a fost construită între anii 1930-1934), despre interesul dovedit de Kirileanu în vederea dotării acestei biblioteci, drept pentru care M. Costăchescu, la rugămintea bibliotecarului regal, aflat la București, menționează în textul scrisorii, pe două pagini și jumătate, achizițiile pe care le-a făcut și costurile aferente. Textul are mai multe sublinieri în creion negru.

Semnătura olografă este scrisă foarte citeț și certifică autenticitatea documentului. Plicul, care însoțește scrisoarea, are o ștampilă ilizibilă, este timbrat cu două timbre ale Poștei, unul de 5 lei, celălalt de 1 leu. Pe fața plicului se află adresa destinatarului: *Dsale Domnului Gheorghe Chirileanu Palatul Regal (Calea Victoriei) București*, iar expeditorul, pe verso: *Trimate M. Costachescu Stradela Bucșinescu 6, Iași* (Foto 3 și Foto 3a).

2. Text olograf, semnat de Mihai Costăchescu, adresat lui G. T. Kirileanu (*Prea Stimate Domnule Kirileanu*). Scrisoarea este datată *Iași, 1930, ianuarie 27*, și este scrisă cu cerneală neagră pe o filă pliată. Textul se referă la vizita sa la București, pentru a-l întâlni pe Kirileanu și pentru a-și continua cercetările. Vorbește apoi despre publicațiile vremii, unele achiziționate pentru Fundație, depre cartea M. Conta Chernbach (sic), despre „Revista istorică” a lui Iorga, pe care încă nu a găsit-o, despre un manuscris românesc de literatură, tradus, pe la 1830, găsit la frații Șaraga, despre cele 3 volume de *Acte și fragmente pentru Istoria Românilor*, care ar putea fi achiziționate tot pentru Fundație.

Semnatura olografă este scrisă foarte citeț și certifică autenticitatea scrisorii. Plicul, care însoțește scrisoarea, are mai multe ștampile ale Poștei din Iași și București, pe față și verso. Plicul este timbrat cu două timbre ale Poștei, de câte 3 lei. Pe fața plicului se află adresa destinatarului: *Dsale Domnului G. T. Kirileanu, Palatul Regal (Calea Victoriei) București*, iar expeditorul, pe verso: *M. Costăchescu Stradela Bucșinescu 6, Iași*. Datele de circulație au fost 28/29 ian. 30 (Foto 4 și 4a).

1933

Document cu text olograf, datat și nesemnat, dar grafia și conținutul ne indică fără dubii autorul. Este vorba de G. T. Kirileanu, secretarul Fundației „Regele Ferdinand I”, care informează pe autorul volumului de *Documente* referitoare la epoca lui Ștefan cel Mare², că președintele Fundației a aprobat atât onorariul pentru M. Costăchescu, dar și suplimentarea colilor de tipar, cât și sumele de plată către autorul lucrării, M. Costăchescu. Comunică, în același timp, îndatoriile acestuia, referitoare la distribuirea unor exemplare către Fundație și către cei implicați în demersul publicării. Este menționat, între alții, numele lui C. Giurescu. Scrisoarea este scrisă cu tocul, folosind cerneală neagră, pe 1/2 de filă pliată, cu textul pe prima pagină, cu numeroase corecturi ale autorului, care se adresează cu formula *Iubite Domnule Costăchescu* și este datată: 18 nov. 1933 (Foto 5).

1934

Scrisoare cu text olograf, adresată profesorului Mihai Costăchescu, cu formula: *D-sale Domnului M. Costăchescu, profesor la Iași*. Textul precizează aprobarea tirajului, în vederea editării volumului de documente, de numărul colilor de tipar aprobate, precum și de suplimentul de coli cerut de autor, întrucât acesta descoperise, ulterior predării manuscrisului, și alte documente legate de același subiect. Scrisoarea vine din partea Președintelui Consiliului Fundației (Fundația „Regele Ferdinand I” fusese înființată la inițiativa regelui Ferdinand, statutul instituției a fost aprobat în Senat, între anii 1925 și 1926. Între președinții Fundației au fost: Constantin Hiott, Ernest Ballif, Ion Bianu, ministrul Gh. Balș, rectorul Universității din Iași Petru Bogdan, G. T. Kirileanu), însă, în acel moment, funcția era deținută de generalul aghiotant regal Ernest Ballif, administrator al Domeniilor Coroanei. Textul este scris pe o pagină, cu cerneală neagră.

1936

Text olograf semnat de Mihai Costăchescu, adresat lui G. T. Kirileanu: *Mult Stimat Domnule Kirileanu*. Scrisoarea este datată *Iași, 1936, aprilie 10*, și este scrisă cu cerneală neagră pe fila pliată. Textul menționează publicațiile vremii, îndeosebi ziarele, cărora nu le acordă credibilitate și, cu atât mai mult, celor ieșene. De asemenea, își exprima mulțumirea pentru cronică semnată de Nicolae Iorga, despre ultima sa carte publicată, despre întâlnirea cu Al. Vasiliu din Tătăruși, venit să afle lucruri neștiute, privind luptele lui Ștefan cel Mare cu muntenii, și despre cartea nou apărută, *Arderea Târgului Floci*³.

Semnătura olografă este scrisă foarte citeț și certifică autenticitatea scrisorii. Plicul, care însoțește scrisoarea, are mai multe ștampile ale poștei, pe față și verso. Plicul este timbrat cu două timbre, unul al Poștei, de 6 lei, și altul de 1 leu, Timbrul Aviației. Pe fața plicului se află adresa destinatarului: *Dsale Domnului Gheorghe Kirileanu, str. Ștefan cel Mare (în fața parcului Cozla), Peatra Neamț*, iar expeditorul, pe verso: *M. Costăchescu Stradela Bucșinescu 6, Iași*. Datele de circulație au fost 11/13 apr. 36 (Foto 6).

1941

---

² Medievalistul Mihai Costăchescu publicase, printre altele, înainte de această dată, *Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, vol. I: *Documente interne: urice (ispisoace), surete, regeste, traduceri 1374-1437*, Iași, „Viața Românească”, 1931, și vol. 2: *Documente externe: acte de împrumut, de omagiu, tractate, privilegii comerciale, salv-conducte, scrisori 1387-1458*, Iași, „Viața Românească”, 1932. În 1933 însă, a publicat volumul *Documente de la Ștefan cel Mare. Urice (ispisoace), surete, regeste, traduceri (Supliment la Documentele lui Ștefan cel Mare de I. Bogdan)*, Iași, 1933. Foarte probabil, la acest din urmă volum se referă plata din scrisoarea de față. Deși acum, în 1934, se discută datele de tipărire, pe pagina de titlu este menționat anul 1933, întârzierea apariției fiind relativ obișnuită în actul de editare.

³ Mihai Costăchescu, *Arderea târgului de Floci și a Ialomiței în 1470: un fapt necunoscut din luptele lui Ștefan cel Mare cu muntenii*, Iași, 1935.

1. Carte poștală neilustrată, circulată între Iași și Piatra Neamț; este șampilată și timbrată cu un timbru de 4 lei al Poștei Române. Lateral stânga, lângă adresă, este imprimată șampilă cenzurii: CENZURAT IAȘI 17. Cartea poștală mai are imprimat, cu cerneală tipografică albastră, însemnele regalității sub ROMANIA, iar mai jos cu majuscule, CARTE POȘTALĂ. Cartea poștală are ca destinatar pe G. T. Kirileanu și este expediată de M. Costăchescu. Textul olograf este nedat de expeditor, există însă datarea de pe șampilele poștale, *21/24 oct 41*, și se adresează cu formulele *Dragă Moș Ghiță și Mult stimate D-le K*. Textul subliniază legătura dintre cei doi și probleme de tipărire a documentelor istorice cercetate, fie la Iași, unde nu se găsește hârtie de calitate, fie la București. Mai este vorba de însănătoșirea domnului Kirileanu, dar și a expeditorului, care se afla acum în convalescență și care are dificultăți locomotorii.

2. Carte poștală neilustrată, circulată între Iași și Piatra Neamț; este șampilată și timbrată cu un timbru de 6,50 lei al Poștei Române, preimprimat, sus, colț dreapta, înscris și imaginea: Cetatea Albă, Basarabia. Spre stânga, lângă adresă, este imprimată șampilă cenzurii: CENZURAT IAȘI 1. Cartea poștala mai are imprimat, cu cerneală tipografică albastră, însemnele regalității sub ROMANIA, iar mai jos, cu majuscule, CARTE POȘTALA.

Cartea poștala are ca destinatar pe G. T. Kirileanu și este expediată de M. Costăchescu. Textul olograf este datat de expeditor, *Iași, 1941, dec. 10*, și se adresează cu formula *Mult stimate Domnule Kirileanu*. Textul olograf vorbește despre legătura dintre cei doi, despre tipărirea documentelor istorice cercetate, care întârzie mult, de boala prin care a trecut și de starea bună din prezent, care i-a permis chiar deplasarea la București.

1942

1. Document cu text olograf, datat, *Iași 1942, septembrie 18*, semnat *M. Costăchescu*, și adresat *Prea Simate Domnule Kirileanu*. Menționează o trecută vizită a lui Kirileanu, care a fost găzduit la Iași, la familia Costăchescu, de frumusețea orașului Piatra Neamț, de munții noștri, de mulțumirea pe care această vizită a adus-o familiei. La final, aflăm de intenția istoricului de a aduna tot ce poate găsi legat de Ștefan cel Mare: imagini, documente etc. pentru alcătuirea unui volum. Scrisoarea este scrisă cu toc și cerneală neagră, pe o filă, față-verso, iar textul citeț și grafia frumoasă ne arată că este vorba de o minte bine organizată și de un suflet deosebit de sensibil. (Mihai Costăchescu - n. 1884, Goești, Iași - d. 1953, Iași -, a fost istoric și folclorist român, membru corespondent, din 1939, al Academiei Române.)

Semnatura olografă demonstrează autenticitatea textului (Foto 7 și foto 7a).

2. Carte poștală neilustrată, circulată între Iași și Piatra Neamț; este șampilată și timbrată cu un timbru de 5 lei al Poștei Române. Alături de locul pentru adresă este imprimată șampilă cenzurii: CENZURAT IAȘI No. 28. Cartea poștală mai are imprimat, cu cerneală tipografică albastră, însemnele regalității sub ROMANIA, iar mai jos, cu majuscule, CARTE POȘTALĂ.

În partea stângă a locului destinat adresei există o însemnare olografă în creion: *Revista Transilvania în Sibiu, anul 73, no. 2, 3 Februarie, Martie 1942, Tului Ra(?), pag. 136-148 și separat la Cartea Românească*. Cartea poștală are ca destinatar pe G. T. Kirileanu și este expediată de M. Costăchescu. Textul olograf este datat de expeditor: *Iași, 1942, noembrie 14* și se adresează cu formula *Mult Stimate Domnule Kirileanu*. Textul vorbește de legătura dintre cei doi, de intrarea la tipar a documentelor istorice cercetate, de colaborările sale cu diverse persoane implicate în munca de tipărire.

3. Carte poștală neilustrată, circulată între Iași și Piatra Neamț; este șampilată și timbrată cu un timbru de 5 lei al Poștei Române, preimprimat, sus, colț dreapta. Spre stânga,

lângă adresă, este imprimată ștampila cenzurii: CENZURAT IAȘI 25. Cartea poștala mai are imprimat, cu cerneală tipografică albastră, însemnele regalității sub ROMANIA, iar mai jos, cu majuscule, CARTE POȘTALĂ.

Cartea poștală are ca destinatar pe G. T. Kirileanu și este expediată de M. Costăchescu. Textul olograf este datat de expeditor: *Iași, 1942, iulie 21*, și se adresează cu formula *Prea stimată Doamnă Kirileanu*. Textul evidențiază legătura dintre cei doi, menționează drumul la București și găsirea unor noi documente istorice, rugămintea de a interveni pentru procurarea hârtiei necesare tiparului, precum și îndemnul Academiei de a recurge la editarea lucrării la București.

1943

1. Carte poștală neilustrată, circulantă între Iași și Piatra Neamț; este ștampilată și timbrată cu un timbru de 10 lei al Poștei Române. Peste locul rezervat adresei este imprimată ștampila cenzurii: 120 CENZURAT IAȘI 120. Cartea poștală mai are imprimat, cu cerneală tipografică albastră, însemnele regalității sub ROMANIA, iar mai jos, cu majuscule, CARTE POȘTALĂ.

Cartea poștală are ca destinatar pe G. T. Kirileanu și este expediată de M. Costăchescu. Textul olograf este datat *Iași, 1943, august 14*, și se adresează cu formula *Mult Stimată Doamnă Kirileanu*. Textul reliefează legătura dintre cei doi, munca legată de culegerea și editarea documentelor istorice ale românilor, între care unele se referă la Petru Rareș, sau la Muntenia, la Mihai Viteazul, despre colaborările sale cu diverse persoane, între care Constantin Giurescu, și despre publicarea documentelor, deoarece, la intervenția lui G. T. Kirileanu, sosise la tipografie hârtia necesară tipăririi.

2. Carte poștală neilustrată, circulantă între Iași și Piatra Neamț; este ștampilată și timbrată cu un timbru de 10 lei al Poștei Române, preimprimat, sus colț dreapta. Spre stânga, lângă adresă, este imprimată ștampila cenzurii: CENZURAT IAȘI 80. Cartea poștală mai are imprimat, cu cerneală tipografică albastră, însemnele regalității sub ROMANIA, iar mai jos, cu majuscule, CARTE POȘTALĂ.

Cartea poștală are ca destinatar pe G. T. Kirileanu și este expediată de M. Costăchescu. Textul olograf este datat de expeditor, *Iași, 1943, oct. 7*, și se adresează cu formula *Mult stimată Doamnă Kirileanu*. Textul vorbește de legătura dintre cei doi, de tipărirea volumului de documente referitoare la epoca lui Ștefan cel Mare, de condițiile foarte bune în care a fost editat, de datoria la tipografie și de rugămintea adresată lui Kirileanu, de a-l împrumuta cu bani. De asemenea, îl informează și despre primirea postului la conducerea Institutului din Iași, al cărui nume nu este precizat. După însemnarea olografă cu cerneală albastră, plasată imediat sub dată, deducem suma solicitată i-a fost remisă: *Trimis 72000 prin Banca Rom. 12 oct 1943*.

THE SCHOLAR G. T. KIRILEANU AND THE HISTORIAN MIHAI COSTĂCHESCU IN UNPUBLISHED DOCUMENTS

The scholar G. T. Kirileanu, a personality almost forgotten today, has the merit of being a good literary historian, folklorist and epistolographer who owned and then gave to the Romanian state a huge library. His library contained from book bibliophile copies, to important unpublished materials, manuscript documents, correspondence and much more, donated to the future County Library in Piatra Neamț or to the Academy Library.

All his editorial contributions, both those of literary history, folklore and those of history of culture in general refer to original materials in his collection, as well as the correspondence pages, those with the professor from Iași Mihai Costăchescu, commented in the following material and which are part of the patrimony of the Iași museum.

Iasi, 1928, Febr. 25.

Stimate Domnule Chirilaciu

Am primit, prin prietenul Lupu, scrisoarea Domniei-
Voastre. Nu am avut, cu care să vă multumesc, pentru
interesul ce-l purtați unelei mele persoane. Sunt încre-
dintat că prietenul Lupu exagera unele însușiri ale
mele, totuși, în alte condiții, și putea să facă și eu ceva
mai mult, decât fac.

Nu am făcut nici o intervenție către d. Cencil. Mi
s' a părut, totdeauna, că se uită prea ușor la mine,
și știu sigur că lucrurile acolo sunt hotărâte.

Peste un an, doi, poate voi face o cerere de transferare
la una din catedrele vacante în învățământul secundar
din București. Acolo, e un mediu mult mai favore-
bil, de lucru.

Pentru datele esapului Crenguș, Iohim, cu care, în trecut,
am vorbit de ceva, v' a comunicat. Este și un interesant
docu, la Arhivele Statului, cu divorsul lui Crenguș. Nu
se pot publica încă, cred, lucrurile lui el.

Rugându-mă să mă iertați, pentru întârzierea cu răspunsul,
vă multumesc încă o dată pentru interes și bu-
nele cuvinte ce-mi trimiteți. Vă trimit, prin poștă, câteva
broșurele de ale mele. Nu sânt mare lucru, dar cu vremea
voi putea face, poate, ceva mai de seamă. -

Cu desebite salutări

M. Costăchescu
Str. Fetei 6, Iasi. -

Foto 1. Scrisoare Mihai Costăchescu adresată lui G. T. Kirileanu, 25 februarie 1928, Iași.

Iasi, 1929, Oct. 27.

Prea Stimate Domnule Kirileanu

Am primit scrisoarea Domniei Voastre. Azi, dau manuscrisul la tiparit. S' a intarziat cateva zile, din pricina aglomeratiei lucrului. Nu asigur ca in 3-4 saptamini va fi gata.

Deci puteti, in trimiteti Tipografiei 3-4000 mii de lei, ocaz in care glangindu-se vesnic de bani, si restul la sfarsit.

Decateva zile ma duc la Sarga si-i controlez documentele, sa vad cum sunt valoroase si ce cere Sarga pe ele. Nu va apleca el ca-o pentru Fundatie. El iare si eu foste domol, nu ma crat ca am nevoie numai de cat, sa vad ce putem face.

Am trecut si pe la Berzo. Din referinta un precece carti de valoare. Berzo, de mult nu se mai ocupa de arhitectura, ci mai mult de carti noi. Are cateva manuscrise grecesti si romnesti, pentru care cere in sa preturi fante. De ex. pentru un manuscris, religioz, de pe la 1790, a cerut 20000 lei. Dupa parere mea ma face cel mult 1000 lei. Eu nu i-am oferit nici un pret, spunand ca voi mai veni. Nici Kuppermann nu are, cum stiti bine, mare lucru. Cu el, cred, an'asi intelege cel mai usor. I-am spus si-mi

Foto 2. Scrisoare Mihai Costăchescu pentru G. T. Kirileanu, 27 octombrie 1929, Iași, p. 1, nr. inv. 2798/6.

quia deștepste tot ce are mai vechiu, ce : cărți vechi bisericești,
legete frumoșe (vî fac trebuință pentru bibliotecă Fundației? Pe de
se găsește, cum și în Drobeta bîne, unora notite foarte interesante,
istorice sau de altă natură), cărți de literatură, cărți vechi, cărți
și broșuri tipărite în Iași, și reviste vechi, ce Zimboul, Buciumul
român etc. Va fi mai ușor și le cumpăr toate deodată. —
Am legătură de cunoștință cumpărate de cărți cu autori din
Lipovec, unde, unora, se găsește cărți ce privesc pe Râmnic, ce
manuscrite, cărți de călătorie și unora și documente. Dar nu
stiu bine ce nume cărți atî vrec D. T. pentru Fundație, și nici
pretul care și putea să-l dau. De ex. cărțile lui Miklosich,
relative la limba și istoria Românilor, a lui Jung, Rosler etc.
Am început a scrie și pe domnul Florbănescu. Mă voi duce la

el, să mă duc, și fac o listă de pergamentele ce are și toate docu-
mentele. Poate va fi dispus să măi lăse din pret și să le cumpăr
de Fundație. Are vreo 10000 de documente originale,
de valoare negre în sine și multe nouă, și ce de la începutul
veacului al XIX. Pentru mine documentele de după 1800 nu
au mare valoare, decât în cazuri speciale. Și dor foarte
mult ce atunci când D. T. venită la Iași, să ne întâlnim
să vorbim despre aceste lucruri mai amănunțit, și vedem ce vî
interesează mai mult pentru bibliotecă Fundației. —

Salutându-vă cu toate stima, închei cu aceste rânduri.

Mihai Costăchescu

Strada Dușăneșcu 6, Iași. —

Foto 2a. Scrisoare Mihai Costăchescu pentru G. T. Kirileanu, 27 octombrie 1929, Iași, p. 2, nr. inv. 2798/6.

Iasi, 1930, Januarie în 16.

Prea Stimabile Domnule Kirileanu

Am primit scrisoarea Dⁿⁱ din 10 Ianuarie, ce
și volumul de documente al lui Andrei Veress,
pentru care vă mulțumesc foarte mult. Este foarte
frumos și îngrijit tipărit. Materialul istoric aflat
în el trebuie să fie foarte important. Zic așa, căci
nu am avut încă timp să-l citesc.

Cărțile pe care mi le cereți, nu le-am găsit până
acum, dar ucișduiesc să le pot afla.

Am mai cumpărat, pentru Biblioteca Fundației
Regele Ferdinand și cele 3 volume din Bucovina
Română, cu prețul de 500 lei și Fișele din Zimbruș cu
200 lei. În amândouă se găsește literatura și studii
vechi importante. În Fișele din Zimbruș se află și
un uchi la Petre Răves, în traducere, ce cuprinde
o denie către Mănăstirea Bistrița și al cărei
cuprins seamănă foarte bine cu pasajul din Cronica,
în care se povestește fuga lui la Ciceius din țara Tur-
cilor. De aici, cred, s'a inspirat Mreche vârniceul.
Din Arhiva de la Iași, cred, se pot găsi uchi 17-18 uchi. Com-
plet nu se găsește, dar o uchi parte completă în-
total cu înțelesul.

Voi găsi poate și câteva din operele lui T. Cipariu.
Am găsit și istoricul orașului Iași, abtă I și cred să o

Foto 3. Scrisoare Mihai Costăchescu pentru G. T. Kirileanu, 16 ianuarie 1930, Iași, p. 1, nr. inv. 2798/2.

pot lucra an 200-300 lei. 500 lei e II^a e foarte rară și
deosebită. Poate 1500-2000 lei. Eu am fost înțeles
ca și o' e amănunțit de S. S. S. R. an 2000 lei. Consi-
deră la Capitalism, etc. II^a. De o parte, și în
București, e foarte bine.

Poate să pot amănunțit și așa în țara lui Tocilescu.
Documentele de la S. S. S. R. au fost lucrate. Este pe
mai puțin 100 000 lei. Am face un număr de 20 lei
bucurești. Sunt documente mai multe în acordul cu
XIX° lei și foarte puțin în acordul cu XVIII° lei.
Le afișăm înțelesurile și se face de prioritate și
se mută în București, atunci poate să apară de ple-
cure, să avem mai mult înțeles. Am să aștept și
să fac în celelalte.

În acest timp, eu mai aveți și în alte părți, pentru
cărți și documente.

De la Lucerna și Schul Telemacu, să le ajungă la ora 5^h,
eu aveți și se termină. Astăzi ofițerul, ce să
pot spune, că este în total. Poate pe la ofițerul
luni să veniți și eu pe la București, pentru să
știu. Astăzi să mă înțelegă cu S. S. S. R., că
am să amănunțit așa, amănunțit cu prietenii, ce să
am să priors cum eu să se înțelegă cu Curvite în
țara și Teșaur de documente istorice.

Revizite, ce manuscrise, cărți străine pe le un
și, să
pot amănunțit și în străinătate. Chiar ca
oferit Hirsman în țara un manuscris să
cum în 1700 text în țara și în țara în 2000 lei.

Ami trimit, și să trimit la mi înțeles, și un
și să revin înțelesurile de la S. S. S. R. și să
pot amănunțit și pe amănunțit în țara și în țara
unde foarte important și veți să știți înțeles
și să am oare un puțin amănunțit și să
înțeles.

Am să fac eu și lucrurile lui Hirsman, și să
lucru înțeles. Apoi să știți de la Hirsman și să
pe oare eu mi înțeles și să știți înțeles
și să, să știți de la Hirsman, și să știți înțeles
și să știți, și să știți înțeles.

U' am oare multe și înțeles, și să știți înțeles
eu știți de să știți înțeles, și să știți înțeles
și să știți înțeles.

Înțeles să știți înțeles, și să știți înțeles.

Mihai Costăchescu

[Ștațle București 6, Ioi.]

Foto 3a. Scrisoare Mihai Costăchescu pentru G. T. Kirileanu, 16 ianuarie 1930, Iași, p. 2-3, nr. inv. 2798/2.

Iasi, 1930, Ianuarie 27.

Prea Stimata Doamna Kirileanu

Duminică și Luni, săptămână trecută, am fost la București. Din nefericire, D^{na} erați plecat din București, după cum mi-a comunicat sergentul dela Palet. Venisem și pentru cercetările mele obișnuite și pentru ca să vă văd pe D^{na}.

Am găsit cartea de M. Conta Chernobede și vă voi trimite-o mie, crezând că vă trebuie uerșeret. Numerele din Iasi ale Revistei Istorie a lui Iorga sunt le-am găsit, până acum, la cunctuari. Le cunosc pe la unu și altu și poate să dau de urma lor. Voi cumpăra chiar un mare număr.

Monografia satului și țigului Telinești e gata de tipărit. Lăsa, poimăne va fi gata și broșura. Costă în total 16500 lei, din care s'ă plătește 5000 lei.

Am găsit, la Sorsge, cele 3 volume de Acte și fragmente, pentru Istoria Românilor. Cere pentru ele 1000 lei. Poate să le laze și cu 800 lei. Le cunosc?

Am mai găsit la un particular un mic manuscris românesc, de literatură, traducere, de pe la 1830-1840, foarte frumos scris. Il pot cumpăra pentru 300 lei?

Foto 4. Scrisoare Mihai Costăchescu pentru G. T. Kirileanu, 27 ianuarie 1930, Iași, p. 1, nr. inv. 2798/3.

Stiu că cuticorul Eskenesi, din București, de lângă
 Universitatea era colecție lui Iorga, Studii și Documente,
 care este extrem de rar și nu cere scump. De vă face
 treburi, cumpărați-o.
 Despre cărți, vom mai vorbi, când veți veni la Iași,
 ca să vă ajutăm să nu vă fi prea târziu.
 Cărțile cumpărate le păstrați la mine, până când veți
 hotărî să le dați ce trebuie să fac eu dinsele.
 În cheie scateți rânduiri, selectându-vă cu toată stăruința

Mihai Costăchescu
 Strada Bucuriei nr. 6, Iași.

Foto 4a. Scrisoare Mihai Costăchescu pentru G. T. Kirileanu, 27 ianuarie 1930, Iași, p. 2,- nr. inv. 2798/3.

18 Nov 1933.

Rubite Domnule Costăchescu,

Am primit cu mare bucurie cele două volume de
 publicația Statelor cu Documentele lui Ștefan cel Mare și
 prezentându-le domnului Președinte, domnului a binevoit a aproba
 ca pe lângă plata sumei de 25.000 lei (tiparul și mărșăl
 celor 5 volume aprobate) să se plătească și suma de 3750 lei
 pentru 1/4 coală tipărită în plus. S-a dat deci ordin
 să se expedieze suma de 28.750 lei.

Ar fi bine să trimiteți un exemplar cu câteva curioze dedicații pe adresa:
 domnului Președinte al Fund. R. F. I., Str. Nr. 13,
 iar un pachet cu 20 ex. le veți aduce la București, când veți veni.
 Atunci va trebui să dați un ex. cu dedicație domnului S. Nistor, care
 se află acum la București, Ștefan cel Mare și domnului C. Giurescu.
 Felicitându-vă de foarte înalta și înaltă muncă și vă rugăm să
 din Basmele Statelor lui Ștefan cel Mare și să vă fie bine la muncă

Scrisoarea încheiată și urmasilor lui Ștefan cel Mare!

Foto 5. Scrisoare G. T. Kirileanu pentru Mihai Costăchescu, 18 noiembrie 1933, nr. inv. 4849.

Iai, 1936 Aprilie 10

Mult stimete Domnule Kirileanu

Am primit aceste postale c. D^{na}, din 7 Aprilie c.c. Mă bucur că
sânteti sănătoși și viși. Dregt și opun mie un sticlu de c. sânteti la Bescu-
rești sau la Pectea. Eu sticlu din ziua de acum u' am citit-o. Și ești, cine
cine te și opun fiorele și mai ales cel din Iai!

Vă mulțumesc foarte mult de sticlu ce-mi dăți despre recensia de la h. Jigeș,
despre cartea mea „Lăcașul Târgului Floai...”. Se vede că era în toamnă bună, căci
așfel se și putut opune și destul lucruri rele. Mă bucură mai mult bucu-
ria și mulțumirea D^{na}, ce am amuzat de căști și sânteti...-

A fost pe la mine, săptămânii trecute, M. Veselin de la Târnova, cu care am vorbit
multe de toate și despre D^{na}. Cu el, am jucat la oală, ce la venirea D^{na} și a lui
«la profundele Juninici» — cum ține el — și aduce cu el flureșul cel mare și,
de mine, s' o ducam în cântărea de jale către casa noastră, și mă plângem cele du-
ruri de noastre...

A venit mai mult, căci a arătat că stăpânul Vobă și a mai bătut și la Floai și
cum se poate ce el și nu stă unea ce este! I-am dat, cu multe plăceri,
cartea cu pricina, pe care a mângâiat-o frumos cu mâna, ce pe un capăt
dreg, și ești și căștet-o cu multe țigări de acum, în tăietura de la oală,
unde care și flureșul și cel țigărilor de drum.

Eu mă gândesc destul de bine. Am fost toată săptămâna la Iai, la biseri-
cile Iai...

Întotdeauna, eu și toți ai mei, și ne vedem cât de curînt, de sfintele Paști,
și dorim tuturor sănătate și vre bună și și vă cîntă cîntecul în fața.

M. Costăchescu

P.S. Amuză mulțumirea foarte mult de casa Răbiceș, pentru fotografie.

Foto 6. Scrisoare Mihai Costăchescu pentru G. T. Kirileanu, 10 aprilie 1936, Iași, nr. inv. 2798/5.

Inv. 27 98/4 not.

Iasi, 1942, Septembrie 18.

Prea Stimatului Domnule Kirileanu

Au primit rubricile de la Dte, printu' un am de bure si rati si 'ati ne-am bucurat cu sti
ajunsu' au bure de salinul cel de adina. De buna secuta, au necece nemul' iniri, cu dora un
traim in memuri, cind toate pot fi pe placul nostru. Eu s' am statut ca fet, singur, vati un
vapori bun, cum un croce ca nemul' cu urta, cu necece ceterate si n'are, la bozana, chioi tin sasal
L'atru lui, si de tomare, con ure, si am fis ca e unal din amurabile bure, de ceu cu inul h' am
cunt parte de multe ori.

Au făcut mult haz, de buna secuti cu amarele no' din dreptate Dte, de tomare si un fi vati o
pauza cu mine. Au mi s' a intemptat nimic sin, aici ma' adese in fieru' dinirect, cu efi ree,
cu s' un tie pe virecti si de vint ree. Detruie vailiri de dinirect, cu si vati vati r'esse pe Dte,
cu cont multe multumire, cu si amai vati vailiri de dinirect, aici era foarte sfumosa. Au' eu
oprit la d'icul nostru, unde d'icatul era la t'eri p'ni cante, cu lumule si cu p'ijulid, p'ijulid cum
este si vailiri. Aici, am stat la vati, p'ini la croce si, cind m' am dus la hipposifre, cu v'uni
umiditate trahila, apoi m' am dus croce, am laut o croce de croce si dupa o vati p'ijulid cu efi
ree, m' am dus la vailiri de dinirect, unde vati Turcu, p'ijulid si cu vailiri, cum vati, vati la
locuina' lui lunguromu. Vati vati, cu cumu' multe dupa croce, cu si vati, pentru v'uni, un gat
de adina, un p'ia de lumina' si de loc de vailiri. Cu cat vailiri in vailiri, cu cat vailiri vati
vati p'ni. Cu si cumu' cu lumina' vati pe un drum p'it. Prea multe vailiri, vailiri de vailiri
complicati. Omul un mi cu vailiri, multu' dupa bure, locuina', dupa d'icurile amurabile, p'ini h'
cu si vati, cu si la p'ia, vailiri parte toate vailiri, cu cu parte fi si de lui, vailiri vailiri si vailiri p'ni
de si de vailiri lumina' vailiri, cu cumu' vailiri vailiri de adina vailiri cu lumina' lui vailiri, si
p'ini de vailiri, pentru vailiri vailiri, cu cu d'icurile am, vailiri de vailiri de si cu vailiri p'ni
cu vailiri vailiri de vailiri din vailiri de vailiri, singur si vailiri de vailiri, vailiri
vailiri si vailiri cu cu vailiri vailiri parte vailiri de vailiri, vailiri, vailiri de vailiri, vailiri de vailiri
de vailiri, vailiri pentru vailiri de vailiri. Te vailiri p'ni de vailiri de vailiri. Eu, cu
vailiri un am vailiri si cu un mi vailiri parte vailiri vailiri cu vailiri lumina' vailiri

Foto 7. Scrisoare Mihai Costăchescu pentru G. T. Kirileanu, 18 septembrie 1942, Iași, p. 1, nr. inv. 2798/4.

de car, se vede, ca nu se deosebeste lucrul de mine, care am fost facut pe de ce calitati omului —
si sunt facut si de spun un, cial ei cu care plecau si la fra pe via si si fac unu deat ca din si,
si fra ca din si, si-i amir si miu ches si le dau tot deuna dreptate, cial en, dupa ceal meu suita,
cul ca u' o au. Dar, lumea nu merge una departe, orice am gindii mei de dinu, care ca, cu ce
chef, si pace! Ce si un ma chit pe mult de la vinturile lumii ceata si ar putea si ce
calitati omului, cul a toate vor isi bine.

Cum si miu pan in siuea Dti si si vad cat va e de buna, in vada Dti, cu carti, cu privelile
Coplii si e lecturii, deo parte, dealti cu Ormezi, Dramme si Cobilul, sub care cu inpletit, din
vintile unei orare ninteligente, cauna epopee 2000 de ani, Dechiu, cu ceal ei, proficente in etna.
si deat, se vede caual fra intor el Diti. De ce curge? Din un invitat cu spune pentru ai e
epi si epa tabine si empi unora, la vale. Dece e miu cu invitat, pentru o actiua de universita-
te, fra si le ce din Dti, deo parte, in taceu spre ce din Bucuresti, unde e banicul gesticule de tutera
lumii de la din hite nostri Tasi, cu vada de legea privitiei si e cialii corpurilor, dinl important
unor lucruri, care o mult miu simple. Noi, cu unu, pentru mine, in frica la Danușca, spun
si miu multimesa cu epa curge, cu si ne pleci unu, cial oitem multimesa, si a si raspunde
cintelul: Las si via, si miu moie, cu u' cu tot si miu tie si ~~miu~~ miu si miu miu si. si
atita, miu cu si orge omului, la ches si dical, care miu mine.

Cum vedeti, cu pit-o, sint si curge, de la si curge si tabine si va scriu etia vinturi si cu
tot curge. Me-iti facit mine bucurie, cu vada Dti la Dti, cu vada le mi, din un rufel
privelul si miu cu epopee si si miu vada din singuritate din lecta. Cial cu Dti o suita de mine,
miu vada fra intor bucurie si va cu epopee.

Va multimesa isia, pentru ches ce miu de la din hite. Totu Danușca, gindit si de omului, care cu
fra cu vor ei, va dea la bun spirit lumile. Chis, si fra pe via nostri.

Am miu si vada si, cauna de teama Dti de curge. Noi, cu de aici, am ne pui si indiciu de cauna
lumile. Cu miu spun cu o sa va, din Cobilul, si cu ai la si cial ei cu dreptate, pe cial
lumile cu chesit sint cu uleptati, de la vada un miu cu miu o putere curge nostri...

si un vada cu curge.

Aminda va fra si va bene, cu inchinam cu oinitate

— 4. — Costăchescu

si. si. facit etia, cial un unu original de la Stefan cel mare. Pagine pe fotograful Dti si fra un ches
10/15, cu si-l fra cu miu la Dti, 18/24. Van si ches toate fotografiile de documente de Stefan cel mare.

Foto 7a. Scrisoare Mihai Costăchescu pentru G. T. Kirileanu, 18 septembrie 1942, Iași, p. 2, nr. inv. 2798/4.

CONTRIBUȚII VALOROASE ALE PRIMELOR FEMEI ARHEOLOG

Teodora-Camelia CRISTOFOR*, Ana-Lăcrămioara LEON**

Keywords: women, education, archaeological expedition, contributions.

1. Introducere

După secole de cercetare și colectare nesistematică a vestigiilor antice, arheologia începe să fie considerată, în secolul al XIX-lea, drept o știință de sine stătătoare față de istorie. Noua disciplină academică, organizată metodologic, avea la bază activitățile prioritare privind descoperirea rămășițelor materiale ale vieții omenești, cercetarea, clasificarea, datarea, restaurarea, conservarea și interpretarea materialelor. Fiind un domeniu abordat, intelectual și practic, de către bărbați – datorită muncii solicitante de pe teren –, implicarea feminină a fost total exclusă timp de mulți ani.

Treptat, arheologia a devenit un domeniu fascinant, o profesie spectaculoasă, dinamică și de succes, centrată pe descoperirea, înțelegerea și punerea în valoare a urmelor trecutului. Abandonând confortul vieții convenționale, *femeile* au încercat cu mult curaj să învingă prejudecățile vremii, depunând eforturi susținute pentru dobândirea cunoștințelor despre trecut, realizând, de multe ori, o muncă de pionierat în descoperirea vestigiilor arheologice. Pe unele, istoria le-a pus la loc de cinste, pe altele aproape că le-a dat uitării și le-a discriminat cu bună știință. Monumentalul Egipt Antic, Grecia și Roma Antică au fost favorite ca destinații pentru explorări arheologice, urmate de Orientul Apropiat, Mesopotamia, America Centrală, Asia, aria excavațiilor extinzându-se apoi în toate colțurile lumii.

Conform scrierilor, Flavia Iulia Helena (248/249-328/329), cea numită și cunoscută ca **împărăteasa Sfânta Elena**, este prima femeie arheolog, datorită demersului ei de a organiza o expediție în Țara Sfântă, pentru a căuta, la Ierusalim, crucea pe care a fost răstignit Iisus Hristos. Sfânta Elena este ocrotitoarea arheologilor. Cu siguranță, pasiunea și interesul pentru arheologie au animat activitatea multor femei ale căror nume rămân necunoscute, informații precise venind din mărturiile acelor timpuri. **Anna Åkerjelm** (1642-1698) s-a remarcat și a fost recunoscută de Curtea Regală a Suediei, pentru cunoștințele sale din domeniul științific, fiind angajată de către aceasta. După căsătoria cu un ofițer militar, a întreprins mai multe călătorii în Europa, inclusiv în Grecia, unde a realizat un studiu al ruinelor de pe Acropole din Atena. Aici a găsit un manuscris arab, pe care l-a donat Universității din Uppsala. După publicarea lucrărilor sale, în „Monitorul Oficial” suedez, a devenit prima femeie suedeză înnoobilată prin propriile sale acțiuni și nu prin cele ale unei rude de sex opus.

---

* Muzeograf ing., Muzeul Științei și Tehnicii „Ștefan Procopiu”, Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași.

** Șef lucr. dr. ing., Universitatea Tehnică „Gheorghe Asachi” din Iași, Facultatea de Design Industrial și Managementul Afacerilor.

Pentru renumita scriitoare engleză **Agatha Christie** (1890-1976), arheologia s-a dovedit a fi sursa de inspirație și documentare în unele dintre romanele sale de succes. Ea devine interesată de domeniu în anul 1928 și petrece două decenii, alături de soțul ei, în situri și expediții din Orientul Mijlociu, Italia, Grecia, Egipt și Rusia.

În prezent, arheologia este un domeniu interdisciplinar, deoarece situl arheologic constituie zona de interes a profesioniștilor: topografi, arheologi, arheozoologi, antropologi etc. Rolul generațiilor de azi este să recunoască activitatea și meritele femeilor arheolog, indiferent de țara de proveniență, să le prezinte drept modele, pentru tinerele aflate la începutul carierei profesionale, pentru a le determina să se implice în munca de cercetare specifică acestei științe. În acest sens, lucrarea își propune să evidențieze viața și activitatea unor femei care au deschis drumuri noi în arheologie și au inspirat pe multe altele să îmbrățișeze această meserie, contribuind substanțial la dezvoltarea acestui domeniu extrem de important pentru cunoașterea universală.

2. Femei cu realizări remarcabile în arheologie

Anna APOSTOLAKI (1880-1958)

Prima femeie din *Grecia*, care a lucrat pe tărâmul arheologiei, Anna Apostolaki, a fost o persoană notabilă în mediul cultural din primele decenii ale secolului trecut și în centrul mișcării feministe din țara sa.

Anna Apostolaki s-a născut în localitatea Margarites din provincia Réthymno, Insula Creta, care era atunci parte a Imperiului Otoman. Revoluția cretană a forțat familia ei să se retragă la Pireu, ulterior la Atena. După finalizarea cursurilor gimnaziale la Școala Arsakeion din Atena, a urmat Școala Normală, pe care a absolvit-o în 1899. Diploma de profesor îi oferea una dintre puținele posibilități prin care femeile din Grecia își puteau asigura existența prin forțe proprii. Cu capacitate și aspirații educaționale înalte, Anna Apostolaki a început studiile universitare în anul 1903 la Facultatea de Filosofie a Universității din Atena. În perioada studenției, a lucrat la Muzeul Numismatic din orașul de naștere a democrației, leagănul civilizației occidentale, pe post de asistentă a directorului Ioannis Svoronos, arheolog și numismat, care i-a insuflat pasiunea pentru investigațiile științifice. În 1906, a devenit prima femeie membră a Societății de Arheologie din Atena (înființată în 1837), iar în 1909, a absolvit studiile universitare, fiind una dintre primele zece femei absolvente ale Universității din Atena și, în același timp, prima femeie din Creta cu acest merit. Tot în 1909, a devenit prima femeie membră a Societății de Folclor, societate în cadrul căreia a început să țină prelegeri despre cultura populară. Acest domeniu va constitui centrul cercetărilor și preocupărilor sale de-a lungul carierei, axată pe găsirea de noi legături între tradițiile populare și obiceiurile antice. S-a implicat în protejarea și conservarea unor importante situri arheologice, puse în pericol de luptele Primului Război Mondial.

Interesată de emanciparea femeilor, în 1911, a fost aleasă în Consiliul de Administrație de la Lyceum Club of Greek Women, ce forma tinerele fete în domeniul artizanatului. În cadrul clubului, preocupată de studiul modelelor artistice textile din perioada bizantină până la vremea sa, a colecționat obiecte textile tradiționale cu care a organizat expoziții. Calificarea deținută i-a adus, în 1923, o poziție de curator în cadrul Muzeului Național al Artelor Decorative, cunoscut în prezent cu denumirea de Muzeul de Artă Populară Grecească. Aici s-a dedicat colectării de artefacte antice și obiecte contemporane, costume populare și dantele.

În perioada 1932-1954, a fost directorul Muzeului.

Lamia AL-GAILANI WERR (1938-2019)

Născută în Bagdad (Irak), într-o familie ilustră a țării de origine, a studiat un an la Universitatea din Bagdad, dar licența a obținut-o la Universitatea din Cambridge (Marea Britanie). Din anul 1961, a devenit curator la Muzeul Național al Irakului. În 1970, s-a întors în Marea Britanie, pentru un master la Universitatea din Edinburgh, după care s-a înscris la doctorat la Institutul de Arheologie din Londra. Cercetările sale s-au axat pe sigiliile cilindrice babiloniene. Teza de doctorat a susținut-o în anul 1977, fiind publicată abia în 1988.

Lamia Al-Gailani a fost unul dintre arheologii pasionați de vestigiile Mesopotamiei. Și-a desfășurat activitatea la Londra, ca cercetător onorific la Institutul de Arheologie și ca cercetător asociat la Școala de Studii Orientale și Africane (SOAS). S-a întors frecvent în Irak, încercând să mențină un contact permanent între arheologii irakieni și lumea academică internațională.

Cercetările sale asupra civilizației antice din Mesopotamia sunt publicate în cartea *Primii arabi* (1999). Începând cu anul 2003, Lamia Al-Gailani s-a implicat în conservarea patrimoniului irakian, ajutând la reconstruirea Muzeului Național, distrus de bombardamente. A fost consultant la Ministerul Culturii din Irak. În anul morții, 2019, deținea o bursă de cercetare la Muzeul Metropolitan din New York (SUA).

Gertrude BELL (1868-1926)

Una dintre cele mai puternice femei ale Imperiului Britanic, Gertrude Margaret Lowthian Bell, cunoscută ca arheolog, explorator, scriitor, om politic și administrator colonial britanic, a fost o personalitate complexă și surprinzătoare prin rolul important pe care l-a jucat la fondarea statului Irak, după Primul Război Mondial.

Fică a unui magnat al oțelului din Anglia și nepoata unui fost membru al Parlamentului britanic, Gertrude Bell a studiat la Queen's College din Londra, iar la vârsta de 20 de ani a absolvit Universitatea Oxford, fiind prima femeie care a obținut o diplomă în istorie modernă la renumita instituție de învățământ superior. După absolvire, a călătorit la Teheran (Iran), unde unchiul ei, sir Frank Lascelles, era ambasador. Datorită lui, care, în perioada 1887-1891, a fost ministru plenipotențiar la București, Gertrude a fost în vizită și în țara noastră.

Petrece mult timp în călătorii și dezvoltă o pasiune puternică pentru alpinism, arheologie și limbi străine. Vorbea fluent franceza, germana, italiana, araba, turca și persana. În 1907, alături de arheologul William M. Ramsay (1851-1939), a participat la săpături pe teritoriul Turciei și Irakului, iar în nordul Siriei a descoperit un câmp cu ruine antice. Devine interesată de Orientul Mijlociu, regiune asupra căreia se va concentra, dedicându-i o mare parte a vieții sale. Așa stabilește relații strânse cu liderii și membrii triburilor din acest ținut.

În timpul Primul Război Mondial, a lucrat voluntar pentru Crucea Roșie din Franța, după care s-a alăturat serviciilor britanice de informații din Cairo. Aici a colaborat cu

Thomas Edward Lawrence, scriitor, diplomat și arheolog, pentru a încheia alianțe cu triburile arabe. A fost singura femeie prezentă, în 1921, la Conferința de la Cairo, unde au fost stabilite frontierele Orientului Mijlociu. Observațiile, călătoriile și explorările sale au fost relatate în mai multe cărți și articole, publicate, în special, în timpul celor două decenii ce au precedat Primul Război Mondial.

A iubit arheologia și a contribuit, în 1926, la înființarea Muzeului de Arheologie din Bagdad, punând accent pe dezvoltarea colecției de antichități mesopotamiene.

Numită sugestiv „Regina Deșertului”, în contextul vremurilor în care a trăit, Gertrude Bell a spart tiparele și mentalitățile unei zone marcată puternic de tradiționalism, scriind pagini de istorie, politică și diplomație.

Margaret BENSON (1865-1916)

A fost unul din cei șase copii ai lui Edward White Benson, viitor arhiepiscop de Canterbury (Anglia). Margaret a fost una dintre primele femei admise la Universitatea din Oxford, fiind remarcată de profesori pentru inteligența vie și realizările deosebite.

Din cauza sănătății precare, a fost nevoită să plece într-o zonă mai caldă. Egiptul a fost atracția și destinația sa favorită, în 1894, devenind prima femeie care primește drept de conducere a săpăturilor într-un sit arheologic din Karnak. Între anii 1895-1897, Margaret Benson excavează cu multă pasiune, entuziasm și tenacitate templul zeiței Mut din Luxor, aducând la lumină dovezi și artefacte spectaculoase din complexul templului. În 1866, i se alătură o altă britanică, **Janet GOURLAY** (1863-1912), interesată și ea de istoria Egiptului antic. Janet îi devine parteneră de muncă și o sprijină activ în efectuarea excavațiilor. Statuile descoperite de ele surprind întreaga lume la vremea respectivă, deși, în acel moment, templul era aproape distrus. Cu toate că nu a avut pregătire ca egiptolog,

Margaret a avut capacitatea de a crea un colectiv de profesioniști care să o asiste. A corectat planurile existente ale templului, a decopertat o mare porțiune din zona respectivă, iar rapoartele ei sunt și azi utilizate de arheologii care lucrează în acest sit.

Din nefericire, sănătatea nu i-a permis să continue activitatea în siturile egiptene. În anul 1907, a suferit o cădere nervoasă severă, fiind tratată în Marea Britanie, unde a murit la vârsta de 50 ani.

Gertrude CATON THOMPSON (1888-1985)

Deși născută la Londra, ea a urmat studiile într-o școală privată din Paris. Interesul pentru Egipt și arheologie începe să se manifeste în 1911, când vizitează această țară cu mama ei. O moștenire, ce îi parvine în 1912, o face să fie independentă financiar și, astfel, își poate finanța propriile excavații. Cariera ei începe în 1915, în Franța, ca un fel de asistent al personalului ce lucra în situl arheologic.

Ajunge în Egipt, după Primul Război Mondial, iar în iarna anului 1921, participă la excavații în partea Egiptului de Sus, fiind studentă la Universitatea din Londra. În același an,

Gertrude Caton Thompson conduce și excavațiile templului megalitic Borg in- Nadur din Malta. Printre responsabilitățile sale, s-a numărat explorarea peșterilor de lângă templu, în căutarea vestigiilor neandertaliene, ce ar fi făcut legătura între Malta și Africa. Deși nu a găsit vestigii care să susțină respectiva teorie, ea a descoperit artefacte interesante de ceramică datate în Epoca Bronzului.

S-a reîntors în Egipt, în anul 1924. Interesată de preistoria egipteană, din Paleolitic până la Epoca Pre-dinastică, a fost unul dintre primii arheologi care a descoperit artefacte din această perioadă. Cercetează, clasează și organizează cu multă meticulozitate expoziția egipteană din Anglia (azi, fiind parte din colecțiile valoroase ale British Museum). Se remarcă faptul că este unul dintre primii cercetători care utilizează metoda studiului aerian, pentru localizarea siturilor arheologice.

Metodele științifice utilizate de Gertrude Thompson o situează cu o generație înaintea vremii sale. În 1925, începe să colaboreze cu o femeie geolog, Elinor WIGHT GARDNER (1892-1980), pentru a corela nivelul lacului din zona Faiyum (la 100 km sud-vest de Cairo) cu stratificarea arheologică, fiind primul studiu de acest gen. În următorii doi ani, descoperă două noi culturi neolitice.

În 1928, este invitată în Zimbabwe, să cerceteze originea unor ruine situate lângă Lacul Mutirikwe. Planifică o expediție formată numai din femei, fiind prima dată când se organiza o echipă de acest tip. În urma descoperirilor, se stabilește că ruinele proveneau de la o cultură africană, ceea ce a stârnit controverse în lumea științifică, dar ipoteza este confirmată de studii arheologice ulterioare.

Jane DIEULAFOY (1851-1916)

S-a născut în Toulouse (Franța), într-o familie bine situată material. A studiat la o mănăstire din Auteuil, o suburbie a Parisului, după care s-a căsătorit cu Marcel Auguste Dieulafoy (1870). În același an, a izbucnit războiul franco-prusac, iar soțul ei s-a înrolat în armată, ceea ce o determină pe Jane să îmbrace uniforma de soldat și să-l însoțească pe front. Avea doar 19 ani.

După terminarea războiului, întrucât soțul ei s-a angajat la Căile Ferate din Orient, s-a ivit ocazia ca, în următorii 10 ani, să călătorească amândoi în Maroc și Egipt. Efectuează împreună explorări și desfășoară muncă arheologică, soțul lui Jane fiind interesat să stabilească corelații între culturile occidentale și cele orientale. Nu s-au păstrat dovezi ale activității celor doi soți, din această perioadă.

În 1871, soții Dieulafoy ajung în Persia, iar din acest moment, Jane scrie rapoarte zilnice, face fotografii și ilustrații ale activității în siturile arheologice. Se vor întoarce aici de două ori. Ulterior, documentele ei vor fi publicate în două volume. De fapt, Jane Dieulafoy va rămâne în istorie nu numai ca arheolog, dar și ca explorator, jurnalist și romancier. Este inedit faptul că guvernul francez i-a acordat lui Jane dreptul de a purta pantaloni și îmbrăcăminte specifică bărbaților (atunci când călătorea sau lucra în siturile arheologice), ceea ce, pentru femeile acelor timpuri, era ilegal. Decizia oficială a fost un prim pas înainte, pentru ca femeile să obțină drepturi egale cu bărbații, măcar în ceea ce privește vestimentația.

Într-una dintre cele mai importante localități persane antice, din apropierea Munților Zagros, denumită Susa (azi orașul Shush, Iran), cei doi pasionați arheologi descoperă

numeroase artefacte și frize, o parte dintre acestea fiind expediate în Franța. În prezent, la Muzeul Luvru sunt două încăperi cu vestigii din Susa, descoperite de soții Dieulafoy, printre care faimoasa friză cu lei. Din păcate, multe obiecte au fost deteriorate pe parcursul transportului din Iran spre Franța.

Pentru merite deosebite, în 1886, Jane a fost onorată de guvernul francez cu Legiunea de Onoare în Grad de Cavaler.

Între anii 1888 și 1914, cei doi soți au călătorit în Spania și Maroc. Primul Război Mondial i-a determinat să plece ca voluntari în Rabat (Maroc). Acolo, Jane s-a îmbolnăvit de dizenterie, fiind nevoită să se întoarcă în Franța. A murit în anul 1916, la Pompertuzat. Neavând copii, cuplul a donat Crucii Roșii casa lor din Paris, organizație care utilizează acest imobil și în prezent.

Amelia Ann BLANFORD EDWARDS (1831-1892)

Romancieră, poetă, jurnalistă și călătoare pasionată, Amelia Edwards s-a îndrăgostit de Egipt în timpul unei croaziere pe Nil și a devenit un proeminent egiptolog, cunoscută ca „nașă a arheologiei”.

Născută pe 7 iunie 1831, la Londra, în familia unui bancher, Amelia primește o educație solidă de la mama ei. De timpuriu, se remarcă ca fiind o scriitoare talentată, dar și o ilustratoare a propriilor scrieri, cu toate că părinții nu i-au încurajat latura artistică. S-a rezumat la scris și a publicat mai multe romane, povești cu fantome și articole, care s-au dovedit a fi un mare succes.

Spirit aventuros, Amelia a călătorit în compania prietenei sale, Lucy Renshaw, prin Munții Dolomiți, expediție descrisă în cartea *A Midsummer Ramble in the Dolomites* (1873). Cele două femei au vizitat Egiptul, în perioada 1873-1874, au navigat pe Nil până la Abu Simbel, unde au descoperit, la templul lui Ramses al II-lea, un mic locaș acoperit cu nisip.

Expediția a fost relatată în cartea *Thousand Miles Up the Nile*, publicată în anul 1877 și ilustrată de ea. Aceasta a fost singura ei călătorie în Egipt, dar cariera i s-a schimbat radical, dedicându-se egiptologiei. S-a consacrat exclusiv cauzei salvării și conservării monumentelor antice și siturilor arheologice egiptene, pentru a fi studiate de specialiști înainte de a fi distruse de turismul și dezvoltarea modernă.

Pe baza experienței sale jurnalistice, Amelia Edwards a pornit o campanie pentru susținerea lucrărilor din săpăturile arheologice, a promovat înființarea unei societăți egiptologice, care a devenit oficială în anul 1882, sub denumirea de Egypt Exploration Fund. În demersul de înființare a Societății, i s-a alăturat istoricul Reginald Lane Poole (1857-1939), curator al Departamentului de Monede și Medalii din cadrul celebrului British Museum. Prin campaniile lor susținute, de adunare de fonduri, au reușit să finanțeze, în anul 1884, săpăturile tânărului egiptolog Flinders Petrie (1853-1942), devenit ulterior profesor la Oxford.

Pentru susținerea cauzei sale, Amelia Edwards a efectuat turnee în Anglia și Statele Unite, unde a ținut prelegeri, a scris, a tradus și a publicat mult, munca ei fiind deosebit de respectată. A susținut, cu 2500 £, înființarea Catedrei de Egiptologie și a donat o parte din biblioteca personală și colecția ei de antichități egiptene către University College din Londra.

Margherita GUARDUCCI (1902-1999)

Un prețios dar oferit istoriei, Bisericii și credinței creștine, vine de la Margherita Guarducci, una dintre primele femei care a practicat arheologia în Grecia și prima femeie care a condus săpături arheologice la Vatican, devenind protagonista descoperirii și recunoașterii relicvelor care îi sunt atribuite Sfântului Petru.

Născută în anul 1902, într-o familie florentină, Margherita Guarducci a absolvit Universitatea din Bologna, în anul 1924, iar din 1927, urmează cursuri de master la Școala Națională de Arheologie din Roma și Atena. În Grecia a făcut parte din grupul arheologilor Misiunii Arheologice Italiene din Insula Creta, unde a lucrat cu profesorul Federico Halbherr (1857-1930). De asemenea, a participat la excavarea artefactelor referitoare la Codul Gortyn (cod civil de legi din Gortina, cel mai elaborat document juridic grecesc, ce datează din perioada preeleneistică), rezultatele cercetării sale fiind publicate.

După obținerea titlului de docent, în anul 1942, a devenit titulara catedrei de Epigrafie și Grecia Antică din cadrul Universității „La Sapienza” din Roma, poziție pe care a deținut-o până în anul 1973. A predat și la Școala Națională de Arheologie din Roma, până în anul 1978, fiind, pentru o perioadă, și director al acestei școli.

La cererea papei Pius al XII-lea (1876-1958), în anul 1939, au fost inițiate săpături într-o necropolă situată sub Bazilica de la Vatican, unde s-au descoperit o biserică, ridicată de împăratul Constantin, în memoria lui Petru și a altor mucenici, și o serie de cripte cu relicve. Relicvele au stârnit controverse între cercetători și antropologi, dar studiile, desfășurate pe durata mai multor ani, și opinia Margheritei Guarducci au fost hotărâtoare cu privire la atribuirea moaștelor Sf. Apostol Petru. Concluziile cercetărilor sale au fost prezentate papei Paul al VI-lea (1897-1978), care a anunțat oficial, în data de 26 iunie a anului 1968, faptul că Vaticanul deține moaștele Sfântului Petru. Acestea au fost expuse publicului, pentru prima dată, în data de 24 noiembrie 2013. Cu toate acestea, problema relicvelor iscă și în prezent o serie de opinii contradictorii.

Activitatea științifică a Margheritei Guarducci este concretizată în aproximativ 400 de publicații din Italia și străinătate. Experiența sa în epigrafie a fost rezumată în cartea *Epigrafia greacă*, 4 vol., publicată între anii 1967-1978, operă esențială în acest domeniu. Margherita Guarducci a fost membră a mai multor academii din Italia și străinătate. A murit la vârsta de 97 de ani.

Ella Margareta KIVIKOSKI (1901-1990)

Este prima femeie din Finlanda, care a obținut titlul de doctor în arheologie, în anul 1940. Teza ei de doctorat analizează aspecte legate de Epoca Fierului în zona râului Aura din sud-vestul Finlandei. De asemenea, Ella Kivikoski a fost prima femeie profesor care a predat arheologie finlandeză și nordică, la Facultatea de Arte a Universității din Helsinki (1948).

În ceea ce privește studiile, Ella Kivikoski a fost licențiată în istoria artei (1930), a urmat un master în arte (1932), la acestea adăugându-se licența în filosofie-arheologie, obținută în anul 1939. Din perioada studiilor academice, arheologia i-a stârnit curiozitatea și interesul. În

anul absolvirii (1930), a avut prilejul să se alăture profesorului Alfred Hackman, la excavarea unor situri arheologice. În anul 1931, a urmat un curs de arheologie finlandeză și nordică. Este perioada când a luat parte la excavații, mai ales în regiunea sud-vestică a țării, adoptând și dezvoltând teoria profesorului Hackman, care afirma că, în Antichitate, finlandezii au venit din regiunea Mării Baltice și au migrat către sud-vestul Finlandei, după care au populat centrul țării până la Lacul Ladoga. La sfârșitul anilor '30, Ella Kivikoski conducea excavațiile în Istmul Karelia. S-a retras din activitatea profesională în anul 1969.

A lucrat cu plăcere atât la catedră, cât și în siturile arheologice. Nu a considerat că este un impediment să fii femeie, ci trebuie doar să fii tenace și să demonstrezi că poți face față provocărilor. A primit numeroase distincții, dintre care Ordinul Trandafirului Alb din Finlanda în Grad de Comandant (1968) și Ordinul Leul Finlandez în Grad de Comandant (1955).

Tatiana PROSKOURIAKOFF (1909-1985)

Născută în orașul Tomsk din Siberia, Tatiana s-a mutat cu părinții din Rusia în America, în anul 1916, iar din 1924, a dobândit cetățenie americană. A absolvit Colegiul de Arhitectură din Pennsylvania (1930), iar între anii 1936-1937, a participat la două expediții arheologice din Piedras Negras (Mexic). În anul 1939, a luat parte la cercetările științifice din zonele Copan și Chichen Itza.

În perioada 1940-1958, a făcut parte din personalul Institutului Carnegie, care desfășura activități și dezvoltă metode de datare a monumentelor civilizației Maya, pe baza detaliilor artistice specifice. Între anii 1950-1955, a fost implicată activ în excavarea sitului Mayapan.

A contribuit la aplicarea metodei structurale pentru descifrarea hieroglifelor mayașe din Perioada Clasică și a dovedit lumii științifice că evenimentele istorice sunt înregistrate pe monumentele Maya. Începând cu anul 1960, Tatiana Proskouriakoff a publicat rezultatele aplicării acestei noi metode de analiză arheologică.

Din anul 1958, Tatiana Proskouriakoff s-a mutat la Muzeul Peabody de la Universitatea Harvard, unde a lucrat până la retragerea din activitate, în anul 1977.

Zsófia TORMA (1832-1899)

Născută la 27 septembrie, în anul 1832, în localitatea Cristeștii Ciceului din județul Bistrița-Năsăud, în familia unui nobil înstărit, a avut în jurul ei persoane cu preocupări pentru studiul Antichității.

Tatăl, József von Torma, politician și membru al Adunării din Transilvania, făcuse o serie de cercetări în castrul roman de la Ilișua (numele dat de romani acestei localități, ce avea o fortificație militară, a fost Arcobadara). Fratele său, arheologul Károly Torma, era profesor universitar la Pesta și membru al Academiei Maghiare de Științe.

După finalizarea studiilor la Cluj, Zsófia Torma s-a stabilit la Orăștie. Deși a fost autodidact, numele ei este legat de cercetările arheologice de la Turdaș, începute în toamna anului 1875, unde a descoperit o colecție bogată de artefacte

din Neolitic (vase de lut, figurine, resturi de ceramică) și sute de tăblițe cu *primele scrieri preistorice din Europa de Sud-Est*.

În 1876, a început cercetarea arheologică în așezarea de la Nandru Vale. Cu toate greutățile întâmpinate din partea localnicilor, care se opuneau săpăturilor, cele două așezări au fost cercetate timp de două decenii. Presa din Transilvania și Budapesta relata cu interes informații despre descoperirile sale, iar în anul 1876, Zsófia Torma a fost invitată și a participat la Congresul Internațional de Arheologie de la Budapesta, unde a cunoscut specialiști de prestigiu, iar obiectele expuse de ea au provocat senzație.

La Congresul de la Berlin, din anul 1876, Zsófia a avut ocazia de a-și prezenta cercetările cu referire la simbolistica solară a semnelor incizate pe vasele ceramice turdășene, unii arheologi fiind de acord cu opinia sa despre similitudinea cu simbolurile găsite pe ceramica de la Troia. La Berlin s-a întânit și cu celebrul arheolog german Heinrich Schliemann, descoperitorul legendarei cetăți de la Troia, care a fost impresionat de descoperirile de la Turdaș.

Inteligentă, meticuloasă și perseverentă, înzestrată cu o mare capacitate analitică, Zsófia Torma și-a consacrat toată viața cercetărilor arheologice și științei, într-o breaslă ostilă, unde s-a impus prin rezultatele obținute. A pus bazele cercetării culturii de la Turdaș-Vincaș, din a doua jumătate a Neoliticului vechi (cca. 5500-3500 î.Hr.). Meritele sale au fost pe deplin recunoscute în anul 1899, când a primit titlul de *doctor honoris causa*, acordat de Facultatea de Filosofie a Universității din Cluj, devenind astfel prima femeie care a primit această onoare academică de la Universitatea clujeană. A murit la Orăștie, pe data de 14 noiembrie 1899.

Colecția de obiecte din Neolitic, descoperită de Zsófia Torma, și colecția de manuscrise se găsesc în prezent la Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei.

Tessa VERNEY WHEELER (1893-1936)

Un nume de prestigiu în abordarea arheologiei britanice timpurii este cel al Tessei Verney Wheeler, implicată în săpături importante din Anglia și Țara Galilor, alături de soțul ei, sir Mortimer Wheeler, reputat arheolog.

Născută la Johannesburg, în familia medicului John Verney, educația ei a început la Școala Addey și Stanhope din zona Lewisham (Londra). A beneficiat de faptul că femeile erau acceptate la cursurile oferite de Universitatea din Londra și a urmat istoria, în perioada 1911-1914. Aici și-a cunoscut viitorul soț, căsătoria având loc în anul 1914. A devenit astfel partenera de viață și de muncă a lui Mortimer Wheeler, cu activitate desfășurată pe tărâmul arheologiei. După Primul Război Mondial, Mortimer a fost angajat la Muzeul Național din Țara Galilor, unde ulterior a devenit director.

Soții Wheeler vor participa împreună la excavarea mai multor situri galeze, unde Tessa Wheeler a fost director de șantier, organizând săpăturile, controlând finanțele și înregistrând piesele descoperite. În anii 1921 și 1922, cei doi soți au efectuat săpături la fortul roman Segontium după care, între anii 1924-1925, la fortul Gaer, construit de celți, în Epoca Fierului. În 1926-1927, au întreprins săpături la situl roman din Caerleon. Tessa Wheeler a devenit lector la Muzeul Londrei, în 1928, și a fost a doua femeie aleasă ca membru al Societății de Antichități. Soții Wheeler fondează, în 1934, Institutul de Arheologie, departament din cadrul University College London.

Tessa Wheeler a fost o femeie fermecătoare, cu o carieră scurtă, de 20 de ani, bogată în publicații, fotografii, excavări, ce au dezvoltat noi tehnici arheologice, a contribuit la

punerea în valoare a arheologiei prin vizitarea siturilor de către publicul larg. Activitatea sa a fost întreruptă brusc, prin moartea prematură, survenită în 1936, în urma unei embolii pulmonare.

Bibliografie

1. Adams, A., *Ladies of the Field: Early Women Archeologists and Their Search for Adventure*, Douglas & McIntyre, 2010.
2. Benson, A.C., *The Life and Letters of Maggie Benson, Margaret to her Mother*, Luxor, Feb. 1, 1894 (google text).
3. Carr, Lydia, *Tessa Verney Wheeler. Women and Archaeology Before World War Two*, Oxford University Press, UK, 2012 (Google Book).
4. Diaz-Andreu M.; Stig Sørensen M. L; *Excavating Women-A history of women in European Archeology*, Routledge, New York, 1998.
5. Grec, I. M., *Arheologia, între știință și pasiune*, Vasile Goldiș University Press, Arad, 2009.
6. Luca, S. A., *Așezări neolitice pe Valea Mureșului (II). Noi cercetări la Turdaș-Luncă. Campaniile anilor 1992-1995*, Editura Economică, 2001, București.
7. Palicaș, N., *Probleme de gen în arheologia românească* (PDF).
8. *** *Enciclopedia Universală Britannica*, vol. 2, Ed. Litera, București, 2010, p. 183.
9. *** <https://trowelblazers.com/margaret-benson/>
10. *** <https://375humanistia.helsinki.fi/en/ella-kivikoski/excavations-from-aland-to-karelia>
11. *** <https://www.historytoday.com/archive/feature/forgotten-women-archaeology>
12. *** <https://digventures.com/2015/03/pioneering-women-in-archaeology/>
13. *** <https://tombraderhorizons.com/2013/08/28/10-biographies-of-early-female-archaeologists-explorers/>
14. *** <https://www.penn.museum/sites/expedition/women-archaeologists-in-the-early-days-of-the-museum/>
15. *** <https://simonae.fr/sciences-culture/sciences-humaines/archeologie-feminin-treize-personnalites-histoire-discipline/>
16. *** https://ro.wikipedia.org/wiki/Zsófia_Torma
17. *** <https://www.english-heritage.org.uk/learn/histories/women-in-history/six-groundbreaking-female-archaeologists/>

VALUABLE CONTRIBUTIONS BROUGHT BY EARLY WOMEN ARCHAEOLOGISTS

In times when archaeology was an emerging discipline and dominated by men, some women made significant contributions to the field, many of them being forgotten or less mentioned during the years. Behind men familiar with archaeology, dedicated to discover and study of artifacts, sometimes pioneer women were present too. They were motivated by passion, courage and a good knowledge in the field. Women approached with tenacity the miraculous universe of material historic traces of human civilization. Being bold, determined, eager to travel and with a strong spirit of adventure, ladies of early archaeology crossed foreign and far away countries, digging and exploring for finding material evidence that could recreate the past of lost civilizations. Through their work and mission, women's impressive life stories marked and developed this field, invalidating prejudices.

IOAN SELBINSCHI. REPERE BIOGRAFICE ȘI CONTRIBUȚII LA DEZVOLTAREA ORAȘULUI BÂRLAD

Alina BUTNARU*

Keywords: Ioan Selbinschi, biography, administration, development, Bârlad.

Prin intermediul acestei lucrări ne propunem să aducem în centrul atenției numele edilului bârlădean Ioan Selbinschi (24 septembrie 1913-2 noiembrie 1986) și să-l înscriem în rândul personalităților bârlădene care au marcat evoluția comunității locale, cu atât mai mult cu cât, până la acest moment, în cei 35 de ani de la trecerea la cele veșnice, activitatea remarcabilă, desfășurată pe plan local, a fost prea puțin evidențiată. Au rămas doar cinci articole¹ despre personalități și câteva realizări importante în orașul Bârlad, elaborate de însuși Ioan Selbinschi, publicate în cele trei volume ale miscelaneului *Bârladul, odinioară și astăzi*, apărute în anii '80.

Oferta de donație făcută Muzeului nostru, în anul 2019, de către arh. Sorin Selbinschi, fiul edilului, a deschis calea către cunoașterea aprofundată a mai multor aspecte legate de orașul Bârlad, dar și de această personalitate bârlădeană. După perfectarea actului de donație, în anul 2020, cele peste 1400 de piese existente în Fondul Ioan Selbinschi (fotografii, documente, corespondență, filme foto, discuri de vinil, publicații, desene artistice, portrete caricaturale, epigrame, hărți, dosare cuprinzătoare de planuri și proiecte pentru realizarea sau renovarea anumitor obiective din orașul Bârlad, obiecte personale care au aparținut lui Ioan Selbinschi), au fost grupate pe domenii și vor face obiectul nostru de studiu pentru elaborarea mai multor articole cu caracter științific, spre cunoașterea de către bârlădeni și nu numai, a acestei moșteniri culturale.

Fiul lui Iosef și al Eleonorei (născută Heinz), Ioan Iosef Selbinschi (Foto 1), primul copil din cei trei ai familiei², s-a născut la 24 septembrie 1913, după cum o arată cele două documente - actul de naștere și certificatul de botez - puse la dispoziție, în copie, de către domnul Sorin Selbinschi, fiul lui Ioan Selbinschi. Actul de naștere, cu nr. 521 (Foto 2), a fost întocmit la data de 25 septembrie 1913, de către ofițerul Stării Civile, Vasile Constantinescu, în prezența părinților lui Ioan Selbinschi și a martorilor Neculai V. Antonescu, subchirurg, Iamandi Tătaru, funcționar. Botezul pruncului Ioan, săvârșit de preotul paroh Ioan Gâdei al

---

* Muzeograf, Muzeul „Vasile Pârvan”, Bârlad; alinabtr@yahoo.com

¹ Ioan Selbinschi, *Un sculptor poet*, în „Bârladul, odinioară și astăzi. Miscelaneu”, vol. I, p. 377-379; *Un moment artistic în viața culturală a Bârladului*, în *op. cit.*, vol. I, p. 459-462; *Un moment important în viața culturală a orașului Bârlad. Introducerea televiziunii în op. cit.*, vol. II, p. 665-667; *Statuia lui George Enescu la Bârlad și Lumina electrică la Bârlad* în *op. cit.*, vol. III, p. 288-292.

² Primul copil, Ioan (24 septembrie 1913-2 noiembrie 1986), al doilea copil a fost tot băiat, Emil, alintat Milka (9 ianuarie 1916-29 septembrie 2005), iar al treilea copil, o fată, Elena-Lenny (1919-2002). Milka a fost prizonier de război în Siberia, de unde, după 4 ani, a evadat și s-a întors la Bârlad. Lenny a fost soprană la Teatrul Muzical din Galați și o talentată pictoriță. Eleonora mai fusese căsătorită (cu Posachievi), din această primă căsătorie rezultând trei copii. Informațiile au fost oferite de domnul Sorin Selbinschi.

Bisericii Domnești din Bârlad, în prezența nașei Ernestina Rachovanu, a avut loc pe data de 10 noiembrie 1913, așa cum o dovedește și certificatul de botez eliberat cu semnătura preotului paroh, întărită de sigiliul parohial (Foto 3).

Ioan Selbinschi a urmat clasele primare, gimnaziale și liceale în orașul natal, după care, în perioada 1934-1935, și-a satisfăcut serviciul militar. O serie de documente³ din anii 1959, 1968, 1946, 1995, arată că, în perioada 1940-1945, au avut loc mai multe mutații militare ale lui Ion Selbinschi, după cum urmează: 09.11.1934-16.10.1935 - militar în termen; 05.10.1940-01.12.1940 - concentrat; 25.01.1941-14.04.1941 - concentrat; 18.06.1941-07.10.1941 - concentrat; 23.05.1942-01.07.1945 - concentrat; 01.07.1945 - lăsat la vatră.

Toate aceste documente, emise de Cercul Teritorial Tutova, Comisariatul Militar Raion Oraș Bârlad, Unitatea Militară Nr. 02405 Pitești, fac dovada mutațiilor militare ale lui Ioan Selbinschi, înrolat în Contingentul nr. 35, documentele fiindu-i necesare pentru Facultatea din Iași (anul 1946), dar și pentru completarea cărții de muncă (anul 1968).

După efectuarea stagiului militar, Ioan Selbinschi s-a angajat funcționar la Primăria Bârlad⁴, fiind salariat la Secțiunea de Arhitectură și Sistematizare a Sfatului Popular al orașului Bârlad (1 decembrie 1936-22 septembrie 1947). Datorită calităților de care a dat dovadă, ascensiunea lui Ioan Selbinschi pe scara profesională a fost destul de rapidă. Certificatul emis de Comitetul Executiv al Sfatului Popular al orașului de subordonare regională Bârlad, la data de 25 august 1956, semnat de Gheorghe Musceleanu, președinte al Comitetului Executiv, și Alex Botezatu, secretar al Comitetului Executiv, certifică faptul că Ioan Selbinschi a fost numit ajutor direct al inginerului șef al Serviciului Tehnic, începând cu data de 1 decembrie 1936. Prin plecarea inginerului șef, în anul 1940, Ioan Selbinschi a preluat funcția de conducere până la data de 22 septembrie 1947, când a fost numit șef al Serviciului Exploatare⁵. În același an a fost transferat la Întreprinderile Comunale Bârlad⁶, iar doi ani mai târziu, pe data de 19 mai 1949, a fost numit șeful Secției Studii, Proiecte și Investiții⁷, de unde, pe data de 15 august 1951, a fost transferat la Sfatul Popular al Orașului Bârlad, Secțiunea Gospodării Comunale și Industrii Locale⁸. Aici și-a desfășurat activitatea până pe data de 15 ianuarie 1956, în calitate de inginer constructor, fiind numit șef al Secției Drumuri. A urmat apoi o nouă etapă a carierei sale, devenind șef la Secțiunea Arhitectură și Sistematizare a orașului.

Referitor la documentele personale ale lui Ioan Selbinschi, din Fondul Ioan Selbinschi, ne-au atras atenția două certificate de cazier, dovezi ale integrității morale ale acestuia (nr. 682/31 dec. 1940, nr. inv. 21837, și nr. 2950/21 dec. 1949, nr. inv. 21842), care conțin amprenta degetului arătător stâng al lui Ion Selbinschi (Foto 4, Foto 5). În zilele noastre, acest lucru constituie o curiozitate, întrucât, pentru eliberarea cazierului, nu se mai practică înregistrarea dactiloscopică, aceasta fiind valabilă doar în privința persoanelor care au comis infracțiuni și sunt înscrise în Registrul Național al Poliției. Importanța acestor două documente rezidă și din faptul că sunt emise pe numele lui Ioan Selbinschi, o personalitate a

³ Proces verbal din anul 1946, privind mutațiile militare ale lui Ioan Selbinschi (nr. inv. 21792); adeverință din anul 1968, privind mutațiile militare (nr. inv. 21793); dovadă (nr. inv. 21794); certificat (nr. inv. 21796), Fondul Ioan Selbinschi, Muzeul „V. Pârvan”, Bârlad.

⁴ Foi de jurământ din anii 1936 (nr. inv. 21803), 1938 (nr. inv. 21797), 1940 (nr. inv. 21798 și nr. inv. 21799), 1947 (nr. inv. 21800 și nr. inv. 21801), Fondul Ioan Selbinschi, Muzeul „V. Pârvan”, Bârlad.

⁵ Adresă nr. 3537 din 22 septembrie 1947, emisă de Întreprinderea Comunală Bârlad (nr. inv. 21829), Fondul Ioan Selbinschi, Muzeul „V. Pârvan”, Bârlad.

⁶ Certificat nr. 33475 din 31 dec. 1958 (nr. inv. 21806), Fondul Ioan Selbinschi, Muzeul „V. Pârvan”, Bârlad.

⁷ Adresă emisă de Întreprinderea Edilitară Bârlad, din data de 19 mai 1949 (21809), Fondul Ioan Selbinschi, Muzeul „V. Pârvan”, Bârlad.

⁸ Decizia nr. 123/15.08.1951 a Întreprinderii Comunale Bârlad (nr. inv. 21833) - Fondul Ioan Selbinschi, Muzeul „V. Pârvan”, Bârlad.

orașului Bârlad, dar și din faptul că datează din două perioade ale anilor '40: a doua domnie a Regelui Mihai I și mai apoi, din perioada când țara noastră a devenit Republică Populară. Cele două caziere, eliberate de Biroul de Cazier și Identificare de pe lângă Parchetul Tribunalului Tutova, au fost necesare pentru completarea cazierului personal al lui Ioan Selbinschi (nr. 682 din 31 dec. 1940) și pentru înscrierea în Corpul Tehnic (nr. 2950 din 21 dec. 1949). Ambele sunt formulare tipizate, cu spații completate cu cerneală neagră, prezintă semnăturile olografe ale prim-procurorului sau a procurorului-șef și a șefului Biroului, ștampilele Biroului de Cazier și Identificare, precum și timbre fiscale și judiciare.

Privitor la activitățile publice, atribuțiile de serviciu ale edilului Ioan Selbinschi cuprindeau o plajă largă de implicare și acțiune: întocmirea proiectelor și devizelor necesare pentru lucrările de construcții ale orașului, întocmirea programelor anuale de lucrări, a planurilor de investiții și de aprovizionare cu materiale, precum și urmărirea îndeplinirii lor, conducerea lucrărilor edilitare, urbanistice și construcții diverse în oraș, eliberarea autorizațiilor de construcții și de reparații, dar și de demolări ale unor construcții, aprobarea procurării materialelor pentru construcții și reparații particulare, acordarea de terenuri pentru locuințe individuale și eliberarea proiectelor pentru acestea, studii, documentare și aplicare pe teren a normelor de sistematizare a orașului, amplasarea pe teren a construcțiilor cu caracter public și privat, măsurarea terenurilor solicitate, ridicarea lor în plan, parcelare și comasare, precum și multe alte atribuții de serviciu îndeplinite cu onoare de către Ioan Selbinschi.

Activitatea edilitară a lui Ioan Selbinschi s-a concretizat în conducerea lucrărilor de construcție executate cu prilejul trecerii la curent alternativ a instalațiilor de producere și distribuție a energiei electrice a orașului Bârlad, între anii 1948-1949⁹, dar și a lucrărilor de alimentare cu apă din orașul Bârlad, acestea presupunând organizarea șantierelor, efectuarea lucrărilor de topometrie, întocmirea și executarea proiectelor privind drumurile de acces, întocmirea și verificarea situațiilor de executare, supraveghere și recepționare a lucrărilor¹⁰.

După înființarea Secțiunii de Arhitectură și Sistematizare, începând cu data de 15 noiembrie 1955, problemele legate de întocmirea întregii documentații privind planul de sistematizare a orașului au fost rezolvate tot de Ioan Selbinschi. O realizare majoră pentru orașul Bârlad se datorează edilului bârlădean, care a proiectat și executat din propria inițiativă construcția stației de televiziune a orașului și a făcut toate demersurile necesare pentru punerea în funcțiune a acesteia, la data 23 august 1960, „fiind considerată ca o anticipație”¹¹ față de nivelul de dezvoltare al sistemului național de televiziune la acel moment. Timp de zece ani, această stație TV a funcționat, deservind orașul Bârlad, dar și localitățile aflate pe o rază de 50 de kilometri (inclusiv orașul Vaslui) și abia „după 2-3 ani, au luat ființă stații TV la Iași, Galați, Constanța și, periodic, în alte zone ale țării”, după cum aflăm din fraza de încheiere a articolului *Un moment important în viața culturală a orașului Bârlad. Introducerea televiziunii*, semnat de Ioan Selbinschi și publicat în miscelaneul „Bârladul, odinioară și astăzi”, vol. II, p. 665-668.

Pe linie culturală, timp de un deceniu, din 1945 până în anul 1954, Ioan Selbinschi a înființat și dirijat orchestra cu caracter simfonic, susținând peste 300 de concerte publice în Bârlad, Focșani, Galați, Tecuci, Vaslui, Iași și Huși, precum și în întreprinderi și localități rurale¹². Revelatoare în acest sens sunt documentele și fotografiile existente în Fondul Ioan

⁹ Certificat emis de ing. Theodor Lucescu din București, la data de 11 septembrie 1949 (nr. inv. 21860), Fondul Ioan Selbinschi, Muzeul „V. Pârvan”, Bârlad.

¹⁰ Certificat emis de ing. Theodoru Henri din București, la data de 14 martie 1951 (nr. inv. 21861), Fondul Ioan Selbinschi, Muzeul „V. Pârvan”, Bârlad.

¹¹ Certificat de activitate, eliberat de Comitetul Executiv al Sfatului Popular al orașului de subordonare regională Bârlad, nr. 1334 din data de 26 ianuarie 1961, p. 1 (nr. inv. 21868), Fondul Ioan Selbinschi, Muzeul „V. Pârvan”, Bârlad.

¹² *Ibidem*, p. 2

Selbinschi, documente ce vor face obiectul nostru de cercetare, pentru realizarea unui material amplu despre istoricul acestei orchestre.

Preocupările edilului Ioan Selbinschi pentru înfrumusețarea orașului au fost multiple și s-au manifestat prin realizarea proiectelor privind construirea Grădinii de Vară „Miorița” (desființată ca urmare a reamenajării parcului Teatrului „V. I. Popa”), reconstituirea și reconstruirea porților principale de la intrarea în Grădina Publică (foto 6), proiectarea și construirea porților-simbol de acces în oraș (foto 7), proiectarea și executarea împrejmuirii Cimitirului „Eternitatea”, inițierea și implicarea în realizarea statuii ce-l reprezintă pe marele compozitor George Enescu (ce a fost amplasată în Grădina Publică a orașului), proiectarea Monumentului Aviației (monument ce nu a mai fost realizat, foto 8), coordonarea mai multor activități dedicate sărbătoririi orașului Bârlad, la împlinirea a 800 de ani de existență, realizarea unor schițe care vizau executarea unor lampadare și bănci în Grădina Publică, proiecte pentru reabilitarea unor clădiri importante din oraș etc.

După momentul pensionării, Ioan Selbinschi a adresat un memoriu Primăriei Bârlad (locul unde și-a desfășurat activitatea timp de 40 de ani, sub conducerea mai multor primari ai orașului)¹³, în care a menționat toate realizările din perioada sa de activitate, exprimându-și totodată dezamăgirea pentru faptul că, pe parcursul anilor, a fost „*ignorat și înlăturat de la propunerea de a primi ordinul Meritul Cultural la care fusesem propus pentru contribuția mea la cultura artistică din regiune și la Ordinul Muncii pentru celelalte realizări în afara sferei normale a sarcinilor de serviciu. Persoane de rea credință - care astăzi nu mai reprezintă nimic - dar care pe atunci nu mi-au iertat faptul că nu am împărțit cu ele merite ce-mi aparțineau numai mie, au contribuit direct la această nedreptate. [...] în anul 1984, când s-au aniversat 40 de ani de la revoluția de eliberare națională, antifascistă și antiimperialistă, mi s-a comunicat că, deși am fost propus pentru o distincție, am fost omis de pe tabel la Vaslui.*” Mai mult decât atât, la aniversarea celor 800 de ani de existență a orașului Bârlad (1974), Ioan Selbinschi, după cum însuși precizează în memoriu, nu a beneficiat de nicio recunoaștere a meritelor, pentru implicarea în organizarea și coordonarea activităților dedicate acestui moment. Am constatat cu dezamăgire că acest memoriu, nedatat, a rămas fără răspuns. Înclinăm să credem că a fost întocmit și înaintat chiar în anul în care Ioan Selbinschi a trecut la cele veșnice, ceea ce ar explica într-un fel neprimirea răspunsului.

Ca un gest reparatoriu, dorim ca meritele edilului bârlădean să fie recunoscute *post mortem*, nu numai prin articole cu caracter științific, care să evidențieze activitatea sa, ci și prin găsirea unui spațiu care să permită realizarea unei expoziții permanente, prin acordarea unor distincții, cum este cea de Cetățean de Onoare al orașului Bârlad. Avem convingerea că aceste aspecte își vor găsi rezolvarea într-un timp nu prea îndepărtat, astfel încât memoria edilului bârlădean să fie cinstită pe măsura faptelor sale. De altfel, credem că aceasta este și dorința donatorului, arh. Sorin Selbinschi, căruia îi aducem mulțumiri și pe această cale pentru gestul nobil, de a înzestra comunitatea bârlădeană cu lucruri folositoare pentru minte și suflet.

---

¹³ Th. Buzescu, Ion Fodor, Ion Mihăilescu, Ioan Bontaș, Paul Constantinescu, Ștefan Cazacu, Ion Cazacu, Dionisie Oros, Ion Vasile, Vasile Stănescu, Radu Musichi, Gheorghe Cilibiu, Adam Leică, Ioan Berlea.

IOAN SELBINSCHI. BIOGRAPHICAL HIGHLIGHTS AND CONTRIBUTIONS TO THE DEVELOPMENT OF BÂRLAD

The present work puts a spotlight on Ioan Selbinschi's name (born on September 24th 1913 - died on November 2nd 1986), the city father of Bârlad, and presents his contributions to the development of the city: execution design for construction project of Television Station (inaugurated on August 23th 1960); construction of the Summer Garden named „Miorița” (disbanded as a result of the development of the park „Victor Ion Popa” Theatre); reconstruction of the main gates at the entrance to the public Garden; design and construction of symbol gates access to the city; execution design for construction project of fencing of „Eternitatea” cemetery; initiation and involvement in the creation of the statue depicting the great composer George Enescu; coordination of several activities dedicated to celebrating 800 years of existence of Bârlad; drawing up sketches to achieve floor lamps and benches in public Garden; projects for the rehabilitation of important buildings in the city etc.

On the cultural direction, for a decade (1945-1954), Ioan Selbinschi founded and conducted the symphonic orchestra, supporting more than 300 public concerts in Bârlad, Focșani, Galați, Tecuci, Vaslui, Iași and Huși, as well as in enterprises and rural localities.

To all of these is added municipal activities according to his duties conducted.

We enter Ioan Selbinschi's name in the gallery of personalities from Bârlad that marked the evolution of the local community and we will write other articles following the research of Ioan Selbinschi's collection, a donation made to our museum in 2020 year by Ioan Selbinschi's son, the architect Sorin Selbinschi.

Foto 1. Ioan Selbinschi, la pian.

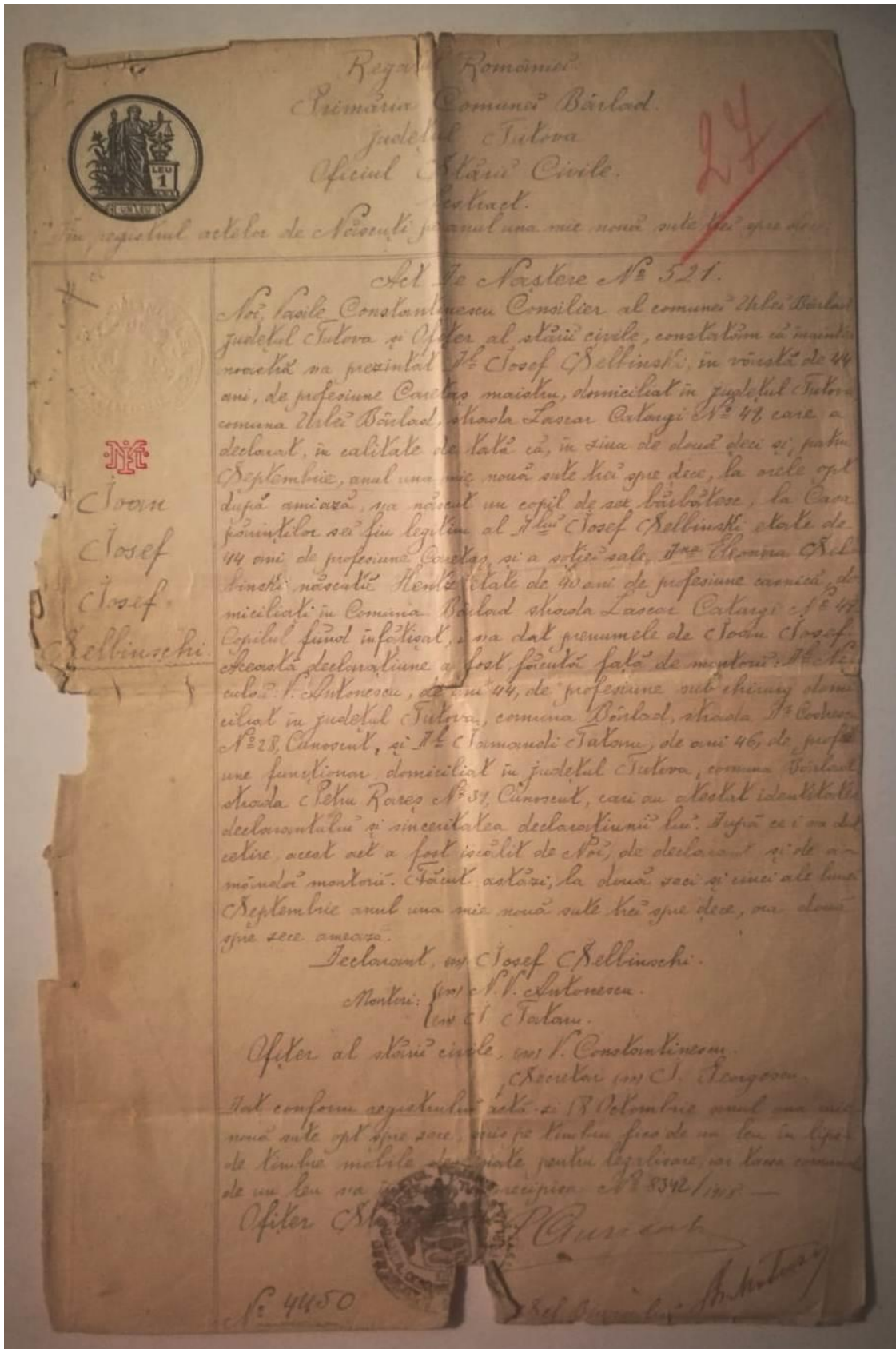

Foto 2. Actul de naștere al lui Ioan Selbinschi.

Foto 3. Certificatul de botez al lui Ioan Selbinschi.

ROMANIA

BIROUL DE CAZIER ȘI IDENTIFICARE

de pe lângă

PARCHETUL TRIB.

Nr. 682 din 31 Dec. 1940

Tutana

Formular 9.

30

CERTIFICAT

Se certifică de noi că D. Ioan Selbinschi
 născut ¹⁹¹³..... în comuna Boilod județul Tutana,
 domiciliat..... în comuna Boilod județul Tutana,
 nu posedă cazier la biroul locului de naștere declarat și deci nu
 a executat în țară, în ultimii zece ani, nici-o pedeapsă privativă
 de libertate.

De asemeni, la tribunalul local, nu s'a pronunțat contra sa
 vre-o hotărâre de interdicție sau incapacitate, nici nu a fost
 declarat falit.

Acest certificat se eliberează în baza cererii înregistrată la
 Nr. 2043 din 20/12/40 pentru a-i servi la completarea
cea a fișei personale.

bin-PROCUROR,
 MEDIC-LEGIST,
[Signature]

Seful Biroului,
[Signature]

Impresluța degetului arătător stg.
 al petiționarului care solicită certifi-
 cat în baza art. 36 punctul a. din
 Reg. Cazierului Judiciar

Cd 224. „Imprimeria Văcărești”

Foto 4. Certificatul de cazier al lui Ioan Selbinschi, nr. 682 din 31 decembrie 1940.

R.P.R.
ROMANIA

BIRUL DE CAZIER ȘI IDENTIFICARE

De pe lângă Parchetul

TRIB.

Nr. 2950 din 21 Dec 1949

Formular Nr. 9 B

CERTIFICAT

Se certifică de noi, că D. Ioan Selbinschi,
născut _____ în anul 1913 com. Balei, județul Tutova
domiciliat _____ în comuna Balei St. Vasile, județul _____
nu posedă cazier la biroul locului de naștere declarat și deci nu
a executat în țară în ultimii zece ani, nici-o pedeapsă privativă
de libertate.

De asemeni, nu a fost destituit din vre-o funcțiune publică
iar de către tribunalul local, nu s'a pronunțat contra sa vre-o ho-
tărâre de interdicție sau incapacitate, nici nu a fost declarat falit.

Acest certificat se eliberează în baza cererii înregistrată la
Nr. 2950 din 21 Dec 1949 pentru a-i servi la
înscrisura în Corpul Tehnic

PROCUROR,
MEDIC-LEGIST,

Șeful Biroului,

[Signature]

Impresiunea d. g. arătător stâng

Cd. Nr. 104 - Imp. „Văcărești”

Foto 5. Certificatul de cazier Ioan Selbinschi, nr. 2950 din 21 decembrie 1949.

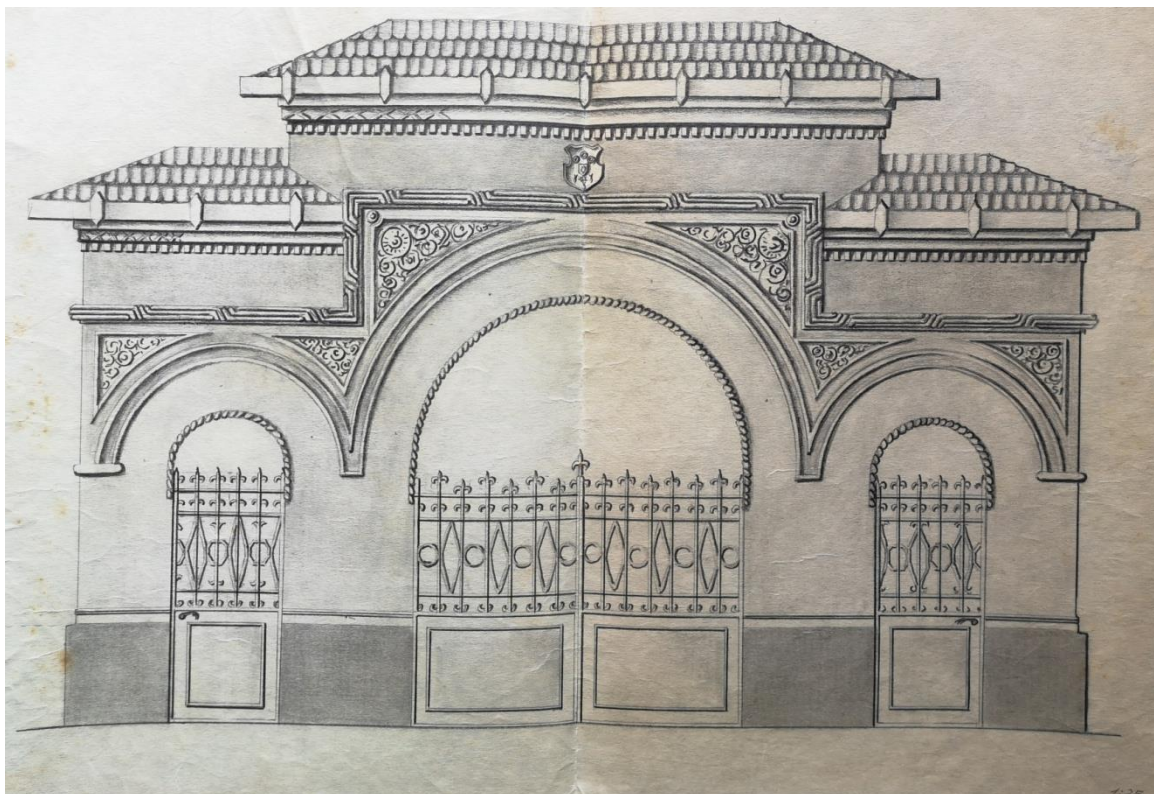

Foto 6. Schiță privind reconstituirea și reconstruirea porților principale de la intrarea în Grădina Publică, Bârlad, executată de Ioan Selbinschi.

Foto 7. Schița porților-simbol de acces în orașul Bârlad, executată de Ioan Selbinschi.

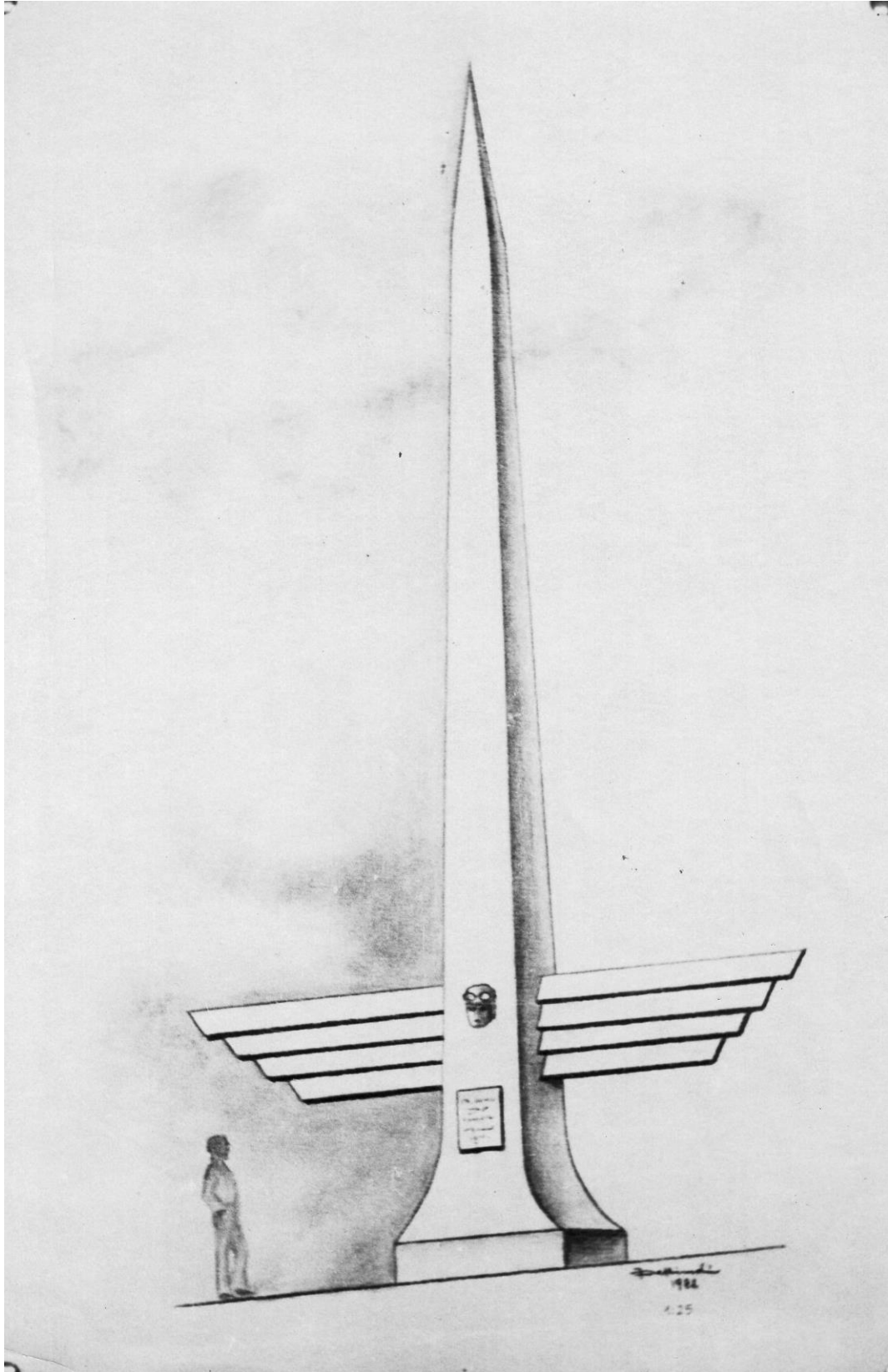

Foto 8. Monumentul aviației. Schiță executată de Ioan Selbinschi, semnată olograf, datată 1982, dreapta, jos.

BIBLIOLOGIE

EDIȚII BIBLIOFILE ÎN PATRIMONIUL MUZEULUI „VASILE PÂRVAN” BÂRLAD (II)

Valentina FORNEA*

Keywords: bibliophile editions, verses, Cantemir, Mumuleanu, Pann.

Colecția scriitorului George Ivașcu, din cadrul Secției „Personalități Bârlădene și Bibliotecă” a Muzeului „Vasile Pârvan” Bârlad, cuprinde o secțiune dedicată cărților cu valoare deosebită, ce datează din secolele XVIII-XIX. Studiul de față își propune să prezinte câteva volume bibliofile din această colecție deosebită, urmând modelul articolului precedent, de cercetare și valorificare științifică a patrimoniului de tip carte. În prima intervenție bibliologică au fost expuse spre cunoaștere două lucrări, prețioase ca tipologie și vechime: *Istoria Imperiului Otoman*, scrisă de ilustrul cărturar Dimitrie Cantemir (ediția în limba germană din 1745) și *Biblia. Adecă Dumnezeiasca Scriptură a Legii Vechi și a Cei Noao Toate*, tradusă de Samuil Micu (ediția din 1795, cunoscută cu titlul *Biblia de la Blaj*)¹. De această dată, direcția de analiză se îndreaptă către scrierile în versuri ale poezilor Antioh Cantemir, Barbu Paris Mumuleanu și Anton Pann.

Începuturile versificației în Țările Române datează din secolul al XVII-lea, așa cum este precizat în antologiile de poezie românească. Sunt atestați poeți care, spre sfârșitul secolului al XIV-lea, scriu poezie, de regulă religioasă, în slavona bisericească, în medio-bulgară, în greacă, în latină, în poloneză². Literatura română este, prin esența ei, una de sorginte religioasă, întrucât primele texte reprezintă „traduceri și adaptări ale marilor Cărți ale umanității creștine”, iar „primii dascăli de limbă și simțire românească au fost slujitori ai amvonului”³. Poezia de inspirație biblică își are sursele în imnurile Bisericii primare, așa cum în „epistolele Sfântului Apostol Pavel vedem că, în adunările de cult, se citeau Psalmii, Cântări din Biblie”⁴.

Scrierile cu tematică bisericească, apocrife, cărți de colportaj, traduceri din slavonă, greacă sau din alte limbi, din secolele XIV-XVIII, constituie un moment cultural aparte pentru determinarea traiectoriei simțului estetic. Circulația acestor tipărituri pe întreg cuprinsul țării, reprezintă mărturii incontestabile care probează existența și expansiunea culturii scrise românești, în raport cu marile culturi ale lumii.

Textele științifice, cele cu tematică istorică sau religioasă, scrise în urma unor ample

---

* Bibliotecar, Muzeul „Vasile Pârvan”, Bârlad; valentinafornea30@gmail.com

¹ Valentina Fornea, *Ediții bibliofile în patrimoniul Muzeului „Vasile Pârvan” Bârlad (I)*, în „Acta Musei Tutovensium”, Memorialistică, nr. V, 2020.

² Nicolae Dabija, *Începuturile poeziei noastre* în „Akademos”, nr. 3 (30), septembrie, 2013.

³ Diana Vrabie, *Biblia ca sursă de inspirație pentru scriitorii români*, în „Limba română”, nr. 9-10, anul XXII, 2012; Irina Nicolaescu, Sergiu I. Nicolaescu, *Specificul poeziei religioase românești*, în idem, *Rugăciunile poezilor. Antologie de poezie religioasă românească*, Editura Paralela 45, Pitești, 2000, p. 3.

(<https://www.limbaromana.md/index.php?go=articole&n=1715>)

⁴ *Ibidem*; Petre Vintilescu, *Poezia imnografică*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2005, p. 8-9 (<https://www.limbaromana.md/index.php?go=articole&n=1715>).

cercetări și tălmăcirii și compozițiile în versuri, alcătuite, în general, după principii estetice, oferă informații prețioase cu privire la preocupările intelectuale ale cărturarilor vremii, fiind contribuții semnificative în formarea unității culturale, ca sumă de valori teaurizate.

*

Satyres du prince Cantemir/Traduites du Russe en François/Avec l'histoire de sa vie/ à Londres/ chez Jean Nourse/M.DCC.L (fig. 1)

Cartea cu *Satire*, scrise de Antioh Dimitrievici Cantemir, ediția a II-a, a fost publicată în 1750 [M.DCC.L.], la editura „Jean Nourse” din Londra. Volumul, înregistrat în patrimoniul Muzeului cu nr. de inventar 3740/15.02.1989, a fost clasat în Patrimoniul Cultural Național, în categoria *Fond*, prin ordinul nr. 7192/29.10.2008⁵.

Publicate pentru a doua oară în limba franceză, în 1750 (prima ediție, în aceeași limbă, a apărut în 1749), *Satirele* prințului Cantemir au fost traduse din limba rusă de abatele francez Octavian (Ottavio) de Guasco, prieten cu prințul moldovean. Volumul conține, pe lângă cele opt tablouri satirice, istoria vieții prințului Cantemir, traducătorul, Oct. de Guasco, fiind și primul biograf al acestuia⁶.

Volumul are un format mic, cu dimensiunile 16,5 x 10 cm (158 + 245 p). Coperțile (ușor deteriorate; prima copertă desprinsă de legătură) sunt realizate din carton gros, îmbrăcat în piele de culoare maro deschis. Pe cotor, între binduri, sunt câteva ornamente florale incizate, culoare aurie. Tiparul este în întregime negru. Volumul prezintă elemente stilizate, realizate prin procedee tipografice, frontispicii și mici gravuri, pe paginile de titlu și la finele capitolelor. Aceste ornamente sunt compoziții cu motive vegetale și geometrice stilizate, executate cu mare finețe și acuratețe.

Pe pagina de titlu apare un epigraf preluat din renumita operă *De arte poetica* a lui Horațiu⁷: „*Carminē qui tragico vīlem certavit ob hircum, /mox etiam agrestes Satyros nudavit, et asper/incolumi gravitate iocum tentavit eo, quod/illecebris erat et grata novitate morandus/Lector [spectator], functusque sacris et potus et exlex.*” Paginile 3-6 conțin o dedicație, datată la 1 februarie 1745, adresată *Doamnei (À Madame*, cu referire la ducesa d’Aiguillon⁸, născută Anne-Charlotte de Crussol-Florensac, căsătorită în 1718 cu Armand Louis de Vignerod, marchiz de Richelieu, apoi duce d’Aiguillon). În aceste rânduri, traducătorul menționează, de asemenea, că operele lui Cantemir beneficiază de bunăvoința unor „protectoare ilustre”, cum este această Doamnă, iar cele scrise în limba maternă a autorului sunt dedicate împărătesei poporului rus (*L'impératrice de toutes les Russies*). Scrisoarea este urmată de prefața traducătorului și cea a editorului. Cel din urmă menționează că această nouă ediție este cu mult superioară celei precedente, atât datorită notelor și corecturilor necesare, care vin în completarea primei ediții, cât și prin prezența inedită în acest volum, a unei ode a lui Pindar, *Ode pindarique italienne*, în limba italiană, dedicată prințului Cantemir.

Biografia prințului Cantemir (*Vie du Prince Antiochus Cantemir*) oferă astfel, într-un conținut amplu, informații prețioase, referitoare la viața și opera autorului. Expunerea este urmată de *Versurile lui Krollick*, arhimandritul Mănăstirii Novospaski, scrise în limba latină și dedicate autorului, *Traduceri ale strofelor lui Teofan*, arhiepiscopul Novgordului, dedicate satirelor, și *Traduceri ale epistolelor scrise de Cantemir și dedicate Împărătesei Elisabeta*, iar partea introductivă a volumului se încheie cu oda pindarică în limba italiană.

⁵ <http://clasate.cimec.ro/>

⁶ Dan Rîpă-Bucliu, *Bibliografia românească veche, Additamenta I* (1536-1830), Galați, 2000, p. 87.

⁷ Quintus Horatius Flaccus, *Opera. De arte poetica*, Liber, Epistola III, *Ad Pisones*, in rev. „Car. Herm. Weise”, Lipsiae, 1853, p. 298

(https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/ce/Opera_%28IA_oper00hora%29.pdf)

⁸ Dan Rîpă-Bucliu, *op. cit.*, p. 87.

În ceea ce privește conținutul, volumul prezintă opt satire, în care autorul își zugrăvește idealul vieții, părerile sale asupra fericirii omului, având la origine cugetări filosofice. Satira I: *Către mintea sa*, Satira II: *Dialog între Filaret și Eugene*, Satira III: *Către Teofan, arhiepiscopul Novgorodului*, Satira IV: *Către muza sa*, Satira V: *Dialog între Satir și Parierg*, Satira VI: *Acela duce o viață fericită, ce se mulțumește cu puțin și trăiește în pace... (Celui-la seul mene une vie heureuse, qui se contente de peu, et fait vivre dans le repos...)*, Satira VII: *Către prințul Nikita Iurievici Trubețkoi*, Satira VIII: *Ferice acela ce, într-o clipă de inspirație, poate compune două sute de versuri într-o oră, stând într-un picior... (Heureux celui, dont le verve seconde peut enfanter deux cens vers en une heure...)*.

Eminent reprezentant al culturii ruse și europene din prima jumătate a secolului al XVIII-lea, Antioh Dimitrievici Cantemir (sau Kantemir, rus. Антиох Дмитриевич Кантемир, n. 10 septembrie 1709, Constantinopol, d. 11 aprilie 1744, Paris) a fost un poet de limbă rusă, scriitor și diplomat rus de origine română, fiul domnitorului român Dimitrie Cantemir⁹.

Cantemir a publicat poezii, satire, ode, fabule, dedicate împărătesei ruse, a scris un tratat de algebră, a lucrat la un dicționar rus-francez (nefinalizat), a propus reflecții asupra prozodiei, în care a combătut unele păreri ale lui Trediacoffski, a început un poem eroic, numit *Petreida*, spre lauda țarului Petru I (nefinalizat), a compus cântece în limba rusă. A tradus din opera lui Horațiu (epistole în versuri fără rimă), a lui Anacreon (ode), Cornelius Nepos, Cebes, scrisori persane, dialoguri italiene a lui M. Algaroti despre lumină etc. Prima operă a fost scrisă în tinerețe, cu referire la concordanța psalmilor, și a avut intenția de a realiza o istorie a Rusiei, pentru care a adunat memorii. A învățat mai multe limbi străine printre care rusă, română, latină, italiană, franceză, greaca modernă, slavona, spaniola și engleză¹⁰.

A desfășurat o vastă activitate în vederea editării scrierilor tatălui său în Occident, favorizând publicarea, în engleză și franceză, a celebrei opere a tatălui său *Istoria Imperiului Otoman*, după manuscrisul pe care îl avea la sine. Traducerea engleză a apărut în două ediții (Londra, 1734 și 1736), urmată de cea franceză (Paris, 1743) și de cea germană (Hamburg, 1745)¹¹.

Antioh Cantemir a propus contemporanilor săi, dar și posterității o serie de opere în versuri, care cultivă critica morală și socială, îmbinând poezia cu viața reală, fiind unul dintre inițiatorii clasicismului în literatura rusă a secolului al XVIII-lea¹².

**

Satire și alte poetice compuneri/ de prințul Antioh Kantemir/traduse din rusește de A. Donici și K. Negruzzi/Iași/ la Cantora Foiei Sătești/1844 (fig. 2)

Ediția în limba română, a *Satirelor* prințului Antioh Cantemir, a apărut în 1844, la Cantora Foiei Sătești din Iași. Volumul, tradus de Alexandru Donici și Constantin Negruzzi, a fost publicat la un secol de la trecerea în eternitate a autorului, cu sprijinul financiar oferit de vornicul D. Alexandru Sturdza (Miclăușanu), după cum se precizează în prefață.

Cartea, înregistrată în patrimoniul Muzeului cu nr. inv. 3673, are un format de 21 x 14 cm, conține 355 de pagini, numerotarea apare atât cu cifre romane (52 p.), cât și cu cifre arabe (147 p.). Textul este tipărit cu caractere chirilice, tiparul în întregime negru. Copertile realizate din carton gros, de culoare maro închis, prezintă mai multe semne de uzură (rupturi, pete). Pe prima copertă este imprimat titlul *Satire lui Antioh Cantemir*, într-un chenar decorativ. Are două file laminare, pe cea de-a doua apar titlul și autorul, iar pe pagina de titlu, pe lângă referințele de bază, este imprimat un ornament tipografic stilizat (postament cu o carte și alte file, încojurate de ramuri de laur).

⁹ https://ro.wikipedia.org/wiki/Antioh_Dimitrievici_Cantemir

¹⁰ Precizări din biografia volumului *Satyres du prince Cantemir*.

¹¹ <http://cantemir.asm.md/antioh/biografie>

¹² Gheorghe Bobână, *Antioh Cantemir. Poet, gânditor și om politic*, Chișinău, Editura Civitas, 2006.

Cuprinde o prefață fără titlu, datată în iunie 1844, în care sunt amintite scrierile Cantemirilor (tatăl, Dimitrie, și fiul, Antioh) și importanța publicării acestora în spațiul românesc. Tot aici este precizat că „această operă, unică în felul său, fără îndoială, era de cinstea unei nații...”, în comparație cu alte traduceri stângace și imitații „nenimerite”. Pe pagina următoare este cuprinsul ce expune conținutul volumului: *Prefață, Viața autorului, Versuri în lauda prințului Cantemir, Scrisoarea autorului către un prieten* (Paris, 1743, martie), *Dedicație către Împărăteasa Elisabeta Petrovna, Prefața autorului, Satirele* (numerotate cu cifre romane I-VIII), patru ode (I-IV), două epistole (*Către cneazul Nikita Iurievici Trubețkoi* și *Către versurile mele*), șase fabule (*Focul și statuia de ceară, Șerpele și matca de albine, Cămila și vulpea, Uliul, păunul și cioful, Șoarecul de țară și cel de oraș, Stigletul și canarul*) și nouă epigrame.

Capitolul destinat *Satirelor* este reliefat de un citat din Boileau (Art. Poet., Chant. II.): „*L'ardeur de se montrer et non pas de médire/Arma la vérité du vers de la Satire.*” (*Dorința de a arăta și de a nu defăima/Arma adevărului în versul Satirei*). Cuprinde opt satire: Satira I: *Către mintea sa*, Satira II: *Filaret și Eugene*, Satira III: *Teofan, arhiepiscopul Novgorodului*, Satira IV: *Către muza sa*, Satira V: *Satir și Perierg*, Satira VI: *Acela este numai ferice în viață / Ce știe a petrece în liniște și pace / Și cu puțin ce are se află mulțumit...*, Satira VII: „*Către cneazul Nikita Iurievici Trubețkoi*”, Satira VIII: *Ferice de acela ce stând pe un picior / Compune două sute de versuri într-un ceas...* Cartea se încheie cu note explicative (trimiterile din conținutul textului satirelor).

În prefața volumului de *Satire*, Antioh Cantemir arată care sunt originile acestei specii de poezie lirică, stilul ei vesel ce „stăruiește a îndrepta năravurile oamenilor”, iar în concluzie, autorul spune că „De la demoralizați nu aștept nimic, căci și laudă, și ocară, dragostea și ura lor, deopotrivă le disprețuiesc”. Referindu-se la celebrii înaintași în ale scrierii satirelor, el afirmă că a fost influențat, mai ales, de Horațiu și Boileau: „Eu în compunerile mele am urmat mai ales pe *Orație* (Horațiu) și pe francezul *Boalo* (Boileau), de la care multe am împrumutat, însușindu-le cu obiceiurile noastre”. Adresându-se cititorilor, poetul le lasă acestora dreptul de a judeca și aprecia dacă a izbutit într-o asemenea „nouă ‘cercare pentru limba noastră... Noutatea întreprinderii poate că-mi va ierta greșalele stilului...”. Din afirmațiile cuprinse în această prefață reiese că Antioh Cantemir este creatorul primelor satire în limba rusă.

***

Caracteruri compuse de Paris Mumuleanu/București/Tipografia dela Cișmeaua lui Mavroghene/1825 (fig. 3)

Volumul *Caracteruri compuse de Paris Mumuleanu* a apărut la Tipografia „de la Cișmeaua lui Mavroghene”, din București în 1825. Cartea este înregistrată în patrimoniul Muzeului cu nr. de inventar 3733/15.02.1989, fiind clasată în Patrimoniul Cultural Național, în categoria *Fond*, prin ordinul nr. 7192/29.10.2008¹³. Are un format de 15,5 x 11 cm și conține 172 de pagini. Tiparul este în întregime negru, iar textul este scris cu alfabet chirilic. Coperțile originale lipsesc, fiind probabil înlocuite de fostul deținător, cu o hârtie cartonată de culoare albastru deschis. Pe foaia de titlu apare un element stilizat cu motiv floral (coș cu flori), iar pe verso este tipărit un motto: „*Ochi avem să vedem.../Urechi avem s-auzim...*”, încadrat între două linii stilizate, ușor ondulate ca formă. Pe prima pagină apare o *Procuvântare* amplă (de 80 p.), iar deasupra titlului este un ornament tipografic stilizat de formă geometrică.

În conținutul volumului, Paris Mumuleanu realizează mai multe portrete care satirizează parveniții, lingușitorii, lăudăroșii, ipocriții, încrezuții ș.a. Astfel, el sintetizează și

¹³ <http://clasate.cimec.ro/>

descrie, în versuri satirice, mai multe tipuri de personalități pe care le denumește *caracteruri*, pluralul termenului *caracter*, în prezent *caractere* (însușiri fundamentale psihice-morale ale unei persoane, care se manifestă în modul de comportare, în ideile și în acțiunile sale). Mai întâi, îi caracterizează într-un mod satiric pe *Cei mari* (p. 80): „O ce ciudă, cât mă mir/d-al celor mari caracter/Ce schimbare la ei firi/Ce gusturi, ce *diferiri*/Precum cerul de pământ/Așa ei de cei mici sunt”, și apoi, cu același ton ironic, descrie în *Lingușitori*: „Ce spaimă, ce ciumă rea/Ce lingoare, boală grea/Sunt la crai și la-mpărați/La principii, boieri, bogați...”

Printre tipurile de caractere identificate de Mumuleanu se remarcă cei ce dau însuși titlul scrierilor: *Nobilul făcut și neînvățat*, *Nobilul vechi și sărac*, *Bogatul mojit*, *Scumpul*, *Ipocritul*, *Mândrul*, *Defăimătorul* și *Lăudărosul*. Autorul crează versuri caustice chiar la adresa femeilor: „Ce gusturi și ce idei/Ce capricii la femei/Vor să cheltuiască mii/Pe mode, galanterii/ De nimic alt nu-ngrijesc/ Ele atât numai gândesc/Iubirea de sine a lor...”.

Volumul se încheie cu glosar de termeni, denumite de autor *Zicerile cele streine*. Pe ultima pagină apare un alt ornament tipografic stilizat cu motiv floral (ciorchine).

Barbu Paris Mumuleanu¹⁴, (1794-1837, n. Slatina) a fost un poet român (lirică neoanacreontică, erotică și elegiacă în „Rost de poezie, adică stihuri”; versuri satirice la adresa unor vicii ca parvenetismul, lingușirea, zgârcenia, pedanteria, înfumurarea, în „*Caracteruri*” sau de inspirație preromantică, în *Poezii*. Se numără printre primii poeți români ai secolului al XIX-lea. Alături de Ienăchiță Văcărescu și Costachi Conachi, cei trei pot fi considerați adevărați deschizători drumuri, fiind o inspirație pentru poeții clasici ai poporului român¹⁵. Mihai Eminescu îl amintește pe Barbu Paris Mumuleanu în *Epigonii*, unde îi atribuie epitetul „glas de durere”: „Văd poeți ce-au scris o limbă, ca un fagure de miere/Cichindeal gură de aur, Mumulean glas de durere.”

În lucrarea *Stat și națiune în istoria europeană*, istoricul german Hagen Schulze, apreciază rolul de normator al limbii române pe care Mumuleanu l-a jucat în procesul de cristalizare a națiunii române. În opinia lui Schulze, Mumuleanu a ridicat româna de la stadiul de dialect al țăranilor la rangul de limbă literară, asemănător rolului jucat de Ivar Aasen, pentru limba norvegiană, sau Adamantios Korais, pentru limba greacă¹⁶.

*****

Noul Erotocrit/ compus în versuri de Anton Pann/Tomul întâiu/S-au tipărit la Gheorghie de Clozius/Sibiu/1837 (fig. 4)

Primul volum (tomul întâi) din *Noul Erotocrit*, „compus în versuri” de Anton Pann, a apărut în 1837, la tipografia lui Gheorghie de Clozius, Sibiu. Cartea cu nr. inv. 3692 are un format mic cu dimensiunile 12 x 18 cm, 119 p. numerotate (conținutul poemului) + 19 p. nenumerate, și două file liminare de culoare verde, una la începutul volumului și una la sfârșit. Textul este tipărit cu caractere chirilice, tiparul fiind negru integral. Copertile au fost realizate din carton gros, învelite în piele de culoare verde închis. Pe cotor este imprimat titlul cărții, *Noul Erotocrit*, numărul volumului și inițialele autorului. Fila de titlu și primele pagini din carte sunt puternic degradate, prezintă pete maro și cenușii; hârtia este vizibil alterată în urma atacului biologic (mușegai) și necesită intervenție de restaurare. Pe pagina de titlu este imprimat un element tipografic stilizat (un înger cântând la harpă) și pe verso este menționat acordul cenzorului și revizorului: „Admittitur. Cibinii die 3 Decembr. 1836/I. Carolus Albrich

¹⁴ <https://dexonline.ro/definitie/Mumuleanu>, în Marcel D. Popa, Alexandru Stănciulescu, Gabriel Florin-Matei, Anicuța Tudor, Carmen Zgăvărdici, Rodica Chiriacescu, *Dicționar enciclopedic*, Editura Enciclopedică, 1993-2009.

¹⁵ https://ro.wikipedia.org/wiki/Barbu_Paris_Mumuleanu; *Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900*, București, Editura Academiei Române și Editura GUNIVAS, București, 2008

¹⁶ https://ro.wikipedia.org/wiki/Barbu_Paris_Mumuleanu; Hagen Schulze, *Stat și națiune în istoria europeană*, Editura Polirom, 2003

m.p. Censor et libr. Revis.”¹⁷

A treia pagină cuprinde o dedicație în versuri (rimă împerecheată), adresată medelnicerului Alecu Bujoreanu (*Domnului/Marelui Medelnicer/Alecu Bojoreanu/Se închină această istorie*), semnată de Anton Pann și datată în 1837, februarie, Râmnicu Vâlcea, urmată de cuvântul *Către cititor*, formulat tot în versuri rimate, în care autorul menționează tălmăcirea în versuri, din limba greacă, a textului poemului *Noul Erotocrit*, al serdarului Dionisie Fotino, și dorința sa de a o da spre tipărire: „Această poezie în limba grecească/ Se-află-mprăștiată-n limba românească/Ca ceea ce este-n București lucrată/Trasă din alta, și adăugată/De Dionisie Fotino, Serdarul/Cum și la lumină dată cu tiparul/Numa-n românește, până astă-dată/Nu s-a văzut încă-n tipărire dată/Dar tradusă-n proză la mulți se găsește/Și la alții în versuri, chiar ca în grecește/Fără [de]osebire ’ntocmai potrivită/Dar numa-ncepută și neisprăvită/Că precum se vede astă istorie/Dup-a ei mărime, nu e jucărie...”

Noul Erotocrit al lui Dionisie Fotino fusese tipărit la Viena, în 1818, în două volume, și constituie o parafrază amplificată în limba literară neogreacă a *Erotocritului* lui Cornaro (ortografiat și Kornaros), scris în dialectul popular cretan. La traducerea *Noului Erotocrit*, alături de Anton Pann a luat parte Tudorache Iliad, așa cum a recunoscut însuși Anton Pann care, la sfârșitul tomului al doilea, în tabelul *Numele domnilor prenumerați* [prenumerant = abonat], îl menționează pe un Tudorache Iliad, „ajutătorul la traducerea aceștii istorii.”¹⁸

În *Introducere*, autorul vorbește despre o „istorie mitică”, sub numele de *Erotocrit*, cuvânt pe care-l explică într-o notă cu referire la zeul iubirii Amor (Eros), în limba greacă, *Amoro-critic, cel chinuit de Eros*. Apoi sunt enumerate personajele „cele ce vorbesc într-acest *Nou Erotocrit*”: Eraclie, împăratul Atenei, Artemis, împărăteasa, soția sa, Areti, fiica lor, Pezostrat, ministrul politic al împăratului, Erotocrit, fiul lui Pezostrat și „amorezul” lui Areti, Polidor, prietenul credincios al lui Erotocrit, Efrosina, doica lui Areti, Mama lui Erotocrit, Dimofant, fiul împăratului Mitiline, Adromah, fiul împăratului Naupliului, Filaret, fiu de ministru de la Motona ș.a.

În cuprinsul volumului (partea I) sunt evocate în versuri rimate mai multe discuții între Erotocrit și prietenul său Polidor, de ex. *Erotocrit către prietenul său* (p. 6), *Polidor către Erotocrit* (p. 7) și între Areti și Efrosina (p. 44-45), precum și monologurile Efrosinei și ale lui Erotocrit (*Erotocrit către sine*, p.103;111). La finalul volumului I este adăugat un tabel cu *Numele cinstiților prenumerați*, din București, Pitești, Câmpulung, Râmnicu Vâlcea și Sibiu, cu mențiunea că numele domnilor care lipsesc sau care „se vor mai prenumera”, vor apărea în tomul al doilea. Pe ultima pagină apare o erată în care sunt menționate „greșelele tiparului”.

Originar din Sliven (Bulgaria), Anton Pann (1796-1798) a fost un poet român de origine bulgară, poate aromână, profesor de muzică religioasă, protopsalt, compozitor de muzică religioasă, folclorist, literat și publicist¹⁹, compozitor al muzicii imnului național al României. Un popularizator al cântecelor de lume, printre care amestecă și poeziile de ecou ale contemporanilor, și un mare iubitor al cântecului românesc (*Cântă, măi frate române, pe graiul și limba ta/Și lasă cele streine ei de a si le cânta*)²⁰.

O mare parte din cărțile lui Anton Pann sunt opere de specialitate: *Axion, Cântări*

¹⁷ Să ne amintim că volumul datează din anul 1836, epoca unei crunte cenzuri a cărților de import sau tipărite în spațiul Principatelor Române, pentru a preveni răspândirea „ideilor pernicioase” din Occident. Detalii în Alexandrina Ioniță, *Carte franceză în Moldova până la 1859*, partea I, cap. II: *Sistemul cenzurii și impactul asupra importului de carte franceză în perioada regulamentară*, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2007, p. 69-88.

¹⁸ Apud. Vasile Grecu, *Erotocritul lui Cornaro în literatura românească*, p. 64 în „Dacoromania”, Buletinul Muzeului limbei române. Anul I (1920), Cluj. Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”, Cluj, 1920.

¹⁹ Pr. Grigore Babus, *Biografia lui Anton Pann*, în „Bibliografia tipăriturilor psaltice ale lui Anton Pann”, București, Editura Cristiana, 2002, pp. 15-18; Gh. Ciobanu, *Cântece de lume*, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1953, p. 10.

²⁰ Alexandru Piru, *Istoria literaturii române dela început până azi*, București, Editura Univers, 1981, p. 68-69.

liturgice, Versuri muzicești, Noul docsastar, Basul teoretic și practic al muzicii bisericesti sau Grammatica melodică, Epitaful, la care se adaugă alte tipărituri cu caracter bisericesc, azi fără interes, și cărți cu caracter educativ, precum *Hristoitie au școala moralului*. Apoi vin *călindare, călindărașe* și prelucrări de opere de colportaj: *Cântări de stea, Poesii deosebite sau cântece de lume, Fabule și istorioare, Poesii populare, Înțeleptul Arhir cu nepotul său Anadam, Năstrăvăniile lui Nastratin Hogeia, Culegere de povești și anectode* etc. Poezia țărănească se amestecă cu poezia de mahala și cu anecdotică de circulație univesală, uneori în forme originale, într-un mod semicult²¹. În poemul *Epigonii*, Mihai Eminescu îl numește „finul Pepei, cel isteț ca un proverb”: „S-au dus toți, s-au dus cu toate pe o cale ne-nturnată/S-a dus Pann, finul Pepei, cel isteț ca un proverb.”

BIBLIOPHILE EDITIONS IN THE PATRIMONY OF "VASILE PÂRVAN" MUSEUM OF BÂRLAD (II)

In `George Ivașcu` Collection from "Vasile Pârvan" Museum of Bârlad there is an old book section that comprises valuable and rare volumes, dated from the 18th-19th centuries. Therefore, this second study continues to reveal several bibliophile editions, especially poetry books, by analyzing their physical description and other information related to authors, publishers, typographies and contents. Thus, these four books are brought into attention: *Satyres du prince Cantemir (in French)*, *Satire și alte poetice compuneri*, both written by Antioh Cantemir, *Caracteruri compuse* by Paris Mumuleanu and *Noul Erotocrit* by Anton Pann. It is considered that versification in the Romanian lands emerged in the 17th century, according to the Romanian anthologies of poetry. There are attested poets who, towards the end of the 14th century, wrote especially religious poetry, in Slavonic, in Middle Bulgarian, in Greek, in Latin or in Polish. However, in 18th-19th centuries, poets adapt their writing to a different genre of literature, for exemple *satyre*. Cantemir and Mumuleanu use in their books, exaggeration, irony, criticism of a social custom or tradition, or any other prevalent social figure or practice that they want to comment on and call into question, while Pann's endeavour focuses on a original translation in verse of *The New Erotocrit* by Dionisie Fotino (a mythical love poem).

---

²¹ *Ibidem*.

SATYRES

DU PRINCE

CANTEMIR,

Traduites du Russe en François ;

AVEC

L'HISTOIRE DE SA VIE.

..... Et asper
*Incolumi gravitate jocum tentavit, eò quòd
Illecebris erat & gratâ novitate morandus*
Lector.

Horat.

A LONDRES,

Chez JEAN NOURSE.

M. D C C. L.

Fig. 1.

SATIRE

шї а.г.е

ПОЕТИЧЕ КОМПИДНЕРИ

DE

PRINQUE

ANTIOX KANTEMIR.

Традъсе дин ръсеце

DE

A. Doniči шї K. Negrușci.

Iașii.

Ла Кантора Фоїеї Сътещї.

—
1844.

Fig. 2.

КАРКТЪРЪИ

Компѹсе

ДѢ

ПАРИСЪМЪМЪЛЪНЪ

БЪКЪРЪЩИ

А ТУПОГРАФІА ДЕЛА ЧИШМЪОА АЪИ МАУ-
РОГЕНЕ.

1825.

Fig. 3.

Н О Ъ А

ЕРОТОКРИТ.

КОМПЪС ЛН ВЪРЪРІ

А Е

АНТОН ПАНН.

ТОМЪА ЛНТЖІЎ.

СІБІЎ, 1837.

Саџъ нѣмѣрѣмъ ла Георгіѣ де Клозіѣ.

Fig. 4.

EDIȚII BIBLIOFILE ALE UNOR POETI ROMÂNI DIN SECOLUL AL XIX-LEA

Iulian Marcel CIUBOTARU*

Keywords: County Library „Gh. Asachi” Iași; modern Romanian book; bibliophile editions; Romanian poets (19th century).

Prezentăm, în acest material, câteva lucrări de poezie ale unor autori români, tipărite în veacul al XIX-lea și păstrate în colecțiile Bibliotecii Județene „Gh. Asachi” Iași (în continuare: BJ Iași). Menționăm că, deși edițiile la care facem trimitere au fost destinate publicului larg, unele exemplare de referință se individualizează, prin diverse notații olografe sau *ex-libris*-uri. Tocmai de aceea e bine ca asemenea volume să fie analizate, din punct de vedere bibliofil, distinct, indiferent de numărul exemplarelor păstrate. E lesne de înțeles că am realizat o selecție a opurilor aflate în fondul documentar.

Gh. Asachi, *Fabule versuite*, ediția a treia, adăugită, Iași, Institutul Albinei, 1844, 138 p. (fig. 1)

Această ediție a fabulelor, „versuite” de Gheorghe Asachi (1788-1869), „mădular [al, n.n.] Academiei de Roma și a mai multor societăți învățate” (informație regăsită pe pagina de titlu), a fost tipărită în alfabet chirilic, la Institutul Albinei, din capitala Moldovei. Pe verso-ul paginii de titlu se poate citi că volumul a apărut „cu voea țenzurei/ Vorn[ici] T[eodor] Balș, K. de Baroțți”.

O scurtă introducere, așezată înaintea cuprinsului, informează cititorii că „*Cele întâi fabule versuite în limba română s-au făcut cunoscute publicului prin tipărirea cuprinse în partea întâi a acestei culegeri. În astă ediție se adaogă și partea a doua, cu dorința a puté căștiga îngăduirea, de care se învrednicisă pârga apologului¹ român*” (p. 3).

Tabla de materii e împărțită în două secțiuni. Partea întâi se deschide cu *Zina fabulei – cătră cetitor*, pe care o redăm, integral, mai jos: „*Prin rostiri de adevăruri, ascunse-n cimilitură./ Aduc ție 'ntăea oară cu plăcere 'nvățătură./ În a vieței strămba cale pe român să îndreptezu./ Prin lupi, corbi, furnici și broaște a vorbi mă disfătezu./ Adevărul salt nu place, di 'i și bun e plin d'asprime./ Dar când vitele vor spune, n-a să supere pe nime./ De aceea a lor zise, cu vând binevoitor./ Să ascuți, să erți cutezul, prețuind țintirea lor.*”

Celelalte fabule, incluse în această parte, sunt următoarele: *Grierul și furnica, Corbul și vulpea, Broasca și boul, Acii doi catâri, Asinul și furul, Lupul și mielul, Leul și guzganul, Guzganul de cetate și cel de câmp, Cerbul la fântână, Cocostârcul și vulpea, Lupul și cucoara, Guzganul sehastru, Țeranul și fiii sei, Oala de aramă și oala de lut, Vulpea și șaful, Capra, știunca și oaea în companie cu leul, Oaea și mielul, Stomahul și mădulările, În unire*

---

* Biblioteca Județeană „Gh. Asachi” Iași; iulian.ciubotaru@yahoo.com

¹ *Apologul* face trimitere la o scurtă povestire (în versuri sau proză), care cuprinde o învățătură morală, prezentată în cheie alegorică.

stă tăria, Musca și capul, Cămile carile scapă lucrul, vânnându-i umbra; Moartea și nenorocitul, Broaștele care cer un împărat, Roza și spinul, Picătura și râul.

Partea a doua cuprinde: *Castorii, Okii și nasul, Vulpea, momița și fiarele, Minciunile, Momița la bal maské, Epurile și prietiniile cii mulți, Soarele și negura, Lupul prefăcut în păstor, Stânca ce fată, Două spice, Ursul, pasărea, șerpele și momița, Albina, țințarul și musca, Consultul, Lupii și oile, Asinul și fluerul, Erostrat, Cărările și calea dreaptă, Selbaticul și călătoriul, Peștile și pescariul, Giudecata nouă a lui Paris, Călătorul și câinii, Aurul și fierul, Cuvântul lui Socrate, Diogenes, Clopotul și limba lui.*

La sfârșitul fiecărei fabule se găsește câte o ilustrație, inspirată din subiectul asupra căruia se îndreaptă atenția autorului. Cele mai multe imagini surprind viețuitoare din regnul animal. De asemenea, în finalul volumului, a fost așezat un *Vocabular de oarecare cuvinte întrebuintate în astă carte* (p. 134-138), care explică unii termeni mai puțini cunoscuți cititorului de la mijlocul veacului al XIX-lea. Câteva exemple: *avantură* (aventură), *azur*, *apolog*, *Atina* (zeița Atena), *grație*, *grimas*, *Diana*, *Efes*, *perlă*, *Proteus*, *Socrate*, *sirenă*, *seneață* (armă) etc.

Exemplarul la care facem trimitere a fost intens utilizat și se află într-o stare proastă de conservare; conform unei însemnări aflată pe pagina de titlu, datată 28 septembrie 1852, a aparținut unui G. Popovici.

Tot la BJ Iași se păstrează și ediția din 1836 a *Fabulelor alese, pe românie aduse de Aga Asachi, mădulari [al] Academiei de Roma* (Iași, Tipografia Albinei, 55 p.), semn că textul este o traducere. Aflat într-o stare foarte proastă de conservare, volumul conține o vastă *Înainte cuvântare* (p. I-XX), în care autorul oferă explicații cu privire la rostul fabulei și face trimitere la autorii din Antichitate, care au întrebuintat acest tip de scriere, pentru a corecta comportamente și vicii umane. De altfel, imaginea lui Esop e așezată chiar pe verso-ul paginii de titlu.

Această ediție e însemnată, căci e una din primele cărți publicate de Asachi (în același timp cu volumul de *Poezii*, apărut tot în 1836, și cu traducerea din rusește a *Învățăturii hristiane*). Conținutul său este identic cu prima secțiune a ediției din 1844 a *Fabulelor versuite*.

Anton Pann, Culegere de proverburile sau povestea vorbii. De prin lume adunate și iarăși la lume date, vol. 1-3, București, Tipografia lui Anton Pann, 1853² (fig. 2)

Cunoscuta culegere realizată de Anton Pann (1796-1854) a fost publicată cu litere chirilice în trei tomuri și tipărită în tipografia proprie, din București. Exemplarele de la BJ Iași sunt legate împreună (nr. inv. 844943). Primul volum conține 176 pagini, dar lipsesc filele 1-6, inclusiv pagina de titlu; a fost restaurat, iar legătura e nouă.

La sfârșitul acestui volum sunt câteva însemnări olografe: „*Souvenir, Gh. Iliescu / Astăzi, citind de prin carte / Auzind, mult haz făcând / Bucurie și întristare, / Multe vorbe aducând / 1912, iunie 2 / Drăgășani, Vâlcea / Gheorghe H. Nică zis Gh. Iliescu ferar, Com[una] Vârleni, pl[asa] Cerna, Vâlcea, prin gara Drăgășani*” (p. 175) (fig. 3). La p. 176, altă însemnare, cu semnătură indescifrabilă: „*Anul una mie nouă sute douăzeci, luna sept[embrie], 15*”.

Volumul al doilea a fost tipărit în același an, la aceeași tipografie. Are 167 pagini, iar la pagina 1 se găsește aceeași însemnare a lui Nică H. Gheorghe, zis Gh. Iliescu, datată însă 3 iunie 1912. Așadar, Gh. Iliescu a terminat de citit volumul I la 2 iunie 1912, iar o zi mai târziu a început lectura următorului tom. Fierarul vâlcean, proprietar al cărții, a citit cu atenție textul și a făcut diverse sublinieri sau chiar corecturi. De exemplu, la p. 107 (vol. II), acolo unde e

² La BJ Iași se păstrează și alte ediții princeps din opere ale lui Anton Pann (de exemplu, primele două volume, legate împreună, din *Noul erotokrit*, Sibiu, tipărit la Georgie de Klozius, 1837, 124 p. ; 162 p.).

redat un dialog între o mamă și o fată, cuprinse în istorisirea *Despre căsătorie*, fierarul a observat, just, că unele vorbe atribuite mamei sunt, de fapt, rostite de fată; așadar, a tăiat cuvântul *mama* și a scris *fata*.

Și acest volum conține urme de restaurare; în interiorul cărții există și alte însemnări, lipsite de valoare; spre exemplu, la p. 23 e notată o dată: 1875, martie; numele unui Ion Teodorescu din R[âmnicu] Vâlcea e specificat la p. 82.

Povestea vorbii s-a bucurat de popularitate, fiind una din cărțile des lecturate, în diverse medii sociale. Exemplarul de la BJ Iași confirmă acest fapt. Tomul doi mai conține și alte însemnări, ale altor persoane decât cele amintite; aceste notații sunt incomplete și greu lizibile, fiind scrise cu creionul (p. 106). Numele unui *Alecsandru* se regăsește la p. 114; de la p. 159 aflăm că, la 23 martie, a zămislit *Cârlana*, anul 1875.

Volumul 3 conține 162 p. și este foarte bine conservat. Conține însemnări: la p. 94: „*Souvenir D-lui Demetrescu învățător / com. Baga, plasa ocolu, județul Vâlcea / Din comuna Bălcești, plasa Oltu-Oltețu, același județ*; p. 167: *Am citit această carte de povești compusă de Anton Pan și am rămas pe deplin mulțumit / Gr. Safferescu*”; la p. 68, însemnare cu creionul, incompletă, conținând o poezie de dragoste, alcătuită în stil popular, intitulată „*Memoria: ... și stejarul la rădăcină / ... de a lui frunză că s-a uscat / [Și] de al toamnei vânt ce ruină / ... de frunze e desbrăcat / [Ale] mele zile albe și negre / [Le] văd grămadă [respinse?] stând / Dar nu e viscol, nici adiere / Să le gonească din al meu gând / Și chipu-ți june fără de schimbare / Mario dragă, mereu îl văd, / El ca și un suflet vârstă nu are / Nicio secundă din gând îl perd / Ochi, părul, figura, trăs[ăt]juri, că[u]tare / Zâmbet, guriță și în fine tot / Pasu-ți și vocia ta mângăetoare / Nici de asta să uit nu pot...*”.

Aceste încercări lirice trebuie corelate cu textul incomplet de la p. 106, din vol. II, căci e același scris, cu același instrument (creion); din însemnarea de la p. 106, vol. II, aflăm, totuși, că aceste versuri au fost așternute de un *Ionel*, cu înfocare, [...] bătrân astăzi, căci nu mai pot, probabil la sfârșitul veacului al XIX-lea sau începutul celui următor.

Antioh Cantemir, *Satire și alte poetice compuneri*, traduse din rusește de A. Donici și K. Negruțți, ediția a doua, Iassi, Tipografia lui A. Bermann, 1858, 148 p. (fig. 4)

Ediție elegant tipărită, această carte a prințului Antioh Cantemir beneficiază de o substanțială introducere și câteva precizări foarte importante: *Satirile Prințului Antioh Cantemir au fostu tipărite la anul 1844³, cu cheltuiala răpausatului vornic A. Sturza (Miklăușeanul), însă acea ediție ajunsese a fi atât de rară, încât abia se mai găsia. Publicându o a doua ediție a scrierilor acestui prinț român, socotim a îndatori pre iubitorii literaturii române, care știu a deosebi frumosul folositor din urâtul pretențios* (p. V-VI). Deși această notiță nu e semnată, e foarte posibil ca ea să aparțină celor doi traducători (Alecu Donici și Costache Negruzzi), nume importante ale culturii românești din veacul al XIX-lea, ambii fiind în viață la momentul retipăririi acestor *Satire*.

Urmează apoi *Vieța Prințului Antioh Cantemir* (p. IX-XXIII), fiu al domnului Dimitrie Cantemir, născut la 10 septembrie 1709, la Constantinopol, și mort la Paris, la 11 aprilie 1744. Tot în partea introductivă a lucrării sunt incluse și câteva pagini de *Versuri în lauda Prințului Cantemir*, omagiale, scrise de Teofil Krolik, arhimandrit de Novospaskii (în limba latină), p. XXVII-XXVIII, Teofan, arhimandritul de Novogorod (în limba rusă), p. XXIX. De asemenea, tot în această parte e plasat și un poem în limba italiană, nesemnat (p. XXX-XXXIV).

Urmează o *Scrisoare a autorului, către un prieten*, text pe care îl redăm, transliterat, în

---

³ Pagina de titlu a ediției din 1844 a fost reprodusă de George Călinescu, în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1941, p. 45.

întregime: „Domnul meu! Cu câțiva ani mai înainte ai dorit a ști de mă mai ocupez cu a scrie versuri și, de am făcut ceva nou, să-ți trimit. În adevăr, atunci eu ți-am răspuns că, pășind cătră o noă însărcinare, n-am avut vreme pentru asemenea lucru, cu care numai în ceasuri slobode este cuiva ertat a se îndeletnici. În urmă însă mi s-a prilejit a face trei noue satire, câteva cântări, fabule și alte mărunte compuneri, dar părându-mi stilul lor îndestul de deosebit de cele mai înainte alcătuirii a le mele, care pân a nu mă porni din patrie și fără voia mea au eșitu în lume, m-am apucat să le îndreptez. Nu puțină osteneală am avut găsind în ele multe neîndepliniri și nedesăvârșiri. Multe am schimbat, multe am adaos, iar mai multe am scos și pot zice că din nou le-am prelucrat. Așa dar, domnul meu, fiind că d-tale mai nainte ți-au adusu oare care plăcere micile mele compuneri, ieu îndrăsneală pe lângă aceasta a-ți trimite atât pre cele corigiate, cât și pre cele noue, toate adunate într-o cărticică, nu atât spre cetire, cât spre îndreptare și pentru ca să-ți fac cunoscută întrebuințarea prisoselnicelor mele ceasuri. Paris, 1743, martie” (p. XXXV-XXXVI).

Această ediție conține și o dedicație în versuri a autorului, pentru împărăteasa Elisabeta Petrovna (p. XXXIX-XL) și, de asemenea, o prefață a lui Antioh Cantemir, pe care o transliterăm și o redăm mai jos: „Satira se poate numi acea compunere, care prin un stil vesel, luând în rîs demoralisația, stăruiește a îndrepta naravurile omenești; pentru aceasta ea în scopul seu e potrivită cu ori ce altă alcătuire morală, dar stilul ei fiind mai simplu și vesel, se cetește cu plăcere și desvălirile ei sântu mai nimerite, pentru că de luarea în rîs noi ne tememu mai mult de cât de ori ce pedeapsă./ Satira ș-a luat începutul seu în priveștiile populare, unde, între actele tragediilor, se găsea, pentru înveselirea privitorilor, reprezentații comice în care fețele în chip de satiri, prin glume grosiere și cu totul populare, prihăniau naravurile și relele deprinderi a cetățenilor. Aceste înfătoșeri, romanii urmându grecilor, le introduseră în priveștiile lor, iar apoi afară de privești, începură a face verse satirice. Un oare care Luțilie deschise drumul lui Orație, Pers și Iuvenal și aceștia satirilor italieni, francezi și de alte nații./ Eu în compunerile mele am urmat mai ales pre Orație și pre francezul Boalo, de la carii multe am împrumutat, însușindu-le cu obiceiurile noastre. Las pre cetitorii mei a judeca de izbutirea ce am făcut într-o asemenea nouă cercare pentru limba noastră. Noutatea întreprinderii poate că-mi va erta greșalele stilului; iar acea ferită desvălire a demoralisației în față, nu o potu critica iubitorii de virtute. De la demoralisați nu aștept nimic, căci și lauda și ocara, dragostea și ura lor, de o potrivă le desprețuesc” (p. XLIII-XLIV).

Corpul propriu-zis al lucrării cuprinde *Satire* (p. 1-111), *Ode* (p. 115-124), *Epistole* (p. 127-130), *Fabule* (p. 133-142) și *Epigrame* (p. 145-147). Legătura volumului nu este originală, ci de dată recentă. Atât pe copertă, cât și pe pagina de titlu, se găsește semnătura olografă a lui N. Catargi, posibil același cu boierul ieșean Nicolae Calimachi-Catargi (1830-1882), politician important și ministru de Externe al României, în primii ani de domnie ai lui Carol I.

Dimitrie Bolintineanu, *Bătăliile Românilor (fapte istorice)*, București, Tipografia Națională a lui J. Romanow et. Comp., 1859, 223 p. (fig. 5)

Lucrare importantă a cunoscutului poet, om politic și diplomat român, *Bătăliile românilor* a apărut în 1859, deci exemplarul păstrat în colecțiile BJ Iași este o ediție princeps, tipărită în alfabet de tranziție. Legătura volumului nu este originală, căci pe cotor se poate citi *Istoria lui Herodot*; se observă însă că această legătură este tot din secolul al XIX-lea; cartea (nr. inv. 201697) a intrat în colecțiile BJ Iași în anul 1966, fiind achiziționată de la un anticariat din oraș (păstrează ștampila de proveniență, la final). De asemenea, pe pagina de titlu, a fost aplicată ștampila editorului: J. Romanow, greu lizibilă.

Înscriindu-se în romantismul epocii, Bolintineanu abordează, în *Bătăliile istorice*, subiecte din istoria națională, care fac trimitere la trecutul glorios și vitejia unor domni din

epoca medievală. Cuprinde următoarele poeme: *Ana Doamna*, *Kozia*, *Bârladu*, *Baia*, *Codrul Cosminului*, *Cetatea Albă (Akerman)*, *Milița*, *Rovina*, *Bogdan în Polonia*, *Săn-Petru*, *Moldavii la Marienburg*, *Kaheul*, *Solii lui Țepeș la Mohamet*, *Fecioara de la Prut*, *Bătălia de la Varna*, *Ogogenii*, *Doă lupte*, *Năvala lui Țepeș*, *Mihai în Transilvania*, *Apa Bârsei!*, *Grozea Vornicul*, *Domnul Ionașcu*, *Kopăcenii*, *Luarea Hotinului*, *Vornicu Dumitru*, *Mihai la Vidin*, *Ștefan la moarte*, *Koroba*, *Lupta între români*, *Siretul*, *Glubavii*, *Klejanii*, *Țuțora*, *Cornul lui Sas*, *Petru Șkiopul*, *Gergița*, *Consiliul secret*, *Șerbănești*, *Mustafa Pașa*, *Kălugărenii*, *Mihai revenind de la Dunăre*, *Bătălia pe ceață*, *Movila lui Răzvan*, *Braha Căpitanul*, *Mărirea lui Mihaiu*, *Petru și Asan*, *Dumbrava Roșie*.

Anexele lucrării cuprind informații istorice și citate din vechile letopisețe românești. Spre exemplu, ca un adaos la poezia *Ana Doamna*, D. Bolintineanu oferă extrase din lucrarea lui Mihail Kogălniceanu, *Histoire de la Valachie et de la Moldavie*, tipărită la Berlin, în 1837 (p. 173-174); autorul citează și pe Dimitrie Cantemir (ediția latină a *Istoriei Imperiului Otoman*), pe cronicarii Miron Costin și Grigore Ureche, pe Nicolae Bălcescu, August Treboniu Laurian, Gheorghe Șincai ș.a.

Notele istorice⁴ cuprind p. 173-210. *Tabla de materii*, *Greșelile de tipar* și *Lista abonaților* (a cărei lectură e interesantă, atât pentru numele din Muntenia, cât și pentru cele din Moldova) încheie această carte, expresie a unui patriotism pe alocuri exacerbat, însă de înțeles în contextul politic și social de la jumătatea secolului al XIX-lea.

Alessandru Pelimon, *Epoca glorioasă a lui Michai Viteazul*, poemă istorică în versuri, București, Tipografia Națională, 1867, 390 p. (fig. 6)

În contextul renașterii naționale din veacul al XIX-lea, figura glorioasă a lui Mihai Viteazul, om politic important și primul unificator al celor trei țări românești (Muntenia, Moldova, Transilvania) a devenit subiect de literatură, marele voievod fiind proiectat în ipostaza unui erou care a înțeles originea comună și nevoia de unire a românilor din cele trei state.

În această paradigmă se înscrie și amplul poem în versuri redactat de Alexandru Pelimon (1822-1881), gorjean de origine, dar stabilit în București⁵ (a semnat uneori și *Palemon*), ale cărui scrieri sunt inspirate din istoria românilor; în cazul de față, poetul are ca scop nu doar evocarea figurii legendarului domn, ci și educarea contemporanilor.

Potrivit biobibliografiei scriitorului, acesta a tipărit câteva zeci de cărți⁶, semnând poezie, jurnal, memorii, teatru, roman, impresii de călătorie etc. Mai întâi, Pelimon a publicat în anul Revoluției (1848) o descriere a *Vestitei bătălii de la Călugăreni*, lucrare subintitulată *Resuvenire despre gloria românilor*; așadar, poemul istoric din 1867 a fost precedat de alte încercări ale autorului de a glorifica personalitatea lui Mihai Viteazul și, ulterior, în 1875, textul a fost retipărit, semn că răspundea unor cerințe de lectură.

Volumul are o frumoasă legătură originală, pe copertă figurând coroana voievodală; pe versoul paginii de titlu se regăsește **semnătura originală a autorului**, cu mențiunea: „*Câte essemplare nu vor purta subsemnătura mea le voi considera ca contra-făcute, A. Pelimon*”

---

⁴ Informațiile suplimentare, istorice, ca o anexă la unele creații literare, nu sunt un fapt neobișnuit pentru veacul al XIX-lea. Spre exemplu, publicând *Dumbrava roșie*, la Iași, în 1872, Vasile Alecsandri a simțit nevoia să facă trimitere la unele mărturii istorice, pentru susținerea ideilor exprimate în poemul său.

⁵ A scris și *Catastrofa întâmplată boiarilor în Muntele Găvanul – 1821*, București, Tipografia Stephan Rassidescu, 1864, 206 p., lucrare în proză (aflată, de asemenea, în colecțiile BJ Iași), care reconstituie evenimente în care a fost implicată Eteria în Țările Române. Lucrările lui Alexandru Pelimon au fost apreciate de Nicolae Manolescu ca fiind „proaste”, cu slaba excepție a romanului *Hoții și hagiul* – 1853, unul din primele romane românești terminate și tipărite (vezi *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, Pitești, Editura Paralela 45, 2008, p. 346).

⁶ Gabriela Drăgoi, *Pelimon Alexandru*, în *Dicționarul literaturii române de la origine până la 1900*, București, Editura Academiei, 1979, p. 671.

(fig. 7).

Cartea se deschide cu un cuvânt intitulat *Către lectori*, în care autorul ține să precizeze: „*Scopul [acestei lucrări, n.n.] nu mi-a fost d-a face o epopee omerică; aceasta va fi rezervată vre unei somități în litere; dar am căutat a prezenta publicului o poemă originală în versuri, în care m-am servit cu o limbă de tot populară, conservând și chiar ritmul poeziilor d-asemena*”. Tipic lucrărilor din epoca romantismului, autorul mărturisește că a consultat lucrări de istorie și letopisețe pentru scrierea poemului (p. IV).

După cuvântul introductiv, urmează *Un document* (p. V-VII), în care Pelimon istorisește cum a descoperit pomelnicul vechi de la Mănăstirea Măxineni, ctitorie a lui Matei Basarab, situată între Focșani și Brăila. În cuprinsul pomelnicului apare și numele lui Mihai Vodă și, lucru de noutate pentru vremea respectivă, numele soției acestuia apare ca fiind Stanca, nu Floarea, așa cum se încetățenise în istoriografia mai veche. Autorul redă la paginile următoare (X-XI) conținutul pomelnicului, în transcriere.

Poemul propriu-zis conține 22 „cânturi”; poezia lui Pelimon e însoțită de referințe bibliografice, astfel încât aproape fiecare cânt se termină cu o secțiune de note explicative. La finalul amplului poem se regăsește o *Concluziune*, o *Observațiune*, precum și o *Elegie*.

Versurile lui Pelimon sunt modeste din punct de vedere literar, căci rima e facilă, latinismele nu-și găsesc rostul, iar cititorul intuiește dinainte ce vrea autorul să transmită. E prezentă ideea trecutului glorios al românilor în detrimentul prezentului.

Exemplarul de la BJ Iași din *Epoca glorioasă a lui Michai Viteazul* este într-o stare foarte bună de conservare; existența semnăturii autorului transformă această carte într-una de colecție, bibliofilă⁷.

Poesii populare, culese de V. Alecsandri, București, Editura Librăriei Socec & Comp., colecția „Autori români, vechi și contemporani”, edițiune școlară, aprobată de Ministerul Instrucțiunii Publice și al Cultelor, 1894, 135 p. (fig. 8)

Popularitatea de care s-au bucurat versurile publicate, culese și adnotate de vornicul Vasile Alecsandri în veacul al XIX-lea, a făcut ca mare parte din producția sa literară să fie retipărită, în mai multe rânduri. Creațiile bardului de la Mircești au fost introduse, încă din timpul vieții sale, în manualele școlare de limbă și literatură română. Ediția de față a răspuns unor necesități didactice, fapt specificat chiar pe pagina de titlu.

Poesiile populare din această ediție reproduc conținutul celei tipărite în 1862, în vremea domniei lui Alexandru Ioan Cuza. Ediția principeps a văzut lumina tiparului în 1852, însă această variantă a fost îmbunătățită și adăugită ulterior.

Cartea are o scurtă prefață, nesemnată, intitulată *Poesia populară* (p. 5-13), în cuprinsul căreia sunt trecute câteva informații cu privire la creațiile populare (cu referire la cele culese de Alecsandri), care sunt „cea mai prețioasă parte din literatura română. Ca formă și conținut, dar mai ales conținut, ele sunt mai presus de operele originale ale orișicărui poet român” (p. 5-6). Prefața mai cuprinde și o scrisoare a lui Alecsandri adresată, în octombrie 1862, Doamnei Elena, soția domnului, în care cunoscutul poet menționează că publicarea poeziilor populare (ediția 1862) s-a făcut exclusiv pentru susținerea *Asilului Elena Doamna*, instituție a cărei fondatoare și protectoare era Elena Cuza: „doresc a face ca să contribuie însuși geniul poporului în folosul Asilului de copii ce poartă numele Înălțimii Voastre” (p. 7). Este publicat

⁷ Un alt autor, care a dedicat lui Mihai Viteazul o operă literară, inspirată din viața și faptele acestuia, e Petru Grădișteanu (vezi *Uă noapte pe ruinele Târgoviștei sau umbra lui Mihai Viteazul*, tablou într-unu act cu versuri, București, Librariu-Editoru George Ioanid, Tipografia Națională a lui J. Romanow et. C-nie, 1857, 35 p). Încă un text literar tipărit în veacul al XIX-lea și închinat eroului de la 1600 aparține lui I. Văcărescu (vezi poemul *Glusul lui Mihai Viteazul*, în eleganta *Culegere din poeziile D-lui marelui logofăt I. Văcărescu*, București, Tipografia lui C. A. Rosetti și Vinterhalder, 1848, p. 141-142).

și răspunsul Elenei Cuza (p. 9-10), datat 10 octombrie 1862, prin care i se aduc mulțumiri poetului. Următoarele două pagini cuprind introducerea lui Alecsandri la ediția din 1852, ce se deschide cu celebrele cuvinte: „*Românul e născut poet*”. Menționăm că această introducere a fost publicată, alături de *Doine și lăcrămioare*, și în 1853, ediția princeps, aflată, de asemenea, în colecțiile BJ Iași⁸.

Volumul din 1894 cuprinde: *Miorița, Dolca, Șalga, Mogoș Vornicul, Toma Alimoș, Inelul și năframa, Radu Calomfirescu, Ghemiș, Oprișanul, Român Grue Grozovanul, Horia și Cloșca, Miha Copilul, Cântecul lui Ștefan Vodă, Cântecul lui Michaiu Viteazul, Doina, Turturica, Fratele răsleț, Haiducul rănit, Vrăbiuța, Floricica, Prutul, Voinicul, Baba și fata, Ungureanul, Florile dalbe și Hora Unirii*.

Unele balade, culese și reproduse de Alecsandri, conțin note explicative. Spre exemplu, despre *Miorița* și *Dolca* se menționează: „le-am cules din gura unui baci, anume Udrea, de la stâna de pe muntele Ceahlău. Acel păstor suna din buciom cu o putere extraordinară, încât munții se răsunau în mare depărtare. El cânta și din fluier mai multe cântece ciobănești, iar mai cu seamă *Doina* [...]. La anul 1842, într-o frumoasă seară de vară, urcându-mă la stâna din Ceahlău, unde auzisem răsunând buciomul lui Udrea, am asistat la unul din cele mai sublime spectacole ale naturei, luminate de razele asfințitului soarelui” (p. 27).

Exemplarul despre care amintim sumar aici, publicat în 1894, are, totuși, o particularitate, căci a făcut parte din biblioteca istoricului Gheorghe Ghibănescu (1864-1936) – fondator al Bibliotecii Municipale ieșene, a cărei semnătură se regăsește în patru locuri distincte (pe copertă, pe pagina de titlu și la p. 3 și 5). Volumul conține scurte notații cu creionul, efectuate, probabil, de un elev (sublinieri).

Sextil Pușcariu, *Juvenilia: proză și versuri*, Brașov, Editura Librăriei N. I. Ciurcu, 1898, 264 p. (fig. 9)

Lucrarea filologului și istoricului literar Sextil Pușcariu (1877-1948), tipărită în orașul natal al autorului (Brașov), cuprinde mai multe părți: *Proză* (p. 1-215), *Poezii în proză* (p. 219-235), *Versuri* (p. 239-248), *Epigrame* (p. 251-258). Ilustrațiile volumului, reduse ca număr, dar cu valoare artistică, aparțin pictorului german C. Schiebold.

Pe volum au fost aplicate, de-a lungul timpului, mai multe *ex-libris*-uri, care arată proveniența: a făcut parte din Biblioteca Liceului Internat din Iași (fapt arătat de 3 ștampile, diferite). Mai conține *ex-libris*-ul legătoriei de cărți „*M. Rosenfeld, str. Mare, Iassy*”. De asemenea, la p. 1, se poate citi încă un *ex-libris*: „*Din Biblioteca prof. dr. Michail T. Săvescu, Iassy, 1900*”. Conține, lesne de înțeles, și ștampila Bibliotecii Centrale Regionale Iași. Deosebit e și faptul că, pe acest exemplar din *Juvenilia*, se poate citi și **autograful autorului**: „*În semn de prețuire, Lipsca, în 27.II.1898, Sextil Pușcariu*” (fig. 10). Un alt scris, la aceeași pagină, conține semnătura unui *Toma Ionescu / Panescu* (?).

Exemplarul la care ne referim aici a fost intens citit, așa cum arată însemnările de la sfârșit. Semnăturile sunt ilizibile, însă notațiile sunt cel puțin în număr de trei, dintre care două datate: *IV.[19]17* și *26.II.1940*.

Cartea se deschide cu un scurt text, intitulat *În loc de prefață* (p. V-VI), în care Sextil Pușcariu, tânăr de numai 21 ani la publicarea acestui op, explică alcătuirea volumului și menționează că unele părți au fost scrise „când ieram de 15 ani” (p. V). Scurtul cuvânt introductiv e datat *Lipsca, în 4 ianuarie 1898*, semn că Pușcariu a definitivat alcătuirea volumului la Leipzig, acolo unde se afla la începutul anului 1898.

De altfel, majoritatea prozelor au fost redactate, conform notațiilor de la finalul

⁸ Unele poezii populare culese de Alecsandri au fost incluse în ediții alături de creațiile sale originale. Spre exemplu, vol. *Doine și lăcrămioare*, ediția a II-a, Iași, Tipografia Hermann-Pileski, 1863, e structurat astfel: *Doine, Lăcrămioare, Suvenire, Mărgăritare*.

acestora, la München, dar și la Copenhaga. În *Epilog*, autorul deplânge numeroasele erori de tehnoredactare și precizează: „Greșelile acestea nu s-ar fi făcut dacă aş fi făcut eu însumi corectura. Aceasta a fost însă cu neputință, tipărindu-să cartea în Braşov și fiind ieu stabilit în Lipsca” (p. 263).

BIBLIOPHILE EDITIONS OF SOME ROMANIAN POETS FROM THE 19TH CENTURY

This article capitalizes on a part of the modern Romanian book collection kept at County Library „Gh. Asachi” Iași, through the analysis of some bibliophile editions of some Romanian poets from the 19th century. The books analyzed in this study belong to authors such as Gh. Asachi, Anton Pann, Antioh Cantemir, Dimitrie Bolintineanu, Alessandru Pelimon, Vasile Alecsandri and Sextil Pușcariu. The volumes analyzed in this article were printed between 1844 and 1898, in important printing centers, such as Iași, Bucharest or Braşov. We mention that although the editions we refer to were intended for the general public, some reference copies are individualized, through various handwritten notations or ex-libris.

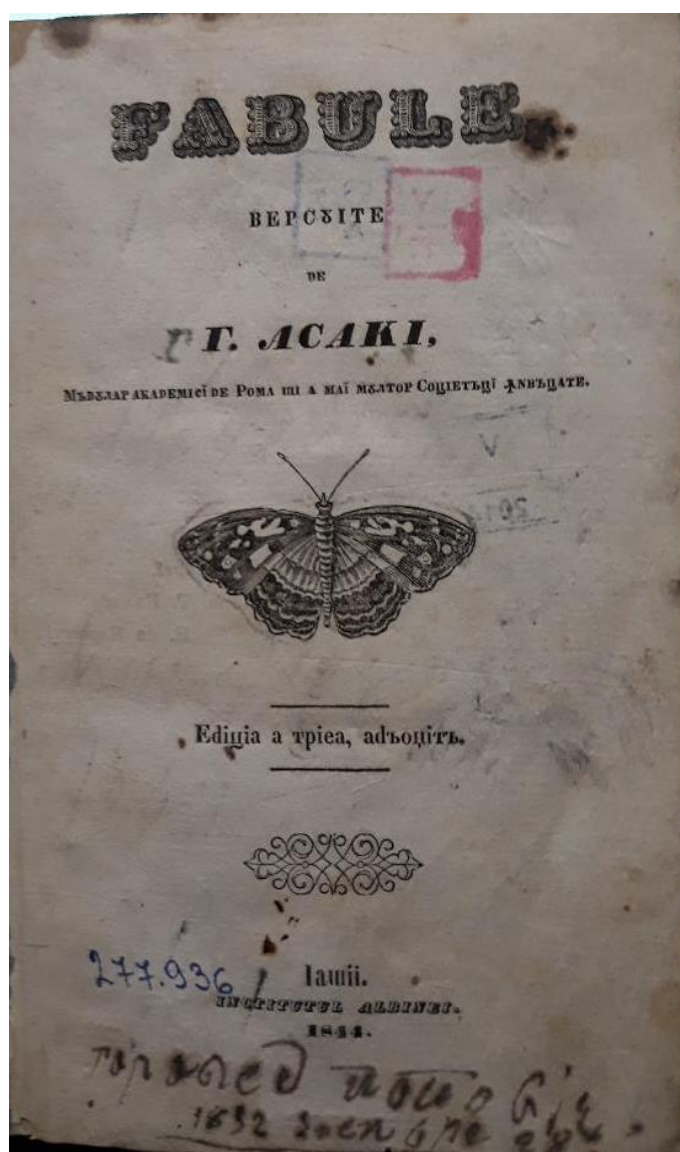

Fig. 1.

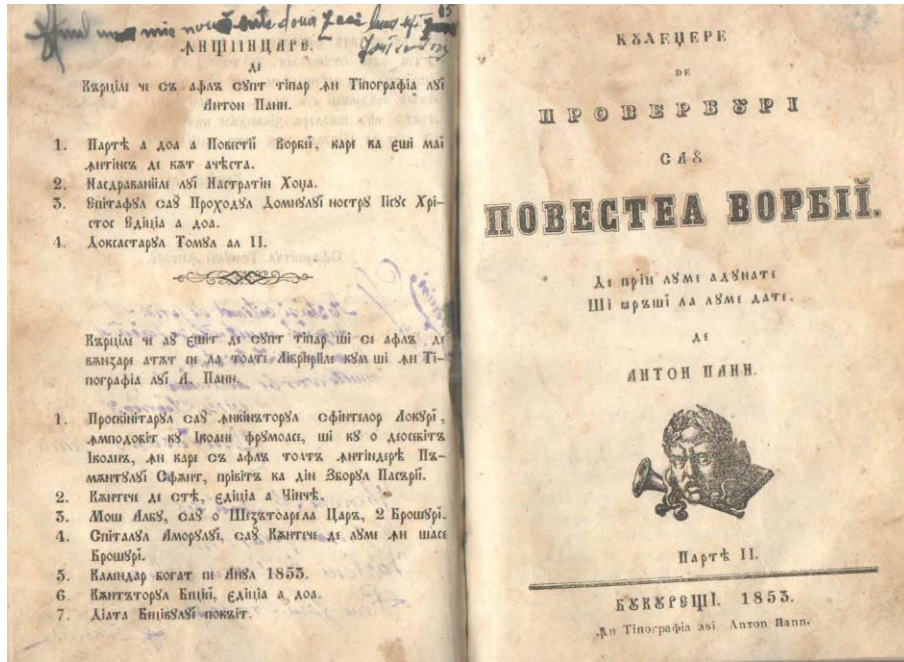

Fig. 2.

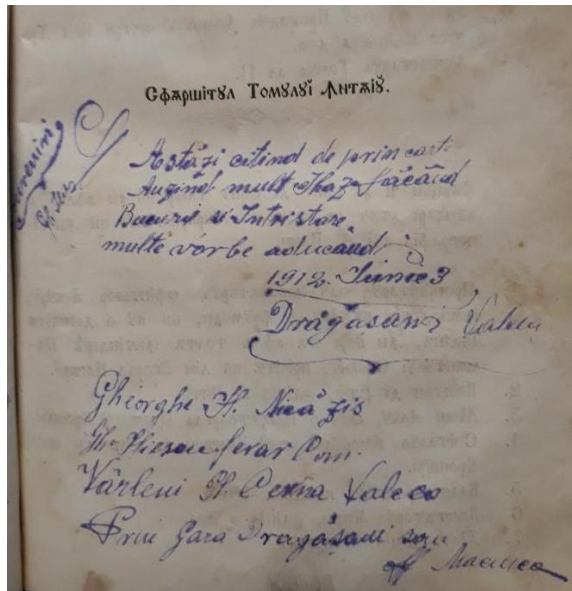

Fig. 3.

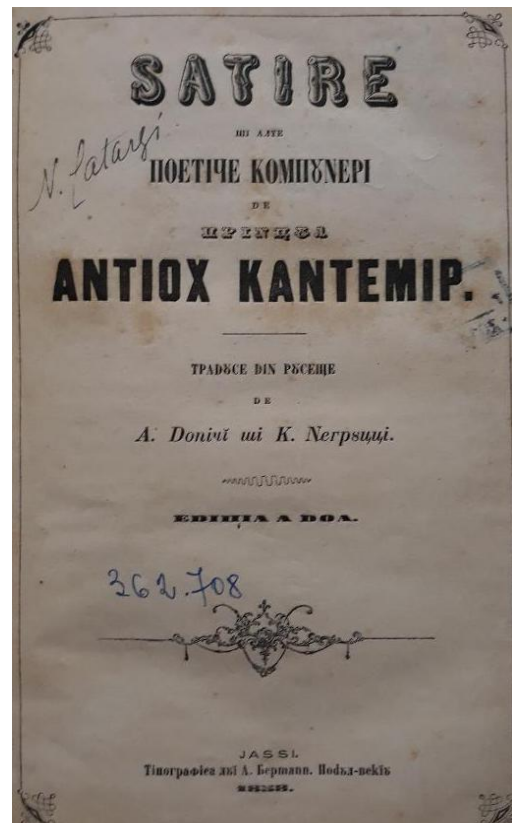

Fig. 4.

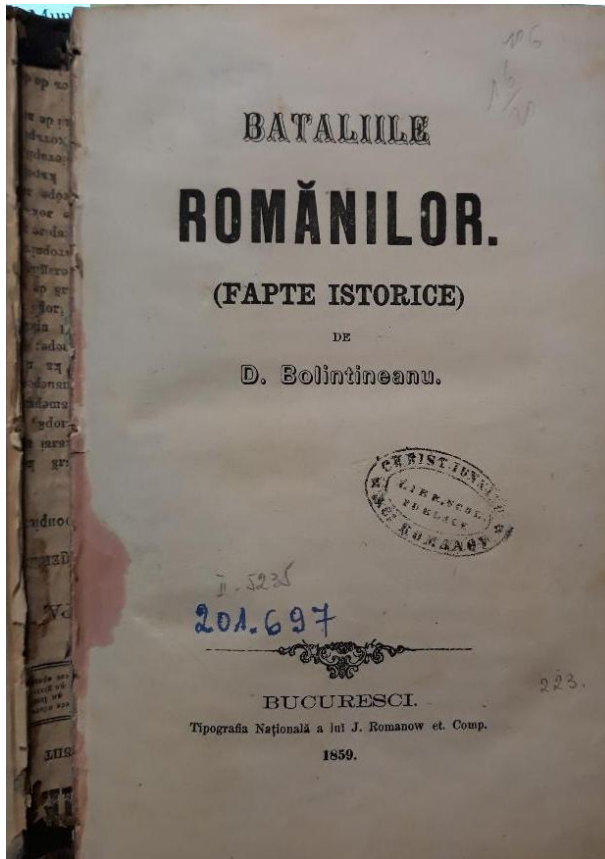

Fig. 5.

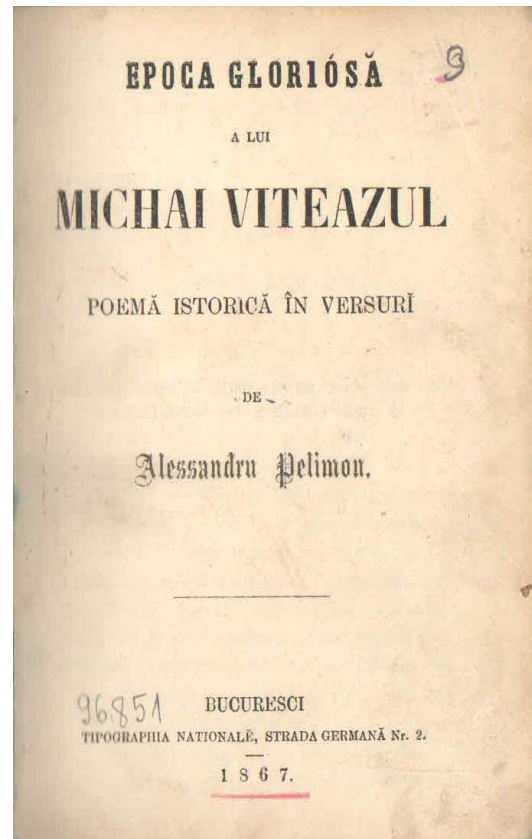

Fig. 6

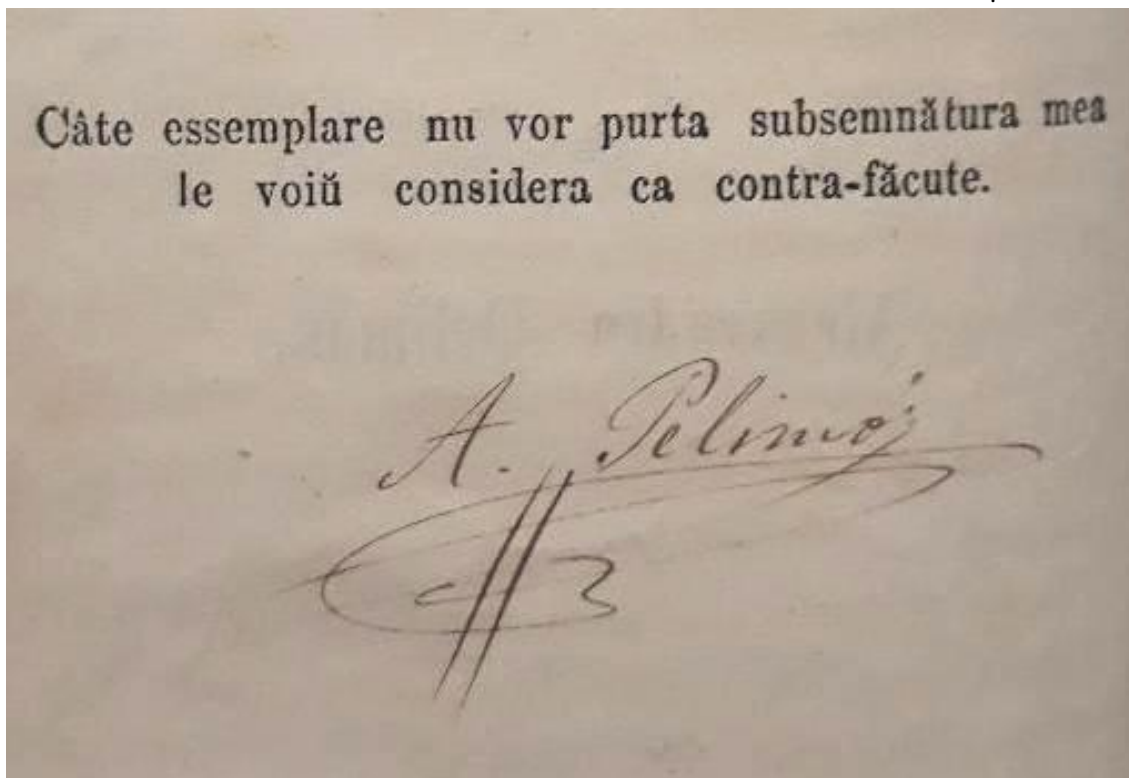

Fig. 7.

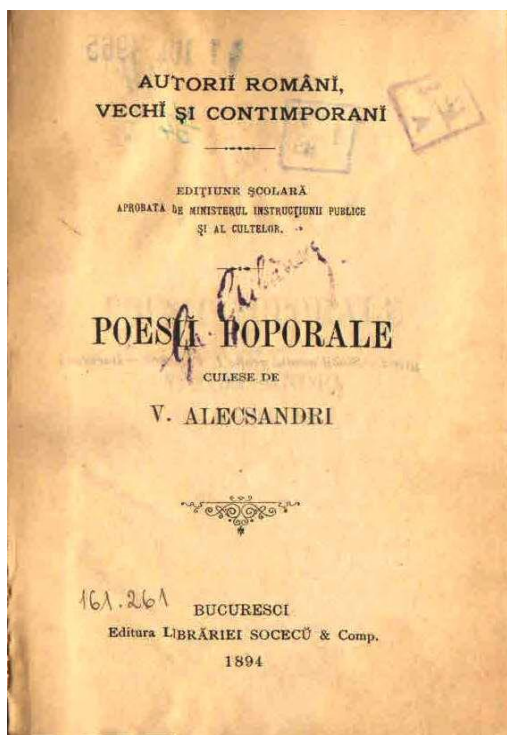

Fig. 8.

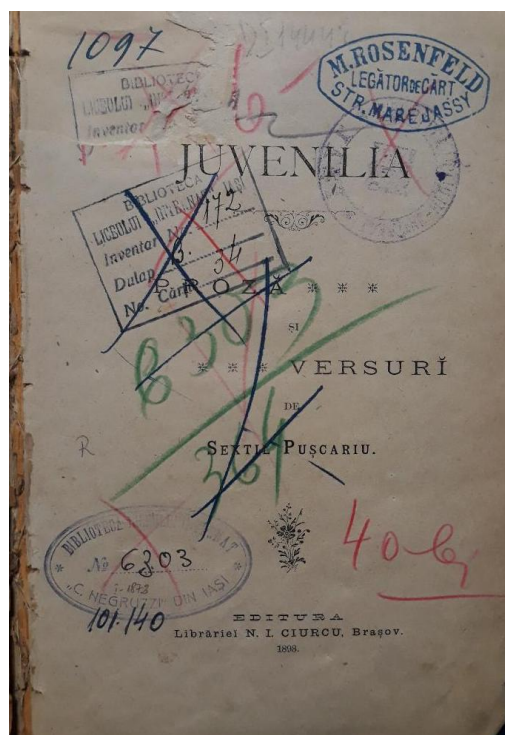

Fig. 9.

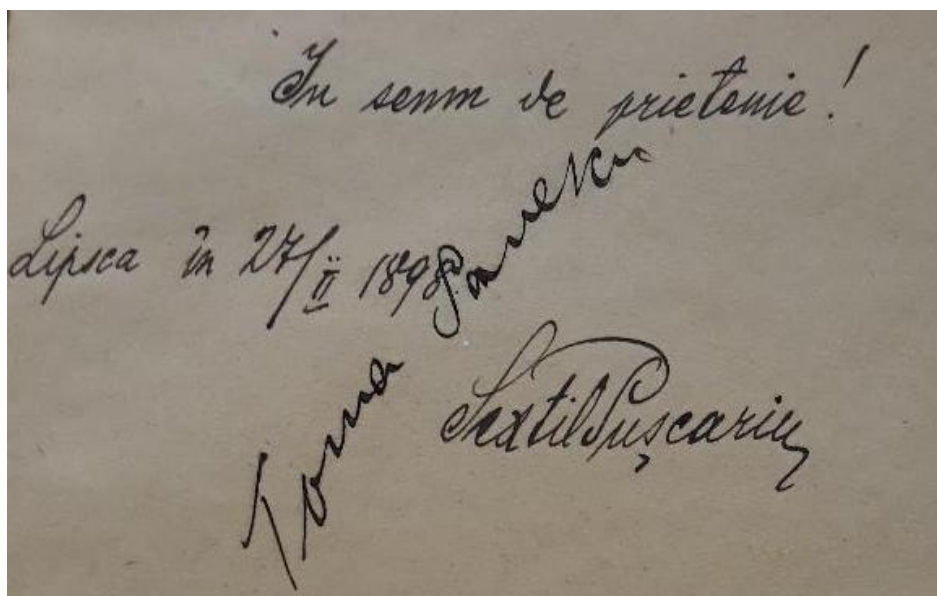

Fig. 10.

VEDERI ALE ORAȘELOR DIN ȚĂRILE ROMÂNE ÎN COLECȚIILE MUZEULUI NAȚIONAL AL UNIRII ALBA IULIA (SECOLELE XVII-XIX)*

Florin BOGDAN*, Anda-Lucia SPÂNU**

Keywords: engraving, old book, Alba Iulia, Oradea, Cluj, Timișoara.

Tiparul cu litere mobile a permis multiplicarea la scară largă a cărților cu numeroase subiecte. Cum era de așteptat, cea mai mare parte a tipăriturilor avea un caracter religios, însă interesul unor cititori și cererea din piața cărții a dus la apariția unor noi și diverse genuri, multe dintre acestea ilustrate. Este și cazul lucrărilor în care apăreau istorii, descrieri și reprezentări ale unor spații geografice întinse sau restrânse, printre acestea remarcându-se acelea care tratează orașe. În timp, astfel de tipărituri au căpătat o valoare artistică, patrimonială și financiară deosebită; ele se păstrează în colecții particulare sau publice – cele mai bogate fiind deținute de biblioteci și muzee – din toată lumea.

Muzeul Național al Unirii Alba Iulia deține câteva astfel de piese; foarte important de menționat este și faptul că, exceptând două reprezentări (imaginea mănăstirii de la Blaj și o gravură a cetății de la Alba Iulia), colecția este de dată recentă, fiind urmarea politicii de achiziții a Muzeului în perioada 2017-2020. Toate aceste piese, din colecția albaiuliană, au făcut parte din expoziția temporară *Oameni și locuri. Țările române în ilustrația de carte veche (secolele XVI-XIX)*¹, organizată în perioada noiembrie 2020-martie 2021, la sediul instituției.

Colecția este compusă atât din imagini tipărite în diferite cărți, ajunse în colecția Muzeului din Alba Iulia sub forma unor foi volante, fie din volume propriu-zise, pe paginile cărora se regăsesc vederi ale orașelor din actualul spațiu românesc; un caz aparte este cel al unui negativ (matriță) pentru gravură, reprezentând cetatea de la Alba Iulia, piesă cunoscută în literatura de specialitate².

Din punct de vedere cronologic, majoritatea reprezentărilor sunt databile în secolul al XVII-lea, una este din secolul al XVIII-lea și una aparține primei jumătăți a secolului al XIX-lea; imaginile au fost tipărite atât în centre tipografice europene (Nürnberg, Bologna, Napoli,

---

* Varianta în limba engleză a prezentului material a fost publicată sub titlul "Views of the Cities from the Romanian Principalities in the Collections of the National Museum of Unification Alba Iulia (XVIIth-XIXth centuries)" în „Apulum”, Series Historia & Patrimonium, Supplementum, LVIII, 2021.

* Muzeul Național al Unirii Alba Iulia, bogdan_florin_reghin@yahoo.com.

** Academia Română, Institutul de Cercetări Socio-Umane Sibiu, andaluciaspanu@yahoo.com.

¹ Anda-Lucia Spânu, Florin Bogdan, Alexandru Știrban, *Oameni și locuri. Țările române în ilustrația de carte veche (secolele XV-XIX) / People and places. Romanian Principalities in old book illustration (XVth-XIXth centuries)*, Alba Iulia-Cluj-Napoca, Ed. Muzeului Național al Unirii-Ed. Mega, 2020, 131 p.

² Gheorghe Fleșer, Mircea Sabău Tătar, *Planuri și gravuri despre edificarea unui nou oraș la Alba Iulia în secolul al XVIII-lea. Evoluția sa urbanistică și arhitecturală*, în „Apulum”, XXXI, 1994, p. 271-281.

Augsburg), dar și în spațiul românesc (Blaj și Alba Iulia).

Cele mai vechi reprezentări provin dintr-o carte tipărită în mai multe ediții în anii 1603 și 1604, la Nürnberg: Hieronymus Ortelius³, *Chronologia oder historische Beschreibung aller Kriegsempörungen unnd Belagerungen der Statt und Vestungen auch Scharmüsseln und Schlachten so in Ober und Unter Ungarn auch Sibenburgen mit dem Türcken von Ao. 1395 biß auff gegenwertige Zeit denckwürtig geschehen [...] Nürnberg. Bey Johann Sibmacher etc. MDCIII [1603] [-1604].* Lucrarea⁴, de format în 4° (19,5 x 14 cm), păstrează [4] f. + p. 1-64, 67-70, 73-581 + [35] p. + [6] f. + 28 planșe și 26 portrete. Legătura volumului este realizată din tăblii de lemn îmbrăcate în piele; copertile sunt decorate prin intermediul unor chenare din linii, completate de ornamente florale și vegetale; se păstrează cele două încuietori originale. Starea de conservare a volumului este bună, sunt vizibile urme de uzură, urme minore ale unui atac xilofag, îmbrunire a suportului papetar.

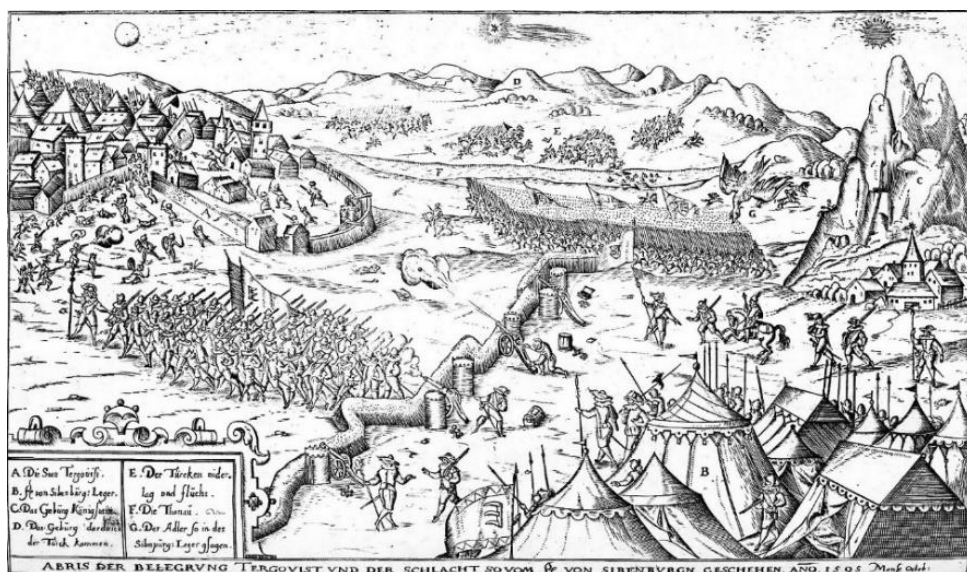

Fig. 1. Hieronymus Ortelius, *Chronologia oder historische Beschreibung...*, Nürnberg, 1603-1604, bătălia de la Târgoviște.⁵

Printre imaginile ce îmbogățesc textul lucrării tipărite și ilustrate de Johann Sibmacher se regăsesc portrete ale unor personaje din istoria țărilor române: Sigismund Báthory, Andrei Báthory, Giorgio Basta și Mihai Viteazul, dar și scene de bătălie care au avut loc la Târgoviște (octombrie 1595), Timișoara (iunie 1596) și Oradea (1598)⁶. Interesant este faptul că ilustrațiile amintite au fost utilizate, ulterior, în lucrări cu subiect asemănător⁷.

³ Ortel, Oertl, Örttl sau Ortelius Hieronymus (1543–1614) a fost un cronicar, istoric și notar german (a lucrat ca procuror și notar la curtea imperială), protestant născut la Augsburg, motiv pentru care, odată cu venirea Habsburgilor catolici, a fost condamnat și exilat; s-a stabilit la Nürnberg, unde a și murit.

⁴ Biblioteca Muzeului Național al Unirii Alba Iulia, Colecții Speciale, inv. 4018.

⁵ Ioan C. Băcilă, *Stampe privitoare la istoria românilor*, în „Anuarul Institutului de Istorie Națională”, V, 1928-1930, Cluj, 1930, p. 184.

⁶ Anda-Lucia Spânu, *Imagini ale orașelor actualei României în vechi cărți europene aflate în Biblioteca Brukenthal*, în „Transilvania”, 12, 2010, p. 84; Anda-Lucia Spânu, *Imagini istorice ale orașelor actualei României în tipografia europeană (secolele XVI-XVIII)*, în „Transilvania”, 4-5, 2016, p. 100; Anda-Lucia Spânu, Florin Bogdan, Alexandru Știrban, *op. cit.*, p. 9.

⁷ *Ibidem*.

Fig. 2. Hieronymus Ortelius, *Chronologia oder historische Beschreibung*, Nürnberg, 1603-1604, bătălia de la Timișoara.⁸

O altă lucrare interesantă, în care apar gravuri ce prezintă orașe din spațiul românesc, este cea a lui Sigismund von Birken⁹, *L'Origine del Danubio*, editată de Gioseffo Longhi, la Nürnberg și Bologna, în anul 1684, și care a avut șapte ediții. Este traducerea în italiană a lucrării apărute inițial în limba germană¹⁰: prima ediție a fost tipărită cu doar un an înainte, la Nürnberg, a avut tot șapte ediții și conține 31 de gravuri, reprezentând vedute ale unor orașe, realizate de gravorul Jacob von Sandrart¹¹.

În colecția Muzeului Național al Unirii Alba Iulia se păstrează un exemplar al lucrării¹², de format în 12°, fără legătură, cu [6] f. + 2 hărți + 286 p. + [1] p. + 31 de gravuri, reprezentând vedute ale unor orașe, inserate în text, alături de descrierile istorice ale acestora. Textul lucrării este tipărit cu negru, cu 28 de rânduri pe o pagină; din categoria ornamentelor tipografice amintim inițiale, vignete, frontispicii și un mare număr de gravuri.

Studiile asupra problemei atestă prezența în volum a gravurilor ce reprezintă Alba Iulia (după p. 102)¹³ și Oradea (după p. 98)¹⁴. O altă gravură, care apare în text, după p. 105, este cea în care este reprezentată Timișoara.

⁸ Ioan C. Băcilă, *op. cit.*, p. 187.

⁹ Sigismund sau Sigmund von Birken (1626–1681) a studiat dreptul și teologia, și a profesat ca pedagog; a fost un scriitor baroc, înobilat de către împăratul Ferdinand al III-lea pentru darurile sale poetice.

¹⁰ Sigmund von Birken, *Der Donau-Strand. Mit Allen seinen Ein- und Zuflüssen, angelegenen Königreichen, Provinzen, Herrschaffien und Städten ... Mit einer kurzen Continuation der merkwürdigsten Türkischen Kriegs-Handlungen in Candien, Polen und Hungarn, wie auch die Beläger und Entsetzung der Kays. Residentz-Stadt Wien ... Figuren der vornehmsten Städte? und Vestungen an der Donau in Kupfer hervor gegeben und verlegt von Jacob Sandrart, Kupferstecher und Kunsthändler in Nürnberg. Im Jahr Christi 1684.*

¹¹ Jacob von Sandrart (1630–1708) a fost un gravor german, născut la Frankfurt pe Main. Educat de la vârsta de zece ani de unchiul său, Joachim von Sandrart din Amsterdam; s-a stabilit la Nürnberg, în 1656, și a rămas acolo pentru tot restul vieții. Sandrart a fost un artist foarte prolific, a fost cunoscut ca portretist al unor proeminenți cetățeni contemporani din Nürnberg, ca gravator de hărți și ca ilustrator al operelor literare ale scriitorilor din Nürnberg, în special Sigmund von Birken.

¹² Biblioteca Muzeului Național al Unirii Alba Iulia, Colecții Speciale, inv. 11.

¹³ Ioan C. Băcilă, *op. cit.*, p. 191.

¹⁴ Anda-Lucia Spănu, *Imagini istorice ale orașelor...*, *op. cit.*, p. 101.

Fig. 3. Hieronymus Ortelius, *Chronologia oder historische Beschreibung ...*, Nürnberg, 1603-1604, bătălia de la Oradea.¹⁵

Fig. 4. Sigismund von Birken, *L'Origine del Danubio*, Nürnberg & Bologna, 1684, Oradea.

În cazul acestei lucrări, foarte interesante ni se par și textele care însoțesc imaginile. În cazul gravurii denumită *Varadino*, în care este redată Oradea, găsim, între paginile 98 și 100, un text descriptiv, ce amintește numele localității în limba germană (spațiul din care era autorul cărții) și faptul că orașul era așezat pe malurile Crișului. În continuare, sunt redată câteva date despre situația confesională a Oradei: prezența calvinilor în oraș, precum și faptul că, în biserica din cetate, au fost înmormântați doi regi ai Ungariei: Ladislau și Sigismund; de asemenea, se menționează că orașul este foarte mare. Alte date oferite se raportează la asediul din anul 1598 și rezistența cetății, sub comanda lui Melchior von Rodern și a lui György Kiraly [?]. Un alt eveniment căruia i s-a acordat atenție a fost asediul din 1660, condus de Ali Pașa, în urma căruia cetatea a fost ocupată de turci, autorul considerând-o cheia Transilvaniei și a Ungariei.

¹⁵ Ioan C. Băcilă, *op. cit.*, p. 186.

La pagina 102, avem un text dedicat Albei Iulia: este amintit numele oraşului în limba germană și maghiară, precum și denumirea latină; se sugerează că numele oraşului ar fi fost acordat după mama împăratului Marcus Aurelius, Iulia Augusta. De asemenea, este amintită bătălia lui Iancu de Hunedoara de la Sibiu, în 1442, și efectivele implicate în bătălie: 15.000 de soldați ai lui Iancu de Hunedoara și 80.000 de soldați în trupele lui Mehid, beiful Vidinului, din care aproape jumătate au fost omorâți¹⁶. Imaginea de ansamblu asupra fortificației¹⁷ și a aşezării este însoțită de o legendă în partea inferioară: 1. Città, 2. Città Interiore, 3. Borgo, 4. Keresf, 5. Il Lago Zarghat.

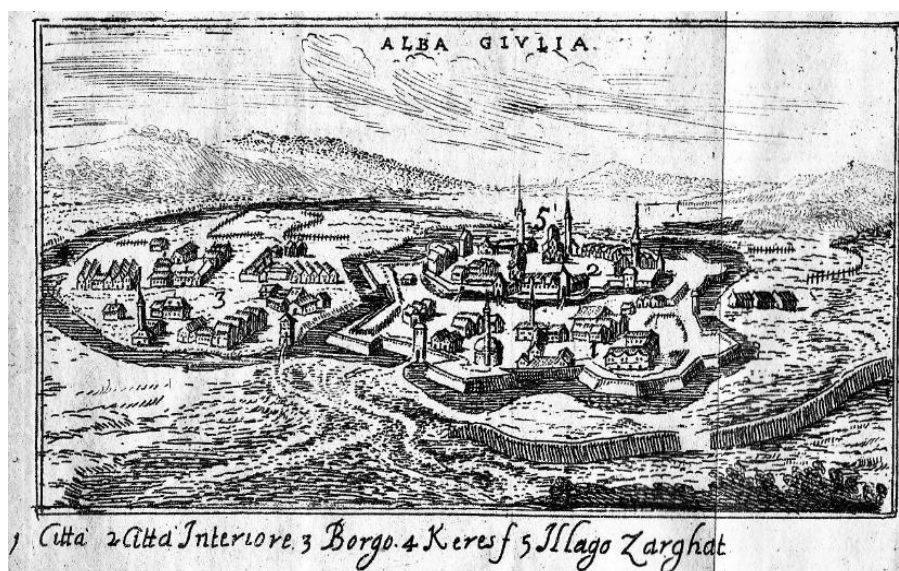

Fig. 5. Sigismund von Birken, *L'Origine del Danubio*, Nürnberg & Bologna, 1684, Alba Iulia.

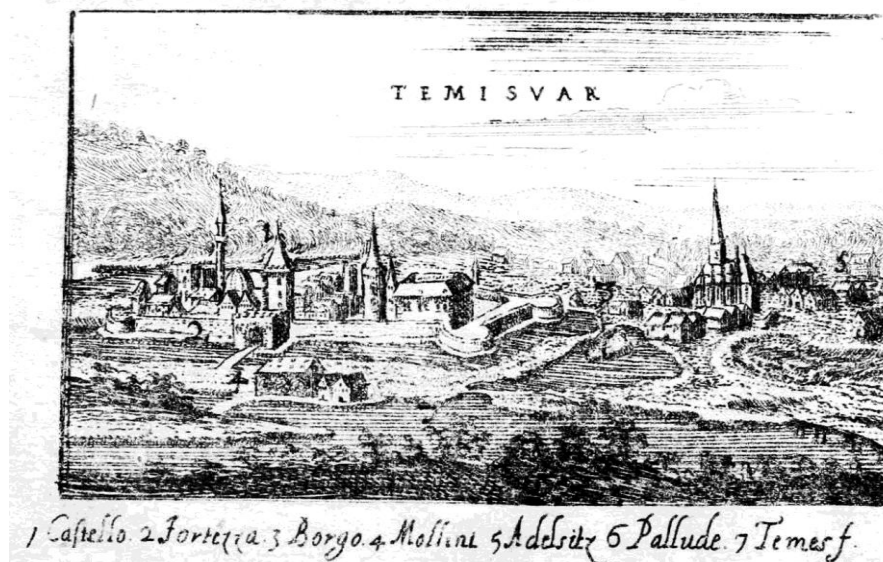

Fig. 6. Sigismund von Birken, *L'Origine del Danubio*, Nürnberg & Bologna, 1684, Timișoara.

¹⁶ Florin Bogdan, *L'Origine del Danubio (Nürnberg-Bologna, 1684)*, în Tudor Roșu (coord.), *Muzeul Național al Unirii. 130 de ani în 130 de piese*, Alba Iulia, Ed. Altip, 2018, p. 151.

¹⁷ Gheroghe Fleșer, *Cetatea Alba Iulia. Edificii istorice și amenajări urbanistice. The Citadel of Alba Iulia. Historical Buildings and Planning Arrangements*, Alba Iulia, Ed. Altip, 2006, p. 30.

În cazul Timișoarei, în textul de la paginile 105-106, este amintit asediul din anul 1552, când turcii, conduși de Mehmet Pașa, au ajuns sub zidurile orașului, la data de 24 iunie. Autorul insistă asupra numărului mare al turcilor (cifra avansată este de 100.000 !) și a armamentului acestora (70 de tunuri). Sigismund von Birken dovedește reale cunoștințe istorice, în momentul în care se raportează la alte două confruntări militare cu turcii, în zona Timișoarei: cea din 1463, în care au fost întâmpinați de oștile voievodului Transilvaniei, Ioan Pongrácz, venit în sprijinul regelui Ungariei, Matia Corvinul, și, mai apoi, confruntarea cu principele Sigismund Báthory din anul 1596.

O lucrare pe o temă similară a fost cea tipărită de Michele Luigi Muzio¹⁸: *La Sagra Lega contro la potenza Ottomana* (Napoli, 1692). Colecția albauliană nu deține lucrarea în sine,¹⁹ însă au fost achiziționate două gravuri care provin din volumul în discuție: *Stefanopoli in Transilvania*²⁰ (după p. 264) și *Claudiopoli in Transilvania*²¹ (după p. 274).

Se pare că editorul napoletan s-a „inspirat” din lucrarea²² de mare succes, cu același titlu, dar fără ilustrații, a cărei primă ediție a fost publicată de Simpliciano Bizozeri²³ în 1690, la Milano.

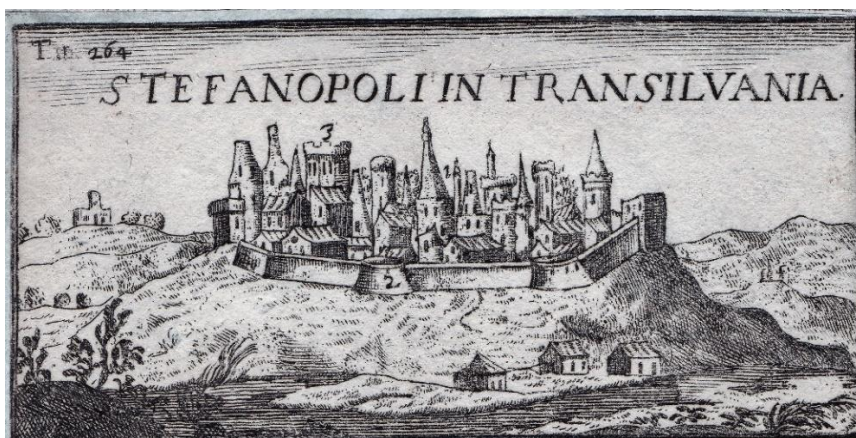

Fig. 7. Stefanopoli in Transilvania (Napoli, 1692).

¹⁸ Michele Luigi Muzio (mijlocul secolului XVII–1722) a fost tipograf și librar renumit, născut la Torino, dar care a lucrat la Napoli, în asociere cu Ludovico Cavallo, din 1685 până în 1686, iar apoi, din 1687, cu Domenico Antonio Parrino.

¹⁹ Un exemplar al lucrării se păstrează în colecția Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga” Cluj-Napoca. A fost digitalizată și poate fi consultată online la adresele http://documente.bcuculuj.ro/web/bibdigit/patrimoniu/BCUCLUJ_FCS_RARESION466II_1.pdf (partea I a volumului I), http://documente.bcuculuj.ro/web/bibdigit/patrimoniu/BCUCLUJ_FCS_RARESION466I_2.pdf (partea a II-a a volumului I), http://documente.bcuculuj.ro/web/bibdigit/patrimoniu/BCUCLUJ_FCS_RARESION466II_1.pdf (partea I a volumului II) și http://documente.bcuculuj.ro/web/bibdigit/patrimoniu/BCUCLUJ_FCS_RARESION466II_2.pdf (partea a II-a a volumului II), consultate în 2 noiembrie 2020.

²⁰ CF 6807.

²¹ CF 6806.

²² *La Sagra Lega contro la potenza ottomana. Successi delle armi imperiali, polacche, venete e moscovite. Rotte e disfatte di eserciti de' Turchi, Trattari e ribelli, assedi e prese di città, piazze e castelli, acquivisti di provincie e sollevazioni nella monarchia Ottomana, origine della ribellione degli Vngari, con tutti gli accidenti successivamente sopraggiunti, dall' anno 1683 sino al fine de 1689.* Racconti veridici brevemente descritti da Don Simpliciano Bizozeri, Barnabita Milanese, in Milano, 1690.

²³ Simpliciano Bizozeri (1642–1704) a fost milanez care a intrat în Ordinul Barnabiților, la Monza (Milano), la vârsta de 15 ani. Și-a finalizat studiile la Piacenza, Macerata și Sanseverino, iar la 22 de ani era deja preot. A fost predicator, însă puținele informații biografice îl prezintă ca pe un cărturar și scriitor, care a încercat mai multe genuri literare.

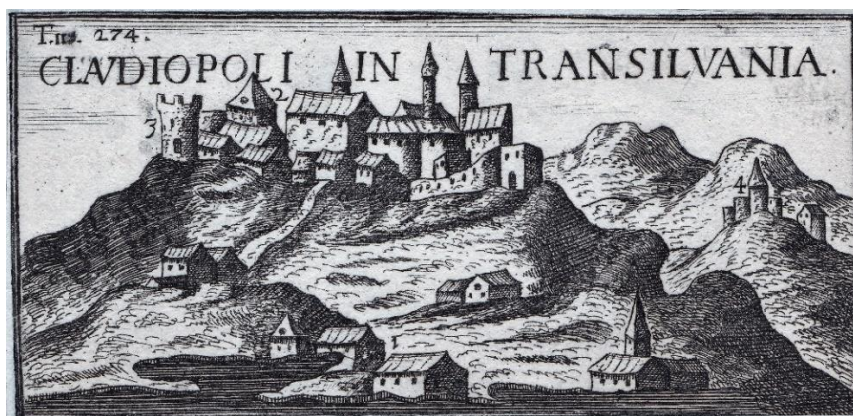

Fig. 8. Claudiopoli in Transilvania (Napoli, 1692).

Ambele imagini din colecția Muzeului se raportează la modul de redare al unor așezări medievale, înconjurată de ziduri cu turnuri, puține elemente fiind recognoscibile. Și în acest caz, autorii apelează la scurte descrieri ale orașelor; la pagina 274, regăsim Brașovul, căruia îi sunt amintite și celelalte denumiri utilizate în epocă: Chronstadt, Brassovia și Stefanopoli, un oraș cu ziduri puternice și cu multe turnuri. Este amintită și academia tuturor științelor (!) și o faimoasă bibliotecă, acestea din urmă nu pot fi altele decât ctitoriile umanistului transilvănean Johannes Honterus. Apoi găsim o relatare despre Cluj (Clausemburg sau Claudiopoli în text), așezat în proximitatea Someșului, cu ziduri nu foarte bune, și dominat de coline din trei părți. Prezentarea continuă cu alte localități din Transilvania (Sibiu, Deva, Aiud, Făgăraș, Gurghiu, Hațeg, Baia de Criș, Cetatea de Baltă, Chioar, Odorheiu Secuiesc, Mediaș, Sebeș, Baia Mare, Târgu Mureș, Bistrița etc.), însă de ilustrații mai beneficiază doar Lipova (Lippa, T II. 140) și Sibiu (*Cibinio o Zeben in Transilvania*, TII. 274). Este foarte probabil că exista și un al treilea volum (cel puțin) al lucrării tipărite la Napoli (posibil să fi fost chiar patru volume), pentru că, la Biblioteca Academiei Române, se păstrează două vederi, realizate în același stil cu cele discutate mai sus, reprezentând Târgoviște (*Tarvis nella Valachia*, T.III. 56) și Suceava (*Soczowa nella Moldavia*, T.III.191)²⁴.

O gravură deosebită, cu scenă dublă, este cea intitulată *Les transilvains soumis*, imprimată la Augsburg, spre sfârșitul secolului al XVII-lea²⁵. Piesa face parte dintr-un set de gravuri, reunite sub titlul *Les Actions Glorieuses de S.A.S. Charles Duc de Lorraine &c. en Hongrie, Transylvanie, &c.*, apărute la Augsburg, spre sfârșitul secolului al XVII-lea. Lucrarea reprezintă un elogiu adus victoriei împotriva turcilor, scenele gravate poartă titluri ca: *Trecerea Pădurii Negre*, *Înfrângerea turcilor lângă Viena*, *Asediul Budei*, *Asediul Vișegradului* (titlurile sunt în limba franceză). Mapa, de format mare, în 2°, conține în total 18 file cu gravuri, inclusiv planul Vienei și al cetății Buda.

²⁴ Acest subiect, precum și lucrările publicate de Michele Luigi Muzio și Simpliciano Bizozeri, fac obiectul unor cercetări separate, aflate deocamdată în curs de elaborare.

²⁵ CF 6798. Gheorghe Fleșer, *Cetatea Alba Iulia...*, p. 31 oferă o altă variantă a gravurii, cu datarea 1699. Vezi și Gheorghe Fleșer, Mircea Sabău Tătar, *op. cit.*, p. 272.

Fig. 9. Detaliu Weissemburg (Alba Iulia).

În numerotarea originală a mapei amintite, această gravură purta numărul 12, având dimensiunile de 41,5 x 21,2 cm, iar imaginea propriu-zisă este de 21,5 x 17 cm. Sunt cunoscute mai multe variante ale gravurii: unele, în care apare doar numele lui Sébastian Le Clerc, și varianta achiziționată de Muzeul albaiulian, pe care apar și numele lui Jeremias Wolff și al Johannei Sibilla Kräus (sau Küsel).

În ceea ce îl privește pe Sébastian Le Clerc (1637-1714), informațiile disponibile ne arată că a fost un gravor talentat, care a lucrat și pentru regele Franței, Ludovic al XIV-lea; în cazul de față, el este autorul desenului. Johanna Sibilla Kräus (sau Küsel) (1650-1717) a fost una dintre primele femei gravor; ea și-a desfășurat activitatea în orașul natal, Augsburg. Cel de-al treilea personaj, menționat pe gravură, este Jeremias Wolff (1663-1724), cunoscut atât pentru activitatea de gravor, cât și pentru cea de editor de carte, la Augsburg; a fost autorul unor gravuri care înfățișează faptele de arme ale lui Eugeniu de Savoia.

Revenind la gravura aflată în colecția de la Alba Iulia, aceasta propune două planuri: planul principal prezintă, în partea stângă, un cort decorat cu Crucea de Lorena, sub care ducele Carol primește, de la nobilii ardeleni, cheile cetăților Transilvaniei, referire directă la primul punct al Tratatului de la Blaj, din 1687. Pe fundal, sunt trupele imperiale și imaginile a trei dintre cetățile care urmau să găzduiască peste iarnă aceste trupe. În câmpul superior, într-un cartuș, flancată de trofee de război și steaguri, este reprezentarea cetății Alba Iulia, denumită în gravură *Weissemburg*. Elementele arhitecturale prezente în gravură sunt rodul imaginației lui Le Clerc și a gravorului, astfel că apar o serie de elemente asemănătoare moscheilor și minaretelor.

Din secolul al XVIII-lea datează o imagine care a fost reluată și republicată în cărțile din epocă: este vorba despre ilustrația care prezintă Catedrala Sfânta Treime de la Blaj, cu titlul „Mănăstirea de la Blaj”, opera gravorului Vlaicu, databilă în jurul anului 1751²⁶. Imaginea a fost gravată pentru prima dată pe versoul foii de titlu a *Ceaslovului*, tipărit în anul 1751, fiind ulterior reluată de gravorul și tipograful Vlaicu în alte cărți, imprimate de el la

²⁶ Asupra datării și reutilizării gravurii, în mai multe cărți tipărite la Blaj, în secolul al XVIII-lea, vezi Cornel Tatai-Baltă, *Gravorii în lemn de la Blaj*, Blaj, Ed. Eventus, 1995, p. 49-54.

Blaj, în perioada de la mijlocul secolului al XVIII-lea²⁷. În colecția de carte veche a Muzeului albaulian se păstrează un *Strastnic* tipărit în anul 1753²⁸, pe versoul foii de titlu păstrându-se gravura amintită. Volumul, de format mare, în 2° (32 x 20,5 cm), conține [2] f. + 179 p. și are o legătură realizată din scoarțe de lemn, îmbrăcate în piele; coperta față este ornamentată cu un chenar liniar simplu, în câmpul central este plasat un crucifix realizat din elemente florale; pe coperta spate este trasat doar chenarul liniar. Sunt vizibile urmele unor încuietori. Din punctul de vedere al stării de conservare, se constată lipsuri ale învelitorii din piele, urme ale unui atac xilofag, lipsa cotorului, copertile sunt parțial desprinse de blocul cărții, file franjurate, hârtie fragilizată, pete de umezeală, pete de ceară.

Fig. 10. Les transilvains soumis (Augsburg, sfârșitul secolului al XVII-lea).

²⁷ *Ibidem*. Vezi și Eva Mârza, Florin Bogdan (coord.), *Repertoriul tipografilor, gravorilor, patronilor, editorilor cărților românești (1508-1830)*, ediția a II-a, Sibiu, Ed. Astra Museum – Techno Media, 2013, p. 294-295.

²⁸ Ion Bianu, Nerva Hodoș, Dan Simonescu, *Bibliografia Românească Veche (1508-1830)*, vol. IV, București, 1944, nr. 290, p. 245. Cota: CVR 624.

Fig. 11. Vlaicu, Mănăstirea de la Blaj (Strastnic, 1753).

Ultima imagine discutată aici, foarte probabil o creație locală, este o matriță cu imaginea cetății de la Alba Iulia²⁹. Piesa, de aramă, cu dimensiunile de 30 x 15,5 cm, este destul de bine cunoscută în bibliografia de specialitate³⁰. Deși semnată *Dortmundt* (?), nu este exclus ca piesa să fi fost executată într-un atelier local, asta deși la Alba Iulia nu a mai funcționat o tipografie de la sfârșitul secolului al XVIII-lea³¹.

În gravură regăsim denumirea orașului în varianta germană (*Carlsburg*), flancată de însemnele breslelor care funcționau la Alba Iulia, în momentul respectiv: dulgheri, lăcătuși, șelari, armurieri, ceasornicari, olari sau tâmplari. Ansamblul cuprinde atât orașul, cât și cetatea aflată în plan secund. Prezența însemnelor de breaslă pe gravură a dus la concluzia că a fost utilizată, probabil, pentru a fi imprimată pe diplome de breaslă³². Nu doar aspectul reprezentării urbane și detaliile menționate, dar, mai ales, analogia cu astfel de documente

²⁹ F. 999.

³⁰ Vezi nota 2 a prezentului studiu.

³¹ Despre ultimele momente de activitate tipografică la Alba Iulia, în perioada veche a tiparului, vezi Doina Hendre Biro, *Activitatea tipografiei episcopale în documente de arhivă și cărți ale Bibliotecii Batthyaneum. Addenda la istoria fundației episcopului Ignác Batthyány (1741-1798). Pars prima*, în „Apulum”. Series Historia & Patrimonium. Supplementum, LVI, 2019, p. 117-138, Doina Hendre Biro, *Activitatea tipografiei episcopale în documentele de arhivă și cărțile Bibliotecii Batthyaneum, raportată la proiectele Societății Litteraria Asiduorum. Pars secunda*, în „Petru Maior și prietenii”, III, 2020, p. 35-52, și Florin Bogdan, *Tipăritu-s-au în Ardeal, în cetatea Belgradului. 450 de ani de la tipărirea primei cărți la Alba Iulia*, Sibiu-Cluj-Napoca, Ed. Armanis-Mega, 2017, *passim*.

³² Gheorghe Fleșer, *Cetatea Alba Iulia...*, p. 33.

contemporane, întăresc această opinie.

Fig. 12.– Gravură cetatea Alba Iulia (secolul al XIX-lea).

Deși nu sunt numeroase, vederile orașelor din Transilvania, Banat și Crișana, păstrate fie în volume de carte veche, fie ca foi volante sau gravuri de sine stătătoare, completează în mod fericit colecția Muzeului Național al Unirii Alba Iulia.

Numărul în creștere al gravurilor are strânsă legătură cu politica de achiziții a instituției albaiulieni, mare parte a pieselor descrise în studiul de față fiind achiziționate recent. Alături de hărți și portrete ale unor personaje istorice, vederile orașelor nu au doar calitatea de piesă muzeală/de artă, ci și aceea de document istoric, întrucât permit urmărirea evoluției urbanistice a unor așezări.

VIEWS OF THE CITIES FROM THE ROMANIAN PRINCIPALITIES IN THE COLLECTIONS OF THE NATIONAL MUSEUM OF UNIFICATION ALBA IULIA (XVIITH-XIXTH CENTURIES)

Texts accompanied by images were in high demand ever since the XVIth-XVIIth centuries mainly due to people's curiosity: the image might have been a substitute for travel, allowing visualisation of some places. In the collections of the National Museum of Unification Alba Iulia are found several representations – preserved both in old books but also stand-alone engravings - of some cities from the Romanian area: Alba Iulia, Blaj, Cluj-Napoca, Brașov, Târgoviște, Oradea or Timișoara.

List of illustrations

- Fig. 1. Hieronymus Ortelius, *Chronologia oder historische Beschreibung...*, Nuremberg, 1603-1604, Târgoviște battle.
- Fig. 2. Hieronymus Ortelius, *Chronologia oder historische Beschreibung...*, Nuremberg, 1603-1604, Timișoara battle.
- Fig. 3. Hieronymus Ortelius, *Chronologia oder historische Beschreibung...*, Nuremberg, 1603-1604, Oradea battle.
- Fig. 4. Sigismund von Birken, *L'Origine del Danubio*, Nuremberg & Bologna, 1684, Oradea.
- Fig. 5. Sigismund von Birken, *L'Origine del Danubio*, Nuremberg & Bologna, 1684, Alba Iulia.
- Fig. 6. Sigismund von Birken, *L'Origine del Danubio*, Nuremberg & Bologna, 1684, Timișoara.
- Fig. 7. Stefanopoli in Transilvania (Neaples, 1692).
- Fig. 8. Claudiopoli in Transilvania (Neaples, 1692).
- Fig. 9. Detail Weisseburg (Alba Iulia).
- Fig. 10. Les transilvains soumis (Augsburg, end of XVIIth century).
- Fig. 11. Vlaicu, Blaj Monastery (Passional, 1753).
- Fig. 12. Engraving Alba Iulia fortress (XIXth century).

ORIZONTUL DE LECTURĂ AL LUI ADAM SMITH DIN PERSPECTIVA BIBLIOTECII SALE ITALIENE¹

Sanda-Maria ARDELEANU*, Cristina IONIȚĂ**

Keywords: Adam Smith, Italian Enlightenment, Italian library, Italian catalogue, Italian publishing, Italian bibliography

Rare și fericite sunt cazurile înregistrate de istoria europeană în care biblioteca unui iluminist are catalogul publicat și se poate radiografia, prin cercetarea sa, interesul de lectură profesional și de relaxare, pentru cunoașterea omului ce s-a înscris în universalitate prin moștenirea culturală lăsată nouă. Autorul însuși a trăit să vadă publicate cinci ediții din cartea sa *The Theory of Moral Sentiments* (1759, 1761², 1767, 1774, 1781), după cum tot cinci ediții au apărut în timpul vieții sale din cartea, poate mai celebră, *The Wealth of Nations* (1776, 1778, 1784, 1786, 1789), tradusă în daneză, germană, franceză, italiană și spaniolă.

Copilului răpit odinioară de țigani, ce părea să fie destinat unei vieți ignobile, recuperat printr-un miracol ce va conduce, după decenii de solitară lectură și muncă îndărătnică, prin opera lui, la un moment de uluitoare dăruire către umanitate, i se va spune spre apusul vieții, la cel mai înalt nivel politic englez, că lumea întreagă are de învățat de la dânsul. La aproape un sfert de veac de la dispariția lui, de la el învățăm și noi: din cărțile dăruite de el, învățăm să gândim la niveluri mai abstracte și mai generoase, deschizătoare de noi căi de investigație, și să fim oameni mai buni; din cărțile citite de el odinioară, aflăm calea urmată de iluminist în modelarea gândirii sale, modelele spirituale avute într-o epocă în care cartea reprezenta, în lipsa mass mediei care ne copleșește astăzi viața, singura evadare din realitate, zonele de lectură în care se refugia în momentele lui de relaxare. Lipsit fiind de o viață familială, lectura, dar și întreținerea unei corespondențe, după moda vremii, îi ocupau lui Adam Smith o mare parte din timp. Asupra lecturilor sale vom arunca o curioasă privire pentru a cunoaște mai bine lecturile de specialitate, dar și de loisir, de această dată în catalogul cărților italiene.

Cunoscătorii vieții și operei scoțianului Adam Smith (1723-1790), unanim recunoscut astăzi ca întemeietor al economiei politice moderne, știu că, la mai bine de 100 de ani de la dispariția sa, – după ce cultul operei sale s-a răspândit în întreaga Europă, cele două titluri fundamentale cunoscând numeroase ediții în numeroase limbi, – în 1894, a fost publicat

---

¹ Lucrarea de față a fost prezentată în versiune engleză (*The Reading Horizon of Adam Smith from the Perspective of His Italian Library*), la International Conference University „La Sapienza”, Rome (Italy) cu tema *Recent Interdisciplinary Studies in Humanities*, la data de 26-27 octombrie 2018.

* Prof. univ. dr., Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava; sanda_ard@yahoo.com

** drd., Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava, Facultatea de Litere, traduceri.urgente.iasi@gmail.com

² *The Theory of Moral Sentiments* a fost publicată în limba engleză, pentru prima oară în România, sub îngrijirea Cristinei Ioniță, în 2016. Eseul din finalul volumului, *Considerations concerning the first formation of languages and the different genius of original and compounded languages* (prescurtat *A Dissertation on the Origin of Languages*), a apărut în România, în ediție bilingvă, română și engleză, în traducerea și sub îngrijirea aceleiași, în anul 2016, lucrare premiată de Primăria Municipiului Iași.

catalogul reconstituit al bibliotecii lui Adam Smith,³ care, fără a fi complet⁴ („this catalogue includes a great part of library of Adam Smith”, p. VIII), cuprinde o mare parte din cărțile deținute de filozof. Volumul cuprinde 6 capitole: I. *Istoria bibliotecii*, cu scrisoarea lui Adam Smith din 4 aprilie 1760, II. *Lista cărților, în ordinea alfabetică a autorilor*, III. *Testamentul lui Adam Smith*, IV. *Portretele lui Adam Smith*, V. *Adam Smith în portret pictat*, VI. *Analiza catalogului și lista contributorilor la Catalog, Catalogul și Indexul*. (Fig. nr. 1-3.)

În cele 30 de pagini introductive ale catalogului general, se face mențiunea că, în testamentul alcătuit în 1776, deci cu aproape 15 ani înainte de a-i veni sfârșitul, proprietarul a dispus de soarta multprețuitei sale biblioteci. În următoarea sută de ani, cărțile au fost împărțite între moștenitorii legali, iar o parte din bibliotecă s-a pierdut. În vederea reconstituirii și în scopul publicării, publicatorul catalogul a apelat la ajutorul contributorilor, a căror listă o regăsim înaintea catalogului propriu zis. Enigmatică inițială pe care o vedem în catalogul bibliotecii lui Adam Smith, pe coloana din dreapta, aparține tocmai contibutorului care și-a dat osteneala spre recuperarea de care beneficiem astăzi. Ca un adevărat instrument de lucru modern, ce se dorește a fi acest *Catalogue...*, el este înzestrat la final cu un *Index* de nume de persoane ce se regăsesc în *Introducere (Index to the Introduction and the Principales Names not registered alphabetically in the catalogue)*.

Actuala eră a tehnologiei audio-video aproape că înlătură ideea de bibliotecă personală, ba chiar și pe aceea de bibliotecă publică, pe care le înlocuiește prin conceptul *bibliotecă electronică* și de aceea ne este destul de greu să acceptăm că, în plin „Secol al Luminilor”, un profesor universitar scoțian putea avea o bibliotecă ce cuprindea între 2000 și 5000 de volume.⁵ Către un prieten, el însuși afirma că este „a small but excellent library”, în constituirea căreia a depus un mare efort de selecție, că a fost alcătuită „with a great judgement”, dar „I am a beau in nothing but my books”⁶.

Publicatorul afirmă că prezentul catalog cuprinde 1000 de intrări și 2200 de titluri⁷, prin „intrare” el denumind autorul. Ca metodologie de realizare, a optat pentru alfabetizarea autorilor. În cadrul mai multor opere ale aceluiași autor, uneori au fost ordonate alfabetic, alteori în succesiunea anilor de editare, indiferent de limba de publicare sau de datele de editare (localitate, an). În ceea ce privește structura bibliotecii, alcătuitorul catalogului apreciază că până la o cincime cuprindea cărți de literatură și artă, până la o cincime erau cărți ale clasicilor greci și latini, și ale comentatorilor, iar altă cincime era reprezentată de cărțile de drept, politică și geografie: „Catalogue shows about 1-5th of the books to be on Literature and Art, 1-5th of Classical (Latin and Greek) authors, or their commentators, and 1-5th on Law, Politics, and Geography. Works on Political Economy and on History make up another fifth, in nearly equal proportions. Science and Philosophy divide the remaining fifth, if we omit a small group of miscellaneous volumes (chiefly biographical).”⁸ Acum, când cunoaștem detaliat structura bibliotecii profesorului scoțian, nu mai putem crede afirmația catalogatorului că „More than a third are in English, a little less than a third in French, and rather less than a quarter in Latin, Italian and Greek, accounting for the remainder in nearly equal proportions. There are three German, all presentation copies, and translations of the author's works. No other languages are represented.”⁹;

Până în momentul actual al cercetării, nu știm ca prezentul catalog să fi făcut obiectul

---

³ *A Catalogue of the Library of Adam Smith, author of The Theory of Moral Sentiments and the Wealth of Nations, edited with an introduction by James Bonar*, London, Mc Millan, 1894, XXX + 126 p.

⁴ „From the nature of the case, the work is incomplete; but perhaps the very publication of this Catalogue may reveal the hiding-place of missing volumes.” (*Ibidem*, p. XXIX.)

⁵ *Ibidem*, p. VIII.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*, p. XXVIII.

⁹ *Ibidem*, p. XXVIII-XXIX.

vreunei exegeze românești, nici sub aspect bibliologic, nici sub abordare filologică sau de altă natură. Lucrarea de față are ca fundament documentar catalogul din 1894, dar s-a procedat extragerea autorilor și a titlurilor în limba italiană, fără a se lua în considerare locul editării. Au fost lăsate deoparte cărțile scrise de autori italieni, dar publicate în alte limbi decât italiana (franceza, engleza), pentru a nu extinde spațiul alocat lucrării de față. După aceste criterii a fost alcătuit *Catalogul cărților cu autori italieni, publicate în limba italiană, din biblioteca lui Adam Smith* (Tab. nr. 1) și pe care îl vom discuta în continuare. Aici au fost incluse detaliile bibliografice din catalogul general, din 1894, cu patru coloane: numărul curent, care identifică poziția autorului în catalogul nostru, folosită la statisticile realizate, autorul, titlul și ultima coloană, în care am introdus domeniul caracteristic titlului, renunțând la inițiala contributorului, a cărui identificare nu este utilă cercetării de față.

Se impune din start observația că lucrările italiene se înscriu între niște coordonate temporale de editare: avem trei cărți, care atrag atenția prin vechile lor: 1) Jacopo Sannazaro, *Arcadia*, tipărit la Venice, în **1524** (poziția 41, în *Catalogul* nostru), 2) Conte Baladesar Castiglione, *Libro del Cortegiano*, Veneția, **1547** (poziția 13), 3) Andrea Palladio, *Dell 'architettura*, Veneția, **1570** (poziția 33). Aceste cărți aveau în epoca lui Smith o vechime de aproximativ 200 de ani, se înscriu în categoria lecturii *de loisir* și de cultură generală, și nu excludem posibilitatea să le fi avut moștenire de la tatăl său, căci și atunci achiziția unei cărți vechi de 200 de ani era un procedeu dificil și costisitor. Cele mai noi cărți au ca dată de tipărire anii dinaintea dispariției filozofului și sunt cele pe care, probabil, le-a cumpărat singur: Gabriello Chiabrera, *Opere*, în 6 vol., Venezia, 1782 (poziția 22) și Abbate Spallanzani, *Opuscoli di fisica animale e vegetabile*, Modena, **1786** (poziția 43). Știm că Adam Smith a lucrat până în ultimele luni ale vieții, foarte probabil a citit și a meditat asupra acestor ultime cărți cumpărate, și, când s-a simțit slăbit, cu doar câteva luni înaintea sfârșitului, a decis arderea multor hârtii cu schițe și proiecte, care astăzi ar fi însemnat valori culturale inestimabile.¹⁰

Să ne amintim că perioada de maximă eficiență intelectuală a lui Adam Smith poate fi situată între 1748, după terminarea studiilor, și aproape de sfârșitul vieții, 1790; la 11 ani de la absolvire va publica *The Theory of Moral Sentiments*, carte de mare profunzime, iar în 1776, i se publică *An Inquiry...*, după care nu mai publică nimic de această amploare, dar se preocupă intens de reeditarea acestor opere majore și de diverse studii „minore”. Dar asta nu înseamnă deloc încetarea activității sale intelectuale: savantul nostru a continuat să citească, să cugete și să scrie. Iar ultimul an al creației poate fi socotit anul morții sale. Nu știm, probabil nu vom afla niciodată și nu ne rămâne decât să presupunem că mulțimea cărților mai vechi de începutul secolului al XVIII-lea, din biblioteca sa, a fost parțial moștenită, parțial cumpărată, căci orice intelectual în formare cumpără noutatea în domeniul său și nu exemplare mai vechi de 50-100 de ani decât dacă este bibliofil pasionat. Însă ce anume din scrierile sale a dat flăcărilor în ultimele luni este aproape imposibil de aflat.

În ceea ce privește zona cărților cu autori italieni, publicate în limba italiană, în Italia sau în afara ei, după alcătuirea catalogului nostru, italian, am procedat la identificarea domeniilor la care fac referire titlurile identificate și am realizat o statistică reliefată de Tab. nr. 2. Nu am ales sistemul Clasificării Zecimale Universale, specific marilor biblioteci, ci am procedat la identificarea și alfabetizarea domeniilor, ele nefiind numeroase. Tabelul arată următoarele domenii de interes de lectură: arhitectură (1 titlu), biografii (2 titluri), drept (4 titluri), economie politică (2 titluri), filozofie (4 titluri), istorie (6 titluri), literatură (30 de titluri), științe (3 titluri), din totalul de **52** de volume. Este de la sine înțeles că discuția asupra domeniilor din catalogul italian se poate prelungi mult, însă ne vom opri doar asupra interesului de lectură asupra istoriei italienilor și a Italiei (poziția 18 și 25), cu referire specială

---

¹⁰ *Ibidem*, p. XIII.

la istoria Florenței (1, 47) și a Veneției (21, 40). Dacă la grupa *științe*, descoperim numai opera lui Galileo Galilei (poziția 19, 20), lucru ce trezește oarecare dezamăgire, la grupa *filozofie*, dezamăgirea este repede ștersă de calitatea autorilor: Bentivoglio (filozofie politică, poziția 5), Machiavelli (poziția 29), Pallavicino (poziția 34), și antologia *De' pensieri diversi* (poziția 46).

Cunoscătorii personalității iluministe de mare anvergură care a fost Adam Smith știu că numai în *Teoria sentimentelor morale* autorul amintește sute de autori, ale căror cărți au fost neîndoiește citite, însă el nu a călătorit decât în Franța și la Geneva (1764-1766), pentru a-l cunoaște pe Voltaire și a discuta cu el. Excela în greacă și latină, desigur și franceza, dar nu și în italiană. Însă știm că avea o intuiție extraordinară a limbilor, ca dovadă studiul celebrele sale *Considerations concerning the first formation of languages and the different genius of original and compounded languages*, care, după opinia lui Eugeniu Coșeriu, din 1992, *a contribuit la fondarea unei noi ramuri filologice, tipologia lingvistică*. Avem, deci, toate motivele să credem că *Adam Smith înțelegea limba italiană măcar prin asocieri lingvistice, că citea în italiană, chiar dacă nu există dovezi asupra învățării limbii și nici nu știm să fi scris vreodată în limba italiană*.

În această privință, catalogul italian ne mai rezervă o surprinză: un vocabular recomandat scriitorilor spre utilizare, în ideea promovării unei limbi curate, de către Academia de la Crusca (poziția 27). Trebuie să acceptăm că data editării acelu *Vocabollario* (Napoli, 1746) se înscrie în perioada de maximă evoluție intelectuală a lui Adam Smith (1748-1789¹¹), deci este aproape sigur că, lucrând la redactarea *Teoriei sentimentelor morale*, la sfârșitul căreia a adăugat *A Dissertation on the origins of languages*, cunoscută cu titlul *Considerations...* deja amintită, însă numai la ediția a 2-a, în 1761,¹² nu numai că a citit acest volum în italiană, ci foarte probabil l-a folosit frecvent ca instrument de lucru.

Dar investigația nu se oprește aici. Și ce citea Adam Smith cel mai mult în categoria literatură? Căci filozoful nu ar fi păstrat în casă zeci și sute de volume doar pentru mobilarea unei camere. Aici avem o surpriză absolut uluitoare: grupa de literatură (Tab. 3) cuprindea mai bine de jumătate din numărul cărților italiene din catalog: 30 din 52 de exemplare !!! Grupa fiind cuprinzătoare, am procedat la segmentarea ei pe subgrupe și tabelul este cât se poate de semnificativ: 5 cărți de proză, 2 de corespondență (el însuși a scris și a primit o corespondență bogată cu personalități europene), 3 cărți de teatru și, aici intervine surpriza, 30 de titluri de poezie și poeme. Această subgrupă atrage atenția în mod special: este frecventă menționarea a 2-4 volume de poezie ale aceluiași autor, însă altele reprezintă adevărate colecții de poezie. De pildă, descoperim un Metastasio în 12 volume editate la Paris (poziția 32), o colecție de 32 de volume din *Parnaso Italiano ovvero Raccolto de' Poeti Classici Italiani* (poziția 36), și chiar un Zeno, *Poesie drammatiche*, în 10 volume (poziția 52). Nu pot lipsi nume răsunătoare ale poeziei italiene: Ariosto, Bojardo, Chiabrera, Dante, Metastasio, Petrarca, Torquato Tasso. Or, cele de mai sus ne conduc spre concluzia că, adeseori, Adam Smith se delecta citind poezie în limba italiană, poate la un ceai cu mama sa, alături de care și-a trăit viața.

În ceea ce privește aceste 52 de volume, ce compun catalogul italian al bibliotecii lui Adam Smith, trebuie subliniată absența incunabilelor, proprietarul bibliotecii fiind mai interesat de cartea tipărită, relativ nouă. Se impune semnalată și prezența unui manuscris interesant. El a fost observat de publicatorul catalogului din 1894, a fost introdus în catalog deși „that is probably of value”¹³ La poziția 49 din catalogul italian și la p. 117 în originalul din 1894, se menționează că manuscrisul este în pergament, fără date de identificare (autor, titlu, localitate, an), însă cele 8 volume conțin statutele Venețiene, certificate de blazonul cu

¹¹ În ultimul an al vieții, filozoful a fost foarte bolnav și a suferit mult.

¹² *A Catalogue...*, op. cit., p. XI și nota 3.

¹³ *Ibidem*, p. IX.

armele cetății, ceea ce arată un anumit interes de cunoaștere a justiției orașului și a istoriei sale. Mențiunea îndeamnă la cercetare și rămâne în seama unui bibliolog specializat.

O altă modalitate de abordare a catalogului italian, care ar putea fi utilă în rememorarea principalelor centre tipografice italiene, pentru secolele XVI-XVIII, o reprezintă localitatea editărilor (Tab. 1). Descoperim cărți cu autori italieni, tipărite în limba italiană, în Italia și în afara ei. Dintre centrele tipografice externe, enumerăm: Parigi (Parisul) – 4 ex. tipărite între 1746 și 1768), Amsterdam în 1666, London în 1755, 1768, cu varianta Londra, în 1724 și 1768, Colonia (Koln) în 1646, 1675, 1721, Glasguae în 1763, Geneva, în 1629. Alte 3 cărți au fost tipărite la Firenze, una la Roma (1672), Livorno (1771, 1772), Verona (1726), Bologna (1647, 1656), Padova (1766) și nelipsita Veneția, poate cel mai important centru tipografic, cu 12 ex. și manuscrisul „fără valoare” cu cele 8 volume menționate mai sus.

Cum este firesc în orice investigație științifică, nici realizarea catalogului italian al bibliotecii lui Adam Smith, cu discuțiile prezentate mai sus, nu poate fi considerată încheiată. Nenumărate alte posibilități de abordare și surprize bibliologice pot ieși la iveală și din acest catalog, dar și din cataloagele extrase din catalogul original și investigate pe alte limbi, pe autori sau pe domenii.

Lucrarea de astăzi ne conduce la concluzii demne de luat în considerare privind personalitatea fondatorului economiei politice moderne, a autorului *Considerațiilor...*, a *Istoriei astronomiei* și a altor studii interesante, necunoscute publicului românesc și încă netraduse. Deși nu a călătorit în Italia și nu știm să fi învățat și să fi scris în limba italiană, după această investigație este aproape sigur că Adam Smith citea în această limbă, avea cunoștințe de cultură italiană, era dornic să-și însușească mai multe cunoștințe despre istoria italienilor, mai ales a Florenței și a Veneției, despre justiția statelor italiene, despre arhitectura, știința, dar, mai ales, literatura italienilor. Prezența unui număr impresionant de poeme și poezii ale scriitorilor italieni în limba italiană arată nu numai vast și variat interes de lectură, ci un caracter sensibil și introvertit, mai puțin deschis către oameni și mai mult către cunoaștere.

Quod erat demonstrandum !

THE READING HORIZON OF ADAM SMITH FROM THE PERSPECTIVE OF HIS ITALIAN LIBRARY

The paper proposes understanding the reading interest in Italian of the thinker Adam Smith (1723-1790), author of the *Theory of Moral Sentiments* and of the *Wealth of Nations* from the perspective of the partial review of his library's catalogue, with approximately 1,000 titles published in English, French, Italian, Greek and Latin. The list of books published in Italian, which Adam Smith purchased for his library and we assume he also read, since he quoted some, represent the Appendix of the present work. From his Italian library, 60 volumes were identified, published between 1547 (B. Castiglione, *Il Cortegiano*) and 1784 (32 volumes from *Parnaso Italiano ovvero Raccolto de' Poeti Classici Italiani*). Just a few years before his death, the great admirer of Italian literature, assiduous reader of Italian poetry, drama, memoirs, correspondence, biographies, jurisprudence, economics, art and history (especially that of Venice and Florence) was still purchasing and reading books from the Italian states, a fact which sketches a personality with a profound cultural and humanities features.

A Catalogue
OF THE
Library of Adam Smith

Author of the 'Moral Sentiments' and
'The Wealth of Nations'

EDITED WITH AN INTRODUCTION
BY
JAMES BONAR

Novos parans amicos, ne obliviscere veterum

London
MACMILLAN AND CO.
AND NEW YORK
1894

All rights reserved

Fig. 1. Facsimil cu pagina de titlu a catalogului original.

CATALOGUE

ACADÉMIE Royale.	Choix des Mémoires de l'Académie Royale. 3 vols. 4to, calf. <i>Londres</i> , 1777.	C
ACADÉMIE Françoise.	Observations de l'Académie Françoise sur les Re- marques de M. de Vaugelas. 2nd ed. 2 vols. 12mo. <i>La Haye</i> , 1705.	N
ACADÉMIE des Sciences, etc.	Mémoires de l'Académie des Sciences, Inscriptions, Belles Lettres, Beaux Arts, etc., nouvellement établie à Troyes en Champagne. Vol. i. only. 12mo. <i>Troyes</i> , 1756.	N
ACTS, English.	Acts made in the First Parliament of Charles, holden at Edinburgh, 1633. Small fol. old calf. <i>Edinburgh</i> , 1633.	B
ACTS, Scottish.	Acts and Constitutions of the Realm of Scotland. Black letter. 1 vol. Small fol. calf. N. P. 1566.	C
ADAM (Alexander).	Latin and English Grammar. 8vo, calf. <i>Edin- burgh</i> , 1772.	B
ADDISON (Joseph).	Works of Addison. 4 vols. 4to, calf. <i>Birmingham</i> , 1741.	C
	The Freeholder. 12mo, calf. <i>Glasgow</i> , 1746.	B
	The Spectator. 8 vols. 12mo, calf. <i>London</i> , N. D.	B
	(1) Essay on the Imitative Arts, 169: "The agree- able raillery of Mr. Addison" on the Italian Opera, in the <i>Spectator</i> .	
	(2) Mor. Sent. (6th ed.) i. 314 (Part III. ch. ii.) (Addison intrigued against Pope.)	
	(3) <i>Ibid.</i> (6th ed.) ii. 11 (Part V. ch. i.): "The correct but often tedious and prosaic languor of Addison."	

B

Fig. 2. Facsimil cu prima pagină a catalogului original.

INDEX

TO THE INTRODUCTION AND TO THE PRINCIPAL NAMES NOT
REGISTERED ALPHABETICALLY IN THE CATALOGUE.

- Æsop, 16
Aix, Archbishop of, 79
D'Alembert, 7
Alexander the Great, 7
Antoninus Pius, 7
Apollonius of Perga, 104
Apostolo, *see* Zeno
Aristotle, 87
Asinius Celer, 87
Athenaeus, 20
Augers, 29
- BABBAGE, Charles, 106
Badius, Jodocus, 64
Bain, James, xxx, 3 (Toronto)
Bannerman, Rev. D. D., vii, viii, xxix, xxx
Battie, William, 55
Beaumont, Déon de, 10
Begley, Rev. W., xxx, 50
Bell, R. C., xxi
Benedictus, Joannes, 61
Bentham, Jer., xxi
Bentley, Richard, 16, 50, 64, 85, 107, 111
Benwell, Archdeacon, 22
Beugo, xxi
Bigot, L. E., 95
Bindon, David, 66
Birch, Dr., 120
Black, Dr. Joseph, xii, xvi, xvii
Blair, Hugh, xi, xiii
Blavet, l'abbé, 98, 106
Bonar, J., xxx, 26
Bowyer, William, 73
Boyle, Robert, 7
Brahmins, 87
Brodie, William, 26
Brougham, Henry, 119
- Brown, Commissioner, xxii
Brunck, Phil., 5, 6, 107
Brutus, Marcus, 23
Bryan, A., 88
Buccleuch, Duke of, x, 2
Buchan, Earl of, xx
Burgess, Thomas, 18
Burmam, P., 6, 39, 85, 94
Burnes, J., 37
Burns, Robert, 106
Butler, Bishop, 54
Byron, Captain, 24
- CALAS, Jean, 119
Calcraft, John, 12
Calonne, 72
Campbell, Colin, 84
Carlyle, Alexander, 39
Carteret, Captain, 24
Casaubon, Isaac, 48
Cassandre, 6
Cato Major, 23, 103
Cebes, 37
Chapelle, M. de la, 108
Charles I. and II., 120
    V., 97, 105
    „ VIII., 46
Cicero, 50, 87, 119
Clarke, Samuel, 49, 54, 99
Cleghorn, Prof. Hugh, xv, xvi
    „ Mrs., xv, xvi
Clerke, Captain, 24
Cocceius, H. de, 45
Collins, Anthony, 89
Collopy, Ty., xxv
Commandinus, F., 104
Constantine, Robert, 102

Fig. 3. Facsimil cu indexul de nume al catalogului original.

Tab. 1.
Catalogul cărților cu autori italieni, publicate în limba italiană, din biblioteca lui Adam Smith.

	AUTORUL	TITLUL OPEREI	DOMENIUL
1.	Ammirato (Scipione)	<i>Istorie Fiorentine</i> . 3 vols. Small fol. vellum. Firenze, 1641.	istoria Florenței
2.	Ariosto (Ludovico)	<i>Comedie. Minim</i> . 4to, calf. Firenze, 1724.	teatru
3.		<i>Orlando Furioso</i> . 4 vols. 12mo, calf. Parigi, 1746.	poezie
4.	Bellori (Giov. Pietro)	<i>Le Vite de' Pittori, Scultori, ed Architetti Moderni</i> . I vol. 4to, calf. Roma, 1672.	biografie
5.	Bentivoglio [Cardinal] (Guido)	<i>Relazioni</i> . Fol. calf. Anversa (Antwerp), 1629.	filozofie
6.		<i>Raccolta di Lettere</i> . 12mo, calf. Colonia, 1646.	coresp.
7.	Boccaccio	<i>Decamerone</i> . Small 4to. 2 vols. N.D.	proză
8.	Boccalini (Trajano)	<i>De' Raguagli di Parnaso</i> . Minimo, vellum, Amsterdam, 1669.	proză
9.	Bojardo (Matteo Maria)	<i>Orlando Innamorato</i> . 1 vol. 4to. Venetia, 1609.	poezie
10.		<i>The same</i> . 4 vols. 12mo, tree calf. Parigi, 1768.	poezie
11.	Capacelli (Albergati)	<i>Il Nuovo Teatro Comico, coll'aggiunta d'alcune tragedie Francesi</i> . 5 vols. 8vo, calf. Venezia, 1774	teatru
12.	Caro (Hannibale)	<i>Lettere Familiari</i> . Small 4to, calf. [N. P.] 1581.	coresp
13.	Castiglione (Conte Baladesar)	<i>Libro del Cortegiano</i> . 12mo, red morocco. Aldi Fil. [Venezia], 1547.	proză
14.	Contarini (Gasparo)	<i>Della Repubblica e Magistrati di Venetia</i> . Minimo, old calf, Venetia, 1650.	drept
15.	Corsini (Bartolommeo)	<i>Il Torrachione Desolato</i> . 2 vols. Minimo. Londra, 1768.	poezie
16.	Dante (Alighieri)	<i>La Divina Commedia con varie annotazioni e copiosi rami adornata</i> . 5 vols. 4to, vellum. Venezia, 1757	poezie
17.		<i>Il Convito e la Vita Nuova</i> . 4 vols. 8vo, boards. Venezia, 1772.	poezie
18.	Davila (Henrico Caterino)	<i>Historia delle Guerre Civili</i> . 2 vols. Large 4to, calf, Londra, 1755.	istorie
19.	Galileo (Galilei)	<i>Opere</i> . 2 vols. 4to, calf. Bologna, 1656.	științe
20.		<i>Opere</i> . 4 vols. 4to, tree calf. Padova, 1744.	științe
21.	Garzoni (Pietro)	<i>Istoria della Repubblica di Venezia</i> . Small 4to, vellum. Venezia, 1720.	istoria Veneției
22.	G[C]hiabrera (Gabriello)	<i>Opere</i> . 6 vols. Small 8vo, tree calf. Venezia, 1782.	poezie
23.	Gravina (Giovanni Vincenzo)	<i>Della Ragione Poetica</i> . Libri due. I vol. Small 8 vo, calf, Napoli, 1716.	proză
24.	Guarini (Cavaliere)	<i>Il Pastor Fido</i> . 12mo, calf, N. D.	teatru

25.	Guicciardini	<i>La Istoria d'Italia</i> . 2 vols. Large fol. old calf, Venezia, 1738.	istoria Italiei
26.	Guidi (Alessandro)	<i>Poesie</i> . 12mo, calf. Verona, 1726.	poezie
27.		<i>Vocabolario degli Accademici della Crusca</i> . Vols. Fol. calf. Napoli, 1746	proză
28.	Lipi (Lorenzo)	<i>Il Malmantile Racquistato</i> . Minimo, calf. Parigi, 1768.	poezie
29.	Macchiavelli (Nicolo)	<i>Opere</i> . Vols. VI. VII. and VIII. Small 8vo, calf. London, 1768	filozofie
30.	Marino (Cavaliere)	<i>L'Adone, Poema, e l'Allegorie di Don Lorenzo Scoto</i> . 4-to, vellum. Venetia, 1623	poezie
31.		<i>La Lira, Rime</i> . 3 vols. Thick minimo, old calf, Venetia, 1674	poezie
32.	Metastasio (Pietro)	<i>Poesie</i> . 12 vols. 12mo, old calf, Parigi, 1755	poezie
33.	Palladio (Andrea)	<i>Dell'Architettura. (With plans and plates.)</i> Small fol. old calf, tooled, gilt edges. Venetia, 1570	arhitectura
34.	Pallavicino (Ferrante)	<i>L'Anima</i> . Thick minimo, vellum. Colonia, 1675.	filozofie
35.	Paolo (padre, Sarpi)	<i>Opere</i> . 6 vols. Small 8vo, vellum. Venetia, 1688	drept canonic
36.		<i>Parnaso Italiano ovvero Raccolto de' Poeti Classici Italiani</i> . 32 vols. Small 8vo, tree calf. Venetia, 1784-88	poezie
37.	Petrarca (Francesco)	<i>Le Rime</i> . Minimo, calf. Bergamo, 1752.	poezie
38.		<i>Le Rime brevemente esposte per Ludovico Castelvetro</i> . 2 vols. 4to, calf. Venezia, 1756.	poezie
39.	Pulci (Luigi)	<i>Il Morgante Maggiore</i> . 4to, vellum, Firenze, 1732	poezie
40.	Sabellico (Marcantonio Cocceio)	<i>Istorici Veneziani</i> . 11 vols. 4to, calf. Venezia, 1718	istoria Venetiei
41.	Sannazaro (Jacopo),	<i>Arcadia</i> , 1 vol., Venice, 1524	poezie
42.	Soave (Pietro) [Paolo Sarpi]	<i>Historia del Concilio Tridentino</i> , 4to, old calf, Geneva, 1629	drept canonic
43.	Spallanzani (Abbate)	<i>Opuscoli di fisica animale e vegetabile</i> , 2 vols, 8 vo., calf, Modena, 1786	știinte
44.	Tasso (Torquato)	<i>La Gerusalemme liberata</i> , 4 vols, 4to, calf, London, 1724	poezie
45.	Tasso (Torquato)	<i>La Gerusalemme liberata</i> , 2 vols, small 8 vo,calf, Glasguae, 1763	poezie
46.	Tassoni (Alessandro)	<i>De' pensieri diversi</i> , 1 vol, 4to, sheepskin, Venetia, 1676	filozofie
47.	Varchi (Benedetto)	<i>Storia fiorentina</i> , 1 vol, small fol. calf, Colonia, 1721	Ist.Florenței
48.	Vasari (Giorgio)	<i>Delle vite de' pittori</i> , 3 vols, 4to, calf, Bologna, 1647	biografie
49.		<i>Venice - manuscrite pe pergament din statutele venetiene</i> . Fara pagina de titlu, denumire sau data. blazonul Venetiei, 8 vo	drept
50.	Verri (Pietro)	<i>Meditazioni sulla economia politica</i> (anon.) Nella stamperia dell' Encyclopedia. con approvazione, Livorno, 1771	economie pol.
51.		<i>Meditazioni sulla economia politica</i> (anon.), 8 vo, Livorno, 1772	economie pol.
52.	Zeno (Apostolo)	<i>Poesie drammatiche</i> , 10 vols, 8 vo., calf, Venezia, 1744	poezie

Tab. nr. 2 : Clasificarea cărților în limba italiană după domeniu

	arhitectură	biografie	drept	ec. pol.	filozofie	istorie	literatură	științe
Poziția în catalogul nostru	33	4, 48	14, 35, 42, 49	50, 51	5, 29, 34, 46	1, 18, 21, 25, 40, 47	(vezi Tab. nr. 2)	19, 20, 43
TOTAL	1	2	4	2	4	6	30	3
Total general	52							

Tab. nr. 3: Clasificarea cărților de literatură în limba italiană

Nr crt	poezie	proză	corespondența	teatru
Poziția în catalogul nostru	3, 9, 10, 15, 16, 17, 22, 26, 28, 30, 31, 32, 36, 37, 38, 39, 41, 44, 45, 52	7, 8, 13, 23, 27	6, 12	2, 11, 24
Total	20	5	2	3
Total general	30			

VERSURI SUB FIRMAMENTUL ETERNITĂȚII

Valentina FORNEA*

Keywords: Vasile Alecsandri, national bard, Romanian poetry, folklore, lyrics.

*Ș-acel rege-al poeziei, vecinic tânăr și ferice,
Ce din frunze îți doinește, ce cu fluierul îți zice,
Ce cu basmul povestește - veselul Alecsandri,
Ce-nșirând mărgăritare pe a stelei blondă rază,
Acum seculii străbate, o minune luminoasă,
Acum râde printre lacrimi când o cântă pe Dridri.*

Mihai Eminescu

Vasile Alecsandri.

Ilustrație realizată de Val Munteanu,
în vol. *Poezii*, București,
Editura Ion Creangă, 1985.

Anul acesta se împlinesc 200 de ani de la nașterea¹ poetului Vasile Alecsandri (1821-1890), supranumit de Mihai Eminescu „rege al poeziei” în „Epigonii” (1870) și investit cu titlul de „bard” al națiunii, de felibria din Montpellier, pentru „Cântecul gintei latine” (1878)²

Vasile Alecsandri, poet, prozator, dramaturg, culegător de folclor, om politic, ministru, diplomat, creator al teatrului românesc și al literaturii dramatice în România, este o figură marcantă a României secolului al XIX-lea și una dintre cele mai mari personalități ale literaturii și ale întregii culturi românești³. Scrierile sale alcătuiesc un univers de creație bogat și autonom, o moștenire valoroasă pentru posteritate.

În patrimoniul Muzeului „Vasile Pârvan” Bârlad,

secția „Personalități Bârlădene și Bibliotecă”, sunt păstrate mai multe volume ale lui Vasile Alecsandri. Dintre acestea, prețioase și rare sunt:

- *Doine și lacrimioare* (1842-1852), ediție

* Bibliotecar, Muzeul „Vasile Pârvan” Bârlad, valentinafornea30@gmail.com

¹ Deși planează incertitudinea în ceea ce privește data exactă a nașterii lui Vasile Alecsandri, cele mai multe surse documentare confirmă data de naștere a poetului la 21 iulie 1821 (în Ținutul Bacăului) și trecerea în neființă la 22 august 1890 (la Mircești, jud. Iași). În schimb, alți critici literari, care s-au preocupat de biografia lui Alecsandri, cum ar fi C. G. Nicolescu, precizează că Vasile Alecsandri s-ar fi născut în 1819 (v. *Introducere* la V. Alecsandri, *Opere alese*, București, 1949).

² Maria Platon, *Vasile Alecsandri, poezii felibrii și „cântecul gintei latine”: o pagină din istoria relațiilor culturale și literare franco-române*, Editura Junimea, 1980.

³ G. C. Nicolescu, *Viața lui Vasile Alecsandri*, Editura pentru Literatură, 1962, *passim*.

princeps (Fig. 1a) ce prezintă dedicația poetului adresată tatălui său: „Preiubitului meu părinte: Vornic V. Alecsandri, în semn de iubire și recunoștință” (Fig. 1b), publicată la Paris (De Soye et Bouchet, Imprimeurs, 36, Rue de Seine), în **1853**; *Doine și lăcrimioare*, ediția a II-a, Iași, (tipograf-editor Herman Pileski), **1863**; conține aceeași dedicație pentru tatăl său (Fig. 2a) (Fig. 2b), și un alt volum, cu un conținut identic cu cel al *Doinelor*, despre care nu pot fi precizate date exacte de publicare din cauza lipsei filei de titlu, însă, pe cotorul volumului poate fi descifrat titlul *Doine*;

- **Opere complete**, partea I: *Teatru*, vol. IV: *Drame*, București, Editura *Librăriei Socecu & Comp.*, **1875**.

Pe lângă acestea, tot în patrimoniul Muzeului, există o broșură sub titlul *Lăcrimioare*⁴, publicată la București, Editura *Librăriei Universale, Alcalay & Co.*, Colecția *Biblioteca pentru Toți*, nr. 183, cu o prefață de I. Bianu, datată noiembrie **1900**, și

- **Opere alese**, vol. I: *Poezii*, București, Editura pentru Literatură și artă a Uniunii Scriitorilor din R.P.R., Colecția *Clasicii Noștri*, **1949**, ediție îngrijită de G. C. Nicolescu.

Textul de bază al operei sale (poezie, proză și teatru) este republicat în diverse formate de-a lungul timpului, de numeroase edituri românești. În biblioteca Muzeului figurează mai multe ediții ale operelor alecsandriene, reeditate după textele originale, cum ar fi: *Pasteluri*, Editura *Ion Creangă*, București, 1984, cu ilustrații de Adrian Ionescu; *Poezii*, București, Editura *Ion Creangă*, 1985, Colecția *Biblioteca pentru toți copiii*, sub îngrijirea lui Tiberiu Utan, *Cuvânt înainte* de Dumitru Micu; *Poezii populare ale românilor*, vol. I și II, București, Editura *Minerva*, Colecția *Biblioteca pentru Toți*, 1973, ediție îngrijită și prefața de D. Murărașu, ilustrația copertei realizată de Florina Petrache Cercel; *Istoria unui galbîn*, București, Editura *Tineretului*, 1965, ediție îngrijită de Cornel Regman, cu o prefață de Mihai Gafița, volum ce conține o serie de povestiri și amintiri culese din opera în proză; **Opere complete**, Partea a III-a: *Proză*, București, Editura *Librăriei Socecu & Comp.*, 1876; *Despot-Vodă (dramă istorică)* apare la aceeași editură, în 1966 (a doua ediție, cu text reproduș după ediția din 1962), volum îngrijit și note de G. Pienescu și prefața de C. Ciopraga; *Vasile Porojan*, București, Editura *Tineretului*, 1968, ediție îngrijită de Cornel Regman și prefața de Mihai Gafița (culegeri din opera în proză a lui Vasile Alecsadri, povestiri, în care s-a folosit ca text de bază ultima ediție a operelor în proză apărută în timpul vieții scriitorului, și anume: Vasile Alecsadri, *Opere complete*, Partea a III-a: *Proză*, București, Editura *Librăriei Socecu & Comp.*, 1876; *Poezii*, ediție mai recentă, apărută la Chișinău, Editura *Prut*, în 2015, ce reproduce selectiv versurile cuprinse în volumele *Doine și lăcrimioare* și *Ostașii noștri* Colecția *Biblioteca pentru Toți*, Editura pentru Literatură, din 1967.

Alecsandri debutează ca prozator în perioada adolescenței, calitățile literare ale acestuia fiind „confirmate în 1840, când, în revista „Dacia literară”, i se publică nuvela *Buchetiera din Florența*, fiind numit, alături de C. Negruzzi și M. Kogălniceanu, director al Teatrului francez-român din Iași.”⁵ În același an se afirmă ca dramaturg, scrie piesa de teatru *Farmazonul din Hârlău* și, în 1841, piesa *Cinovnicul și modista*. Cele două scrieri reprezintă primii pași ai lui Alecsandri în teatru, dar și primii pași de teatru românesc din Moldova și, cu toate acestea, ele nu apar în ediția de opere complete, fiind considerate doar *încercări modeste*. În 1842 călătorește în munți, unde descoperă „comorile poeziei populare” și scrie sau *improvizează* (cum precizează chiar poetul într-o scrisoare către un prieten) primele poezii românești: *Baba Cloanța*, *Strunga*, *Doina*, *Hora*, *Crai nou* ș.a. (după cele trei poezii scrise în limba franceză la Paris: *Le cosaque*, *La jeune fille* și *A monsieur de Lamartine* din 1841)⁶.

⁴ Lipsesc primele 30 de pagini din broșură.

⁵ Câteva precizări biografice ce au fost preluate dintr-un manuscris al ep. Ioachim Mareș, sub titlul *Însemnări despre Vasile Alecsandri*, aflat în Patrimoniul Muzeului „Vasile Pârvan” Bârlad (nr. inv. 20924).

⁶ G. C. Nicolescu, *op. cit.*, p. 55-63.

Poetul își manifestă un interes profund pentru folclor și producțiile populare, după ce își încheie călătoriile prin țară, unde are contact cu mai mulți cântăreți populari. Împarte poeziile în mai multe clase: cântece bătrânești sau balade, doine și hore⁷.

Primele ediții ale colecției de *Poezii populare. Balade (Cântice bătrânești)*, adunate și întocmite de V. Alecsandri, apar la Paris, în 1852. Acestea se bucură de un succes răsunător atât în țară, cât și peste hotare. Popularizarea folclorului românesc prin aceste ediții princeps constituie baza apariției unor culegeri mai ample de doine și hore, un an mai târziu. Culegerile sale de poezii populare contribuie la ridicarea conștiinței naționale printr-un fond de sensibilitate și idei în stare să influențeze și alți scriitori care găsesc la rândul lor surse de inspirație în folclor⁸. În aceste volume sunt adunate comorile poeziei populare, considerate piatra de temelie a identității românești, sub formă de *cântice* bătrânești (legende și balade) cum ar fi *Miorița*, *Năluca*, *Toma Alimoș*, *Monastirea Argeșului*, *Constantin Brâncoveanu* etc. și mai multe doine din Moldova. Balada *Miorița*, „păstrată pe limbile cântăreților populari ca un gust de duminică, gust de cer albastru, devenit hrană” (Nichita Stănescu), reprezintă „capul de afiș” al acestei culegeri⁹. *Doina*, identificată de Alecsandri în zona Moldovei, poartă ca titlu numele speciei folclorice pe care o reprezintă. Textul versurilor implică o confesiune lirică, prin care poetul anonim își exprimă iubirea, prețuirea și admirația nemărginită pentru cântecul ei (al doinei):

Doină, doină, cântic dulce!
Când te-aud nu m-aș mai duce!
Doină, doină, viers cu foc!
Când răsuni eu stau în loc.

Bate vânt de primăvară,
Eu cânt doina pe afară,
De mă-ngân cu florile
Și privighetorile...

Poeziile populare din cel de-al doilea volum sunt doinele din Țara Românească și Ardeal, și hore adunate din aceleași zone ale țării. Poetul reușește să ridice expresia lirică națională la un grad de rafinament artistic rar întâlnit în contemporaneitatea sa, dovedind o preferință pentru opera lirică, îndeosebi cea cu rădăcini folclorice. Arta de a scrie poezii stă la baza unui talent înnăscut, despre care, chiar Alecsandri afirmă că „Românul e născut poet! Înzestrat de natură cu o închipuire strălucită și cu o inimă simțitoare, el își revarsă tainele sufletului în melodii armonioase și în poezii improvizate.”¹⁰

Vasile Alecsandri dovedește o iubire nemărginită față de patria sa, fiind unul dintre cei mai remarcabili exponenți literari ai generației pașoptiste. În această epocă, pentru Alecsandri, problema națională devine primordială, ca pentru toți fruntașii mișcării revoluționare. Implicarea lui Alecsandri în activitatea politică și participarea directă la evenimentele importante din istoria poporului român, cum ar fi: Revoluția de la 1848, Unirea Principatelor Române sau Războiul pentru Independență, sunt reflectate într-o mare măsură în opera sa

⁷ Vasile Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*, vol. I București, Editura Minerva, 1973, din *Prefața la Poezia populară* (după prefața broșurii I a baladelor, 1852), p. 9.

⁸ D. Murărașu, *Prefața*, în Vasile Alecsandri, *Poezii populare ale românilor...*

⁹ Diana Vrabie, *Vasile Alecsandri: vocația peregrinului romantic*, în *Poezii*, Vasile Alecsandri, Chișinău, Editura Prut, 2015, p. 8-9.

¹⁰ *Prefața la Poezia populară...*

lirică, ca surse de inspirație¹¹.

„În preajma Revoluției din 1848, împreună cu M. Kogălniceanu, I. Slavici și Panaite Balș, editează prestigioasa revistă *Propășirea*, care, din rațiuni politice va fi suprimată, ceea ce s-a întâmplat cu *Dacia literară* și *Arhiva românească*.”¹² Sentimente puternice de patriotism sunt oglindite în poeziile sale cu tematică istorică precum *Deșteptarea României, 15 mai 1848, Adio Moldovei, Cântec ostășesc, Cuza Vodă, Hora de la Plevna, Hora Unirii* sau *Țara, Hora Unirii, Odă ostașilor români* etc, printr-o versificație populară omogenă.

Însuflețit de o puternică dragoste pentru patria sa, pentru libertatea și fericirea ei, versurile devin cântec de trâmbiță ce mobilizează conștiințele în luptă. De exemplu, poezia-manifest *Către români*¹³, intitulată mai târziu *Deșteptarea României*, este un îndemn către poporul român la lupta pentru unire și libertate națională:

*Hai, copii de-același sânge! Hai cu toți într-o unire
Libertate-acum sau moarte să cătăm, să dobândim.
Pas, români! Lumea ne vede... Pentru-a Patriei iubire,
Pentru-a mamei dezrobire
Viata noastră să jertfîm! (1848)*

Versurile poeziei-manifest *15 mai 1848* (cu referire la Adunarea de la Blaj¹⁴ din timpul Revoluției de la 1848, când românii și-au expus revendicările naționale, politice, religioase și sociale) împărtășesc aceleași sentimente patriotice și de fraternizare:

*Fraților, nădejde bună! Fiți cu toți în veselie!
Cerul însuși ocrotește scumpa noastră Românie!
Azi e ziua de-nviere a românului popor,
Care singur își urzește dulce, mândru viitor.*

Poeziile *Adio Moldovei* (1848) și *Întoarcerea în țeară* (1849) denotă iubirea lui Alecsandri față de patria dragă, pe care o numșete „țara mea dulce”. Aceste versuri au, de asemenea, o încărcătură emoțională aparte; ea reflectă două momente (*Suvenire*) importante din viața lui Alecsandri: plecarea (exilul) și la revenirea în țară:

*Scumpă țară și frumoasă
O, Moldovă, țara mea!
Cine pleacă și te lasă
E pătruns de jale grea,
Căci, plutind în visuri line
Pe-al tău sân ca într-un rai,
Dulce-i viața de la tine
Ca o dulce zi de mai!*

*În țara mea dulce sunt drumuri de flori;
În dulcea mea țară zbori, murgule, zbori,*

¹¹ Dumitru Micu, *Cuvânt înainte*, în Vasile Alecsandri, *Poezii*, București, Editura Ion Creangă, 1985, p. 8.

¹² Din *Însemnări despre Vasile Alecsandri...*

¹³ G. C. Nicolescu, *op. cit.*, p. 143.

¹⁴ http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Adunarea_Na%C5%A3ional%C4%83_de_la_Blaj

*În blândul luceafăr am un înger blând;
Înalță-te în sânu-i, o! tristul meu gând!*

*Țara nu-i departe; o simt, o văd eu!
Raiul înflorește în sufletul meu.*

În revista „Steaua Dunării” publică o poezie *sui-generis* cu titlul *Hora Unirei* (1856) ale cărei versuri se află sub semnul eternității. După modelul poeziei din „Foaia pentru minte...”, *Hora Ardealului*¹⁵ din 1848, scrie versuri noi, izvorâte din inima poporului de o bogată substanță poetică:

*Hai să dăm mână cu mână
Cei cu inimă română,
Sa-nvârtim hora frăției
Pe pământul României!*

Versurile din *Moldova în 1857*, celebre prin caracterul unionist, ilustrează încrederea lui Alecsandri în cauza Unirii (1859), în triumful poporului român și mărturia de devotament față de patrie:

*Pentru coroana-ți de suverană,
Pentru-al tău nume și al tău drept
Eu înfrunta-voi hidra dușmană
Ș-un scut ți-oi face din al meu piept!*
...
*E scrisă-n ceruri sfânta Unire!
E scrisă-n inimi cu foc ceresc!
O! Românie! l-a ta mărire
Lucrează brațul dumnezeiesc!*

În ediția princeps, din 1853, a volumului *Doine și lăcrimioare* (1842-1852), de V. Alecsandri, apar trei cicluri de poezii: *Doine*, *Lăcrimioare* și *Suvenire*. La cea de-a doua ediție, publicată în 1863, se mai adaugă un ciclu de versuri, sub titlul *Mărgăritare*.

Temele doinelor sunt omul și natura – omul fiind țăranul, natura fiind prezentată prin optica acestuia–, eroismul (în lupta pentru libertate națională) și erotica, naționalul și socialul. Izvorul acestei noi lirici face referire la viața oamenilor din popor, a țăranilor, cu nevoile și aspirațiile lor, cu sentimentele lor de iubire, cu credințele lor fantastice în ființe și fenomene supranaturale, în strigoi, în feți-logofeți, în vrăji¹⁶. Alecsandri, în *Note*, spune că: „Doina este cea mai vie expresie a sufletului românesc; ea cuprinde toate simțirile de durere, de iubire și de dor. Melodia doinei, pentru cine o înțelege, este chiar plângerea duioasă a patriei noastre după gloria sa trecută!”.

*Doina, doiniță!
De-aș avea o puiculiță,
Cu flori galbene-n cosiță,
Cu flori roșii pe guriță!* (Fig. 3)

¹⁵ G. C. Nicolescu, *op. cit.*, p. 258.

¹⁶ *Ibidem* p. 66-67.

...
*Hai, copii, cu voinicie,
Să scăpăm biata moșie
De păgâni și de robie!* (1842)

În ciclul *Suvenire* se profilează caducitatea dorurilor gingașe, în poezii precum *Frumoasă copilă, Adevărul și minciuna, Romanță* (Fig. 5), iar ciclul *Mărgăritarele* reunește versuri de dragoste, cum ar fi *Vis de poet, Poetul*, de evocare a trecutului istoric în *Sentinela romană, N. Bălcescu murind*, cât și legende ca *Dragoș, Visul lui Petru Rareș, Biserica risipită*¹⁷ și *Înșiră-te mărgărite, legedă dedicată d-nei Zoe Cantacuziono* (Fig. 6). Capitolul *Mărgăritare* este precedat de câteva versuri care explică izvorul lor de creație, despre care poetul precizează, la încheierea volumului, că sunt denumite astfel de „românii de peste Milcov”, în timp ce, în Moldova, poartă numele de *Lăcrimioare*:

*Lacrimile izvorâte dintr-un suflet simțitor,
Precum roua dimineții, ce înalță-n tainic nor,
Și se duce de se revarsă pe al Domnului altar
În odoare prețioase, în ceresc mărgăritar...*

Poetul, „pictor în cuvinte”, „contemplator al eternei naturi” și „constructor de priveliști grațioase”, este priceput în identificarea frumuseților naturii, dovedind o sensibilitate aparte pentru valorile artistice¹⁸. În poezia *Lăcrimioare* conturează o imagine puternic olfactivă a florilor cu același nume:

*Multe flori lucesc în lume,
Multe flori mirositoare!
Dar ca voi, mici lăcrimioare,
N-are-n lume nici o floare
Miros dulce, dulce nume!* (Fig. 4)

Valoarea estetică, armonia și muzicalitatea *Doinelor și lăcrimioarelor*, a *Mărgăritarelor* sau a *Pastelurilor*, conferă poetului imaginea unui „interpret al tuturor sentimentelor general-omenești capitale”¹⁹. Alecsandri începe să publice pasteluri în 1868, în revista „Convorbiri literare”. „Pastelurile sunt [...] cea mai mare podoabă a poeziei lui Alecsandri, o podoabă a literaturii române îndeobște.”, avea să spună Titu Maiorescu.²⁰ Ele reflectă dragostea poetului pentru natură, pentru tot ce e rodnic, pozitiv și plin de poezie, îndeosebi în ambientul rural. Sensul de „icoană a vieții de la țară” este confirmat în scrisoarea sa din 20 aprilie 1868 către Hurmuzachi, în care vorbește despre noul ciclu de poezii, „care cuprinde tablouri de frumusețile naturii și de munca câmpului”, ca un omagiu adus naturii și, în același timp, existenței și prosperității țării. Prin aceste poezii ale senzorialității și ale relației nemijlocite cu natura, Vasile Alecsandri impune o nouă specie în literatura română. Primele *Pasteluri* sunt inspirate din anotimpul de iarnă: *Iarna, Gerul, Viscolul, La gura sobei, Sania, Sfârșitul iernii*. Urmează noi creații lirice precum: *Oaspeții primăverii, Dimineața, Tunetul, Noapte de primăvară, Floriile, Paștele, Plugurile, Semănătorii, Rodica*²¹. În pastelul

¹⁷ Diana Vrabie, *Vasile Alecsandri: vocația peregrinului romantic...* p. 8-9.

¹⁸ Vasile Alecsandri, *Poezii...* p. 8.

¹⁹ Prefața la *Poezia populară...*, p. 9.

²⁰ Diana Vrabie, *op cit.*, p. 12.

²¹ G. C. Nicolescu, *op. cit.*, p. 410-411.

Iarna, Alecsandri zugrăvește un tablou din natură, sub autoritatea iernii:

*Din văzduh cumplita iarnă cerne norii de zăpadă,
Lungi troiene călătoare adunate-n cer grămadă;
Fulgii zbor, plutesc în aer ca un roi de fluturi albi,
Răspândind fiori de gheață pe ai țării umeri dalbi.*

Același registru expresiv se găsește și în pastelul *Miezul iernei*, ale cărui versuri memorabile recompun imaginea naturii încremenite sub gerul năprasnic al iernii, într-o noapte în care „stelele par înghețate”. Această panoramă este redată tot prin intermediul vizualității artistice:

*În păduri trăsnesc stejarii! E un ger amar, cumplit!
Stelele par înghețate, cerul pare oțelit,
Iar zăpada cristalină pe câmpii strălucitoare
Pare-un lan de diamanturi ce scârțâie sub picioare.*

Ca o încununare a creației lirice prin intermediul vizualității, stampele *Pastelurilor* oferă detalii plastice revelatoare, ce pun în valoare, prin intermediul cuvintelor, frumusețea din tabloul natural, de exemplu, poezia *Dimineața* oferă un peisaj mirific al naturii la răsărit:

*Zori de ziuă se revarsă peste vesela natură,
Prevestind un soare dulce cu lumină și căldură,
În curând și el apare pe-orizontul aurit,
Sorbind roua dimineții de pe câmpul înverzit.”*

Alecsandri scrie *Cântecul gintei latine* către sfârșitul toamnei 1877. Acest demers se datorează credințelor sale în originea romană a poporului și a limbii, ca argument în definirea individualității naționale românești și mirajul apartenenței poporului nostru la această familie:

*Latina gintă e regină
Între-ale lumii ginte mari;
Ea poartă-n frunte-o stea divină
Lucind prin timpii seculari. (Mircești)*

Câștigarea Războiului de Independență al României (1877) îi aduce o mare bucurie lui Alecsandri, stare pe care o transpune în versurile vibrante ale poeziei *Odă ostașilor români*. Poetul omagiază vitejia soldaților români cu un nou ciclu de poezii, sub titlul *Ostașii noștri* (1878), ce arată curajul, solemnitățile și însuflețirea cu care exaltă eroismul tinerilor soldați, vrednici urmași din străbunii legendari²²:

*Juni ostași ai țării mele, însemnați cu stea în frunte!
Dragii mei vultani de câmpuri, dragii mei șoimani de munte!
Am cântat în tinerețe strămoșeasca vitejie,
Vitejie fără seamăn pe-acel timp de grea urgie
Ce la vechiul nostru nume au adaos un renume
Dus pe Dunărea în Marea și din Marea dus în lume!*

---

²² *Ibidem*, p. 469.

Cu aceeași măreție de simțire și cu un avânt interior poetul scrie alte două imnuri, *Peneș Curcanul* și *Sergentul*, înălțătoare eroismului modest, lipsit de emfază, izvorât din firescul patriotism al omului din popor. Poeziile sale, consacrate vitejiei țăranilor români, dobândesc o mare popularitate, fiind traduse în diferite limbi²³.

Lirica alecsandriană a intrat în tezaurul literaturii române, fiind o dovadă peremptorie a unor calități de geniu, cu o atitudine profund patriotică și cu o sensibilitate aparte pentru cântecul popular și frumusețile naturii. „Nimic nu poate fi mai interesant decât a studia caracterul acestui popor în cuprinsul cântecelor sale, căci ele copriind toate pornirile inimei și toate razele geniului său. Comori prețuite de simțiri duioase, de idei înalte, de notițe istorice, de crezări superstițioase, de datini strămoșești și mai cu seamă de frumuseți poetice pline de originalitate și fără seamăn în literaturile străine, poeziile noastre populare compun o avere națională, demnă de a fi scoasă la lumină ca un titlu de glorie pentru nația română.”²⁴ Întreaga creație literară a lui Alecsandri se află sub semnul eternității, fiind un punct de referință esențial în istoria literaturii române.

LYRICS UNDER THE ETERNAL FIRMAMENT

One of the most important figure of the 19th century, Vasile Alecsandri, was a Romanian poet, proser, dramatist, folklore collector, politician, minister. Alecsandri was a prolific writer, contributing to Romanian literature with poetry, prose, several plays and collections of Romanian folklore. Alecsandri's involvement in important events in the history of the Romanian people, such as: the Revolution of 1848, the Union of Romanian Principalities or the War for Independence, was largely reflected in his lyrical work as sources of inspiration. Undoubtedly in love with his country, he collected, reworked and arranged a vast array of Romanian folklore, which he published in two installments, in 1852 and 1853. The poems included in these two enormously popular collections became the cornerstone of the emerging Romanian identity, especially the ballads *Miorița*, *Toma Alimoș*, *Mănăstirea Argeșului*, *Constantin Brâncoveanul*. His volumes of original poetry, *Doine și Lăcrămioare* and *Pasteluri*, further cemented his reputation. In `Vasile Pârvan` Museum of Bârlad are held a great number of volumes written by Alecsandri. His entire work is comprised under the everlasting firmament and proves great qualities of a national bard.

---

²³ *Ibidem*, p. 474.

²⁴ *Prefața*, la *Poezia populară*...

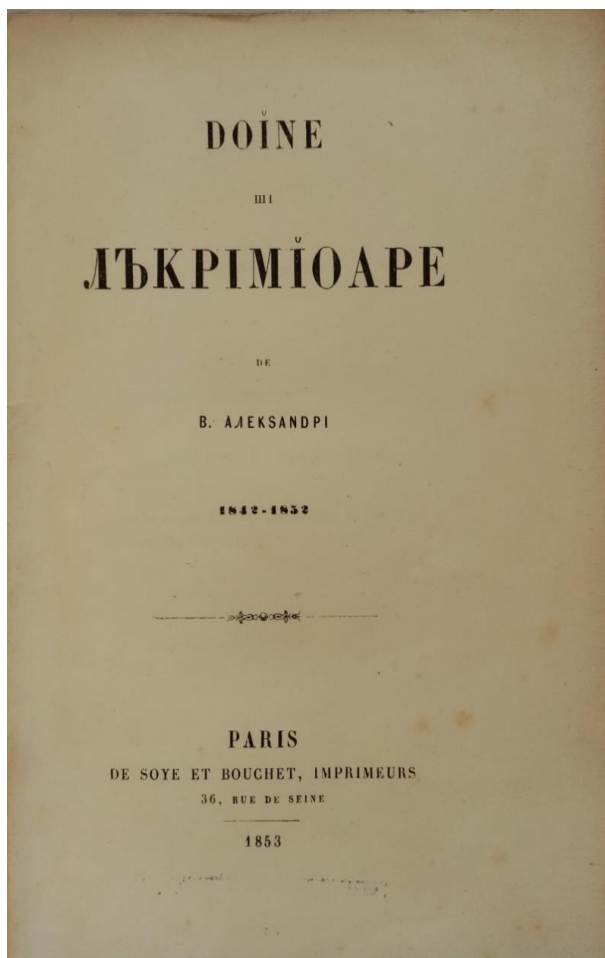

Fig. 1a

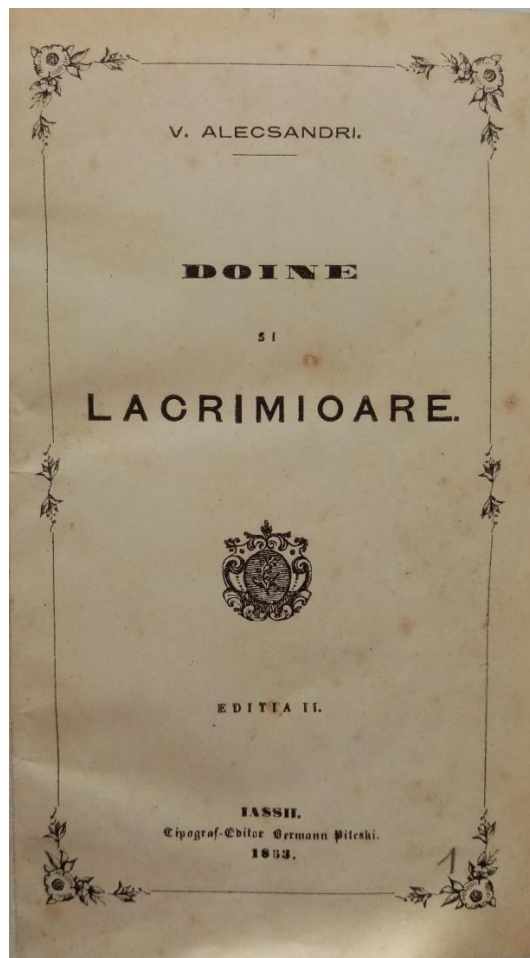

Fig. 2a

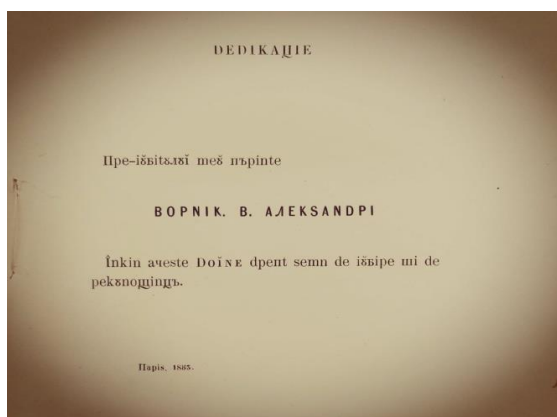

Fig. 1b

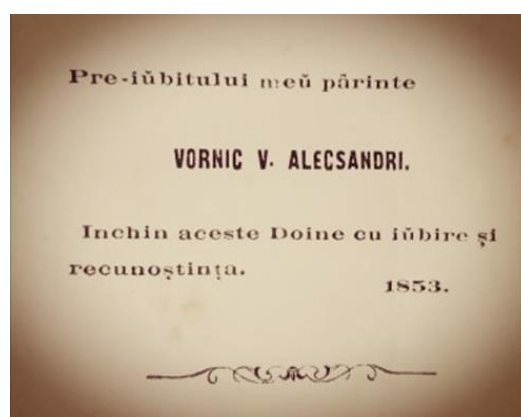

Fig. 2b

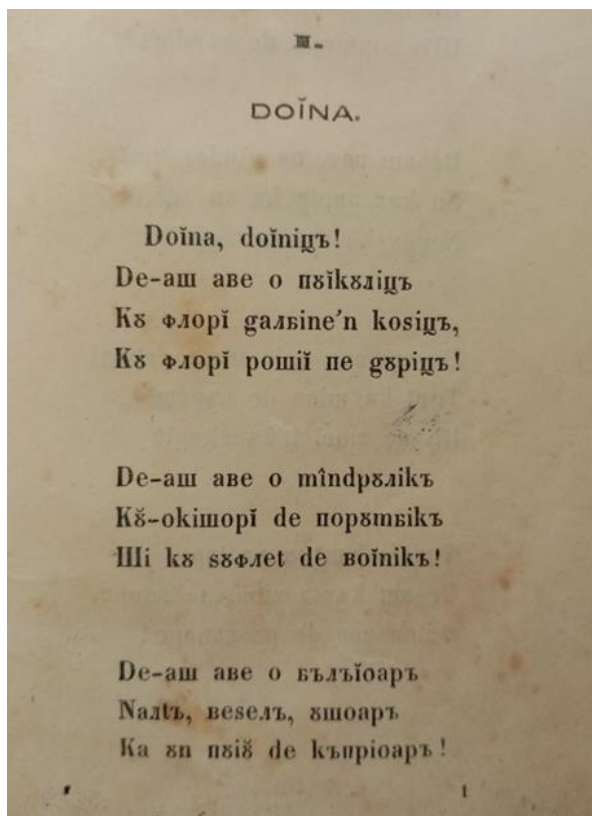

Fig. 3

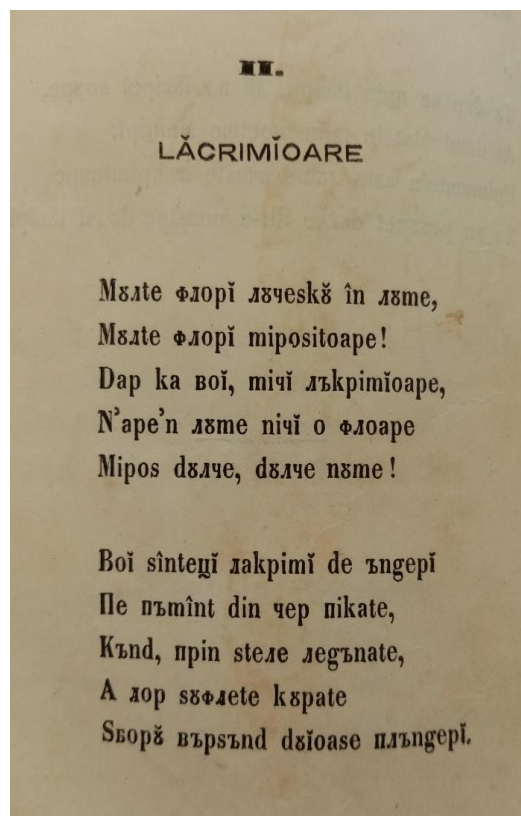

Fig. 4

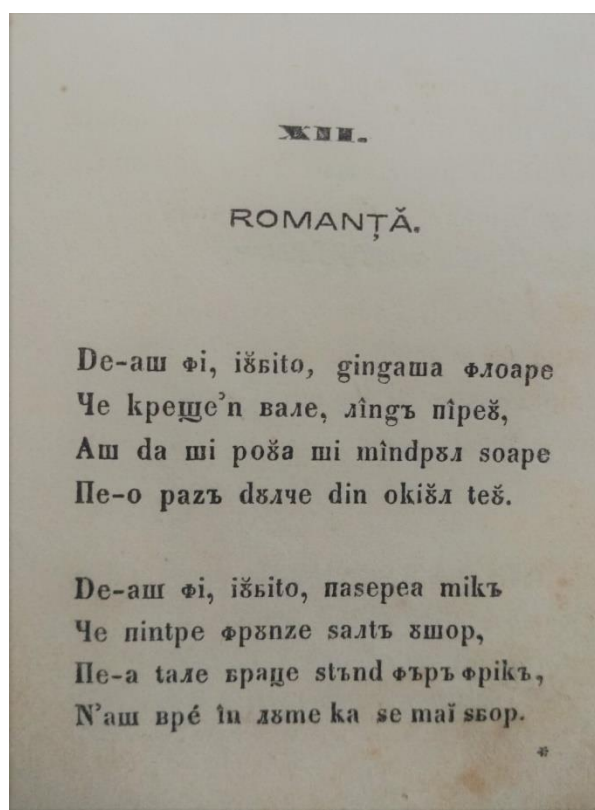

Fig. 5

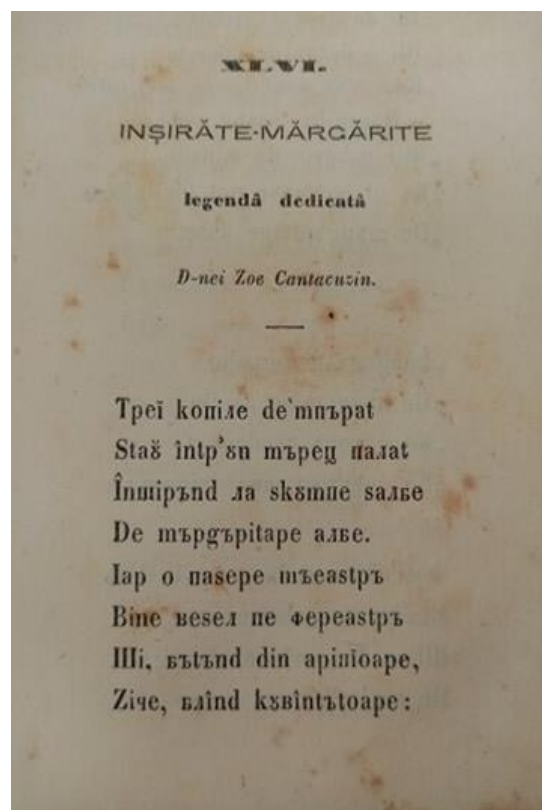

Fig. 6

CĂRȚILE CARE NE DAU ARIPI

Sanda Maria ARDELEANU*

Mots-clés: livre, bibliothèque, culture, histoire, mémoire.

Cartea domnului Silviu-Constantin Nedelcu, *O scurtă istorie a bibliotecilor bizantine*, apărută în 2020 la Editura Lumen din Iași, cu o Prefață semnată de Protos. Asist. univ. Maxim Vlad, a fost lansată la Târgul de Carte *Gaudeamus* – on-line, în martie 2021, în prezența și cu participarea directorului Editurii Lumen, prof. univ. dr. Antonio Sandu.

Cartea în sine este o adevărată perlă în șiragul format din textele închinat Bibliotecii, dar și un moment important pentru readucerea în atenția noastră a unor aspecte legate de un subiect ignorat în ultimii ani: istoria Bizanțului. Putem spune că avem două direcții de lectură: una istorică, generală, pe axa studiilor bizantine, cealaltă culturală, pe axa Bibliotecii, ca instituție și tezaur național.

Dacă ne aducem bine aminte, interesul științific pentru Bizanț începe cu Epoca Renașterii. Dar chiar înainte de aceasta, existau preocupări, poate nu neapărat de natură intelectuală, legate de imaginea lumii bizantine, moștenite de umaniști de la cărturarii medievali.

Motive mai vechi din literatura politică occidentală, precum ar fi conflictul de doctrină dintre Imperiul Bizantin și cel Romano-German sau refacerea unității Bisericii Creștine sub obediența Romei, cunosc o puternică activare, urmată de ruptura între cele două lumi prin crearea Imperiului Latin pe malurile Bosforului.

În acest context, se conturează cele două atitudini față de lumea bizantină, conform lui Stelian Brezeanu, în a sa *Istorie a Imperiului Bizantin* (1981): cea dintâi, de admirație pentru Noua Romă și prioritatea credinței ortodoxe (Richard de Cluny, Roger Bacon), iar cea de a doua (Dante, Bernard de Clairvaux), de contestare a titlului imperial al basileilor și a capacității statului bizantin de îndeplinire a funcției acreditate de Occident.

În diacronie, urmează diferite alte poziții față de istoria bizantină, în Germania, Franța, Italia, până în veacul Luminilor când, de exemplu, Montesquieu sau Voltaire ignoră originalitatea culturii bizantine. Apare conceptul de *Bas Empire*, ce discreditează pe nedrept această epocă de cultură marcantă în statul bizantin.

Școlile de bizantinologie rusă, germană, franceză, engleză pregătesc Epoca Modernă a studiilor bizantine și afirmarea țărilor sud-est europene (Grecia, Italia, Țările Române). Trebuie să amintim în acest context *L'Histoire de la vie byzantine* (1934) și *Byzance après Byzance* (1935), lucrări minunate ale fondatorului școlii românești de bizantinologie, N. Iorga, dar și, în aceeași perioadă, *Etudes byzantines d'histoire économique et sociale* (Paris, 1938), *Privilèges et franchises municipales dans l'Empire byzantin* (Paris-București, 1936) sau *Recherches sur le commerce génois dans l'Empire byzantin* (Paris, 1929), semnate de liberalul Gheorghe I. Brătianu.

Cartea domnului Silviu-Constantin Nedelcu se înscrie, cu siguranță, în această linie prolifică de autori români (să nu-i uităm pe Nicolae Bănescu, Oreste Trafali, I. D. Ștefănescu, V.

---

* Biblioteca Universității „Ștefan cel Mare” Suceava; sanda_ard@yahoo.com

Greco, H. Mihăescu ...), seduși de frumusețea culturii unei lumi ce se cere redescoperită astăzi.

Mai mult decât oricând, odată cu pătrunderea internetului, noțiunea de *bibliotecă* s-a generalizat, s-a diversificat, subordonându-se noilor tehnologii ale lecturii.

Biblioteca și bibliotecarul în Imperiul Bizantin se regăsesc în aceste pagini de învățătură despre evoluția bibliotecii ca instituție, căci, așa cum scria recent mult regretatul și unicul Nicolae Dabija, „bibliotecile unui neam îl fac să fie un neam luminat, împlinit sufletește, așezat cu fața spre viitor”.

Dacă Mircea Eliade ne spunea și el că „Cine înțelege are aripi”, lectura cărții domnului Silviu-Constantin Nedelcu ne ajută și pe noi să ne crească încă un rând de aripi, asemenea atâtor generații cărora bibliotecarii le dau aripi punându-le în mână cartea.

Am citit cartea de referință nu ca pe un text științific, ci ca pe un roman istoric. Am încercat să pătrund textul, contextul, pretextul, subtextul ei, dar nu a fost greu, și-i mulțumesc pentru aceasta autorului, un om al cărui destin este legat de cărți.

Am întrezărit zborul interior al unui tânăr licențiat, descoperind nesfârșirea ideilor, bogăția cunoștințelor. Am văzut cu ochii minții nicidecum un „șoarece de bibliotecă”, așa cum, pe nedrept, dar metaforic și profund plastic, se spune popular despre cei care își petrec viața printre cărți. Și din nou îmi amintesc de Nicolae Dabija și „anafura Sfântă din cărți”.

Cu această carte, am luat anafura, regăsind argumentele, dacă mai era nevoie, întru salvarea unei noțiuni, a unei instituții, fără de care uitarea ne-ar duce către dispariție.

Apoi, ne-am dat seama că o dinamică a organizării bibliotecii a existat dintotdeauna, că problema finanțării a fost mereu de actualitate, că rânduirea cărților pe rafturi impunea stimularea creativității și în Imperiul Bizantin, că o taxonomie a bibliotecii, în funcție de calitatea proprietarului sau a beneficiarului, a devenit extrem de utilă.

Ca om al bibliotecii, într-o universitate, prima mea lectură a urmat firul roșu al bibliotecilor universitare, în Imperiul Bizantin. Dar ceea ce fascinează în textul domnului Nedelcu e chipul bibliotecarului, pe care autorul l-a creionat cu interesul slujitorului bibliotecii care știe că bibliotecarul nu poate convinge niște cititori să citească o carte dacă nu a citit-o el însuși mai întâi.

Să publici un text de lucrare de licență, ce lucru minunat ! Să ai norocul să-l publici la timp, e o adevărată binecuvântare dacă mă gândesc la marele cărturar fălticenean, folcloristul Vasile Gh. Popa, căruia Casa Editorială „Demiurg” i-a publicat, în 2019, lucrarea de licență, la 50 de ani de la susținerea acesteia în fața comisiei. Și exclamam, în calitate de îngrijitor de carte: „Doamne, cum se scriau lucrările de licență altădată!” Era vorba despre *Locul lui Alexandru Macedonski în dezvoltarea limbei noastre literare*.

Astăzi, exclam din nou: „Să credem în Măria Sa Cartea! Să credem în tinerii noștri!”

Îi mulțumesc autorului, domnul Silviu-Constantin Nedelcu, pentru această bijuterie în miniatură care ne-a îmbogățit cât o comoară ascunsă și redescoperită, trimițându-ne la cărți uitate.

Mulțumim Editurii Lumen, pentru prestigioasa activitate, de promovare a cărților bune, a ideilor mari, și acum, la 20 de ani de activitate, pentru prietenie și viitorul comun. La mulți ani și sperăm să ne întâlnim, fizic, în această toamnă, la ediția a VIII-a a Salonului Internațional de Carte *Alma Mater Librorum*, organizat de Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava.

LES LIVRES QUI NOUS DONNENT DES AILES

Présenté à la foire du livre Gaudeamus – en livre, en mars 2021, le livre de Silviu-Constantin Nedelcu, *O scurtă istorie a bibliotecilor bizantine*, paru chez Lumen, est un livre de la(re)découverte, de la sagesse, un vrai régal intellectuel. L'intérêt pour les études byzantines et la passion pour le travail de bibliothécaire s'y conjuguent harmonieusement, en contribuant au plaisir d'une lecture au parfum vieux, aux essences raffinées qui déclenchent d'un coup la mémoire involontaire du lecteur.

MISTER ȘI UMBRĂ ÎN PAJERELE MATEINE

Georgiana-Alexandra ALEXE*

Keywords: mystery, alter-ego, projection, splitting, shadow.

Înainte de toate, poate mai presus de virtuțile sale stilistice sau de darul său de a înveșmânta chiar mizeria într-o aură de sublim, Mateiu rămâne îndeobște iubitorul deplin al tainelor. Prin operele sale, el înconjoară cu un caleidoscop de umbre colorate fiecare obiect, loc sau personaj care îi întâmpină privirea. Dacă puterea fascinatorie a imaginarului matein a captivat critica literară a secolului al XX-lea, în ceea ce privește proza, în aceeași măsură de atractiv este și ciclul de poeme *Pajere*, mai puțin discutat. Pe de-o parte, descrierile peisajelor din *Craii de curtea-veche* delectează, în mod paradoxal, printr-un sentimentul profund liric, care se articulează la nivel vizual. Pe de altă parte, poemele relevă mai degrabă o imagine problematică a sinelui, care se cere a fi deslușită pentru a înțelege în profunzime, cine se ascundea sub misterul și umbra lăsate în urmă de primul fiu al dramaturgului I. L. Caragiale.

Printre premisele hermeneutice ale lucrării de față se numără aceea de a urmări în volumul de poeme efectele stilistice și semnificațiile lexicului repetitiv; raportul eului cu proiecția sinelui în alte instanțe textuale, respectiv motivul alter-ego-urilor; integrarea umbrei, în accepție jungiană; formele și semnificațiile obscurului.

Pornind de la câteva dintre motivele obsesiv reluate de autor, poate fi degrabă remarcat, faptul că aura de mister, atât de specifică *Pajerelor* mateine, rezidă dintr-un inventar lexical limitat, ale cărui proprietăți combinatorii sunt exploatate cu perspicacitate. Motivul tainei, cel al umbrei și cromatica recurentă, care alternează prin imagini spectrale de la *amurgul rug de purpuri*¹ la *sângerândeale zări*², anunță ecouri vivide ale romantismului de sfârșit de secol XIX. Numeroase dintre imaginile cu caracter eminent vizual conservă chiar sonorități eminesciene: *O lucie cunună uitatelor ruine*³, *Și mut, văzduhul veșted tresaltă-n lung fior*⁴. Tematica onirică *Visările-ți oglindă*⁵; *Pe iaz visează-ostrovul*⁶ și apetența pentru dimensiunea thanatică, *tainic pe mormântu-i*⁷, pot fi justificate, însă, nu doar prin plasarea într-o descendență culturală, sau un într-un context istoric literar. Acestea reprezintă, mai degrabă, afinitățile naturale ale scriitorului, datorate melancoliei sale structurale, care îi îndreaptă negreșit privirea către trecut, ruină, asfințit și în genere decepție și înstrăinare, care la rândul lor culminează cu autodecepția și înstrăinarea de sine însuși. Dacă *taina mării*⁸,

---

* Facultatea de Litere, Universitatea din București, alexandra.anda19@yahoo.com

¹ Mateiu Caragiale, *Clio în Pajere* din *Craii de curtea-veche*, București, Ed. Jurnalul național, 2009, p. 23.

² Mateiu Caragiale, *Cronicarul*, în *Pajere* din *Craii de curtea-veche*, București, Ed. Jurnalul național, 2009, p. 33.

³ Mateiu Caragiale, *Curțile vechi*, în *Pajere* din *Craii de curtea-veche*, București, Ed. Jurnalul național, 2009, p. 37.

⁴ Mateiu Caragiale, *Grădinile amăgirii*, în *Pajere* din *Craii de curtea-veche*, București, Ed. Jurnalul național, 2009, p. 38.

⁵ *Ibidem*.

⁶ Mateiu Caragiale, *Curțile vechi*, *op. cit.*

⁷ Mateiu Caragiale, *Înțeleptul*, *op.cit.*

⁸ Mateiu Caragiale, *Clio*, *op.cit.*

runa/ (...) cea tainică și *Un dor păgân sălbatic*⁹ au ca efect stilistic fiorul de neliniște cu accente metafizice, care pune poemele în valoare, astfel de secvențe, abordate dintr-o perspectivă psihocritică relevă adevăruri mai profunde despre simițirile lăuntrice ale autorului, din care izvorăște o astfel de estetică.

Mateiu Caragiale, urmaș al celui mai de seamă dramaturg român, care a conturat multitudinea de tipologii umane existente în epocă, împrumută la rândul său, de la tată, apetența pentru observație. Titlurile poemelor atrag atenția în acest sens, numeroase dintre ele aducând în prim-plan tipuri umane consacrate: *Lauda cuceritorului*, *Prohodul războinicului*, *Călugărița*, *Boierul*, *Înțeleptul*, *Cronicarul*, *Domnița*, *Trântorul*, *Întoarcerea învinsului*, *Dregătorul*, *Sihastrul și umbra*. Este lesne de observant, faptul că acestea ocupă cantitativ cea mai mare parte din ciclul de poeme. Cum observă Ion Vianu, „*omul capabil de a genera neverosimilul, expunându-se martiriului deriziunii cu un soi de stoicism, este, în același timp, și un observator lucid și crud al realității sociale*”¹⁰. Funcția de frescă socială cade, însă, în plan secund, în acest caz. Datorită transpunerii ideilor în lirică, transpare prin text fragmentarea eului în numeroase măști, în persona-uri străbătute de un filon comun, anume înstrăinarea, regretul, resentimente de diverse naturi, toate reunite sub aspectul melancoliei acute. Acest tip de viziune asupra lumii, în cadrul căreia realitatea produce doar decepție, se transpune în destinul figurilor, după cum anunță finalul poemelor *Și ai pierit, trădat într-o strămoare*¹¹, *Și eu îmi rog sfârșitul, dar moartea nu mai vine*¹², *Îl prind cu pâri ascunse și-armașu-i taie capul*¹³, *Și tainic pe mormântu-i bătrânii ulmi șoptesc*¹⁴, *Tânjește, se-nfioară și moare de tristețe*¹⁵ etc. Acest numitor comun al figurilor conturate de scriitor traduce proiecția sinelui scindat, neintegrat (în sens psihologic) asupra unor caractere doar în aparență obiective. Șerban Cioculescu exprimă punctual raportul autorului cu eul textual: „*personajele lui Mateiu nu erau obiective, ci proiecții diferite ale propriei lui personalități, cu alte cuvinte, de ordin pur subiectiv*”¹⁶. Motivul alter-ego-ului este, de altfel, bine cunoscut la M. Caragiale. Figurii emblematice a lui Pantazi, din *Craii de curtea-veche*, îi este atribuit rolul de *un alt eu însumi*¹⁷ al naratorului, după cum atrage atenția și Ion Vianu. Criticul Vasile Lovinescu remarcă la rândul lui lipsa de integritate (în accepție etomologică) și asumare a individualității și personalității proprii: „*Mateiu Caragiale și-a proiectat oniric, cu mult curaj, și-a magnificat (sic!) în mare artist, schizofrenia proprie în personajul lui Pașadia, în dubla viață de dezmăț și de meditațiuni siderale, „patrician coborât în Subura”*. În *Mateiu Caragiale au coabitat efectiv, visceral, Pirgu, Pașadia și Pantazi*”¹⁸. Observația referitoare la multiplele măști purtate de același Eu în roman este valabilă și pentru operele lirice. În cazul poemelor, autorul ia chipul unor imagini cu valoare arhetipală, precum înțeleptul, cuceritorul, sihastrul sau războinicul, figuri eponime, cărora fie le împrumută concluziile resemnate ale propriului său destin, fie le atribuie un destin luminos pe care regretă că nu și-l-a însușit *În cântece-*

⁹ Mateiu Caragiale, *Lauda cuceritorului*, *ibid.*, p. 24.

¹⁰ Ion Vianu, *Investigații mateine. Umilire, Fantezie, Trufie*, în *Frumusețea va mântui lumea*, Iași, Polirom, 2015, p. 308.

¹¹ Mateiu Caragiale, *Lauda cuceritorului*, *op. cit.*

¹² Mateiu Caragiale, *Călugărița*, *ibid.*, p. 29.

¹³ Mateiu Caragiale, *Boierul*, *ibid.*, p. 30.

¹⁴ Mateiu Caragiale, *Înțeleptul*, *ibid.*, p. 32.

¹⁵ Mateiu Caragiale, *Domnița*, *ibid.*, p. 34.

¹⁶ Șerban Cioculescu, *România literară*, 6 octombrie 1977, în Mateiu I. Caragiale, *Opere*, București, ed. Barbu Cioculescu, Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Muzeul Național al Literaturii Române, 2018, p. 868.

¹⁷ Mateiu Caragiale, *op. cit.*, p. 88.

¹⁸ Vasile Lovinescu, *Al patrulea hagiialăc. Exegeza nocturnă a Crailor de Curtea-veche*, București, Editura Cartea Românească, 1981, în Mateiu I. Caragiale, *Opere*, ed. Barbu Cioculescu, Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Muzeul Național al Literaturii Române, 2018, p. 940.

*amintirea-i e de popor păstrată*¹⁹. Putem corela această ultimă secvență cu dorința lui acerbă de a obține faimă literară și în genere, de a fi recunoscut și acceptat de tată, motive care l-au urmărit întreaga sa viață, după cum reiese atât din jurnale, cât și din mărturiile contemporanilor.

Dualitatea personalității sale reiese din pendularea continuă între angelic și demonic, între învingător și învins. Figura lui Pașadia, alături de cea a lui Pirgu în *Crai*, precum și poemele, care pot fi grupate în cupluri antinomice justifică această ipoteză: *Lauda cuceritorului-Întoarcerea învinsului, Aspra-Călugărița, Înțeleptul-Trâtorul*. Șerban Cioculescu formulează în critica sa această lipsă de coeziune și de armonie interioare ale autorului, punându-le în seama unui tip de personalitate dusă până la extrem: „*Mateiu I. Caragiale reprezintă însă tipul histrionului absolut, care împinge vocația teatrală până la paroxismul ei tragic (...) Măștile nu mai pot fi alternate, pentru că omul însuși s-a transformat într-o mască*”²⁰. Pornind de la acest citat ne vom concentra atenția asupra celor două poeme care încheie ciclul *Pajere*, respectiv *Sihastrul și umbra* și *Singurătatea*, acestea conturând eminamente relația Eului cu sine însuși și îndeosebi cu umbra jungiană. În primul poem menționat, sunt anunțate deja din titlu cele două instanțe, una dintre ele fiind însăși umbra, în timp ce cealaltă este sihastrul, înstrăinatul retras din societate. Vom urmări în continuare felul în care însingurarea se definește nu doar în raport cu alteritatea propriu-zisă, întrucât persoana se disociază de sine însăși, devenindu-și sie o formă de alteritate. În primul vers, vocea lirică se adresează umbrei, parte scindată de individ, prin vocativul *străine*²¹. Figura crepusculară este, însă chemată cu blândețe: *Hai, dar, în sihăstria din vechile ruine/ De te adăpostește și tu, rămâi la mine*²². Congruența semantică a sintagmelor finale, care creează și rima, sugerează un spațiu, o incintă personală abstractă, mai degrabă decât un topos material. De altfel, motivul ruinei conotat ca interioritate, spațiu al confortului personal și totodată *locus amoenus* este recurent la Mateiu Caragiale. În strofa ulterioară este formulat refuzul încărcat de regret *Și nu știi de odihnă ce sete mi-e, ce dor...*²³, în urma căruia sihastrul se identifică cu umbra. Cele două măști comută inițial în răspunsul acestuia, apoi să se confunde în totalitate: *Rămâi în locuința-mi tu ia-o drept a ta,/ Ca și cum tu stăpânul ai fi, iar eu străinul,/ Găsi-vom înăuntru cu ce ne ospăta*²⁴. Utilizarea persoanei I plural transmite totodată separarea individului de umbră și încercarea de a o integra pe aceasta, încercare eșuată în final, din cauza refuzului umbrei marcate de sentimente apăsătoare de nevrozicitate. În acest context, umbra nu apare doar cu semnificația ei standard, de depozit al conținuturilor refulate, catalogate de conștiință drept inadmisibile, profund negative, ci și sub aspectul general de „*cealaltă parte*” a noastră, „*fratele nostru întunecat*”, care aparține de noi, de totalitatea noastră, într-un chip ce-i drept invizibil, dar inseparabil²⁵. Ea este „*purtătorul proiecției unor atari trăsături ascunse în inconștient: câte o trăsătură în parte sau mai multe trăsături*”²⁶. În cazul lui Mateiu Caragiale, umbra personifică în acest poem regretul, resemnarea și chiar tendințe de autoflagelare, trădate de atitudinea stoică a umbrei, care se avântă de bunăvoie în natura dezlănțuită *Prin negură, 'nainte, porni-voi... sunt dator!*²⁷.

¹⁹ Mateiu Caragiale, *Lauda cuceritorului*, op. cit.

²⁰ Șerban Cioculescu, op. cit., p. 868.

²¹ Mateiu Caragiale, *Sihastrul și umbra*, op. cit., p. 43.

²² *Ibid.*

²³ *Ibid.*

²⁴ *Ibid.*

²⁵ Jolande Jacobi, *Psihologia lui C.G. Jung. O introducere în ansamblul operei*, trad. Daniela Ștefănescu, Trei, București, 2012, p. 160.

²⁶ Jolande Jacobi, *ibid.* p. 161-162.

²⁷ Mateiu Caragiale, *Sihastrul și umbra*, op. cit., p. 44.

Versul *Privirea sa cea neagră în taină-i oglindită*²⁸ sugerează identitatea celor două măști prin motivul reflexiei. Integrarea nu se realizează, însă, nici de această dată. În imaginea celui care enunță *Nu sunt om viu, ci umbră, aevea-ntruchipată*²⁹ sunt proiectate sentimente acute, chiar complexe de vinovăție, *Dar patima mă-mpinse la grea nelegiuire...*³⁰. Ultima strofă poate fi atribuite unei metaconștiințe a umbrei, care își adresează direct suferința și veșnica neliniște la care este condamnată, *De-atunci trecut-au veacuri și tot n-am fost iertat*³¹. Relevant este și motto-ul poemului, exclus din corpusul textual propriu-zis, dar atașat acestuia ca notă personală a autorului, prefigurând vocea sihastrului care își caută liniștea sufletească și echilibrul în acceptarea umbrei „*Siste grandus, temerarie...*”³².

Mai mult, stilul obscur, misterul, taina și penumbra care înconjoară *Pajerele* mateine pot fi justificate pornind de la aceeași neliniște lăuntrică din care s-a născut umbra, în forma în care poate fi observată în poemele discutate. Jolande Jacobi, recunoscută pentru exegeza jungiană explică: *artistul se alimentează, în creația sa și în alegerea motivului său, în mare măsură din adâncurile inconștientului său*³³. Acest aspect, în conjuncție cu virtuțile stilistice recunoscute ale autorului i-au permis să recicleze anumite motive și teme, fără a cădea în monotonie. Câteva exemple din poemul *Singurătate* sunt în acest sens revelatoare: *Că simt cum plânge-n mine ceva nedeslușit*³⁴, secvența sugerând aceeași forță inconștientă, inaccesibilă care produce neliniște, sau *În fluida oglindă, alături de-al meu chip./ În străveziu zăbranic aevea se ivește/O tainică-arătare*³⁵, arătarea fiind tocmai alter-ego-ul sau figura umbrei. Strofele ulterioare confirmă ipoteza, întrucât în raportul dintre individ și ceea ce apare drept Eul din oglindă, intervine o voce care imputează, *Tot ce-i frumos în suflet de ce lași să înghețe/ Jertfind trufiei sterpe senina tinerețe*³⁶. Meta-Eul condamnă Eul conștient de narcisism, care nu întâmplător este trezit de reflexia în apa unei fântâni, trimitere sugestivă la mitul originar al lui Narcis. Această reflexie este descrisă ca o *nălucire* ispititoare, o *sălbatică pornire* din care *Scăparea e-n credință, nădejde și iubire*, acestea din urmă fiind prezentate ca drum adevărat către *fugara fericire*, însă chemarea este refuzată de vocea sumbră a Eului *Afară de trufie nimic n-avut-am sfânt*³⁷.

Finalmente, constatăm semnificația ocurenței motivelor discutate, acestea fiind mai mult decât niște particularități stilistice specifice autorului. Prin ele se cristalizează întreg imaginarul matein. Seria motivică reluată și câmpurile lexicale predilecte transpun la nivel vizual, cu o deosebită plasticitate, adevăruri profunde despre însuși individ. Putem considera într-o anumită măsură, că în spatele histrionismul, sau chiar al tendințelor schizoide remarcate de critici sălășluiește umbra din care s-au născut stilul atât de unic și forța creatoare ale lui Mateiu Caragiale.

---

²⁸ *Ibid.*

²⁹ *Ibid.*, p. 45.

³⁰ *Ibid.*

³¹ *Ibid.*

³² *Ibid.*, p. 43.

³³ Jolande Jacobi, *op. cit.* p. 160.

³⁴ Mateiu Caragiale, *Singurătate*, *op. cit.*, p. 46.

³⁵ *Ibid.*, p. 47.

³⁶ *Ibid.*

³⁷ *Ibid.* p. 47-49.

MYSTERY AND SHADOW IN MATEIU CARAGIALE'S POETRY VOLUME PAJERE

This paper examines the main features of Mateiu Caragiale's lyrical creations, starting from the central motives and themes. The author's style and approaches are analyzed from a psycho-critical perspective: the nuances of the iterative lexicon; the relation of the ego with the self-projection in some of the textual instances and the alter-egos motive; Shadow integration, in C.G. Jung's theoretical framework; the forms and meanings of the obscureness. Furthermore, we will try to justify the obsessive occurrence of the motives of the alter-ego, the mystery, of the Shadow and death.

Bibliografie

- Caragiale, Mateiu I., *Opere*, ed. Barbu Cioculescu, București, Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Muzeul Național al Literaturii Române, 2018.
- Caragiale, Mateiu, *Craii de curtea-veche*, București, „Jurnalul național”, 2009.
- Cioculescu, Șerban, *România literară*, 6 octombrie 1977, în Mateiu I. Caragiale, *Opere*, ed. Barbu Cioculescu, București, Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Muzeul Național al Literaturii Române, 2018.
- Lovinescu, Vasile, *Al patrulea hagiâlăc. Exegeza nocturnă a Crailor de Curtea-veche*, Editura Cartea Românească, 1981, în Mateiu I. Caragiale, *Opere*, ed. Barbu Cioculescu, București, Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Muzeul Național al Literaturii Române, 2018.
- Vianu, Ion, *Frumusețea va mântui lumea*, Iași, Polirom, 2015

POETA DE LA CATEDRĂ: LĂCRĂMIOARA IOLANDINA IVAN

Manuela JIDĂNAȘU*

Keywords: open-minded and dedicated teacher, talented and creative poet, ambitious and strong woman.

În Bârlad, încă există scriitori care, prin operele lor, fac cinste acestui oraș cultural. Stând de vorbă, preț de câteva ore, cu Lăcrămioara Iolandina Ivan, mi-am dat seama că această doamnă distinsă face parte din această categorie de scriitori locali, a căror valoare nu poate fi măsurată decât în „versuri frumoase”. Având la bază meseria care clădește conștiințe și modelează caractere, Lăcrămioara Iolandina își împarte timpul între activitatea de dascăl și cea de poet. Scrie poezii din inimă, iar glasul versurilor sale, ca un ton de melodie suavă, este o bucurie pentru toți cei cu sufletele deschise.

Ivan Lăcrămioara pe lume într-o zi friguroasă de iarnă, la 12 decembrie 1959, în com. Băcani, „în dispensarul din dealul comunei, dispensar ce mai există și astăzi, doar că nu mai aduce pe lume copii...”

Numele, de o rezonanță aparte, i-a fost dat de ambii părinți, Lăcrămioara, din dorința mamei, iar Iolandina, din aprecierea tatălui, ca omagiu adus campioanei olimpice Iolanda Balaș. Încărcată de tumultul emoțiilor la amintirea părinților săi, poeta mărturisește că „Mama, a văzut în mine câmpul cu lăcrămioare din pădurea satului și chipul fiicei nașei sale, care a impresionat-o chiar în ziua nunții ei. Încă de-atunci a spus că, de va avea o fată, Lăcrămioara o va chema. Iar tata, iubitor de performanță și frumos, mi-a ales numele după campioana olimpică Iolanda Balaș, însă, cu amprentă proprie până în ziua de azi, Iolandina... Până în clasa a IV-a nu am știut că mă cheamă și Iolandina. A fost un șoc pentru mine și pentru colegii de clasă, mi-aduc aminte și acum parcă a fost ieri...”

A fost un copil ce a strălucit într-o manieră aparte. A iubit istoria, neamul și literatura. Încă de la vârste fragede a recitat într-un mod inedit și a reușit să se facă remarcată prin reprezentațiile sale artistice. Cu o imaginație foarte bogată și o memorie fantastică și-a impresionat educatoarea și, mai apoi, învățătorii, de care își amintește acum cu drag. Buța Niculina, educatoarea din sat, i-a prezentat lumea basmelor și i-a insuflat dragostea pentru carte: „Alba ca Zăpada a fost pentru mine cea mai frumoasă poveste pe care am ascultat-o vreodată... Am receptat cu atenție fiecare secvență din poveste, am plâns, am râs și m-am bucurat, urmărind acțiunea ca într-un film derulat în mintea mea...”

Iolandina, încă de mică, a avut o iubire nemărginită pentru literatură și a demonstrat abilități caligrafice, a scris numeroase compuneri originale. Pasionată de lectură, și-a petrecut foarte mult timp citind și povestind și celorlalți din propriile percepții ale lecturii. Cu foarte

* Școala Gimnazială „Vasile Pârvan” Bârlad, jidanamanuela@yahoo.com

mult patos, a relatat poveștile din cărți, într-o viziune captivantă: „voiam să le spun tuturor cât de frumoasă e lumea cărților, cât de minunate sunt poveștile, ce dulce e poezia, chiar dacă nu unii nu simțeau la fel ca mine”.

A urmat cursurile Liceului Pedagogic „Ioan Popescu” din Bârlad, la insistențele părinților, cu toate că ea și-a dorit o altfel de meserie: „voiam să învăț la Liceul Industrial „Al. I. Cuza”, pentru că acolo vedeam o rampă de lansare pentru ceva măret, întrucât mi-am dorit mereu o funcție de conducere. Am simțit și simt în continuare că trebuie să conduc, niciodată nu am știut cum sau pe cine... Târziu am înțeles că, prin menirea mea ca dascăl, am călăuzit pași în viață și am schimbat oameni și acțiunile lor în bine”.

Mai târziu a primit o repartiție profesională în satul Plopoasa (com. Todirești, jud. Vaslui), despre care își aduce aminte suspinând: „Un sat colorat și uitat de lume, în care bulibașa făcea și legea, și educația. Copii cumiți, dar condiții precare și o distanță zilnică de două ore de mers pe jos de la gazdă până la școală.”

Elanul de a schimba lucruri a fost spulberat la fiecare întâlnire cu rudimentarul și tradițiile satului, însă, își amintește zâmbind: „Îmi spuneam zilnic că mă pregătește Dumnezeu pentru ceva, nu știu acum, dar, cu siguranță, voi ști într-o zi”. Acest lucru l-a aflat peste câțiva ani, când, printr-o încercătură, a pierdut postul la Plopoasa și s-a văzut într-o gară, pregătită să meargă pe un alt drum. Astfel, în 1979, a ajuns în satul Dodesti, comuna Viișoara, unde a lucrat 8 ani. În tot acest timp, s-a făcut remarcată pe mai multe planuri, fiind „omul bun la toate, care știa să facă tot ce gândeau alții, dar nu se pricepeau. Eu începeam, eu făceam și tot eu terminam. Îmi plăcea să muncesc și să fac ceea ce alții nu reușeau”. A devenit în scurt timp „vedeta satului”, fiind foarte apreciată în comunitatea locală și foarte iubită de copii, pentru modul său de predare cu sufletul. Atunci a înțeles că rezultatele bune se obțin cu blândețe și perfecțiunea se capătă în timp.

„Am muncit foarte mult în satul Viișoara, au fost anii cei mai grei, lucram și optsprezece ore pe zi. Mi-aduc aminte că, într-o seară, am găsit-o pe mama la candelă, se ruga pentru mine că era noapte și eu nu ajunsesem încă acasă. Pe vremea aceea, trebuia să fii în casă la apusul soarelui”.

În urma restructurărilor, a pierdut postul la Viișoara: „mă aflam în colțul unei săli imense, pierdută în gânduri și cu speranțe năruite. Erau altele mai importante pe lângă mine. Însă pe mine buletinul m-a salvat și m-a condamnat în același timp”. Astfel, în septembrie 1987, s-a întors în satul natal ca educatoare, lucru care a marcat-o teribil. A avut o altă viziune asupra vieții sale, la vârsta aceea, că poate zbura și mai sus de atât. A refuzat propunerea de a coordona Uniunea Tineretului Comunist, în județul Vaslui, pentru a rămâne la catedră. A ajuns într-o locație, în care s-a descoperit pe sine: grădinița din conacul generalului Gheorghe Naomescu. O clădire cu încăperi înalte, vechi și încălzite cu sobe uriașe. Un imobil îmbătrânit de vremuri, fără curent electric, dar frumoasă prin măreția celui ce a fost generalul și eroul Gheorghe Naomescu. „Încă mă răscolește imaginea mea de atunci, înconjurată de copilașii cumiți din sat, într-o încăpere slab încălzită, privindu-ne în reflexiile lumânărilor aprinse. Cu toate acestea, actul educațional pentru evaluarea de grad a fost realizat fără nicio greșală. Am strălucit și am impresionat o comisie întregă, cu priceperea mea, cu pasiunea pentru meseria de cadru didactic sau, poate, cu darul meu înnăscut de a clădi conștiințe și de a modela caractere. Atunci mi-am dat seama că încep să prind rădăcini pe meleaguri pitorești și, în acel moment, mi-am spus că nu o să mă mai desprind de aici.”

Din iubire pentru neam și pentru istoria noastră glorioasă, Lăcrămioara-Iolandina s-a autodepășit, a trecut peste toate obstacolele și a mers mai departe. S-a implicat în treburile comunei și ale satului natal. A participat la modernizarea grădiniței și a adus noutate în activitatea didactică. A pregătit materiale didactice, pe care le-a personalizat, și a ajuns să realizeze activități atractive pentru elevii săi și pentru colegii de la catedră. Din dragoste pentru creația lirică, a început să scrie versuri. La îndrumarea colegilor, impresionați de

talentul său literar, și-a adunat poeziile compuse și le-a publicat ulterior. Bibliografia sa cuprinde cărți scrise pentru copii, autobiografii și volume cu tematică religioasă.

Prima carte pe care a publicat-o a fost dedicată copiilor, în special segmentului de vârstă 3-10 ani. Cu titlul **56 poezii pentru dragii mei copii** (Fig. 1), volumul a apărut în luna martie 2016, la Editura Sfera din Bârlad. Poeziile din această culegere au fost selectate din cele peste 100 de creații lirice, pe baza cărora poeta a lucrat cu elevii la clasă. Textul volumului a fost tipărit cu majuscule, pentru o mai bună înțelegere și citire din partea celor mici.

Lăcrămioare artistice (Fig. 2) a fost cea de-a doua carte publicată. Volumul a văzut lumina tiparului tot în 2016, în luna aprilie. În conținutul acestuia au fost incluse programele artistice pe care poeta le-a compus, pentru diferite evenimente, cum ar fi: *Nașterea Mântuitorului, Plugușorul, 8 Martie, Orele festive* etc.

Cea de-a treia carte, cu titlul **Catrenul sau ca... trenul?** (Fig. 3), a ieșit de la tipar în luna mai a anului 2016. În ceea ce privește conținutul, volumul a fost scris, în principal, pe baza catrenelor pe care scriitoarea le-a compus *actorilor principali* ai evenimentelor culturale la care și ea a participat.

În același an a apărut trilogia **Cu pași temători pe sfinte cărări**, cu cele trei volume: **Grecia Sfântului Efrem**, vol. I (Fig. 4), **În taină la Ierusalim**, vol. al II-lea (Fig. 5) și **Un iulie grecesc**, vol. al III-lea (Fig. 6), cu însemnări din pelerinajul alături de părintele Calistrat Chifan. Având un subiect analog și același caracter religios, cele trei volume au avut un mare succes în rândul cititorilor, în special al celor care și-au dorit să parcurgă o călătorie în locurile sfinte. Din același motiv (interesul cititorilor), primul volum, **Grecia Sfântului Efrem**, a fost republicat în 2019, într-o nouă ediție, revăzută și completată.

În 2018, a apărut cel de-al doilea volum adresat copiilor, cu titlul **59 poezii pentru dragii mei copii** (Fig. 7), iar în 2019, a fost tipărit **Vesel și neliniștitele** (fig. 8).

În 2020 a ieșit de la tipar cel mai recent volum al scriitoarei, cu titlul **Legendă și adevăr, frumusețea florilor** (Fig. 9).

Lăcrămioara Iolandina Ivan este un om plin de pasiune, talent și iubire pentru literatură, istorie și neam. Este o femeie plină de adevăr și carismă, încântătoare, veselă și fascinantă. Poetă și cadru didactic iubit de generații întregi este un exemplu de frumos pentru cei care o cunosc.

THE POET AT THE TEACHER'S DESK: LĂCRĂMIOARA IOLANDINA IVAN

A talent born in a village, a teacher and a poet, with a permanent desire to change the world and lead it to beauty – this is Ivan Lacramioara Iolandina, a living example of the fact that "through talent and work dreams become true". It is the living proof that everything is possible as long as you have something beautiful to say. Such people must be known, especially those who bring important contribution to the development of the local literature. The poet wrote many lyrics, most of them dedicated to children, but also biographies and religious books, therefore she must be appreciated for her important dowry left behind. She caught my interest with her life's story and her poetry and this is the reason I decided to write this article, in gratitude.

Fig. 1

Fig. 2

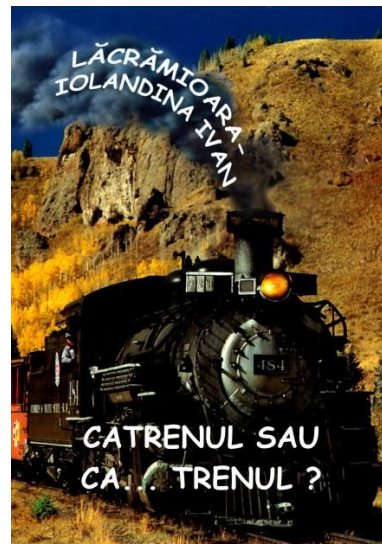

Fig. 3

Fig. 4

Fig. 5

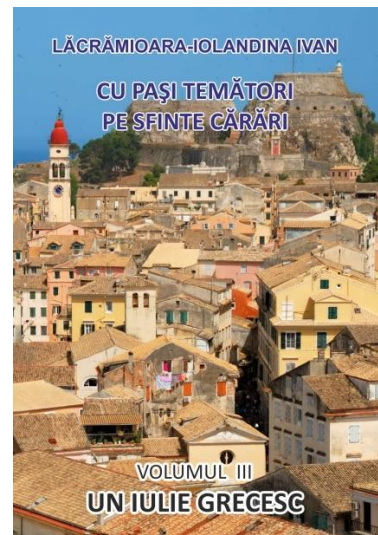

Fig. 6

Fig. 7

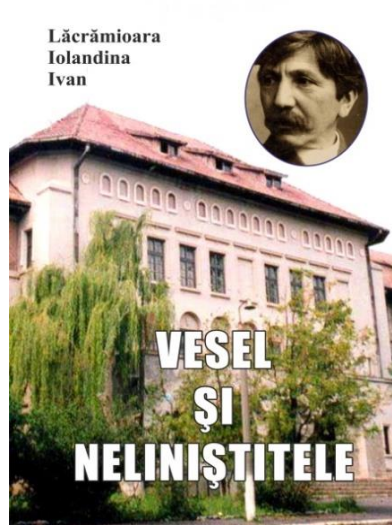

Fig. 8

Fig. 9

MINCIUNA POLITICĂ

Jonathan SWIFT

Johathan Swift a rămas în amintirea posterității, în primul rând, prin grandioasa lui satiră la adresa societății engleze, *Călătoriile lui Gulliver* (1726), – el fiind irlandez cu puternice rădăcini engleze –, carte care a devenit una dintre cele mai iubite și mai citite din istoria literaturii universale. Puțină lume, în afara literaților, știe că autorul ei a fost nu numai preot anglican, ci și eseist, pamfletar, gazetar de renume, deși unele creații au fost publicate anonim.

Oferim o primă traducere românească a ceea ce însuși autorul numește „un eseu privind *Arta minciunii politice*”, publicat inițial chiar în revista editată de el, celebrul „The Examiner”, în 1710, republicat în 1908¹, lăsând ca cititorul să aprecieze în ce măsură părerile autorului pe această temă – expuse într-un stil relativ ermetic, relativ încifrat, prin care un *tory* își ataca adversarii –, la peste 310 de ani de la scrierea lor, au mai rămas sau nu valabile. (C.I.)

Keywords: Jonathan Swift, Political lying

Prin stăruința prietenilor, am fost înduplecat să întrerup schița pe care am început-o în ultima mea lucrare, pentru un eseu privind *Arta minciunii politice*. Ni se spune că Sarsailă este tatăl minciunilor și că era un mincinos chiar de la începuturi; astfel încât, fără nicio urmă de contradicție, scorneala este veche și, mai mult decât atât, primul lui eseu a fost pur politic, folosit pentru a submina autoritatea prințului său și pentru a seduce o treime din supuși în ceea ce privește ascultarea; motiv pentru care a fost alungat din Ceruri, unde (după cum spune Milton) fusese vicerege al unei mari provincii apusene, și fu obligat să-și exercite talentul în regiuni inferioare, în rândul spiritelor decăzute, oameni săraci sau amăgiți, pe care încă îi duce în ispită spre păcate și pe care va continua mereu să-i ducă până când va să fie înlănțuit într-o groapă fără fund.

Dar, deși Sarsailă este tatăl minciunilor, asemeni altor mari inventatori, se pare că și-a pierdut mare parte din faimă prin îmbunătățiri continui ce i s-au adus.

Cu toate că am făcut cercetări sânguincioase, nu este limpede în istorie cine a fost acela care a ridicat minciuna la rang de artă și a adaptat-o politicii. Prin urmare, o voi socoti potrivită numai sistemului modern, așa cum a fost cultivat în acești din urmă douăzeci de ani, în partea sudică a insulei noastre.

Poeții ne spun că, după ce titanii au fost detronați de zei, pământul, drept răzbunare, a zămislit ultima sa odraslă, care era Faima. Iar fabula este interpretată astfel: atunci când se domolesc turbulențele și răzmerițele, zgomotele și veștile neadevărate se răspândesc din belșug prin țară. Din acest motiv, într-un stat, a minți este ultima mângâiere a părții calice răsculate, pusă pe fugă în debandadă. Dar aici, oamenii moderni au făcut mari adăugiri, slujindu-se de această artă ca să dobândească puterea și ca să o păstreze, dar și pentru a se răzbuna, după ce au pierdut-o, asemeni uneltelor folosite de animale, pentru a se hrăni atunci când le este foame și pentru a mușca pe cei care îi calcă în picioare.

---

¹ Jonathan Swift, *Political Lying*, în *English Prose. Selections with Critical Introductions by Various Writers and General Introduction to Each Period* edited by Henry Craik, vol. III: *Seventeenth Century*, New York, MacMillan, 1908, p. 405-408.

Dar aceeași genealogie pentru minciuna politică nu poate fi acceptată; așadar, aș dori să cizelez asta, adăugând câteva detalii cu privire la naștere și părinții acesteia. O minciună politică, uneori, se naște din capul lăsat de izbeliște al omului de stat și, prin urmare, dat mulțimii spre îngrijire și legănare. Uneori, se naște și se formează un monstru; alteori vine pe lume complet format și este răzgâiat cu ciomăgeala. Adeseori vine pe lume un nou-născut în modul obișnuit și are nevoie de timp, pentru a se maturiza și adeseori vede lumina în deplinătatea sa, dar se pipernicește treptat. Uneori e de viță nobilă, dar alteori este plodul unui negustor de acțiuni. Fie țipă în gura mare la deschiderea pântecului, fie se naște cu un sușotit. Știu o minciună și-mi aduc aminte de copilăria ei, care acum tulbură jumătate din împărăție cu hărmălaia ei și care este prea mândră și măreață în prezent ca să-și recunoască părinții. Pentru a pune capăt discuției despre nașterea acestui monstru, atunci când vine pe lume fără nicio înțepătură, e un născut mort și, când își pierde înțepătura, moare.

Nu e de mirare că unui nou-născut, atât de miraculos în ceea ce privește nașterea sa, îi sunt destinate mari aventuri și, prin urmare, vedem că a fost spiritul păzitor al celui mai mare partid, vreme de aproape douăzeci de ani. Poate cuceri împărății fără luptă și, uneori, doar cu pierderea unei bătălii. Oferă și preia locuri de muncă, poate prăbuși un munte la mărimea unui mușuroi de furnici și poate ridica un mușuroi de furnici la înălțimea unui munte; a prezidat, pentru mulți ani, în comitetele de alegeri; poate face laptele negru; poate face un sfânt dintr-un ateu și un patriot dintr-o pramatie; poate înzestra miniștrii de Externe cu subtilitate și poate spori sau scădea valoarea unei țări. Această zeiță zboară cu o oglindă uriașă în mâini, pentru a ameți mulțimea și pentru a o face să vadă, după cum o întoarce, năruirea lor ca un profit și agoniseala lor ca o ruină. În această oglindă îți vei privi prietenii cei mai buni, îmbrăcați în haine împodobite cu *fleurs de lis*² și coroane triple, brăurile acestora atârând în jur cu lanțuri și mătânii, cu saboți, iar pe cei mai răi dușmani cu însemnele libertății, proprietății, îngăduinței, cumpătării și un corn al abundenței în mâini. Aripile ei mari, asemănătoare cu ale unui pește zburător, sunt de folos doar cât sunt umede, așa că zeița și le înmoaie în noroi și, luându-și zborul, îl împrăștie în ochii mulțimii, zburând cu mare iuțeală, însă, la fiecare întorsătură, este obligată să se înjosească la căi murdare, pentru noi ticăloșii.

M-am gândit uneori că, dacă cineva stăpânește arta clarviziunii, pentru a vedea minciunile, așa cum o au în Scoția pentru a vedea năluci, ar fi minunat să se amuze în acest oraș, observând diversele forme, mărimi și culori, ale acelor roiuri de minciuni care bâzâie în jurul căpățanelor unor oameni, asemeni muștelor vara, în jurul urechilor de cal, sau acele legiuni care zăbovesc în fiecare după-masă în Exchange-Alley³, îndeajuns încât să mohorască atmosfera, sau asupra unei cete de măreți nemulțumiți, iar apoi trimise îndărăt, cu poveri ce urmează să fie împrăștiate în momentul alegerilor.

Există un punct esențial în care un politician mincinos se diferențiază de ceilalți din grupare, de vreme ce ar trebui să aibă o memorie pe termen scurt, ceea ce este necesar conform diferitelor prilejuri pe care le întâmpină în fiecare oră, când se diferențiază față de sine și se jură de ambele părți ale unei contradicții, atunci când găsește persoane dispuse, cu care el trebuie să aibă de-a face. În descrierea virtuților și viciilor omenirii, este binevenit ca, pentru fiecare aspect, să ne gândim la o persoană deosebită de la care să ne copiem descrierea. Am urmat cu strictețe această regulă, iar în acest moment, imaginația mea mă duce cu gândul la un anumit om, măreț și vestit pentru această dibăcie, la râvna necurmată căreia îi datorează douăzeci de ani de faimă, în calitate de cel mai iscusit cap din Anglia, în ceea ce privește administrarea unor daraveli delicate. Superioritatea geniului său nu se reazimă pe nimic altceva decât pe un sac fără fund de minciuni politice, pe care le risipește din belșug, în orice clipă când vorbește, iar printr-o generozitate fără de seamă uită și, astfel, se contrazice în următoarea jumătate de ceas. Încă nu a băgat de seamă dacă vreo propoziție este adevărată sau

² *Flori de crin*, simbolul regalității (n. trad.)

³ Această stradă din Londra făcea legătura între Bursă și Lombard Street. (n. trad.)

falsă, ci dacă este folositor pentru clipa de față sau pentru cei din jur să o susțină sau să o nege; astfel încât, de credeți că merită să zăboviți asupra lui, interpretând tot ceea ce spune, așa cum facem cu visele, dimpotrivă, veți continua să căutați și vă veți trezi la fel de înșelați, fie că îi dați crezare, fie că nu: singurul leac este să bănuieți că ați auzit niște sunete nearticulate, fără nicio noimă și, în plus, asta vă va scăpa de groaza pe care ați putea-o simți față de făgăduințele prin care el numește mereu ambele capete ale fiecărei propoziții; deși, în același timp, cred, pe bună dreptate, că nu poate fi acuzat de sperjur atunci când cheamă-n ajutor pe Dumnezeu și pe Iisus, deși adeseori a dat de veste lumii că nu crede în niciunul.

Unii oameni ar putea crede că o astfel de izbândă nu poate fi de mare folos stăpânului sau grupării sale, după ce a fost folosită adeseori și devine cunoscută, dar se înșeală mult. Puține minciuni poartă semnul creatorului, iar cel mai depravat dușman al adevărului poate împrăști o mie, fără să fie cunoscut ca autor; pe lângă asta, de vreme ce și cel mai mârșav autor are cititori, la fel, cel mai mare mincinos are credincioșii săi și, deseori, se întâmplă ca, dacă o minciună a fost crezută doar pentru o oră, ea și-a îndeplinit menirea și nu mai există un alt prilej pentru dânsa. Falsitatea zboară, iar adevărul vine șchiopătând în urma ei, astfel încât, atunci când oamenii ajung să nu mai fie înșelați, este prea târziu; gluma s-a terminat, iar povestea și-a făcut efectul: asemeni unui om care s-a gândit la replici agere când se schimbă discursul sau publicul a plecat, sau asemeni medicului care a găsit un leac desăvârșit după ce pacientul și-a dat duhul.

Traducere de Cristina IONIȚĂ*

POLITICAL LYING

by Jonathan Swift

Johathan Swift remained in the memory of posterity, first of all, through his grandiose satire on English society, *Gulliver's Travels* (1726), – being an Irishman with strong English roots –, a book that became one of the most loved and read in the history of universal literature. Few people, apart from the literary ones, know that its author was not only an Anglican priest, but also an essayist, pamphleteer, renowned journalist, although some creations were published anonymously.

We offer a first Romanian translation of what the author himself calls "an essay on the Art of Political Lying", originally published in the magazine he edited, the famous "The Examiner", in 1710, republished in 1908, leaving the reader to appreciate to what extent the author's views on this subject - set forth in a relatively hermetic, relatively ciphered style by which a Tory attacks his opponents -, more than 310 years after their writing, have remained valid or not.

Translated by Cristina Ioniță

---

* drd., Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava, Facultatea de Litere, traduceri.urgente.iasi@gmail.com

PUBLICAȚII ALE MUZEULUI „VASILE PÂRVAN” BÂRLAD

ACTA MUSEI TUTOVENSIS

VOL I: 2006
VOL II: 2007
VOL III: 2008
VOL IV: 2009
VOL V: 2010
VOL VI: 2011
VOL VII: 2012
VOL VIII: 2013
VOL IX-X: 2014

ACTA MUSEI TUTOVENSIS. ISTORIE VECHĂ ȘI ARHEOLOGIE

VOL. XI: 2015
VOL. XII/1 (IN HONOREM EUGENIA POPUȘOI OCTOGENARII): 2016
VOL. XII/2 (IN HONOREM ION IONIȚĂ OCTOGENARII): 2016
VOL. XIII: 2017
VOL. XIV: 2018
VOL. XV: 2019
VOL. XVI: 2020
VOL. XVII: 2021

ACTA MUSEI TUTOVENSIS. MEMORIALISTICĂ

VOL I: 2015
VOL II: 2016
VOL III: 2018
VOL IV: 2019
VOL V: 2020
VOL VI: 2021

ACTA MUSEI TUTOVENSIS. STUDII ȘI CERCETĂRI. ȘTIINȚELE VIEȚII ȘI ALE PĂMÂNTULUI

VOL. I: 2018

REVISTA *PERSEUS*

Nr. I: 2012
Nr. II: 2013
Nr. III: 2014
Nr. IV: 2015
Nr. V: 2016
Nr. VI: 2017
Nr. VII: 2018
Nr. VIII: 2019
Nr. IX: 2020
Nr. X: 2021

Alte publicații:

A. Seria **Monografii:**

Vasile Palade, *Așezarea și necropola de la Bârlad-Valea Seacă sec. III-IV p. Chr.*, Editura ARC 2000, București, 2004;
Eugenia Popușoi, *Trestiana, monografie arheologică*, Editura Sfera, Bârlad, 2005;
Mircea Mamalaucă, *Descoperiri din perioada Antichității târzii în Podișul Central Moldovenesc. Necropolele de la Bogdănești-Fălciu, Pogonești și Polocin*, Editura Casa Editorială Demiurg, Iași, 2019.

B. Seria **Cataloage:**

Rădăcini ale civilizației străromânești în Muntenia de Răsărit, Moldova de Sud și centrală în sec. III-XI p. Chr. (Eugenia Popușoi, redactare-coordonare), 1995-1996;
Eugenia Popușoi, Nicoleta Arnăutu, *Tezaurul de la Bârlad, Dumbrava Roșie, sec. XVI-XVII*, S.C.D.I. Bârlad, 1999;
Mircea Mamalaucă, *2000 de ani de creștinism*, Editura ASA MEDIA GRAFIC, 2000;
Expoziția permanentă de artă românească contemporană din patrimoniul muzeului, Editura Serigraf Design SRL, Bârlad, 2001;
Catalog Jubileu expozițional simpozion, Editura Tiparul SC. Irimpex SRL, Bârlad, 2000;
Nicolae Mitulescu, *Monumente laice și religioase ale Bârladului*, Editura Sfera, Bârlad, 2003;
Mircea Mamalaucă, *Obiceiuri de port în aria culturii Sântana de Mureș*, Editura ASA, 2005;
Mircea Mamalaucă, *Antichitatea târzie în Bazinul Prutului*, Editura Sfera, Bârlad, 2009.

C. Seria **Albume:**

Valentin Ciucă, *Mitologii subiective Marcel Guguianu*, Editura Art XXI SRL, Iași, 2008;
Răzvan-Costantin Caratănase, Mircea Mamalaucă, *Bienala Națională de Artă Contemporană „Nicolae Tonitza”*, ed. I, Editura Casa Editorială Demiurg, Iași, 2016;
Răzvan-Costantin Caratănase, Mircea Mamalaucă, *Bienala Națională de Artă Contemporană „Nicolae Tonitza”*, ed. a II-a, Editura Casa Editorială Demiurg, Iași, 2018;
Gabriela Albu, *Colecția de artă dr. Constantin Teodorescu*, Editura Casa Editorială Demiurg, Iași, 2019;
Mircea Mamalaucă, Valentina Fornea, *Copiii munților*, Editura Casa Editorială Demiurg, Iași, 2019.

D. Seria Memoriale:

Romulus Boteanu, *Ce nu se poate uita*, ediție îngrijită de Alina Butnaru, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2009;

René Duda, *Gânduri răzlețe*, ediție îngrijită de Alina Butnaru, Editura Opera Magna, Iași, 2010.

E. Ghid turistic

Mircea Mamalaucă, Alina Butnaru, *Diversificarea ofertei turistice în zona transfrontalieră Vaslui-Soroca*, Editura SC. Irimpex SRL, Bârlad, 2009.

Recomandări pentru viitorii autori ai articolelor

Pentru a asigura tipărirea volumului într-o grafică unitară, toate lucrările ce urmează a fi publicate în numerele viitoare ale revistei „ACTA MUSEI TUTOVENSIS” trebuie să respecte anumite reguli de tehnoredactare:

- corpul articolului: Microsoft Word, format A4, margini de 2,5 cm, aliniat bloc Justify, font Times New Roman, caractere de 12, spațiere Single space;

- *titlul* articolului cu majuscule, font 14, bold, centrat, distanțat la 1,5 cm;

- *autorul* articolului: la un rând distanță de titlu, prenumele cu litera de început cu majusculă, restul cu litere mici; numele cu majuscule, urmat de footnote „*”, ce va conține adresa autorului articolului. Dacă sunt mai mulți autori, se multiplică numărul de „*”;

- *Keywords*: un rând liber înainte și altul liber după „Keywords”, urmat de maxim cinci termeni reprezentativi pentru conținutul articolului, font 10;

- *notele* aparatului critic: la subsolul paginii, font 10, justify, și vor conține: prenumele și numele autorului, titlul articolului sau al cărții, cu italice, *în/in* titlul revistei cu ghilimele (ex. în „Dacia”) sau titlul volumul colectiv, cu italice, editorul (ed., coord., etc.), tom, anul apariției, numărul paginilor, figura sau planșa, dacă este cazul; în cadrul unei note bibliografice complexe, fiecare autor și titlu, constituind o notă în sine, se separă prin „;” (N.B.: prenume, nume; invers decât la bibliografie);

- *rezumatul*: așezat la sfârșitul articolului, pe maxim o jumătate de pagină, tradus în limba engleză sau franceză, titlul cu majuscule, centrat, font 10;

- *bibliografia*: pe maxim o jumătate de pagină, în ordinea alfabetică, font 10; pentru cărți: autor (nume, prenume; N.B.: invers decât la note), titlul lucrării cu italice, locul publicării, editura (ex. Editura Performantica), anul publicării lucrării; pentru periodice: autor (nume, prenume), titlul lucrării cu italice, *în/in* revista (ex. în „Hierasus”), tom, an, nr., pagini;

- **insistăm** ca textele figurilor, tabelelor și bibliografia să fie scrise **în word, în afara imaginii**, cu caractere drepte, centrate, font 10; prescurtările vor fi: Fig., Tab., Pl., Foto etc.;

- revista se adresează specialiștilor și nu include Lista abrevierilor la fiecare articol, întrucât autorii folosesc prescurtările general cunoscute, după modelul SCIVA, „Dacia”, „Arheologia Moldovei”.

Pentru nelămuriri, vă rugăm să consultați numerele anterioare.

